This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk http://books.google.com/

8287.215

WIDENER LIBRARY
HX 5G9V P

MÅLETS LJUDLÄRA

87.215

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Bought with the income of
THE KELLER FUND

Bequeathed in Memory of
JASPER NEWTON KELLER
BETTY SCOTT HENSHAW KELLER
MARIAN MANDELL KELLER
RALPH HENSHAW KELLER
CARL TILDEN KELLER

VE RI TAS

SKUTTUNGEMÅLETS LJUDLÄRA

AKADEMISK AVHANDLING

AV

ELIAS GRIP

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1901

SKUTTUNGEMÅLETS LJUDLÄRA

AKADEMISK AVHANDLING

AV

ELIAS GRIP

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1901

8287.215

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
FEB 24 1960

Keller

Förord.

Skuttunge socken tillhör Bälinge härad av Uppsala län. Socknen är ej stor; folkmängden uppgick vid slutet av år 1900 till 1,090 personer (enligt benäget meddelande av kyrkoherde P. Thörnell). Folkmålet i Skuttunge är bättre bevarat än i kringliggande socknar, beroende bl. a. därpå att socknen varit vanlottad med avseende på kommunikationer. Ännu för 10 à 11 år sedan fanns det gårdar, från vilka man hade över en halv mil till närmaste väg. På senare tiden ha emellertid förhållandena ändrats. Nu är det relativt få, som tala Skuttungemål i egentligaste mening, d. v. s. som fullständigt bibehållit sitt gamla mål. Jag har naturligen vänt mig till den älsta generationen, ock det är den älsta åtkomliga formen av målet, som ligger till grund för min avhandling. Som även de äldres mål rönt inflytande från riksspråket, hava emellertid blandformer mellan äldre ock yngre mål stundom inkommit ock ej kunnat undvikas.

Materialet till föreliggande avhandling har jag erhållit dels genom uppteckningar, utförda under fäm somrar, 1896—1900 med understöd från »Undersökningen av Upplands folkmål», dels genom att till landsmålsalfabet transkribera prof. A. Erdmanns ganska rikhaltiga ordsamlingar från Skuttunge. Utom Skuttunge har jag gjort undersökningar, ehuru av mindre omfång, i grannsocknarna Bälinge, Jumkil ock Björklinge, vilkas mål nära överensstämma med Skuttungemålet, samt i Tensta, Viksta, Vendel, Tierp, Tolfta ock under en kortare tid i Gästrikland. I avhandlingen lämnas några notiser om dessa trakters mål, då jag ansett dem vara belysande för Skuttungemålet.

I kap. III utgår jag från fornsvenskan ock söker redogöra för huru de olika ljuden utvecklats i Skuttungemålet; yngre lånord jämföras med riksspråket. I tidskriftsupplagan av denna

avhandling har jag för avsikt att tillägga ett kapitel, innehållande en kortfattad, ascendent etymologisk översikt. Troligen kommer sedan att följa en ordbok över målet, till vilken tämligen fullständigt material redan nu föreligger.

Upplysningar om uppländska dialekter äro att finna i följande äldre källor:

Bonden Rolles roll i två scener av PRYTZ *Com. om Olof Skottkonung*, Upps. 1620 (avtryckta av Lundell i Sv. landsm. Bih. I. 1, s. 125 f.).

Bonden Rolles roll i PRYTZ *Com. om Gust. I* (se Sv. landsm. ibid. s. 48).

ERICUS SCHODERUS *Lexicon latino-scondicum*, Stockh. 1637, samt översättning av *Comenius' Janua Linguarum*, Upps. 1640[1].

Twänne Uplandsdrängars Samtal i Upsala Distingsmarknaden, Gefle 1765.

HOF *Dialectus Vestrogothica*, Stockh. 1772, innehåller åtskilliga notiser om uppländska mål.

Bröllopsskrifter på Upplandsdialekt.[2]

1) *Gifft-Glamm* [vid Joh. Billingsleys ock Elisabeth Gaddes bröllop i Stockholm d. 21 maj 1691].

2) *Bonden Måns Clemsson och Drängin Mattis glammas wödder* [vid And. Grubbs ock Elisabeth Gödings bröllop i Stockholm d. 24 nov. 1691].

---

[1]) Drag av Upplandsdialekt i dessa bägge arbeten har jag behandlat i en uppsats i Sv. landsm. XVIII. 4.

[2]) De säx förstnämnda finnas på Kongl. bibl. ock äro förut omnämnda av G. ENESTRÖM i Sv. landsm. II, s. xcv ff.; de återstående (med undantag av n:is 24 ock 27, som äro avtryckta av FIRMENICH i *Germaniens Völkerstimmen* III, s. 860 ff.) finnas på Univ.-bibl. i Uppsala bland personalskrifter ock hava av prof. LUNDELL godhetsfullt blivit ställda till mitt förfogande i avskrifter. De omständiga titlarna anföras i förkortad form. Den här meddelade förteckningen avser ej att vara fullständig; för att fullständighet skulle kunna ernås, måste man genomforska både Kongl. bibl:s ock Univ.-bibl:s stora samlingar av personalskrifter, vartill jag ej haft tillfälle. Jag har blott genomgått dem i Univ.-bibl. från 1600 till 1710, men anför här dem, som varit mig tillgängliga ock som jag anser innehålla Upplandsdialekt i tanke att detta bibliografiska bidrag kunde vara av gagn för kommande forskare. För att kunna citera mera effektivt har jag omtryckt säx bröllopsskrifter, n:is 1, 3, 5, 15, 16, 21 i Uppl. fornminnesför:s tidskrift B. IV, s. 322 ff. De övriga äro mycket sparsamt citerade, då blott med utsättande av årtal t. ex. Br.-skr. 1700 = nr 7, *Jätt Lustut Bonde-Glam* etc.

3) *Bröllops-kotter* [vid Johannes Sondells ock Catharina Roslins bröllop i Stockholm d. 12 april 1692].

4) *Ett Kårtwilligt Bondeglam* [vid Abraham Lamoreurs ock Johanna Diurmans bröllop i Lagga prästgård d. 11 aug. 1695].

5) *Bonde-Rijm* [vid Joh. Luthors ock Brita Liwins bröllop i Stockholm d. 7 febr. 1697].

6) *Giæstebodz-Glam* [vid Bengt Morbergs ock Brigitta Gorners bröllop i Stockholm d. 10 maj 1698].

7) *Jätt Lustut Bonde-Glam* [vid Mårten Telins ock Margareta Kammeckers bröllop i Stockholm d. 10 jan. 1700].

8) *Giffte-Glam* [vid Dan. Janson-Hedberghs ock Beata Thomasdotter Hedberghs bröllop i Stockholm d. 28 nov. 1709].

9) *Då den Wälugha . . . herr Eric Burman mä . . . Anna Elisa Reftelia skulle täll å bli Brufålk* [i Stockholm 1721].

10) *Jenfaldutt Smått Giässbås-Glam* [vid Joh. Höjers ock Beata Mentsers bröllop i Börje 1725]; *framgräla tåf Jercker i Byri Broby.*

11) Vid Petter Enanders ock Anna Meyholms bröllop på Löfsta Bruk i mars 1725.

12) *Bröllops-Wälkummi* [vid Pätter Bålds ock Hedvig Sandelhielms bröllop i Stockholm d. 26 maj 1726].

13) *När som . . . Mauritz Bånge . . fnaska säg i Giftloka hop mä . . . Christina Serenia, Fiätt Tysdas Qwälln 1727.*

14) *Eän Jänfaldug Meäning . . . täsammans skräfwin* [vid C. J. Herkepeus' ock Marja Nordenflychts bröllop i Stockholm 1728].

15) *Ienfallugt Glam . . . Ur jen Rospiggis Språk-Låda* [vid Eric Gollstens ock Anna Swart's bröllop i Stockholm 1732].

16) *Når som Kambriern . . . Nicolaus Burman* [firade bröllop med Eva Reftelia i Läby år 1736].

17) *Reseglam emellan Roslags-Böndra* [vid Olof Tilläus ock Kari Aulävill's bröllop 1739].

18) *Manerä på Bygda* [vid Lars Braunerskjölds ock Catharina Frondins bröllop d. 14 aug. 1740].

19) *Manerä på Bygda* [vid Wilhelm Wallins ock Anna Myllers bröllop pingsten 1742].

20) *Manerä på Bygda* [vid Daniel Tilas ock Annika Kattrina Åkerhielms bröllop år 1743] *på hä jenstacka Hemma Margretelund här bort i Roslagin.*

21) *På Ståckldms Manerä* [vid Bengt Lollins ock Anna Enebergs bröllop år 1745]. Tryckt i Stockholm år 1770.

22) *Giwtermåls Kuntratt Mella . . . Jan Hansson Kåck å . . . Mali Wiberg . . . framskräwla tåw Jen Plumper Bondä Hiema ti Roslagin* [tryckt 1749].

23) *Jätt lylli Rim-Blåkat* [vid Daniel Lindbergs ock Kjersti Skånbergs bröllop julen 1751].

24) *När hä knaphänduga Giftas Kuntracktä skulle fullbolas* [vid Kal Frädrik Payk(u)lls ock Biata Låtta Simmings bröllop 1752], se Firmenich Germaniens Völkerstimmen III, s. 860 ff.

25) *Giässbåss-Glam* [vid Lars Höjers ock Rigina Lodes bröllop i Åkerby socken år 1752].

26) *Oskyldug och giänfaldug Grationsskräft* [vid Hans Wijkbergs ock Johanna Hunters bröllop i Stockholm d. 23 sept. 1755].

27) *Jätt myckje jänfåldugt Glam* [vid David L—n's ock A. M. W—g's bröllop i Stockholm d. 13 dec. 1764] se Firmenich a. st. s. 863 ff.

28) *Lyck-Önska . . . Tä Lasse från Norrgålen, När Han wigdes we Stina i Södergålen i Tors-Måna 1768.*

29) *Hastuga Rim* [då Anna Edman firade bröllop med en magister ock kyrkoherde från Östergyllen i Uppsala i juni 1784], *af Karl Persson i Wrån å Rospiglann.*

Yngre källor (för uppl. dialekter).

J. E. Wahlström, *Uplandsdialekten* grad. disp. 1848.

H. G. Blumenberg, *Korstamål*, Uppl. fornminnesför:s tidskr. B. I, h. IV, s. 43; h. V. s. 127, forsatt under titel *Ur allmogens mål och seder i Kårsta med omnejd* B. II, avd. 2, s. XLIX ock CXXXVII.

J. Björk, *Allmogemålet i Alsike socken*, Uppl. fornminnesför:s tidskr. B. II. h. VII, s. XXV.

A. Vibårg, *Sägner på Roslagsmål från Valö socken*, Sv. fornminnes-för:s tidskr. VII, s. 177 ff.

V. Vennström, *Från Vendel i Uppland* (berättelser), Sv. landsm. I, s. 598 ff.

Aug. Schagerström, *Upplysningar om Vätömålet i Roslagen*, Sv. landsm. II. 4; *Ordlista över Vätömålet i Roslagen*, Sv. landsm. X. 1.

G. Bergman, *Alundamålets formlära*, Sv. landsm. XII. 6.

Om Skuttungemålet hava förut följande meddelanden offentliggjorts:

K. P. Leffler, *Skuttungemålets akcentuering*, Sv. landsm. XVIII. 2.

E. Grip, *Skuttunge- ock Björklingemål*, folksägner, Sv. landsm. XVIII. 3.

Otryckta källor (för uppl. dialekter).

1) P. A. Säves samlingar i handskrift på Upps. Univ.-bibl., dels en rikhaltig ordlista, 43 sidor 8:o, från Vätö, daterad febr. 1855 (signum R. 625,7); dels en mindre ordsamling, 5 sidor, innehållande ord från Vätö, Börstil, Hållnäs, [Ö.-]Löfsta ock Vendel upptecknade år 1859 (signum R. 625,5).

2) Upplands landsmålsför:s samlingar, utgörande ett antal ordlistor, av vilka en mycket rikhaltig, med ord från olika delar av Uppland nu införlivade med

3) Samlingar åvägabragta genom »Undersökningen av Upplands folkmål» omfatta grammatiska »provordslistor» samt större ock mindre ordsamlingar från nästan alla socknar av Uppland; förvaras å Upps. univ.-bibl.

Av förkortningar, som användas i detta arbete, må nämnas skm. = Skuttungemålet, Schrod. = Ericus Schroderus. Övriga förkortningar äro de i arbeten av denna art vanliga ock torde lätt förstås.

Till alla dem, som främjat mina undersökningar ock mitt arbete, ber jag att här få uttala min järtliga tacksamhet, främst till min lärare prof. AD. NOREEN, vilken jag har att tacka för många vägledande råd ock upplysningar, vidare till ledaren för Undersökningen av Upplands folkmål, prof. AXEL ERDMANN, som visat varmt intresse för mitt arbete ock godhetsfullt ställt sina egna ordsamlingar från Skuttunge till mitt förfogande. Prof. J. A. LUNDELL har jag att tacka för hans insiktsfulla jälp med den svåra korrekturläsningen ock min vän lic. B. HESSELMAN för mången värdefull upplysning, som han givit mig.

Bland mina många meddelare i Skuttunge vill jag nämna f. kyrkvärden JAN ANDERSSON ock f. riksdagsmannen JAN ELIASSON i Skuttungeby, vilka särskilt vid insamlandet av ordförrådet varit mig till mycket stor jälp.

Uppsala i maj 1901.

Elias Grip.

I. LJUDFYSIOLOGISK ÖVERSIKT.

Kvaliteten.

§ 1. **Vokalerna** i Skuttungemålet äro följande, ordnade efter deras bildningsläge. Siffrorna angiva labialiseringsgraden: 1 den lägsta, 5 den högsta graden av labialisering. Bokstav, som ej har siffra, betecknar vokal, som ej är labialiserad.[1]

Dorso-			
alveolara	**kakuminala**	**postpalatala**	**velara**
$^{\imath}y^{2}$	u^{5}		$\underline{o}^{5}$
y^{1}			o^{4}
$^{\imath}y^{2}$		u^{3}	$ɑ^{4}$
	$^{e}ø^{2}$		o^{3}
	$^{e}ö^{2}$		
		$ə^{1}$ $θ^{3}$	*ɑ*
		a $ɛ^{2}$	*a*
Främre		**Blandade**	**Bakre**

Anm. 1. *y* betecknar ett ljud, som närmast kan karakteriseras såsom ett svagt labialiserat *ı*. Det bildas med tungan något lägre ock mera tillbakadragen än vid *ı*. Populärt uttryckt kan det kallas ett **i** med **y**-färg.

---

[1]) Jag använder i detta arbete i allmänhet prof. NOREENS fonetiska tärminologi.

Anm. 2. *ɛ* har ganska stor uttalslatitud både åt *e* ock *æ*. Såsom kort närmar det sig ganska mycket *æ*.

Anm. 3. *ɵ* är något slutnare än i riksspråket, ock på grund därav är differensen mellan *ø* ock *ɵ* ej så stor som i riksspråket.

Anm. 4. *ə* uttalas i slutljud efter labiala ock labialiserade konsonanter med dragning åt *ɵ*, framför *r* med dragning åt *æ*.

Anm. 5. Framför *r* ock konsonanter bildade på samma artikulationsställe som *r* närmar sig *a* något åt *æ*-hållet.

Anm. 6. Skm. *θ* sammanfaller ej fullständigt med det ljud, som i landsmålsalfabetet tecknas *θ*. Såsom långt närmar sig skm. *θ* något *u*, såsom kort närmar det sig *o*.

Anm. 7. *a* betecknar det finsk-svenska, allm.-europeiska **a**-ljudet; det ligger mellan *a* ock *ɑ*, i skm. dock något närmare det senare.

Anm. 8. Det ljud i skm., som jag betecknar med *u*, sammanfaller ej med riksspråkets korta **u**-ljud (typiskt *u*), utan bildas med högre tungställning; det närmar sig med hänsyn till det intryck det gör icke obetydligt norskt **u** (*u*).

Anm. 9. Kort *o* är något mindre labialiserat än *o̧* ock gör därför ej häller fullkomligt samma akustiska intryck.

Anm. 10. Angående vokaltecknens valör hänvisas i övrigt till Lundell Sv. landsm. I, s. 82 ff.

§ 2. I skm. förekomma följande **diftonger:**

1) *i̯a*, stigande diftong;

2) *ia*, vilken kan karakteriseras såsom en serie av glidningar där, så vitt med örat kan urskiljas, ingen av komponenterna har övervikt, är sålunda en s. k. »gleichschwebender» diftong.

Anm. Sporadiskt förekomma även följande diftonger:

1) *e̯a̯* för *ia* (det bör anmärkas, att i grannsocknen Björklinge är *e̯a̯* den regelbundna motsvarigheten till skm. *ia*);

2) *ai̯* eller *ai̯* för *aj*;

3) *ɵy̯* för *ɵj*;

4) *θy̯* för *θj*;

5) *ao̯* för *a*.

§ 3. **Sonantisk funktion** kunna *m*, *w*, *n*, *ɳ*, *ɲ*, *ŋ*, *ŋ̍*, *l* ock *ɭ* erhålla, oftast efter homoorgan konsonant (*m*, *n*, *l* även efter heteroorgan kons., nämligen *m* efter *s*, *n* efter *m*-, *k*-, *y*- ock *y*-ljud, *l* efter *f*; *n*, *ŋ*, *ŋ̍* även före homoorgan kons.).

§ 4. **Konsonanterna** i skm. äro följande:

1) enkla:

	Labio-				Dorso-				Apiko-				Dorso-palatala					
													kakuminala				postpalatala	
	labiala		dentala		gingivala		alveolara		alveolara		postkak.		prekak.	med.-kak.	postkak.			
	perspirerade	pertonerade	perspirerade	pertonerade	perspirerade	pertonerade	perspirerade	pertonerade	perspirerade	pertonerade	perspirerade	pertonerade	pertonerade	perspirerade	perspirerade	pertonerade	perspirerade	pertonerade
Explosivor	*p*	*b*	—	—	*t*	*d*	*ȷ*	*ɠ*	*ʈ*	*ɖ*	*ŧ*	*đ*	—	*ʒ*	*ƙ*	*g*	*k*	*g*
Frikativor md.	—	—	*f*	*v*	*s*	—	*ş*	*ʐ*	*ʂ*	—	*ș*	—	*ɟ*	*ş*	—	*y*	—	*ɣ*
Frikativor marg.	—	—	—	—	*λ*	*l*	—	—	*λ̨*	*ɭ*	—	*ɬ*	—	—	—	—	—	—
Tremulanter	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*r*	—	*ɽ*	—	—	—	—	—	—
Resonanter	*m*	*m*	—	*w*	—	*n*	—	—	—	*ɳ*	—	*ɲ*	—	—	—	*ŋ*	—	*ŋ̇*

Härtill komma *h*-ljuden, perspirerade glottala frikativor, lika många som vokalerna (om man frånräknar *y*, *ə* ock *ɛ*, framför vilka *h* i målet ej förekommer).

2) sammansatta:

ʃ, en perspirerad, dorsokakuminal frikativa med samtidig dorsogingival förträngning ock med labial modifikation.

Anm. 1. Hit höra även de vid sandhi stundom uppkommande ljuden n_m, $ɳ_m$, n_v, $ɳ_v$, $m_ŋ$, $ɳ_ŋ$. Indexbokstäverna angiva biartikulationen. Vid bildningen av n_m, $ɳ_m$, n_v, $ɳ_v$ intaga läpparna sålunda *m*- resp. *v*-ställning, medan tungan ännu är kvar i *n*- resp. *ɳ*-läget; vid $m_ŋ$ börjar tungan intaga *ŋ*-*y*-ställning, medan läpparna äro slutna; vid $ɳ_ŋ$ börjar mellersta delen av tungryggen höja sig mot kakumen, innan tungspetsen lämnat alveolerna.

Anm. 2. Jag har här ovan givit en översikt av de konsonantljud, som fått tecken i landsmålsalfabetet. I målet existerar samma skillnad som i riksspråket mellan de ljud, som Noreen nämner resonanter ock insonanter, t. ex. mellan b-ljuden i *by* ock *gùbu*, d-ljuden i *mǫ̀da* ock *sùda*. Efter att här ha omnämnt förhållandet tager jag i det följande ingen hänsyn till denna skillnad, ock jag har använt tärmen resonant i dess förut brukliga betydelse (se Ll Sv. landsm. I, s. 21). Vidare må påpekas, att skm. såväl som rspr. äger latero-gingivala ock velo-faukala konsonantljud (se Nor. Modersm. ljudl. s. 14, 15), vilka ej hava särskild beteckning.

Anm. 3. Skillnaden mellan *k* ock *ķ*, *g* ock *g* är i akustiskt avseende ej stor, men jag har dock ansett mig böra utmärka densamma.

Anm. 4. *y* är den främre motsvarigheten till *y*, ock är tydligt skild från *j*, som bildas längre fram. *y* inordnas här för första gången i ett konsonantsystem, men de förut varande tärmerna räcka ej till. I anslutning till hvad prof. Noreen föreslagit mig, kallar jag hela gommen från alveolerna till ock med läget för *k* i **katt** för »palatum» ock indelar palatum i »kakumen» ock »postpalatum». De kakuminala kons.-ljuden delas i prekakuminala (*j*), som bildas närmast alveolerna, mediokakuminala (*ʃʂ*), ock postkakuminala (*g*, *y*, *ķ*).

Anm. 5. *y* ock *y* bildas mindre öppet i slutljud än i inljud. Vidare är att märka, att dessa ljud, då de stå i slutljud efter starktonig vokal, till sin sista del ofta bli tonlösa. Jag tecknar då *yˇ*, *yˇ*.

Anm. 6. Såsom framgår av konsonantschemat, har skm. utom det vanliga kakuminala l (*ɭ*) även den s. k. rena kakuminalen *ɭ*, bildad med tungspetsen vilande mot gomtaket. Detta ljud förekommer framför *j*, *ʃʂ* ock vid sekundär förbindelse av kakuminalt ock gingivalt l.

Anm. 7. Muljering genom invärkan av ett följande *j*, *i̯* äger rum vid *n*, *ɭ*, *t*, *ṭ* ock betecknas genom en båge över konsonanten. I mina täxter på Skuttungemål (Sv. landsm. XVIII. 3) har jag tecknat *ɭ* såsom muljerat. Jag hade observerat, att det kakuminala l afficierades av följande j ock tecknade detta *ɭ̂*. Vid närmare analys har jag emellertid funnit, att det för *ɭ* karakteristiska slaget, r-vibrationen, saknas. Ifrån att med sin spets ha varit tryckt mot kakumen skjutes tungan fram till *j*-läget, ock härvid inträder muljeringen. Emellertid förekommer fakultativt även vanligt *ɭ* utan muljering framför *j*, t. ex. *fèɭja* rspr. **följa**; så ofta i den yngre generationens språk.

Anm. 8. Tonlöst **m** (*m̥*) förekommer i skm. blott i interjektionen **hm** (*mm̥*).

Anm. 9. Före ock efter perspirerad kons. förlorar pertonerad kons. sin stämton eller en del därav. Mäst märkbar är denna företeelse vid **d**- ock **g**-ljuden samt *j*, *i̯* ock *ḷ*. Den betecknas genom ˇ vid sidan av konsonanten, om en del av densamma är perspirerad; över kons., om den är att betrakta såsom väsentligen perspirerad, t. ex. *ǧ*, *ď*.

Anm. 10. En punkt under en bokstav anger, att ljudet i fråga är till sin hörbarhet reducerat. Vad särskilt *ṛ* beträffar, betecknar det ett **r**-ljud med reducerade vibrationer.

Anm. 11. I övrigt hänvisas angående konsonanttecknens valör till Lundell Sv. landsm. I, s. 20 ff.

Kvantiteten.

§ 5. I skm. kan man urskilja fyra olika kvantitetsgrader:

1) lång
2) halvlång
3) halvkort
4) kort.

Anm. 1. Graderna halvlång ock halvkort kunna emellertid icke alltid av örat skiljas. Då jag i det följande använder tärmen »halvlång», vill jag därmed icke ha uteslutit möjligheten av att ifrågavarande ljud eller stavelse kan vara halvkort.

Anm. 2. Blott undantagsvis förekommer mer än normallängd, nämligen:

1) vid emfas. I detta fall kan överlängd (här återgiven med en punkt före språkljudet i fråga) tillkomma såväl vokal som konsonant, t. ex. *ɪntə var‿a j·áy ɪ* rspr. **inte var det jag inte,** *va sá·jə‿du* rspr. **vad säger du!** (förvånat utrop).

2) Konsonant kan få överlängd vid sekundär förbindelse av lång kons. med homomorf kort kons., om ordet uttalas med avsikt distinkt, t. ex.

bà·knépa[1] rspr.	*back-knäppa	*fɪè·tistɪl* rspr.	fet-tistel
bà·klint	back-klint	*hà·timə*	halv-timme
bè·kókarə	beck-kokare	*hà·túna*	halv-tunna
hà·kórv	hack-korv	*bò·stók*	böss-stock
stù·gris	stug-gris	*bò·sméd*	böss-smed.

§ 6. Av vokalerna är *o* endast kort; *a, ɪ, u, ə, ɤ* blott korta, halvkorta eller halvlånga. De övriga kunna vara både långa, halvlånga, halvkorta ock korta.

§ 7. Av konsonanterna äro *ɫ, ʒ, ş, ş, z, h* blott korta; *l, n, y, y* blott korta, halvkorta eller halvlånga; *l, s* blott korta eller långa. De övriga kunna vara både långa, halvlånga, halvkorta ock korta.

Efter kort vokal är kons. framför annan kons. lång (med undantag av *ɫ*, vars bildningssätt ej medgiver förlängning), ehuru ej fullt så lång som lång kons. ensam. Jag anser det emellertid vara riktigare att beteckna sådan kons. såsom lång än såsom halvlång, t. ex. *vànda* rspr. **vända,** *kørv* rspr. **korv.**

§ 8. I starkt akcentuerad stavelse har skm. numera i regeln blott kombinationerna lång vokal + kort kons. ock kort vokal + lång kons.

[1]) Liten backe.

Anm. 1. Vid sekundär förbindelse av två homomorfa konsonanter kan, om ordet uttalas med avsikt distinkt, förekomma:

a) lång vokal + lång kons., t. ex.

gƚà̰s̰ká̰ƚ	rspr.	**glas-skål**	*rà̰k̰nìv*	rspr.	**rak-kniv**
grḭ̀s̰úga		**gris-sugga**	*stò̰r̰á̰r*[1]		***stor-rar**
ḭ̀s̰ør̰ȷa		**is-sörja**	*sḛ̀ƚ̰ḛ́dər*		**sul-läder**
là̰s̰pḭ̀ƙ		**lås-spik**	*và̰r̰éŋ̰*		**vår-rägn.**

b) lång kons. + lång kons., t. ex.

fḭ̀s̰k̰ør̰g	rspr.	**fisk-korg**	*ȷs̰ə̀r̰k̰ám̰*	rspr.	**kyrk-kam**
frùk̰t̰rḛ́		**frukt-träd**	*tìŋs̰á̰k*		**tings-sak**
ȷs̰ə̀r̰k̰án̰a		**kyrk-kanna**	*vàn̰t̰óm̰us*[2]		***vant-tommus.**

Anm. 2. Tecknet ~ under en vokal eller kons. betecknar, att den är halvlång eller halvkort.

Akcenten.

§ 9. Expiratorisk akcent.

1) Av expiratoriskt tryck kan man i skm. urskilja fyra grader, ock med hänsyn till dessa grader kan en stavelse vara:

a) huvudtonig, akcentuerad med fortissimus } starktonig
b) starkt bitonig, » » semifortis }
c) svagt bitonig, » » semilenis } svagtonig.
d) obetonad, » » lenissimus }

Härtill kan läggas ännu en grad, som ligger mellan semilenis ock lenissimus ock som jag kallar svag eller reducerad semilenis.

Anm. 1. Det bör nämnas, att den grad av expiratoriskt tryck, som betecknas med semilenis, är i en stor kategori av ord (nämligen de med akc. 2, se nedan) ej obetydligt starkare än riksspråkets svaga biton. Jag vore frestad att benämna denna grad »stark semilenis» i motsättning mot svag sådan, men fruktar, att tärmen ej är lämplig.

2) Den expiratoriska akcentens former äro en-spetsig ock två-spetsig.

Alla icke huvudtoniga stavelser hava enspetsig akcent.

Med hänsyn till den expiratoriska akcentens gestaltning kan ett ord hava:

a) **akc. 1,** då den huvudtoniga stavelsen har enspetsig akcent med starkt dekrescenderande tryck (»akut stavelseintensitet» Nor. Modersm. pros. s. 12). Tvåstaviga enkla ord utan upptakt ock med denna akcent hava svag semilenis på andra

---

[1]) Mycket rar.

[2]) Öknamn på person, som är mycket frusen av sig.

stavelsen. Genom denna biton skiljer sig skm. från riksspråkets akc. 1.

b) **akc. 2,** då den huvudtoniga stavelsen har enspetsig akcent med svagare dekrescenderande tryck (»grav stavelseintensitet» Nor. o. a. st.). I tvåstaviga enkla ord har andra stavelsen semilenis.

Från riksspråket avviker skm. akc. 2 därigenom, att huvudstavelsens tryck är starkare dekrescenderande än i rspr., ehuru ej så starkt som vid akc. 1; bitonen är förstärkt ock huvudstavelsens tryck något reducerat, varigenom skillnaden mellan de båda stavelsernas tryck blir mindre än i riksspråket.

c) akc. **cirkumflex,** bruten akcent, då det enstavigt vordna ordet har tvåspetsig akcent:

fallande-stigande, då expiratoriska trycket efter att ha märkbart sjunkit tilltager mot stavelsens slut;

(stigande-)fallande, då trycket efter en minimal stigning märkbart sjunker till stavelsens slut.

Anm. 2. I det följande utmärkes:
akc. 1 med ´ över fortissimusstavelsens vokal,
akc. 2 med ` över d:o,
fallande-stigande cirkumflex med ˇ,
(stigande-)fallande med ˆ,
semifortis med ',
semilenis (både den starkare ock den svagare) med ˒.

Av praktiska skäl utsättes emellertid i det följande (utom i de paragrafer, där semilenis är föremål för behandling) det sistnämnda tecknet ˒ ock tecknet ~, som utmärker den kvantitetsgrad, halvlängd, vilken är förbunden med semilenis, i allmänhet blott i de fall, då semilenis' förekomst i målet avviker från riksspråket[1].

§ 10. Musikalisk akcent.[2]

Med avseende på formen är den musikaliska akcenten av två slag:

1) enkel, då tonen inom hela stavelsen behåller samma höjd på tonskalan eller enbart stiger eller faller;

---

[1]) De viktigaste fallen äro: tvåstaviga enkla ord utan upptakt, vilka ha svag biton på andra stavelsen, där rspr. saknar biton, ock flerstaviga enkla ord med akc. 2, där semilenis ligger på annan stavelse än i rspr.

[2]) Utförlig redogörelse för målets musikaliska akcent finns hos K. P. Leffler, *Skuttungemålets akcentuering*, Sv. landsm. XVIII. 2.

2) sammansatt, då tonen både stiger ock faller eller faller ock stiger inom samma stavelse.

Alla icke huvudtoniga stavelser hava enkel akcent.

Med avseende på den musikaliska akcentens förhållande till den expiratoriska märkes:

1) Enkel musikalisk akcent hava:

a) ord med akc. 1 (se ovan § 9). Dessa ha sjunkande tongång med stor intervall.

b) ord med akc. 2 (se § 9). Dessa ha stigande tongång ock liten intervall.

2) Sammansatt musikalisk akcent, musikalisk cirkumflex, hava ord med expiratorisk cirkumflex (se ovan § 9). Den musikaliska tonen stiger ock faller jämnlöpande med det expiratoriska trycket sålunda:

a) fallande-stigande musik. cirkumflex ha de ord, som ha expir. fallande-stigande cirkumflex;

b) (stigande-)fallande musik. cirkumflex ha de ord, som ha expir. (stigande-)fallande cirkumflex[1].

---

[1]) Härmed rättas min uppgift från 1898 i Sv. landsm. XVIII. 3, s. 4, där jag sagt, att tecknet ˜ anger tonens fallande ett bestämt stycke på skalan. Såsom av det ovanstående framgår, föregås den expir. ock musik. akcentens fallande av en ringa stigning.

II. AKCENTLAGAR.

Enkla ords akcentuering.[1]

§ 11. **Akc. 1 hava**

A) **enstaviga ord** (med undantag av dem, som genom synkope i målet blivit enstaviga, se nedan § 13), t. ex.

bǫ́ɫ	fsv. **borþ**	*kǿɫ*	fsv. **kol**
fǫ́t	**fot**	*mı́ær*	**mer**
hų́s	**hus**	*nǫ́γ'*	**nogh**
jų́ɫ	**iul**	*rǽŋ*	**ræghn.**

Anm. 1. Svarspartikeln **ja** har oftast cirkumflex: *jâ*; men akc. 1, då man vill uttrycka bestämdhet: *já*. Jo, **nej** uttalas dels med akc. 1: *jǫ́ néj* uttrycker ett bestämt svar; dels med cirkumflex vid ovisshet eller tvekan: *jǫ̂, nâı*.

Anm. 2. I det följande utsättes ej tecknet ´ (som utmärker akc. 1) över enstaviga ord. Någon missuppfattning kan därav ej föranledas, då enstaviga ord med annan akcent (akc. cirkumflex) alltid ha akcenttecken utsatt.

B) **flerstaviga** ord i följande fall:

1) **ord med upptakt** (är upptakten tvåstavig, har första stavelsen semifortis), nämligen

a) prefixavledda ord med huvudton på grundordet:

α) avledda med prefixen **be-, e-, för-,** t. ex.

bafála	rspr. **befalla**	*balúksa*	rspr. **beluxa**
bagǻ-sə[2]	***begå sig**	*basmídə*[4]	***besmide**
bahúlın[3]	**behållen**	*aléndıy*	**eländig**

[1]) Med avseende på ordens indelning i enkla ock sammansatta ansluter jag mig till Noreens indelning i »Vårt modersmåls gram. och dess indelning» s. 10, närmare utförd i akad. föreläsningar.

[2]) Reda sig. [3]) Välbärgad.

[4]) Bestyr.

fɵḍárva	rspr. **fördärva**	*fɵṭráta*	rspr. **förtreta**
fɵrjíft	ä.-nsv. **förgift**	*fɵṣṭǿra*	**förstöra**
fɵṭṣúst[1]	rspr. **förtjust**	*fɵṭájɪn*[2]	***förtagen;**

β) dubbelt prefixavledda ord, t. ex.

áɯfɵṣí[3]	rspr. ***anförse**	*ǫ́fɵráṛga*[4]	rspr. ***oförargad**
áɯfɵṭrǫ́	**anförtro**	*ǫ́bɐlǻtṇ* jfr	rspr. **missbelåten**
ǫ́anstǻṇdɪy	**oanständig**	*ǫ́fɵṭǻŋt*	rspr. **oförtänkt;**

γ) ord avledda med det förstärkande eller negerande prefixet **o-**, om grundordet har akc. 2 ock semifortis, i vilket fall semifortis vid avledningen utbytes mot fortissimus ock prefixet **o-** får semifortis, t. ex.

ǫ́ɪalˈpsám	rspr. **ojälpsam**	jfr	*jàlˈpsám*
ǫ́rɐtvi̥s	**orättvis**		*rḁ̀tvi̥s*
ǫ́marḱvǻḍɪy[5]	***omärkvärdig**		*màrḱvǻḍɪy*
ǫ́vɐtlǿs[6]	***ovettlös**		*vḁ̀tlǿs.*

b) suffixavledda ord med huvudton på suffixet:

α) värb på **-era**, t. ex.

ɐḱsmǻra	rspr. **estimera**	*rɐɪǻra*	rspr. **regera**
fundǻra	**fundera**	*vaḍǻra*	**värdera;**

β) substantiv på **-eri**, t. ex.

bǻgəri̥	rspr. **bageri**	*súpəri̥*	rspr. **superi**
gáṛvəri̥	**garveri**	*tǫ́kəri̥*	**tokeri**
jǻfavəri̥	**gästgiveri**	*trǿḷəri̥*	**trolleri;**

γ) av subst. på **-ist** har jag antecknat *ǿṛjəlníṣt* rspr. **orgelnist;** av subst. på **-age** *bẏ́gərǻʃə* rspr. **byggerage;**

δ) subst. ock adj. avledda med suffixen: **-aktig, -dom, -het, -lek, -sam** ock **-skap**, om grundordet är tvåstavigt, t. ex.

lǻsarákṭɪy	rspr. **läsaraktig**	*jǻmɐnsámt*	rspr. **gemensamt**
riḱədǿm	**rikedom**	*tǿlˈmosám*[8]	***tålamodsam**
dǻlˈɪhɪ́ɐt[7]	**dålighet**	*ǻvəsám*[9]	***ävelsam**
vǻdəlɪ́ɐḱ	**väderlek**	*bẏ́gənskǻp*[10]	***byggenskap;**

---

[1]) Även i bet. förbryllad, bekymrad, t. ex. *hon ɐ fɵṭṣúst fɵ ‿ ṣẏ̀llǫ́ṇə* hon är bekymrad, hur hon skall hinna med sysslorna.

[2]) Bestört. [3]) Anse.

[4]) I uttryck sådana som: *kan ɪntə jǻy fɐ vara ǫ́fɵráṛga fɵ‿ḍǻy* kan inte jag få vara i fred för dig.

[5]) Mycket märkvärdig. [6]) Mycket vettlös.

[7]) Skräp. [8]) Tålig.

[9]) Flitig. [10]) Byggande (värbalsubst.).

ε) några andra suffixavledda ord, som bibehålla fornspråkets akcentuering, nämligen: *fiǻndə* fsv. **fiænde,** *manífa* fsv. **mæniskia** (jfr Nor. Aschw. gram. § 57 I B 3), *patisḱ* ä.-nsv. **partijsk** (Weste Ordb. akcentuerar **partísk**).

Hit för jag även *batúl*[1] tuggjärnet i betsel isl. **bitull;** *masúr* isl. **mǫsurr;** *madál* n. rem, som förenar hästar som gå par, en utveckling av isl. **meðal** fsv. **miþal-** emellan (om äldre suffixbetoning i dylika ord se nedan).

Anm. 3. *framándə* rspr. **främmande** är väl snarast att betrakta såsom exempel på en i skm. förefintlig tendens (varom mera i det följande) att framflytta huvudtonen mot ordslutet.

c) en grupp på gränsen mellan komposita ock derivata stående ord (se nedan § 15,3).

d) några ordpar, där upptakten utgöres av ett självständigt ord: adj. ock adv. föregångna av **för** i bet. 'alltför', t. ex. *fə‿lítn* rspr. **för liten,** *fər-móŋa* rspr. **för många,** *fər-mýkḱy* rspr. **för mycket**[2]; orden **morgon** ock **afton,** då de vid hälsning föregås av obetonat 'god': *gu-mórə* rspr. **god morgon,** *gu-áftə* rspr. **god afton** (däremot *i mòrə* rspr. **i morgon,** *i àftə* rspr. **i afton),** *gu-sínər* rspr. **Gud signe er** (hälsning).

e) några nomina propria:

α) åtskilliga kvinnonamn såsom

amánda	rspr. **Amanda**	*ḱristína*[3]	rspr. **Kristina**
aríḱa	**Erika**	*maría*	**Maria**
fredríḱa	**Fredrika**	*lovísa*	**Lovisa**
johána	**Johanna**	*sofía*	**Sofia;**

β) mansnamnen *gustáv* fsv. **Gøtstáver** ock *johán* rspr. **Johan;**

Anm. 4. Akc. 1 ock fortissimus på ultima hava även de i skm. såsom appellativa använda namnen **Benjamin,** som genom oriktig uppdelning fått formen *baṅjám* bst. form *baṅjámən* ock genom folketymologisk anslutning till **ben** betydelsen 'benig, knotig, mager person'[4], ock **Goliat** *golját* i uttryck sådana som *da va‿n loŋ golját* rspr. **det var en lång Goliat.**

---

[1]) Samma akcentuering **betúl** även i Älvkarleby ock Häverö (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.).

[2]) I dessa fall vacklar emellertid bruket mellan akc. 1 ock akc. 2.

[3]) Därjämte även *ḱrìstín.*

[4]) Förekommer emellertid även med akc. 2 ock semifortis *bìaṅjám.*

γ) sockennamnen *baliŋsta* rspr. **Balingsta,** *fariŋə* rspr. **Faringe,** *skutúñjɪ* rspr. **Skuttunge.**

f) lånord, som inkommit i målet med upptakt:

α) ord med enstavig upptakt, t. ex.

batálja[1]	jfr rspr.	**batalj**	*matýrja*	rspr.	**materia**
galánt[2]	rspr.	**galant**	*molést*[4]		**molest**
kurjǿs		**kuriös**	*regál*[5]	jfr rspr.	**regal**
malám[3]		***malam**	*stakét*	rspr.	**staket.**

Hit höra även åtskilliga ord, som i riksspråket flyttat huvudtonen till första stavelsen:

besmán[6]	fsv.	**bismán**	*papér*	ä.-nsv.	**papér**
bɪskóp[7]		**biskóper**	*redísa*	fra.	**radis**
bɪrá	rspr.	**byrå**	*sɪnáp*	lat.	**sinapis**
koñják	fra.	**cognac**	*sɪráp*	rspr.	**sirap**
kretúr		**creature**	*tobák*	ä.-nsv.	**tobák.**
løjtnánt	rspr.	**löjtnant**			

Anm. 5. Åtskilliga lånord ha antagit akc. 2, så *ánɪs* äldre **anis,** *bìtɪ* mlt. **bi-tiden,** *rù̀sɪn* äldre **russin.** Ordet **precis** förekommer dels med ultimabetoning: *prɪsís* i samma betydelse ock användning som i riksspråket, t. ex. *pasa prɪsís* rspr. **passa precis,** dels med akc. 2: *prìsɪs* i betydelsen 'just, alldeles', t. ex. *dem ha prìsɪs kúmɪ-frám, ne‿dew‿fak si‿n* de hade just kommit fram, när de fick se honom.

Anm. 6. Orden *nelíka* rspr. **näjlika,** *spɪrítus* rspr. **spiritus,** mytiskt väsen, som enligt folktron kläcktes ut ur ett s. k. tuppägg, ha framflyttat fortissimus; så även orden **praxis** skm. *praksís* ungef. = 'äventyr', t. ex. *hán ha varɪ mé em myjsy praksísər* han har varit ute för många äventyr, varit med om litet av varje; *keføt* rspr. **koffert.**

Anm. 7. De från latinet härstammande lånorden **pastor, doktor,** hava i skm. ultimabetoning: *pastór, doktór.*

Anm. 8. Akc. 1 i olikhet med riksspråket har ordet *profásər* rspr. **professor.**

β) ord med tvåstavig upptakt (dessa hava semifortis på första stavelsen), t. ex.

ákadímɪ[8]	rspr.	**akademi**	*bágatíl*	rspr.	**bagatell**
árəndátər		**arrendator**	*bárborís*		**berberis**

---

[1]) Prövning, svårighet. [2]) Utmärkt, bra, snäll.

[3]) Krasslig, trött; sannolikt ombildning av fr. **malade** med folketymologisk anslutning till **lam.**

[4]) Förlust. [5]) Präktig.

[6]) Jfr Nor. Aschw. gram. § 57 I B 3.

[7]) Skyttsmålet **biskå'pp.** Jfr Kock Akc. II, s. 322.

[8]) Weste Ordb. akcentuerar **academi** eller **akadémie.**

býgərá̱ʃə	rspr.	**byggerage**	*pása̱ʃé̱rarə̱*	rspr.	**passagerare**
kálɪká̱	fr.	**calicot**	*pəṭmané̱r*[3]		***portmaner**
ká̱ramúmər[1]	rspr.	***karamummor**	*pósn̥tív*[4]		***possentiv**
lú̱rɪfɪks[2]		***lurifix**	*pré̱dɪkánt*		**predikant**
pá̱radís		**paradis**	*vékterjó̱ḷ*[5]		***vekterjord**
pá̱raplý		**paraply**	*é̱vəntýr*	fr.	**aventure.**

Anm. 9. Det är att märka, att alla ord med tvåstavig upptakt, såväl derivata som lånord, fakultativt kunna ha semilenis i stället för semifortis, t. ex. *trə̀ḷəri̱* rspr. **trolleri**, *dá̱lɪhɪ́ət* rspr. **dålighet**, *àkadí̱mɪ* rspr. **akademi**.

2) **ord** (utan upptakt), **som ärvt fornspråkets akut**:

a) fordom enstaviga ord, som genom den fornsvenska utvecklingen av svarabhaktivokal före **l**, **n**, **r** blivit tvåstaviga:

α) substantiv på **-el**, ä.-fsv. **-l**, t. ex.

fé̱γḷ	fsv.	**foghl**	*háλḷ*	fsv.	**hasl**
gá̱vḷ		**gafl**	*óksḷ*		**axl**
ná̱γḷ		**naghl**	*víksḷ*		**vigsl;**

β) substantiv på **-en**, ä.-fsv. **-n**, t. ex.

bótn̥	fsv.	**botn**	*tékən̥*	fsv.	**tekn**
sókən̥		**sokn**	*vátn̥*		**vatn;**

γ) ord på **-er**, äldre **-r**, t. ex.

subst.	*dá̱γər̥*	isl.	**dagr**	*bøkər̥*	isl.	**bøkr**
	fɪŋər̥		**fingr**	*føtər̥*		**føtr**
	né̱vər̥		**næfr**	*nétər̥*		**nǽtr**
	víntər̥		**vintr**	*téŋər̥*		**tengr;**

adj. i nom. sing. mask., t. ex. *fé̱γər̥* jfr isl. **fagr**, *λlø̱γər̥* isl. **sløgr**; pres. sing. av starka värb ock värb av 2:dra svaga konjug., t. ex.

fálər̥	isl.	**fellr**	*spríŋər̥*	isl.	**springr**
kré̱vər̥		**krefr**	*sévər̥*	jfr isl.	**svefr**
ʃútər̥		**skýtr**	*té̱mər̥*	isl.	**temr.**

Anm. 10. Genom analogi hava värb av 3:dje ock 4:de svaga konjugationerna, vilka hade gammal vokal i ändelsen, antagit akc. 1, t. ex. *tʃénər̥* isl. **kennir**, *mø̱tər̥* isl. **møtir**, *tʃø̱pər̥* isl. **kaupir**.

Anm. 11. Superl. på **-erst** vackla mellan akc. 1 ock akc. 2, t. ex. *ínəsṭ* l. *ɪ̀nəsṭ* rspr. **innerst**, *ýtəsṭ* l. *ỳtəsṭ* rspr. **ytterst**, *né̱dəsṭ* l. *nè̱dəsṭ* rspr. **nederst**.

---

[1]) Kardemumma.

[2]) Lurifax; möjligen folketymologisk anslutning till adjektivet *fɪks* kvick, illmarig.

[3]) Portmonnä. [4]) Envis.

[5]) Vitriol.

b) komparativer på -re, t. ex.

hǿgrḙ	fsv. høghre	*sǻmrḙ*	fsv. sæmbre
láŋrḙ	længre	*vílrḙ*	isl. vildri
stǿrḙ	større	*ýŋrḙ*	fsv. yngre.

c) i regeln former med suffig. artikeln av subst., då motsvarande artikellösa form har akc. 1[1], t. ex.

bǿḷḙ	fsv. borþ-it	*fíŋəṇ*	fsv. fingerna
bǻtṇ̊	bat-in	*tǻndəṇ*	tænderna
fǿtṇ̊	fot-in	*kǿnər*	konar
húsḙ	hus-it	*skǿnər*	skonir
skǿi̯n	skogh-in	*tǻjṣin*	takin
tǻjṣi	tak-it	*ǻjin*	æggin.

3) några tvåstaviga manliga förnamn:

álbət	rspr. Albert	*frǻdrik*	rspr. Fredrik
álfrḙ	Alfred	*kǿnråd*	Konrad
árvid	Arvid	*ǿḷǿv*	Olof
ǻmil	Emil	*óskår*	Oskar
ǻrik	Erik	*pǻtər*	Peter.

4) ursprungligen utländska ord, som inkommit i målet med akc. 1:

a) ord på -el, -en, -er, t. ex.

dúbḙḷ	rspr. dubbel	*nǻjṣin*	rspr. näcken
fábḙḷ[2]	fabel	*bǿrjin*	borgen
mǿbəl	möbel	*frǿkən*	fröken
prýyəl	prygel	*búlər*	buller
stǿvəl	stövel	*fǻnstər*	fönster.

Anm. 12. Från riksspråkets akcentuering, sådan den är framställd av Kock Akc. I, s. 192 ff., avvika några ord:

α) ord på -el. De ord, som enligt Kock ha akut ock som finnas i målet, hava alla akc. 1. Endast akc. 2 hava *hỳvyl* rspr. hyvel, *ƛlỳŋjyl* rspr. slyngel ock *tìstil* rspr. tistel; endast akc. 1 har *vǻyḙḷ* rspr. vagel.

β) ord på -er. Endast akc. 1 har *fádər* rspr. fadder; endast akc. 2 hava *fàstər* rspr. faster ock *mòstər* rspr. moster.

γ) ord på -en. Endast akc. 1 hava *ǿkən* hocken, *tǿkən* tocken ock *jǿpṇ̊* rspr. göpen.

---

[1]) Om cirkumflex i vissa fall, då den suffig. art:s vokal synkoperas, se nedan § 13.

[2]) Skrock.

b) enskilda ord:

álbàm	rspr. **album**	*júlì*	rspr. **juli**
ámən	**amen**	*prǫ́sìt*	**prosit**
áràk	**arrak**	*báŋkǫ̀*	**banko**
júnì	**juni**	*sálǫ̀*	**salu.**

5) **Enskilda fall äro:**

a) ord, som ofta stå obetonade, näml. *átər* rspr. **efter,** *hálər* rspr. **häller,** *óvər* rspr. **över,** *úndər* rspr. **under.** Hit höra även lokaladvärben *hánə̀* isl. **hérna,** *dánə̀* isl. **þarna** (dessa stå nämligen ofta enklitiskt efter subst., t. ex. *ı býn hanə* här i byn) samt tidsadvärbet *núnə̀s* jfr isl. **núna.**

b) adj. på **-isk,** t. ex. *jǫ́dìsk* rspr. **jordisk,** *mǫ́dìsk* rspr. **mordisk;**

c) ord på **-est:** *óŋə̀st* rspr. **ångest,** *fýlə̀st* rspr. **fyllest;**

d) pronomen på **-dera** ha akc. 1 ock semifortis: *jándèra* rspr. **endera,** *hékəndèra* rspr. **vilkendera,** *nóndèra* rspr. **någondera.**[1]

e) subst. *hálvıtì* rspr. **helvete,** *páŋàr* rspr. **pängar** (någon gång akc. 2 *pàŋar*), räkneordet *túsn̥* rspr. **tusen,** advärben *hýbàks, hývə̀ns* bra, präktigt, *máfə̀ns* i samma bet., interj. *ìntə̀* rspr. **inte** i betyd. 'nej' vid utrop, t. ex. *var‿a dú? ìntə̀!* rspr. **var det du? Inte!**

Anm. 13. Ordfogningar antaga stundom akc. 1. I synnerhet är detta fallet med subst. (med akc. 1) + poss. pron., där pron. i målet står enklitiskt, t. ex. *fár-mìn* rspr. **far min,** *mǫ́-dìn* rspr. **mor din,** *dráŋıw‿vòn* rspr. **drängen vår.** I förbindelse enstavig värbalform + negationen 'inte' vacklar bruket mellan akc. 1 ock akc. 2, t. ex. *há‿ntə* (l. *hà-ntə*) *nı gót* rspr. **har inte ni gått?,** *sí‿ntə* (l. *sì-ntə*) *du?* rspr. **ser inte du?**

Anm. 14. Såsom framgår av exemplen i denna paragraf, hava tvåstaviga upptaktslösa ord med akc. 1 semilenis på andra stavelsen. I den yngre generationens språk saknas dock ofta biton. Förekomsten av denna biton är ej egendomlig för Skuttungemålet, den återfinnes flerstädes i Uppland. Jag har påträffat den bl. a. i Björklinge, Viksta, Tierp ock Tolfta. Norr om Dalälven har jag funnit den i Hedesunda, Valbo m. fl. socknar. I Ovansjö s:n i Gästrikland förekommer, såsom jag varit i tillfälle att iakttaga, stark biton motsvarande skm:s semilenis på andra stavelsen av ord med akc. 1, t. ex. *ístér* rspr. **ister,** *spríŋér* rspr. **springer,** *bǫ́ksén* rspr. **boken,** *nátén* rspr. **natten.**

Även upptaktsförsedda ord med akc. 1 ock fortissimus på penultima k u n n a hava biton (svag semilenis på ultima), t. ex. *bafálə̀* rspr. **be-**

[1]) Semifortis kan dock i dessa ord ersättas av semilenis.

falla. Detta lemnas i det följande obetecknat. Ligger fortissimus på antepenultima, har ultima semilenis, t. ex. *bəfálniŋår* rspr. **befallningar.**

§ 12. **Akc. 2 hava flerstaviga ord med undantag av de fall, som nämnas i § 11 B;**

I) akc. 2 ock semilenis.

A) Tvåstaviga ord ha semilenis på ultima i såväl böjnings- som avledningsändelser, t. ex.

gàtər	fsv. **gatur**	*bàkå*	fsv.	**baka**
šlèdə	**slæþi**	*brìnå*		**brinna**
sòknår	**soknar**	*fàrå*		**fara**
àkrår	**akrar**	*òlòn*		**aldon**
sàkrå	**sækra**	*drèniŋ*		**drottning**
ʃùtòn	**siutan**	*àvùg*		**avugher.**

Anm. 1. Denna akcent tillkommer åtskilliga nom. propria, näml. a) tvåstaviga kortnamnsformer av mansnamn, t. ex.

jànə	rspr. **Janne**	*mànə*	rspr.	**Manne**
kàlə	**Kalle**	*òlə*		**Olle**
làsə	**Lasse**	*pàlə*		**Pälle;**

b) följande andra mansnamn: *àbràm* rspr. **Abram,** *àndəş* rspr. **Anders,** *dàvìd* rspr. **David,** *jàkòp* rspr. **Jakob. Henrik** vacklar mellan akc. 1 ock akc. 2: *híndrìk* l. *hìndrìk.*

c) tvåstaviga kvinnonamn på **-a,** t. ex.

ànå	rspr. **Anna**	*lòtå*	rspr.	**Lotta**
èmå	**Emma**	*màjå*		**Maja.**

B) Trestaviga ord ha semilenis på penultima i överensstämmelse med fornspråket[1], näml.

1) böjningsformer

a) av substantiv:

α) best. sing. ock obest. plur. av tvåstaviga subst. med akc. 2 sådana som

drèniŋar	rspr. **drottningar**	*fjàṙìnjın*	rspr.	**fjärdingen**
gàrniŋar	**galningar**	*hòlònə*		**hallonet**
tşàriŋar	**käringar**	*làkànə*		**lakanet;**

β) best. plur. av subst. på **-ar, -er, -or,** t. ex.

bàtànər	fsv. **batanir**	*pràstànər*[3]	fsv.	**præstinir**
hàstànər	**hæstanir**	*sàŋànər*		**sænganir**
grìsànər[2]	**grisinir**	*vàgànər*		**vægganir;**

---

[1]) Jfr Kock Akc. I, s. 122 ff.

[2]) Eller *grìsənər.*

[3]) Eller *pràstənər.*

flìkònər[1]	fsv. *flikkonar	*stàṇònər*[1]	jfr fsv. stiærnonar
gùmùnər[1]	gummonar	*tàkònər*[1]	rspr. tackorna;

b) av adjektiv, nämligen pluraler samt best. sing. sådana som *jèrùya* rspr. **giriga**, *tòkùya* rspr. **tokiga**, *flìtìya* rspr. **flitiga**, komparativer på **-are** ock superlativer i best. form, t. ex.

rìenàrə	rspr. **renare**	*grànèsta*	rspr. **grannaste**
stàrkàrə	**starkare**	*stàrkèsta*	**starkaste**;

c) ordningstalen 13:de—20:de, t. ex. *trètòndə*[2] rspr. **trättonde**, *fjòtòndə*[3] rspr. **fjortonde**;

d) pres. part. på **-ande**, t. ex.

bèràndə	rspr. **bärande**	*gràtàndə*	rspr. **gråtande**.
drìvàndə	**drivande**	*sprìŋàndə*	**springande**.

Anm. 2. Part. på **-ende** akcentuera *bòəndə̀*, *gàəndə̀* rspr. **boende, gående** med penultima obet. såsom i fsv. (se Kock Sv. Akc. II, s. 398); någon gång *bòèndə* etc. väl analogice efter part. på **-ande**.

2) subst. på **-are**, t. ex.

dòmàrə	rspr. **dommare**	*gàrvàrə*	rspr. **garvare**
fìskàrə	**fiskare**	*kòlàrə*	**kolare**.

3) subst. på **-erska**, t. ex. *lòvjàska* rspr. **lövjerska**, *krògàska* rspr. **krögerska**.

Anm. 3. Denna akcentuering med semilenis på penultima av trestaviga ord förekommer flerstädes i Uppland. Jag kan nämna socknarna Jumkil, Björklinge, Viksta, Vendel. I Tierp ock Tolfta vilar semilenis både på penultima ock ultima, t. ex. *stòlànə̀* rspr. **stolarna**, *gàrvàrə̀* rspr. **garvare**. Norr om Dalälven i Hedesunda har penultima semifortis ock ultima semilenis, t. ex. *hæ̀stánə̀* rspr. **hästarna**, *dòmárə̀* rspr. **dommare**.

Anm. 4. Denna akcentuering förekommer även i ordfogningar. I en ordfogning sådan som denna: **han ville klämma mig** flyttas i rspr. semilenis från infinitivändelsen till pronominet. I skm. däremot heter det ofta: *haw͜vilə klèmà-mə* med semilenis på penultima.

C) Fyrstaviga ord hava likaledes semilenis på penultima, t. ex.

bìlìyàrə	rspr. **billigare**	*ìvrìyèsta*	rspr. **ivrigaste**
flìtìyàrə	**flitigare**	*tšàrìŋànər*	**käringarna**
nòdìyèsta	**nödigaste**	*šlèktìŋànər*	**släktingarna**.

Anm. 5. I avledningar sådana som de två sista exemplen kan emellertid semilenis ligga på antepenultima, t. ex. *drèniŋanər* rspr.

---

[1]) Eller *flìkənə̀r*, *gùmənə̀r*, *stàṇəṇə̀r*, *tàkənə̀r*.
[2]) Eller *trètndə̀*. [3]) Eller *fjòtndə̀*.

drottningarna, *sléktiŋanər* rspr. **släktingarna.** För fem. på **-erska** (best. plur.) är detta regel, t. ex. *løvjåskonər* rspr. **lövjerskorna.**

Anm. 6. Ovan angivna akcentuering av tre- ock fyrstaviga ord tillkommer orden blott när de stå i betonad ställning i satsen, ock även då kan man få höra uttal med semilenis på ultima; men då det just är gamla personer, som bäst bevarat målet, vilka hava semilenis på penultima, kan man med visshet antaga, att detta uttal är det äldre i målet ock att den vacklan, som nu råder, beror på inflytande från riksspråket.

II) Akc. 2 ock semifortis hava:

1) suffixavledda ord i några fall, näml.

a) följande ord med suffixet *-əl:*

àksə̀l	fsv.	**axol**	rspr.	**axel**
trèskə̀l		**þryskule**		**tröskel**
tàtə̀l	jfr no.	**totul trasa**		**tåtel;**

Anm. 7. Lindgr. Btr. gr. § 13 anm. 5 anför flera dylika ord med denna akcent såsom visande »suffixbetoning ännu i jämförelsevis sen tid». Kock Ark. IX, s. 258 säger ock, att vokalen i denna ändelse »har eller har fordom haft semifortis (fakultativt kanske stundom fortis)». Skm:s akcentuering av dessa ord förekommer på många håll i Uppland. Jag har iakttagit den i Jumkil, Bälinge, Björklinge, Tensta, Viksta, Vendel, Tierp, Tolfta; vidare är den uppgiven från Dannemora, Järlåsa, Frötuna, Gräsö m. fl. trakter. Hof Dial. Vestrog. anger såsom uppländska formerna **axål, tröskål** (s. 65), **bettul** eller **bettål** (ib. s. 89), skrivningar vilka sannolikt ange suffixbetoning (se härom Beckm. Ark. XI, s. 241). Utom Sverge förekommer denna akc. i Närpesmålet samt norska dialekter (se Kock o. a. st.). Alla dessa mål bestyrka, synes det mig, det nyssnämnda antagandet, att fornspråket haft semifortis eller fakultativt fortissimus såsom skm. *batúl*, *medál* (se ovan) på avledningsändelsen.

b) ord avledda med suffixen **-aktig, -dom, -het, -lek, -sam** ock **-skap,** om grundordet är enstavigt, t. ex.

bòndàktiy	rspr.	**bondaktig**	*gròvlèk*	rspr.	**grovlek**
gràåktiy		**gråaktig**	*stòlèk*		**storlek**
trèldòm		**trolldom**	*fèljsàm*[1]		**följsam**
ùŋdòm		**ungdom**	*lòŋsàm*		**långsam**
dùmhèt		**dumhet**	*sèlskàp*		**sällskap**
làmhèt		**lamhet**	*vètskàp*		**vetskap.**

Anm. 8. Undantag: akc. 1 ock upptakt har ordet *faáktiy* rspr. **fäaktig.**

2) prefixavledda ord i några fall:

a) ord avledda med det förstärkande ock det negativa prefixet **o-,** om grundordet ej har upptakt, t. ex.

[1]) Som gärna följer med (om kreatur).

òdràpl'ıy[1]	fsv.	*ofdrapligher	*òıäl'pl'ıy*[5]	rspr.	ojälplig
ògál'ın[2]		*ofgalin	*òsnýg*		osnygg
òhìskl'ıy[3]	fsv.	*ofhiskeligher	*òtrýg*		otrygg
òkásk[4]	jfr fsv.	karsker	*òøm*		oöm;

Anm. 9. Undantag: akc. 1 ock prefixet såsom upptakt ha orden *ωmóȷlıy* rspr. omöjlig ock *oánlı* adv. rspr. oändligt.

b) ord avledda med an- ock miss-, t. ex.

àndákt ın[6]	rspr.	andäktig	*mìslýkas*	rspr.	misslyckas
àggá		angå	*mìslýnt*		misslynt
ànstón		anstånd	*mìstró*		misstro
àntá		antaga	*mìsýŋkan*[7]		*missömkan.

Anm. 10. Undantag: akc. 1 ock prefixet såsom upptakt hava tre avledningar på miss-: *mıstéŋt* rspr. misstänkt, *mısúna* rspr. missunna ock *mısvékst* rspr. missväxt.

3) en grupp lånord, som inkommit med upptakt, men i målet antagit akc. 2 ock semifortis i analogi med inhemska ord:

àfǽḍ	rspr.	affär	*kòŋkúṣ*	rspr.	konkurs
àkóḍ		ackord	*kòntánt*		kontant
àkʃón		auktion	*kòntrákt*		kontrakt
àptéḱ		apotek	*kàŋsár*		konsert
àrést		arrest	*màŋkéra*		mankera
àṭíkəl		artikel	*mànʃét*		manschett
dòmdéra		domdera	*mùrȷán*		morian
dràgón		dragon	*òfántlıy*		ofantlig
hìstória		historia	*pàŋʃón*		pension
ìnáləs		inalles	*pl'àntéra*		plantera
ìntrésə		intresse	*pòstlín*		porslin
kàlkón		kalkon	*sìȷíl*		sigill
kàlsóŋər		kalsonger	*spèndéra*		spendera
kàntór		kontor	*stàʃón*		station
kàrbúŋkəl		karbunkel	*tàrmín*		termin
kàstrúl		kastrull	*tràktéra*		traktera
kònfús		konfys	*àḍéntlıy*		ordentlig.

---

[1]) Dålig, om väglag; *dràpl'ıy* förekommer i samma betydelse.
[2]) Oäven; adv. *ògál'ı* är förstärkningsord = 'mycket', lat. valde.
[3]) Hisklig. [4]) Oförskämd.
[5]) Adv. *òıál'pl'ı* förstärkningsord = 'mycket'.
[6]) Ivrig. Jfr mlt. andechtich 'eingedenk, aufmerksam'.
[7]) Medömkan.

Denna företeelse är i svenska (även östsvenska) ock norska dialekter mycket vanlig (se Lindgr. Btr. gr. 13,6 ock där cit. litt.).

Anm. 11. Akc. 2 ock semifortis har skm. även i ett par ord, som i rspr. ha akc. 1 utan upptakt, nämligen *kàmrik* rspr. **kambrik** ock *kàwfét* rspr. **kamfert.**

4) några nomina propria, näml.

a) kvinnonamnen *ągústa* rspr. **Augusta,** *kàtrína* rspr. **Katarina,** *sòfía* rspr. **Sofia;**

b) några månadsnamn:

jànnąárı	rspr. **januari**	*ągústı*	rspr. **augusti**
fìbərárı	**februari**	*òktóbər*	**oktober.**
ąpríl	**april**		

§ 13. **Akc. cirkumflex hava substantiv med bestämd artikel, då artikelns kons. sammansmälter med stammens slutkonsonant till enhetligt ljud ock vokalen i målet är lång:**

1) enstaviga subst., som synkopera artikelns vokal; dessa hava (stigande-)fallande cirkumflex, t. ex.

sing. *gą̂r*	fsv. **garþ-in**	plur. *bǭ̂r*	fsv.	**borþ-in**
jǭ̂r	**iorþ-in**	*fą̂ŋ*		**far-in**
mą̂ŋ	**mær-in**	*jû̂r*		**hiul-in**
sǭ̂r	**sol-in**	*lą̂ŋ*		**lar-in**
stǭ̂r	**stol-in**	*ǭ̂r*		**orþ-in.**

Anm. 1. Det bör anmärkas, att man stundom kan få höra ord av denna typ uttalas med akc. 1; som detta isynnerhet gäller den yngre generationen, hava vi väl att häri se inflytande från rspr.

Anm. 2. Om den synkoperade vokalen på båda sidor om sig har samma kons., får ordet akc. 1, t. ex. *grín* rspr. **grind, grinden;** *hán* rspr. **hand, handen;** *sán* rspr. **sand, sanden;** *sǿn* rspr. **son, sonen.** Så ock *kvą̂ŋ* rspr. **kvarn, kvarnen.**

Anm. 3. Orden få akc. 1, om vok. är kort, t. ex. *bǿŋ* rspr. **borren,** *spǿŋ* rspr. **spåren.**

2) tvåstaviga subst., som genom synkope av ändelsens vokal blivit enstaviga; dessa hava fallande-stigande cirkumflex, t. ex.

fǿ̂r	fsv. **foli-n**	*ską̌ŋ*	fsv.	**'skari-n**[2]
hą̌ŋ	**hari-n**	*skǭ̌r*		**skoli-n**
ką̌ŋ	rspr. **kåre-n**	*ską̌ŋ*[3]		**'skäri-n**
nų̌ŋ	fsv. **niuri-n**	*spǭ̌r*	rspr.	**spole-n**
pą̌r	**pali-n**	*svą̌r*		**svale-n**
ską̌ŋ	**skari-n**[1]	*tšę̌r*	fsv.	**þiæli-n.**

[1]) Nsv. **skaran,** mängden. [2]) Nsv. **skaren** (t. ex. på snö).
[3]) *skàrə*, avsågad stockbit, färdig att klyvas till ved.

Anm. 4. Någon gång förekommer uttal med cirkumflex av ordet *gån* rspr. **galen**, dock oftast *gålːn*.

Anm. 5. Om vokalen synkoperats mellan två lika kons., får ordet oftast akc. 1, t. ex. *hånə* rspr. **hane**, *hán* rspr. **hanen**; *månə* rspr. **måne**, *mán* rspr. **månen**; *pìnə* rspr. **pinne**, *pín* rspr. **pinnen**; så ock *bòndə* rspr. **bonde**, *bón* rspr. **bonden**.

Akc. 2 har *grànn* rspr. **grannen**, *vànən* rspr. **vanan**.

Anm. 6. Om cirkumflex på **ja** ock **nej** se ovan § 11 anm. 1.

Sammansatta ords akcentuering.

A. Huvudtonen vilar på ordets första stavelse.

§ 14. **Enkelt sammansatta ord med enstavig första led hava i regeln akc. 2 med fortissimus på ordets första stavelse ock semifortis på senare ledens akcentstavelse**[1], t. ex.

a) subst. + subst.:

bòkpálm	rspr.	**bokpärm**	*hàrvstrók*[4]	rspr.	***harvstråk**
brøbít		**brödbit**	*høstmárkna*		**höstmarknad**
brøláyar[2]	fsv.	***brødhlaghar**	*kòlːmýla*		**kolmila**
bàlːglót[3]	rspr.	***bälglott**	*sòlːgóg*[5]		***solgång**
dàlːmás		**dalmas**	*tšyvøron*[6]		***tjuvöron**;
gòrtšýv	fsv.	**gorþiuver**			

b) sms. med adj.:

gàgnýtty[7]	rspr.	***gagnnyttig**	*lòmsktóm*[9]	rspr.	***ljumsktom**
gråtásə[8]		***gråtasse**	*rètnésuy*[10]		***rätnäsug**
hàtimə		**halvtimme**	*skràtfäjːn*[11]		***skrattfägen**;

[1]) Den stavelse, som har fortissimus, då sammansättningsleden i fråga står såsom simplex.

[2]) Kollektiv benämning på de underhavande å en härrgård. Jfr fsv. **værnalaghar**.

[3]) Den del av huden, som betäcker magen på djur.

[4]) Remsa av en harvs bredd på åkern, där harven gått fram.

[5]) Solens upp- ock nedgång.

[6]) Beskrivas såsom två skinnlappar, som sitta en på vardera sidan om järtat på kräk; skola vid slakt kastas bort; äter någon upp dem, blir han tjuvaktig.

[7]) Om en, som gör nytta för sig.

[8]) Binamn på vargen. [9]) Hungrig, om kreatur.

[10]) Högdragen, stolt, nosig.

[11]) Säges om den, som skrattar ofta.

c) sms. med värb:

dùskåla[1]	rspr. '**duskåla**	*hàŋmę*[3]	rspr. '**hängmed**
håshúga	**halshugga**	*vǫskǫ*[4]	'**vidsko;**
tšànspåk[2]	fsv. **kænnespaker**		

d) sms. med prep. ss. första led:

hǫptåy[5]	rspr. '**hoptag**	*ì-kálv*[7]	rspr. '**i-kalv**
ì-føl[6]	'**i-föl**	*ỳvlǫdər*[8]	'**yvläder.**

Samma akcentuering tillkommer några ord, som i riksspråket ha andra leden svagt bitonig eller obetonad, näml.

1) släktsubstantiven, sammansättningar med **-far, -mor, -bror:**

fàrbrǫr	rspr. **farbror**	*mòrbrǫr*	rspr. **morbror**
fàrfår	**farfar**	*mòrfår*	**morfar**
fàrmǫr	**farmor**	*mòrmǫr*	**mormor;**

2) veckodagarnas namn i nom.: *sòndår, tìsdår, ònsdår, tǫsdår, fràdår, lògdår* fsv. **sunnodagher, manadagher, tisdagher, oþinsdagher, þorsdagher, freadagher, løgherdagher.** I oblik kasus däremot utbytes semifortis mot semilenis, t. ex. *i sòndåg* rspr. **i söndags,** *om måndå* rspr. **om måndag.**

Anm. 1. Det expiratoriska trycket i ord av denna typ med akc. 2 ock semifortis (till vilken typ även vissa avledningar höra, se ovan) är emellertid till sin fördelning ej fullt överensstämmande med riksspråket. Skillnaden mellan de båda stavelsernas, den huvudtonigas ock den starkt bitonigas, tryck är nämligen ej så stor som i rspr. Typen ⏊̀ ⏊ kommer att närma sig ⏊́ ⏊́, riksspråkets **stúp-fúll,** dock med den skillnaden, att trycket på ingendera stavelsen är fullt så starkt som i rspr. **stúp-fúll.** Fortissimus i ord av denna typ ⏊̀ ⏊, *bǫ̀kpålm,* är något reducerad ock semifortis något förstärkt.

Anm. 2. Det är att märka, att akcentueringen semifortis + fortissimus fakultativt förekommer i ord, som falla under ovanstående regel, t. ex. *bǫkpålm* rspr. **bokpärm,** *lánsmån* rspr. **länsman,** *tràkǫl* rspr. **träkol.** Vid närmare studium av Skuttungemålets ord har jag funnit, att man icke med Leffl. Skm:s akc. s. 11 kan uppställa två grupper, där vacklan mellan akc. 3 2 ock 2 3 skulle förekomma i den ena, men ej i den andra. Denna vacklan förekommer överallt i ord av denna typ såväl i LEFFLERS grupp c (normala) som i hans grupp b.

---

1) Dricka duskål.

2) Säges om den, som har lätt att känna igän folk ock känner igän många.

3) Slö, likgiltig person.

4) Försko.

5) Slagsmål.

6) Dräktig, om sto.

7) Dräktig, om ko.

8) Ovanläder.

Anm. 3. Här må anmärkas, att ord av denna akcentueringstyp — såväl sammansatta som avledda — om semifortis vilar på penultima, kunna få reducerad semilenis på ultima, t. ex. *brǫ̀láyår̥*, *kǫ̀l·mýlḁ̊*, *lòŋsámą̊* rspr. ***brödlagar, kolmila, långsamma**, en företeelse som efter att här ha omnämnts i det följande lemnas obetecknad. Vilar semifortis däremot på antepenultima eller preantepenultima, har ultima regelbundet semilenis, t. ex. *dȁydrívar̥ę̊* rspr. **dagdrivare**, *lòŋsámar̥ę̊* rspr. **långsammare**, *ìlmárıyar̥ę̊* rspr. **illmarigare**.

Anm. 4. I sammanhängande tal antaga stundom ordfogningar akc. 2 ock semifortis, t. ex. *dȁ-mǽ* rspr. **det med**, *ęt hìęlt-ǻr* rspr. **ett helt år**, *hàl·v-ę́lva* rspr. **halv älva**.

Anm. 5. Undantag. Några ursprungliga sammansättningar förekomma, där semifortis på senare ledens akcentstavelse ersatts med semilenis, beroende på att känslan av sammansättning försvagats eller gått förlorad, ock ordet akcentueras såsom enkelt, näml.

1) vissa nomina propria:

a) Akc. 2 ock semilenis hava ortnamn sammansatta med **-by**, t. ex. *drȁybỹ* rspr. **Dragby**, *hę̀gbỹ* rspr. **Häggby**, *mỹ̀rbỹ* rspr. **Myrby**, *nỹ̀bỹ* rspr. **Nyby**; [akc. 2 ock semilenis ha namn på **by**, även om förleden är tvåstavig; namn på **-bo**, blott om förleden är tvåstavig, t. ex. *ỹ̀tər̥bỹ*, *frè̥sar̥bǫ̊* rspr. **Ytterby, Frossarbo**].

b) Akc. 1 ock semilenis hava:

α) ortnamn sammansatta med **-bo** (ock med enstavig första led), t. ex.

brǿdbǫ̊	rspr.	**Broddbo**	*hǿksbǫ̊*	rspr.	**Hocksbo**
bílbǫ̊		**Billbo**	*mǿŋsbǫ̊*		**Mångsbo**
gúmbǫ̊		**Gundbo**	*rísbǫ̊*		**Risbo**;

Denna företeelse, att namn på **-by** ha akc. 2 ock namn på **-bo** (med enstavig förled) akc. 1, är egendomlig nog. I målet är den genomgående; jag har ej funnit något undantag.

β) andra ortnamn i enstaka fall: *tşę́t'grín̥* rspr. **Kättgrind**, *úpsal·ę̊* rspr. **Uppsala**;

γ) släktnamn (ej sammansatta med **-son**), t. ex.

bjǿr̥kmán̥	rspr.	**Björkman**	*lúŋgrę́n̥*	rspr.	**Lundgren**
hǿl·mkvìst		**Holmkvist**	*lúnstrǿm̥*		**Lundström**
líŋgrę́n̥		**Lindgren**	*nǿrbärg*		**Norbärg**
línhǿl·m		**Lindholm**	*nýstrǿm̥*		**Nyström**.

2) andra sammansättningar i få fall:

a) Akc. 2 ha orden *jȅsp̥ę̊* ← ***gästbud** ← **gästabud**, *fǿr̥kl·ę̊* rspr. **förkläde**, *hȁŋkl·ę̊* rspr. **handkläde**.

b) Akc. 1 hava:

α) lokaladvärb sammansatta med **-åt**, t. ex.

frámåt	rspr	**framåt**	*útåt*	rspr.	**utåt**
ínåt		**inåt**	*hıémåt*		**hemåt**;

β) temporaladvärbet *hátils* rspr. **hittils**.

Anm. 6. Om sammansättningar med enstavig första kompositionsled ock denna led såsom upptakt se nedan § 15.

B. Huvudtonen vilar på senare sammansättningsledens akcentstavelse.

§ 15. **Akc. 1 ock första sammansättningsleden obetonad hava sammansättningar med enstavig första led** i några fall, näml.

1) sammansättningar med **enstavig värbalform** ock **prepos.**, som ej har upptakt, t. ex.

ga-í	rspr.	**gå i**	*ta-ín*	rspr.	**ta in**
ga-frám		**gå fram**	*ta-óp*		**ta opp**
sı-átər[1]		**se efter**	*bar-áv*[3]		**bar av**
sı-át[2]		**se åt**	*bat-áv*		**bet av**
lle-tál		**slå till**	*sa-tál*		**sa till.**[4]

Anm. 1. Infin. med synkoperad ändelsevokal vackla mellan denna akcent ock akc. 2 med semifortis, t. ex.

høs-ú	eller	*hø̀s-ú*	rspr.	**ösa ur**
grav-óp	»	*grȁv-óp*		**gräva upp**
fut-ín	»	*fùt-ín*		**skjuta in**
tak-óm	»	*tàk-óm*		**tala om**
tərk-áv	»	*tə̀rk-áv*		**torka av.**

2) en stor grupp av sammansättningar, där rspr. har **fortissimus på första leden:**

banrós	rspr.	**bandros**	*fədíal*[6]	rspr.	**fördel**
bleḱhón		**bläckhorn**	*fərfédər*		**förfäder**
blyhás[5]		**'blyharts**	*fərhán*		**förhand**
boføra	fsv.	**boføra**	*fərkár*		**förkarl**
bokhólarə	rspr.	**bokhållare**	*fərmán*		**förman**
bostélə		**boställe**	*fərmón*		**förmån**
bokbíndarə		**bokbindare**	*godár*		**goddar**
bygmástarə		**byggmästare**	*hasdúk*		**halsduk**
fahús		**fähus**	*hugórm*		**huggorm**
falúŋı		**fölunge**	*hushól*		**hushåll**
fəlmár		**fölmärr**	*hadár*		**hälgdag**

[1]) Vakta.
[2]) Se efter, t. ex. *sı-át, hur‿a ár* se efter, hur det är.
[3]) Bar i väg, for bort.
[4]) Någon gång ha dyl. former akc. 2 ock semifortis, t. ex. *bȁr-áv* rspr. **bar av,** *stèay-ú* rspr. **steg ur,** *sȁy-pá* rspr. **såg på.**
[5]) Blyerts (folketym.). [6]) Undantag vid köp.

ɩlhǿ̱ksna[1]	rspr.	ˈ**illhågsna**	*skodǫ́n*	rspr.	**skodon**
ȷemɩ́ld		**givmild**	*skorɩ́am*		**skorem**
kaprá̱k		**kapprak**	*skosé̱ɫ*		**skosula**
krubɩ̱́t[2]		ˈ**krubb-bit**	*spɩsǿ̱ɫ*[5]		**spisöl**
lɩǿ̱rv	isl.	**ljáorf**	*stafás̱t*	fsv.	**staþfaster**
meȷé̱-sə	jfr rspr.	**medge**	*syrɩ́ŋ*	rspr.	**syring**
moløs̱	rspr.	**modlös**	*toná̱t*[6]		**tonart**
nesďú̱ķ		**näsduk**	*treáṉdrar*[7]	jfr isl.	**andri**
parǿ̱gd[3]		ˈ**parrögd**	*tregá̱ɫ*	rspr.	**trädgård**
pastá̱		**påstå**	*vaḏár*		**vardag**
rebɩ́an		**revben**	*vɩlý̱ftɩy*		**vidlyftig**
raløs̱		**rådlös**	*veɫkúm̱ɩn*		**välkommen.**
selá̱ɫa[4]		ˈ**selåla**			

3) en grupp på gränsen mellan komposita ock derivata stående ord, **där en av lederna**, oftast den första, icke eller endast **med svårighet låter associera sig** med ett annat i målet befintligt självständigt morfem (i rspr. fortissimus oftast på första leden):

abǿ̱rə	rspr.	**aborre**	*gufá̱r*	rspr.	**gudfar**
aldé̱ləst[8]		**alldeles**	*gumǫ́r*		**gudmor**
aɫvá̱rə		**allvar**	*gusé̱n*		**gudson**
bɫagá̱ŋ		**blaggarn**	*ȷeʃé̱vare̱*		**gästgivare**
brugúm̱u		**brudgumme**	*hubrǿ̱ta*	fsv.	**hovuþbroti**
brøløp̱		**bröllop**	*ɩdɩ̱́λla*	rspr.	**idissla**
duλlá̱y		**durkslag**	*ȷensám̱ən*		**ensamen**
dylɩ̱́ķ		**dylik**	*ȷenstá̱ka*		**enstaka**
frukǿ̱st		**frukost**	*lagá̱ɫ*		**ladugård**
golɩ̱́ķ[9]		ˈ**godlik**	*maséķ̱*		**matsäck**
gudǫ́tər		**guddotter**	*menɩ́ed*		**mened**

---

[1]) Ana, isht känna dystra aningar, även = uttala någon dålig eller god profetia om framtiden.

[2]) Häst, som biter i krubban, då han äter; med avs. på senare leden jfr isl. **kolbitr** 'eg. person, som bider kul' Fr.₂.

[3]) Stirrögd; jfr *pàṟa* knoga § 37,2.

[4]) Seltamp. [5]) Svagdricka.

[6]) Dialektalt eller på annat sätt egendomligt uttal.

[7]) Skoning av trä under medar.

[8]) Så efter huvudordet, t. ex. *han e ǫ̂ɩáɫpɫɩy aldé̱ləst* rspr. **han är ojälplig alldeles.** Före huvudordet heter det *àḻdaləs*, t. ex. *àḻdaləs ǫ̂ɩáɫpɫɩy*.

[9]) Försigkommen, duktig; även *gǫ̀lɩ̱ķ*.

midár	fsv. **miþdagher**	*stalúkn*[2]	dial. **stiglucka**
minát	rspr. **midnatt**	*stydótər*	rspr. **styvdotter**
misómər	**midsommar**	*styfár*	**styvfar**
molösn[1]	***morlösen**	*stymór*	**styvmor**
morót	**morot**	*stysón*	**styvson**
rakám	***redkam**	*tabát*[3]	fsv. ***taþ-batter**
raskáp	**redskap**	*tafát*	rspr. **tafatt**
skovóŋk	**skavank**	*tavásk*[3]	fsv. ***taþ-vasker**
skomákarə	**skomakare**	*tubús*	rspr. **tuggbuss.**

Till denna grupp kunna även föra ssammansättningar av en prepos. ock det därpå följande ordet sådana som:

bravé	rspr. **bredvid**	*ikríŋ*	rspr. **ikring**
iblán	**ibland**	*ikúl*	**ikull**
ián	**igän**	*tabáka*	**tillbaka**
iónس	**ijåns**	*tastás*	**tillstädes.**

Anm. 1. Sådan (från riksspråket avvikande) akcentuering, som nämnes i mom. 2 ock 3, återfinnes i större eller mindre utsträckning i flera trakter av Skandinavien, så i Skåne (Skytts härad, se Kock Akc. II, s. 238 ff.); i Värmlands Fryksdal (se Nor. Fryksd. lj. § 106,1); i Upplands Vätömål (se Schag. Vätöm. § 197). I ungefär samma utsträckning som i skm. har jag funnit denna akc. i Jumkil, Björklinge, Viksta, Tierp m. fl. socknar. Om liknande företeelse i norska dialekter se Aas. Gram. s. 47, i Finnland (Raseborgs härad) se Vendell i Fi. Vet.-soc. öfversigt B. XXXIX s. 4 ff. I fornsvenskan var som bekant denna akc. vanlig (se Nor. Aschw. gram. § 57 I A 2, Kock Akc. II, s. 328 ff.).

Emellertid synes det, som om Skuttungemålet ej blott ärvt denna akcentuering, utan även har tendens att framflytta huvudtonen mot ordslutet. Detta framgår exempelvis av målets behandling av ordet **frukost.** Detta från mlt. härstammande lånord har i rspr. akc. 1, enligt Kock Akc. II, s. 132 på grund därav, att det bibehållit sin tyska akcent. Då nu skm. har *frukóst*, måste akcentförskjutningen ägt rum i målet, eftersom ordet inkommit i svenskan med akc. ´ —. På tillvaron av nämnda tendens tyder måhända även ljudutvecklingen i ett ord sådant som *brolóp* rspr. **bröllop.** Detta kan — såsom framgår av vokalisationen — icke vara utvecklat ur den fornsvenska formen **bruløp,** utan utgår från fsv. **bryllŏp** med i målet skedd akcentförskjutning, såvida icke skm. form är att betrakta såsom uppkommen genom kontamination av de fornsvenska dubbelformerna.

---

[1]) Matstrupen på kreatur, jfr Rz s. 445.

[2]) Kyrkogårdsgrind av gammal typ; jfr Rz s. 672.

[3]) Pojkvask, jfr isl. **tað** dynga Rz s. 720.

Anm. 2. Till denna paragraf hörande ord har jag stundom hört uttalas med svag semilenis på ultima, t. ex.

falúŋjiŋ	rspr. **fölungen**	*aldéləst*	rspr. **alldeles**
hasdújʂiŋ	**halsduken**	*masáʂiŋ*	**matsäcken.**

Regel är detta blott i de fall, som tillhöra nästa moment.

4) **tillnamn** på **-son** med fortissimus på första stavelsen ock föregångna av enstavigt förnamn, t. ex.

jan-jánsə rspr.	**Jan Jansson**	*laʂ-ˇláʂə* rspr.	**Lars Larsson**
jark-ándəʂə	**Erik Andersson**	*ma-fánsə*	**Mats Jansson**
jark-ósə	**Erik Olsson**	*pal-péʂə*	**Pär Pärsson**
la-fónsə	**Lars Jonsson**	*par-ósə*	**Pär Olsson.**

Anm. 3. Ordfogningar antaga mycket ofta denna akc., t. ex.

ga-hiém	rspr. **gå hem**	*laγˇ-kvár*	rspr. **låg kvar**
fa-báɳ	**få barn**	*ja-sáγ-na*	**jag såg 'na.**

Anm. 4. Akc. 2 med första leden såsom upptakt hava några ord:

kanhànda	rspr. **kanhända**	*varànan*	rspr. **varannan**
kantànʂa	**kantänka**	*varènda*	**varenda.**

De två senare vackla dock över till akc. 1.

§ 16. **Akc. 1 med semifortis på det sammansatta ordets första stavelse ock fortissimus på senare sammansättningsledens akcentstavelse** hava

1) **flerstaviga sammansättningar med två- eller flerstavig första kompositionsled**, t. ex.

ávunfúk	rspr. **avundsjuk**
ákta-út[1]	**'akta ut**
ápa-út[2]	**'apa ut**
ándəʂtúgu[3]	**'anderstuga**
árbasklˇédn	**arbetskläder**
árga-óp-sə[4]	**'arga upp sig**
bákomtájin[5]	**'bakomtagen**
brýgarhást	**bryggarhäst**
búlərválin[6]	**'bullervälling**
dúndərkár[7]	**'dunderkarl**

[1]) Lura ut.

[2]) Tala illa om någon, söka tränga ut någon.

[3]) Bästa rummet i huset (namnet *stúgu* därav, att kammaren förr byggdes liksom en stuga för sig med särskild ingång).

[4]) Reta upp sig, förarga sig; bli bättre, ta sig.

[5]) Dum, mäst i negativa satser sådana som *han a̯ˇɳtə bákomtájin* han är inte dum.

[6]) Årtvälling.

[7]) Duktig karl.

fántasɪbɪld	rspr.	**fantasibild**
gámɪlføŋa[1]		***gammalförna**
jøromål		**göromål**
krisnɪŋsnám		**kristningsnamn**
tʂénas-vø		**kännas vid**
tʂárɪŋbád[2]		***käringbadd**
mɪlabétə[3]		***mellanbete**
mɪlagår[4]		***mellangården**
mørebråd		**morgonbråd**
snárkarén[5]		***snarkaränden**
spéjɪlglås		**spegelglas**
ståknɪŋsbúskar[6]		***stakningsbuskar**
vénstərvrídɪn[7]		**vänstervriden**
vítnskørpa		**vittenskorpa**
våkənhús		**vapenhus**
éndəslóg[8]		***ändeslång**
ákadɪmɪfógdə		**akademifogde**
pásaʃerarbåt		**passagerarebåt**
prédɪkantskólə		**predikantskola**
évəntyʂólə[9]		***äventyrsolle.**

Hit höra av ordfogningar uppkomna sammansättningar bestående av ett adjektiv- eller genitivattribut + subst. sådana som

gámɪlpápa[10]	rspr.	***gammalpappa**
gámɪlpróstn		**gammalprosten**
gámɪsɪndår[11]		***gammal-sin-dar**
gámɪsɪndåks[12]		***gammal-sin-dags**
gámɪsúga		**gammalsuggan**
búsəns-lán[13]		***busens-land**

---

[1]) Visset gräs, som stått på rot över vintern.
[2]) Ölsupa (skämts.).
[3]) Stång, som förenar fram- ock bakvagnen.
[4]) Mellangärdet, diafragma. [5]) Oansenligaste platsen vid bordet.
[6]) Ruskor vid vägkanten. [7]) Ej riktigt klok.
[8]) Raklång. [9]) Äventyrare.
[10]) Eufemism (skämts.) för 'hin håle'.
[11]) Gamla tiden, t. ex. *hå va ɪ gámɪsɪndår* det var i gamla (goda) tiden. Med avs. på pron. 'sin' i detta uttryck kan man jämföra det med rspr. 'kors i all sin dar'! 'Vad i all sin dar'?
[12]) Gammaldags (bildat på föregående ord).
[13]) Benämning på en lek.

rikṡdasmansmågṇn rspr.	**riksdagsmans-mågen**
pål-peṣdǫtəṇ	**Pär Pärs dotter(n)**
jåñjansdrâñjṇn	**Jan Jans dräng(en).**

Att märka är, att substantiv av den typ, som de tre sista exemplen tillhöra, även böjas i plur., t. ex. *jåñjansdrâŋanə̣*.

Anm. 1. Komposita med fortissimus på penultima **kunna** få svag semilenis på ultima, t. ex. *bǫ́kemtǻjiṇ*, *stǻknɪŋsbúṣkåṛ*. Regel är detta vid till denna akcentueringstyp hörande mansnamn, nämligen de på **-son**, som ha fortissimus på första stavelsen ock föregås av tvåstavigt förnamn, t. ex.

ándəṣ-ˇḷǻṣə̣ rspr.	**Anders Larsson**	*jǻkop-hǻnsə̣* rspr.	**Jakob Hansson**
árvɪd-ǿṣə̣	**Arvid Olsson**	*mágnu-fǿnsə̣*	**Magnus Jönsson**
gúṣta-péṭəṣə̣	**Gustav Pettersson**	*ǿlev-ándəṣə̣*	**Olof Andersson.**

Anm. 2. Det bör anmärkas, att semifortis på sammansättningens första stavelse stundom utbytes mot semilenis, t. ex. *jṣánas-vǿ*, *mérə-brǻd*, *fúṛuskǿ̄y* rspr. **furuskog** (ej **furuskǿy* se Leffl. Skm. akc. s. 24).

Anm. 3. Om första kompositionsleden utgöres av ett trestavigt ord, vilket, då det står såsom simplex, har första stavelsen obetonad ock fortissimus på andra stavelsen, vilar i sammansättningen semifortis oftast på andra stavelsen, t. ex. *batáŋkantí* jfr rspr. **betänketid**, *bagrǻvnɪŋskǿstna* rspr. **begravningskostnad**, *mɪsǿməṣrǿy* rspr. **midsommarsråg**, *pladáṣka-vǿ-ṣə* rspr. ***pladaska vid sig** falla pladask, *spalǻkansǻŋ* rspr. **sparlakansäng**. Med semifortis på första stavelsen har jag antecknat *jáʃavargǻl* rspr. **gästgivaregård**. (Om däremot den trestaviga första kompositionsleden såsom simplex har semifortis på första stavelsen, behåller naturligen semifortis sin plats vid sammansättningen, t. ex. *prǻdɪkánt prǻdɪkantskǿlə*.)[1]

Anm. 4. Utgöres första kompositionsleden av ett tvåstavigt ord, med upptakt, flyttas vid sammansättning akcenten till första stavelsen, som får semifortis, t. ex.

aksís	*ákssɪsláyər*	rspr.	**excercisläger**
jasǻḷ	*jásalsprǿv*		**gesällprov**
kanǿn	*kánoŋkúla*		**kanonkula**
kanín	*kánɪnʃɪŋ*		**kaninskinn**
plakǻt	*plákatfúḷ*		**plakatfull**
patǻḷ	*pátalkvárka*[2]		***buteljkvarka**
staʃǿn	*stáʃonshús*		**stationshus**
tobǻk	*tóbakspípa*		**tobakspipa.**

Härmed kan jämföras den av samma rytmiska skäl i rikspråket förekommande akcentväxlingen **majór**, men **májor Palm.**

---

[1]) Den av Leffler Skm. akc. s. 22 angivna akc. **hy⁰be⁰te²kslå³ne¹** måste vara tillfällig. Jag har blott hört uttalet *hýbatáksláṇə*.

[2]) Fyllsjuka.

2) **flerstaviga sammansättningar med enstavig förled, om den senare leden såsom simplex har upptakt**, t. ex.

brúkspatrón rspr.	**brukspatron**	*fǫ́gjævǽljə* rspr.	**fånggevaldiger**
brǫ́potǽtər	***brådpotäter**	*prǽstbostǽlə*	**prästboställe**
hǽlputǽl	**helbutelj**	*stǫ́rfræmǽndə*	**storfrämmande**
húspostíla	**huspostilla**	*sǽsmagasín*	**sädesmagasin**
glásafǽt	**glasasiett**	*ʃǿkaftǽn*	**sjökapten.**

Anm. 5. Efter denna typ akcentueras mansnamn sådana som *ján-ælíasə̨* rspr. **Jan Eliasson.**

Anm. 6. Då ord sådana som de i § 12 II, 3 nämnda, vilka i riksspråket ha upptakt, men i skm. antagit akc. 2 ock semifortis, sammansättas med enstavigt ord såsom första led, faller fortissimus på den förut starkt bitoniga stavelsen ock semifortis på den enstaviga första leden, t. ex.

àfǽd	*skóksafǽd*	rspr.	**skogsaffär**
àtíkəl	*trǫ́satíkəl*		**trosartikel**
hìstǫ́rja	*spǿkhistǫ́rja*		**spökhistoria**
kàstrúl	*plǫ́tkastrúl*		**plåtkastrull;**

så ock *àrbǽtə: grǫ́varbǽtə, krǿpsarbǽtə, stráfarbǽtə* rspr. **grovarbete, kroppsarbete, straffarbete.**

3) **rekomposita**, t. ex.

ándəræsǿksə[1]	rspr.	***anderårsoxe**
bǽktræsrísp[2]		***becktrådsrisp**
bǫ́gæsmúr[3]		***bogårdsmur**
bǫ́fœrniŋslás[4]		***boförningslass**
dómdasóta[5]		**dommedagsotta**
fátistugúba		**fattigstugubbe**
gǫ́manstí[6]		***godmanstid**
grǽnristvǽyu[7]		***granristvaga**
gúsosbǫ́k[8]		**Guds-ords-bok**
*hándlsbokhǫ́lar*ə̨		**handelsbokhållare**
húsfœrhœsbǫ́k		**husförhörsbok**
jǽlpjonsdǽyar[9]		***jälpjonsdagar**
lámbugúl		**lamungull**
lǽthadǽr[10]		***lätthälgdag**

---

[1]) Två år gammal oxe. [2]) Becktrådsstump.
[3]) Kyrkogårdsmur. [4]) Flyttlass.
[5]) Ovanligt tidigt (något skämtsamt).
[6]) I uttrycket *koma i gǫ́mansti* komma i grevens tid
[7]) Granrisviska. [8]) Uppbyggelsebok.
[9]) Torpares dagsvärken. [10]) Annandag.

ƛlátantí[1] rspr. ***slåtterandtid**
trèljşarıŋƛlándər[2] ***trollkäringsländor**
trégasɓĺóma **trädgårdsblomma**
útalasháspə[3] ***utanlåshaspe.**

Det är att märka: a) Om senare leden av ett kompositum utgöres av ett tvåstavigt ord, vilket såsom simplex har akc. 2 ock semifortis, ersättes vid sammansättningen semifortis med semilenis, t. ex.

èmbúd men *ákadımıómbúd* rspr. **akademiombud**
àksél » *várkvagsáksél*[4] ***värkvagnsaxel**
trèskél » *fáhustréskél* **fähuströskel**
àkfón » *sýforenıŋsákfón* **syföreningsauktion**
spèlmán » *fiolspélmán* **fiolspelman**
sèlskáp » *húsholnıŋsélskáp* **hushållningssällskap.**

Hit höra sammansättningar med **-kalas** (ock flerstavig förled). Såsom simplex uttalas ordet visserligen oftast *kalás*, men den numera ovanligare akcentueringen *kàlás* utgör förutsättning för sådana former som:

dýŋmokanskálás[5] rspr. ***dyngmockanskalas**
húsforhøskálás **husförhörskalas**
mikşmaskálás **Mikaelsmässekalas**
nýaşkálás **nyårskalas.**

b) Är senare sammansättningsleden ett trestavigt ord med akc. 2 ock semifortis på penultima, faller vid sammansättning (med mer än enstavig förled) fortissimus på den förut (då leden stod såsom simplex) starkt bitoniga stavelsen, t. ex.

hìstória *lévnashıstória* rspr. **levnadshistoria**
kàlsóŋər *ýləkalsóŋər* **yllekalsonger.**

c) Är senare leden ett tvåstavigt ord med akc. 2 ock semifortis, vilket genom tillägg av böjningsändelse blivit tre- eller flerstavigt, faller vid sammansättning (med flerstavig förled) fortissimus på den stavelse, som föregår ändelsen, t. ex.

fáhustréskĺanər rspr. **fähuströsklarna**
sýforenıŋsakfónəŋá **syföreningsauktionerna**

---

1) Slåttertid. 2) Trollsländor.
3) Hake på ytterdörren. 4) Axel på arbetsvagn.
5) Kalas vid utkörande av gödsel på åkrarna. Detta arbete utfördes med jälp av grannarna, som skulle undfägnas före ock efter arbetet.

húsholnɪŋsælskápə rspr. **hushållningssällskapet**
nýaşkalásə **nyårskalaset.**

Anm. 7. Undantag. Med akc. 2 ock första leden såsom upptakt har jag hört ordet *hårasàlmáŋɪŋ* rspr. **häradsallmänning.**

Anm. 8. Till denna paragraf hörande komposita, vilka ha fortissimus på antepenultima, få — såsom framgår av några redan nämnda exempel — semilenis på ultima. Ännu ett par exempel må anföras: *mórəbrádarə̀* rspr. ***morgonbrådare** morgontidigare, *trágaşblómonə̀r* rspr. **trädgårdsblommorna.**

Anm. 9. Är sammansättningen mycket lång, fordrar rytmen både semifortis ock semilenis före fortissimus, t. ex.

húndrafàmtɪfám rspr. **hundrafämtiofäm**
ríksdasmánavál **riksdagsmannaval**
söndasàtərmída **söndagseftermiddag;**

ock i ännu längre komposita två semifortes, t. ex. *bármhatɪhèatsmanísa* rspr. ***barmhärtighetsmänniska** barmhärtig människa, *krístɪhɪmɪlfáşdasvíka* rspr. ***kristihimmelsfärdsdagsvecka** den vecka, då Kristi himmelsfärdsdag inträffar.

Anm. 10. Samma akcentuering, som tillkommer komposita med flerstavig första kompositionsled, antaga ofta ordfogningar, t. ex.

bréna-jús rspr.	**bränna ljus**	*høyər-hán* rspr.	**högra handen**
fára-te-stán	**fara till stan**	*klóka-fám*	**klockan fäm**
fösta-tán	**första taget**	*líga-stíl*	**ligga still**
gúvaş-frán-e	**Gud bevars från det**	*líka-lóŋa*	**lika långa**
háka-tórv	**hacka torv**	*sísta-góŋɪn*	**sista gången**
hálvan-tíma	**halvannan timme**	*tşúfəm-órə*	**tjugufäm öre**
húga-véd	**hugga ved**	*túsn-krónər*	**tusen kronor.**

Om sammansättningsakcentuering av ordfogningar i nordsvenska dialekter se Lindgr. Btr. gr. § 15 anm. 2.

III. ÖVERSIKT AV SPRÅKLJUDENS HISTORISKA UTVECKLING.

A) Vokalerna.

1) Vokalerna i starktoniga stavelser.

a) Kvaliteten.

α) Enkla vokaler.

ĭ.

§ 17. **Äldre ĭ → skm.** *ɪ*:

1) **i ursprungligen långstaviga ord** i regeln, t. ex.

bịnda	fsv.	**binda**	*flịsḳa*[3]	dial.	**fliska**
blịn		**blinder**	*jịmbər*[4]		**gimber**
dịmba		**dimba**	*hịl*	isl.	**hilla**
drịḳa		**drikka**	*mịŋla*[5]	fsv.	***mingla**
fịtla[1]	isl.	**fitla**	*mịla*		**millan**
flịsa[2]		**flissa** (Vigf.)	*pịtra*[6]		**pitra** (Sdw.)

[1]) Kittla, ställa sig in, isl. **fitla** 'berøre med fingrene' Fr.$_2$

[2]) Skratta, fnissa.

[3]) Hugga av barken på träd. Ordet är en **k**-avledning hörande till isl. **flis** 'flis, spint' Fr.$_2$ med tidig förkortning före konsonantgrupp. Jfr Nor. GPhil.$_2$ § 47, dial. **fliska** Rz s. 152.

[4]) Ung tacka; sv. dial. **gimber** (Rz s. 193), jfr isl. **gymbr.** Om etymon ock släktingar se Torp Stud. Unger s. 188.

[5]) Fnurra på tråd l. garn. Jfr sv. dial. **minglegarn** 'ojämnt spunnet garn' Rz s. 187.

[6]) Kvittra; fsv. **pitra** tissla. I samma betydelse som i skm. har jag funnit **pittra** i ä.-nsv. i en bröllopsskrift (ej dial.) från 1684.

rìŋkaȝ[1]	fsv.	***rinkugher**	*λlɪn̲*[6]	fsv.	**slind**
rìs̲ƙa[2]		***riska**	*stìŋƙa*[7]		**stinka**
sìl̲ja[3]		***silia**	*tíl̲stəɽ*[8]		**thilster**
ʃìl̲ɪŋ		**skillinger**	*tɪŋ*		**þing**
sƙrìƙ̲skǫ́r[4]	jfr dial.	**skrikka**	*tɪs̲*[9]	ä.-nsv.	**tiss**
λlìm̲paȝ[5]	rspr.	***slimpug**	*vìn̲a*	fsv.	**vinna.**

Hit för jag även följande ord:

tʂìm̲ba klämta vid eldsvådor med hastiga slag; jfr **kimma** klämta Speg. Gloss. 1712, da. **kime**, eng. **chime**;

ƙnìs̲pas slåss, ryckas ← **knipsas** genom metates. Jfr samma metates **ps** → **sp** i no. dial. **drupsa** → **druspa** Ross;

pìŋƙmýps̲a toppmössa, jfr sv. dial. **pinka** 'picka' Rz s. 500 ock no. dial. **pink** jämte **pik** 'bjærgtop' Ross.

Anm. 1. Äldre ĭ → skm. *ɐ* i några få långstaviga ord:

1) före **rð** i *stɐ̲ɽ* isl. **stirðr**, *stɐ̲ɽna* isl. **sterðna**;

2) i orden *vɐ̲tvɐ́l̲ɪŋ* fsv. **vitvillinger** genom en art vokalharmoni (om denna företeelse se vidare nedan); *ɐ́m̲əs̲t* rspr. ***immerst**, i målet gjord superlativbildning till **immer** i sådana uttryck som *sə mýtʂy han ɐ́m̲əs̲t ɐɽƙar* så mycket han nånsin orkar. Däremot har jag blott hört **i**-ljud i *ìm̲ərbád̲* rspr. **immerbadd** ock *ìm̲əndə fǫ́t̲* rspr. ***immande fort**, mycket fort, bildning på *-əndə* i analogi med sådana som *ƙǫ̀ɽəndə mɐ́ɽk* rspr. **kolande mörk**, *gɐ̀ɽəndə lɪ́ád* går-, genomled (adj.). Jfr med **e**-ljud **emmenste** i samma betydelse i Vaksala ock Jumkil (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.).[10]

---

[1]) Rankig, slampig; jfr sv. dial. **rinka** 'runka av ock an' Rz s. 532.

[2]) Ruska, viska (subst.). *rìs̲ƙa* förhåller sig till isl. **hris** såsom *fɽìs̲ƙa* : isl. **flis**. Jfr isl. **hrisla** 'buske' Fr_2.

[3]) Tvärrem framför hästens bröst, no. dial. **silja** 'brystrem i steden for bovtræ paa sæletøi' Ross.

[4]) Skridskor, *sƙrɪƙ-* ← ***skriðk-**, jfr Hellquist Ark. XIV, s. 154.

[5]) Slampig; sannolikt avljudsform till detta ord.

[6]) Trekantig halsduk (i samma betydelse även i Vessland), fsv. **slind** sida; jfr no. dial. **slind** med betydelsen specialiserad i annan riktning: 'smal, tynd platte mest af bark' Ross. Jag antar, att skm:s ord uppkommit genom ellips av **trìλlìn̲* trehörning, sedan = 3-kantig halsduk. Jfr **treslind, fyrslind** tre-, fyr-hörning i Bro (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.).

[7]) Springa av ock an, hoppa (om barn).

[8]) Golvtiljor, kollektivt. Jfr **telster** Lind 1749.

[9]) Spene. Jfr Lindgr. Btr. gr. s. 82 noten.

[10]) *sɐ̀yɽa* fsv. **sighla** beror väl med hänsyn till sin *ɐ*-vok. på inflytande från rspr.; subst. heter *sɪ́yə̲ɽ*. Vid ordet *lɐ̲̀vna* fsv. **lifnaþer** har analogiinvärkan från värbet ägt rum.

Anm. 2. En övergång fsv. ĭ → skm. *a* före **r** föreligger väl i orden *lårka* ← **lirka** ← ***liþka** samt *vårjgi* fsv. **virke**.

Nor. Aschw. gr. § 164, antager, att den redan i fsv. förekommande formen **værke** beror på analogi efter **værk**. Som jag emellertid för det föregående ordet ej kan komma ifrån antagandet av en övergång ĭ → *a* (sannolikt genom ett mellanstadium e), är jag benägen att även för det senare ordet antaga samma förklaring. Med denna övergång kan jämföras utvecklingen i Vätöm. av **spiritus** → ***spirtus** → *spjatus* Schag. Ordl. (i andra trakter av Uppland **spårtus** enl. Uppl. landsm.-för:s saml.).

Hit hör möjligen också *ståra* stirra, arbeta långsamt ock utan energi, jfr **stirra** l. **stärra** 'see stindt ut och stå likasom orörlig' Speg. Gloss. 1712, så vida icke detta ord *ståra* är att sammanföra med ty. **anstarren**, mht. **starren** 'starr werden'.

Anm. 3. Äldre ĭ → skm. *i* i några få fall, näml.

a) genom ersättningsförlängning på grund av bortfallet ð i orden:

mìa	jfr fsv. **miþia** adj.	*trìə*	jfr fsv.	**þriþia**
smìa	fsv. **smiþia**	*vìa*	fsv.	**viþia**;
svìa	**sviþia**			

b) i enskilda ord: *tìygl* fsv. **tighl**, *trìvly* jfr fsv. **thriflika**.

2) **i ursprungligen kortstaviga ord** i några fall, näml.

a) i part. pret. ock supinum av starka värb av 1:a avljudsklassen (där den följande stavelsen innehåller i-ljud, som bevarats), t. ex.

bìti	fsv. **bitit**	*rìvin*	fsv. **rivin**
bìtin	**bitin**	*skrìkgi*	**skrikit**
drìvi	**drivit**	*ʟlìti*	**slitit**
gnìdi	**gniþit**	*stìji*	**stighit**
lìdi	**liþit**	*svìdi*	**sviþit**
rìdi	**riþit**	*vrìdi*	**vriþit**,

samt *jìvi* fsv. **givit** ock *hìmil* fsv. **himil** likaledes med i i ändelsen;

b) i enskilda ord:

blòrisuy blodsprängd, försedd med blodiga skåror eller strimmor, jfr isl. **bloðrisa** adj. 'blodsprengt' Fr.₂;

lìdə i uttryck sådana som *dö̀rn‿står pa lìdə* dörren står på glänt. Jag sammanställer detta ord med isl. **hliða** 'vige, trække sig tilbage' Fr.₂; jfr no. dial. **lida** 'flytte lidt til side, rokke' Ross;

rìpa v. repa av fruktknopparna av linet (*rìpa lìnì*) samt subst. *rìpa* det instrument, varmed repningen sker, fsv. ***rĭpa**, jfr no. dial. **rĭpa** 'avrive, avstryge' Aas.;

vìka fsv. **vika**; i ä.-nsv. ofta **wicka** så Nor.-Meyer Valda st. s. 26 r. 38 samt P. Swart Gust. I:s krön. s. 27.

§ 18. **Äldre ĭ → skm. *a*-ljud i urspr. kortstaviga ord:**

1) **i öppen stavelse** (utom de fall, som nämnas i föregående § mom. 2), t. ex.

bàta[1]	jfr fsv.	**biti**	*pàlàrə*	fsv.	**pilare**
bl'àka[2]	isl.	**blika**	*pàpar*		**pipar**
fàna	fsv.	**fina**	*prä́ka-i-sə*[6]		***prika i sik**
jànem		**ginom**	*säya*[7]		**sigha**
järuy		**girugher**	*sàlə*		**sili**
jàta[3]		**gita**	*sàna*		**sina**
gnàsa[4]		***gnisa**	*spànə*		**spini**
lànə[5]	jfr no.	**lina**	*stràta*[8]	isl.	**strita**
läva	fsv.	**liva**	*sväya*[9]	fsv.	**svigha**
nàda		**niþan**	*vàta*		**vita;**

Anm. 1. Fsv. **ĭ** har genom analogi ersatts av **å**-ljud i supinformen *lòga* fsv. **lighat,** där **å**-ljud införts från preteritum.

2) **i sluten stavelse,** t. ex.

day	fsv.	**þik**	*lad*[11]	fsv.	**liþ**
drav		**drif**	*may*		**mik**
frad	isl.	**friðr**	*rav*[12]		**rif**
gràsďäy[10]	jfr fsv.	**digher**	*säy*		**sik**
lad	isl.	**liðr**	*smad*	isl.	**smiðr**

---

1) Beta, stycke; ä.-nsv. **betta,** jfr Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. **14.**

2) Blixtra. I målet finns även ett denom. v. *bl'àka* märka träd i skogen genom inhuggning. Jfr isl. fsv. **blik** glans.

3) Gitta.

4) Skratta, fnissa. Jfr Rz s. 205, no. dial. **gnĭsa** 'fnise' Aas.

5) I uttrycket *pa lànə* på glänt. Jag för detta ord till ett fsv. värb ***lĭna** luta; jfr no. dial. **lĭna** 'læne hælde' Aas., fht. **hlinên,** ags. **hlinian.** Om utomgerm. släktingar, lat. **clinare** m. fl., se Kluge Wb.$_6$ under **lehnen.** Med avljud föreligger samma rot i no. dial. **lein** 'skraaning, hældning', **leina** 'skraane' Aas. Ordet förekommer även i Vätöm. *lenə*, se Schag. Ordl. Schag. Ordl. ansätter en etym. motsvarande riksspråksform ***läne** — bör vara ***lene,** som stämmer både med skm. ock Vätöm.; jfr fsv. **fina** → vät. *fena*, **sina** → vät. *sena*.

6) Äta el. dricka glupskt; jfr no. dial. **prĭka** 'omtr. = pota' Ross, isl. **prika** 'to prick, to stab slightly' Vigf.

7) Sippra fram. Därjämte finns en avljudsform *sīya* fsv. **sīgha.**

8) Streta.

9) I uttrycket *ja sväya* ge efter, jfr isl. **svig** i samma betydelse.

10) Dräktig, om svin.

11) Led i en gärdsgård.

12) Rivande, subst.

spel	fsv. **spil**	*tel*	fsv. **til**
ſem[1]	isl. **skim**	*vet*	**vit.**

Anm. 2. Möjligt är, att för vissa ord analogi från tvåstaviga former gjort sig gällande; för flera är sådan ej tänkbar: pron. *męy*, *dęy*, *sęy* (att dessa skulle vara utvecklade ur de sällsynta biformerna med æ, anser jag ej häller sannolikt), *fred* fred, *tel* till, *rev* rivande.

Anm. 3. I ordet *sȯlſin* fsv. **skīn** beror sannolikt skm. *i* på analogi efter värbet *ſina* skina (jfr i skånska dialekter en analogibildning i motsatt riktning *ſęna* efter subst. **sken**). Emellertid uppträder ordet med lång vokal i besläktade språk: fht. **skīn**, ags. **scīn**.

§ 19. **Labialisation av äldre ĭ till y-, ö-ljud i skm. äger rum i några fall.**

1) Äldre ĭ → skm. **y** i närheten av labial eller labialiserande konsonant i orden:

bl̇ẏkstra[2]	jfr fsv. **blixa**	*kl̇ypsk*	rspr. **klipsk**
tsẏlta[3]	fsv. **kilta**	*lẏvstẏtsy*	**livstycke**
tsẏpa	rspr. **kippa**	*rẏmna*	fsv. **rifna.**
kl̇ẏpa	**klippa**		

Hit höra väl även *skrẏnda* rspr. **skrinda** samt *sẏmta* rspr. ***simta** grina, jämra sig, om små barn; jfr **simta** i samma betydelse i Rådmansömålet (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.). Ordet förekommer med **y**-vokal även i ä.-nsv. '**symptan** och tiutande' P. Swart. Gust. I:s krön. s. 18. I Ark. XIV, s. 168 för HELLQUIST **symta** till en stam **sum-**, ett antagande som vederlägges av Rådmansömålet, vilket ger oss en stam **sim-**.

Anm. 1. Om denna företeelse i fornsvenskan se Nor. Aschw. gr. § 108; i uppl. dialekter är den vanlig.

Anm. 2. Utom i de ovan angivna orden motsvaras äldre ĭ av skm. *y* i ordet *tsẏsta* fsv. **kista**, som emellertid även i fsv. förekommer med **y**-vokal, se Södw.

Anm. 3. Om uppkomsten av **y**-ljud i *byn* rspr. **björn**, *fyl* rspr. **fjöl** ock *myl* rspr. **mjöl** se Schag. Vät. § 19.

2) Äldre ĭ → ö-ljud efter labial konsonant i några fall:

a) **i** → *ø*, då vokalen efter bortfall av konsonant blivit förlängd i orden *vø* fsv. **viþ**, prep. *bravǿ* fsv. **bredhvidh** ock i sammansättningar med *vø-* fsv. **viþer** subst. såsom första led, t. ex. *vǿlås* rspr. **vedlass**, *vǿlůmp* rspr. ***vedlump** 'vedknubb', *vǿträ* rspr. **vedträ.**

---

1) Sken, skimmer. 2) Blinka.
3) Bylte.

b) **i** → *ɵ*, då vok. i skm. är kort, i *bɵ̀ja* fsv. **biþia,** de i mom. a nämnda *vɵd̲* fsv. **viþer** subst. med sms. *mɵ̀tvɵ́d̲aɣ* rspr. ***motvedig** svårt att bearbeta, om trä, motspänstig samt prep. **vid** med enklit. pron., t. ex. *vɵ́-m̲ə* rspr. **vid mig.**

Anm. 4. Dylik övergång till ö-ljud förekommer flerstädes i Uppland. Vätöm. har *bø̲* bedja[1], *brøv̲ø* bredvid, *vøt̲a* veta (se Schag. Vät. § 49), **bötta** m. däcksbjälke i båt, **mastbötte** masttoft jfr isl. **biti, lövver** lever s. (de tre senare enligt Säve). Frötuna- ock Hargsmålen hava **bötta** beta sönder, t. ex. bröd i mjölk, Vaksalam. **böda** bedja (enl. Uppl. landsm. för:s saml.). *vø̲-*, *vɵd̲* ved har jag funnit i Jumkil, Björklinge ock Viksta.

Anm. 5. Bröllopsskrifterna på Upplandsmål giva även flera exempel på denna övergång. Ur dem, som jag omtryckt i Uppl. fornminnesför:s tidskrift[2] IV, s. 323 ff., må några exempel anföras:

böijer beder Br.-skr. 1736 s. 334; **wö** vid Br.-skr. 1732 s. 333, 334, Br.-skr. 1770 s. 339; **wölasse** vedlasset Br.-skr. 1697 s. 329; **löfwa** leva Br.-skr. 1770 s. 339, 340, 341; **wöddi** vid det, **bewön** bredvid honom Br.-skr. 1736 s. 335; **wötta** veta Br.-skr. 1692 s. 326; **swöjern** svedjärn Br.-skr. 1732 s. 334.

ī.

§ 20. **Äldre ī motsvaras av skm. *i̯* i regeln,** t. ex.

dì̲stɪŋ	fsv.	**disaþing**	*ì̲ma*[8]	fsv.	***ima**
ɉi̯n[3]		**gin**	*í̲stə̀r̰*		**ister**
gʰì̲i̯a[4]		***glia**	*kʰí̲stə̀r̰*	mlt.	**klîster**
gnì̲ƛla[5]	jfr isl.	**gnísta**	*li̯m*	fsv.	**lim**
grì̲ma	fsv.	**grima**	*rì̲da*		**riþa**
hàk̲spi̲t[6]	dial.	**hakkspit**	*ri̯m*		**rim**
hì̲pa[7]	fsv.	***hipa**	*si̯*[9]		**sia**

---

1) **Bödja** enligt Säve.
2) Nedan förkortat till UFmT.
3) Se Tamm Etym. ordb.
4) Glänsa, jfr isl. **gliá**. Ordet upptages ännu hos Lind 1749 ock Sahlstedt 1793.
5) Gnissla.
6) Hackspett; jfr Rz s. 235. Formen **hackspit** även hos Bureus Sumlen s. 45.
7) Sitta ock tjura, vara trumpen; jfr no. dial. **hīpa** 'staa ørkesløs, stundende efter noget' Ross.
8) Jfr isl. **ím**.
9) Angående denna form se Lindgr. Btr. gr. § 86,5, Nor. Aschw. gr. § 164.

smīda	fsv. **smiþa**	*tīmə*	fsv. **time**
stīm[1]	mht. **stîm**	*pīta*[3]	***pita**
strīma jfr	mht. **strîme**	*vīla*	**hvila**
tīstəl[2]	nht. dial. **dîstel**	*vīna*[4]	**hvina**.

Hit hör även ordet *ŭgsjīma* rspr. ***ugnsgima** järninfattningen kring en ugnsöppning. Ordet är ej hittat i fsv.; för isl. uppger Fr.$_2$ ett **gima** med ĭ, men de no. dialekternas långa vokal i detta ord visar tillbaka på ett isl. **gíma**, en form som även uppgives av Aas. Ordb. Ordet är en m-utbildning av samma rot **ghi-**, som föreligger i isl. **gína** se Persson Wz. s. 178.

Anm. 1. Äldre ī → *y* i några få fall, näml.

1) genom labialisation, värkad av angränsande kons.,

a) mellan labial ock labialiserad konsonant i orden: *kl̄yva* fsv. **kliva** (stundom med **y**-vokal i fsv., se Nor Aschw. gr. § 108 anm. 2); *kǫlmy̆la* fsv. **mila**, mlt. **mile** (annorlunda Nor. Nord. revy 1884—85 s. 11); *svy̆n* fsv. **svin** (detta ord träffas med **y**- även i ä.-nsv., så **swyn** P. Swart Gust. I:s krön. s. 111; **swyna** Br.-skr. 1736 se UFmT. IV, s. 336);

b) framför labial i ordet *hy̆pa* rspr. ***hypa** vara trumpen, biform till det nyssnämnda *hīpa* med samma betydelse; framför l i ordet *krókody̆l* rspr. **krokodil**, med **y** även hos Schroderus (se Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 11);

2) i orden *sty̆i̯a* isl. **stia** (Schrod. **styia** o. a. st.) ock *sạ́kəstyi̯a* rspr. **sakristia** (Södw. anför ett citat från 1506 med **saakerstyge**).

Anm. 2. *styl* fsv. rspr. **stil** motsvarar **stylus**, lat. biform till **stilus**. Därjämte förekommer även *sty̆dl̥* jfr **bokstyddil** Br.-skr. 1732 UFmT. IV, s. 331.

Anm. 3. Äldre ī → skm. *y* mellan labial ock följande **r**; de fall jag funnit äro:

byr	rspr. **blir**	*spy̆ra*	rspr. **spira** (högt träd)
fy̆ra	**fira**	*vy̆ra*	**vira** v.
py̆rəm	**pirum**		

samt mellan kakum. l ock r i *bl̄yra* rspr. ***blira** plira.

Utom Skuttunge har jag funnit denna vokal i Björklinge ock Viksta.

Anm. 4. Äldre ī motsvaras av skm. *ę̣* i ordet *suftę̣lɪy* fin, kruserlig, fsv. **subtilig** fin Södw.

---

[1]) Stim, larm.

[2]) Även i no. dial. med lång vok.: **tīstel** Aas. Jfr Thurman Parg. § 44,1 ock där cit. litt.

[3]) Att detta ord hör hit ock haft gammalt ī, framgå av de östsv. formerna **pit päit piti** Vll Nyl.

[4]) Skrika, jämra sig, fsv. **hvina** grymta, Speg. Gloss. 1712 **hvina** låta illa, Sahlst. 1773 '**grisen hviner**'.

y̆.

§ 21. **Äldre y̆ → skm.** *y̆* **i regeln,** t. ex.

by̆gniŋ	fsv.	**byggning**	*my̆ḳ́sy̆*	fsv.	**mykit**
by̆ṣa[1]	dial.	**byssja**	*my̆ṣa*[7]	dial.	**myssja**
by̆ṭa	fsv.	**bytta**	*ny̆ḳ́sy̆l*	fsv.	**nykil**
fy̆lja	isl.	**fylja**	*py̆ŋja*[8] no.	dial.	**pyngja**
jy̆ḷta[2]		**gylta**	*spry̆ŋja*	fsv.	**spryngia**
hy̆mt[3]	rspr.	***hymt**	*sy̆ṣtər*		**systir**
hy̆pˇja-tå̄ḷ-sə[4] jfr	isl.	**hypja**	*try̆g*		**trygger**
ḱry̆lə[5]	dial.	**krylle**	*ty̆ḳ́sa*		**þykkia**
ḱry̆ṣa[6]		**kryssa**	*y̆mt*[9]	isl.	**ymtr**
ly̆ḳ́sa	fsv.	**lykkia** subst.	*y̆py̆n*	fsv.	**ypin**
misly̆nt		**misslynter**	*y̆vlǟdər*[10]		***yvirlædher.**

Hit hör även *hy̆ft* i uttrycket *pa‿n hy̆ft* rspr. **på en höft** samt det därpå bildade värbet *hy̆fta-tå̄ḷ* taga till på en höft[11]. y-vokal i detta ord förekommer i ä.-nsv. i Speg. Gloss. 1712, som har **hyft** jämte **höft.** I uppl. dialekter förekommer **hyft** flerstädes, så i Fasterna (enl. meddelande av Tiselius), i Vaksala, Stavby, Jumkil **på hyft** (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.). Ehuru

---

1) Halmläger åt kreatur; i-omljud i förh. till det med samma betyd. förekommande *bu̇ṣa*, jfr Rz s. 72.

2) Ung sugga.

3) Hum, dunkel föreställning, jfr fsv. **hyma** mörkna, svartna Södw.

4) Kläda sig vårdslöst, jfr no. dial. **hypja seg til** i samma betyd. Ross., isl. **hypja** 'to huddle the clothes on' Vigf. I skm. finns även ett subst. *hy̆pˇja* slamsig, slarvig kvinna, jfr no dial. **hypja** 'en langbent, vippende og skrævende, utækkelig kvinde' Ross.

5) Liten klen karl, sv. dial. **krylle** 'krälande hop, varjehanda smått' Rz s. 352.

6) Krossa, Rz s. 358.

7) Fylla med mossa, i-omljud i förh. till fsv. **musi** mossa.

8) Lappa slarvigt, provisoriskt; no. dial. **pyngja** i samma bet. Ross. Jfr sv. dial. **pynga** 'pyssla' Rz s. 515, da. dial. **pønje** 'pussle med handarbeide' se Falk Stud. Unger s. 215.

9) Aning, hum; jfr även isl. **ymr** 'lyd' $Fr._2$. Se Hellquist Ark. XIV, s. 176 f. ock där cit. litt.

10) Ovanläder; den faktiska fsv. formen är **ivirlædher.**

11) Kroppsdelen 'höft' heter på skm. *rǫ*.

jag ej för närvarande kan med analogier styrka betydelseutvecklingen, antar jag, att skm. *hýft*, Speg. **hyft** är lånord från mlt. **hüfte** (L.-W. upptager visserligen blott **hufte**, men omljudda ock oomljudda former växla som bekant i olika mlt. dialekter).

Anm. 1. Äldre **ȳ** → *y* i några få fall: framför **-st** i *tyst* rspr. **tyst**, på grund av bortfallet ð i *lỳḁ* sämre ull fsv. ***lyþia**, sv. dial. **lydja, lödja** Rz s. 409.

Anm. 2. Äldre **ȳ** motsvaras av skm. **i**-ljud i orden *bırǻ* rspr. **byrå** (om övergången **y** → **i** i detta ord, beroende på vokalens svaga tryck, se Beckman Sv. landsm. XIII. 3, s. 36), *dìvla* gräla, tvista sv. dial. **dyvla** (se Lindgr. Btr. gr. § 42).

§ 22. **Äldre ȳ → ö i några fall:**

1) före ð, som fallit i *mø* humlehonung (jag identifierar detta ord med ä.-nsv. **mödh** → ***mydh** → ***miuþ**, se Nor. Aschw. gr. § 100); assimilerats i *brølóp* fsv. **bryþlop**, *rǿḁ* fsv. **ryþia**, *stǿḁ* fsv. **styþia**, *rǿnıŋ* vanligt namn på avröjd hage fsv. **rydhning;**

2) före **rn** i orden

gáməlˀføṇa	jfr fsv. **fyrna**	*ı møṇ*[1]	jfr isl. **myrginn;**
høṇ	fsv. **hyrn**	*møṇar*[2]	

3) före **m** i orden

brøms	fsv. **bryms**	*løṃsʄ*	isl. **lymskr**, samt
grøṃt	**grympt**	*løṃsʄə*	rspr. **ljumske**,

om denna form, såsom jag förmodar, utgår från ett fsv. ***lymske** (motsvarande form även i Dalm. **lömskan** enligt Hof Dial. s. 163);

4) före **n** i orden *drøṇa* böla svagt isl. **drynja**, *løṇ* isl. **hlynr**, *søṇa* fsv. **synnan**, *øṇsʄa* fsv. **ynskia**, *støṇa* isl. **stynja;**

5) före **ll** i ordet *'ʝʂøḷə̀ṛ* rspr. **kyller** i uttrycket *vaṛa ı bara ʝʂøḷṛə̀* vara naken;

6) före **t** i *ʃøṭ* skytt jfr fsv. **skytta**, *ʃøḷḷa* fsv. ***skytla** tillfällig gärdsgård, där varje led (balk) består av två horisontala stänger ock två störpar, 'uplandice **schössla**' Hof Dial. s. 249, jfr sv. dial. **skyttlar, skysslar** 'stänger att stänga öppningen på en gärdesgård' Rz s. 589;

7) före **s** i *løṣ* fsv. **lyss**, *møṣ* fsv. **myss;**

8) före **g**-ljud i *løŋ* fsv. **lygn;**

9) före **gh** i *mjøylˀa, mjøyḷˀ, mjøylˀuy* fsv. **myghla**; i skm. förekomma emellertid även former med **y**: *mýglˀa* etc.

---

[1]) I morgon. [2]) Morgnar.

§ 23. **Äldre ȳ → skm. ɵ** (troligen genom ett mellanstadium ɵ) i några fall, näml.

1) före **rð** (som övergått till *ɭ*) ock före kakuminalt **l** + kons., vare sig kons. sammansmält med **l** till enhetligt ljud eller konsonantförbindelsen kvarstår; jag har antecknat exemplen:

bɵ̀ɭa	jfr fsv.	**byrdha**	*mɵ̀ɳårə*	fsv.	**mylnare**
ùtbɵ̀ɭɪŋ	rspr.	**utbörding**	*dɵdɵ̀ʎa*[4]		***døþdylghia**
vɵ̀ɭa[1]	fsv.	**vyrþa**	*sɵ̀ʎa*		**sylghia**
ʝʂɵɖ		**kyld**	*jɵ̀ɭpa*		**gylpa**
ʝʂɵ̀ʂa[2]		***kylsa**	*ʝʂɵ̀ɭva*[5]	jfr fsv.	**kylva**
pɵ̀ʂa[3]	isl.	**pylsa**	*ʝʂɵ̀ɭvuy*[6]	fsv.	***kylvugher.**

Anm. 1. Framför kakum. **l** (fsv. **l**), som ej följes av kons., är övergången ej säkert belagd. Av hithörande exempel **göl** fsv. **gyl** ock **gröngöling** fsv. ***grøn-gylinger** har jag hört båda uttalen, med *ɵ* ock *ø*: *jɵɭ* ock *jøɭ*, *grɵ̀ɳjɵ̀ɭɪŋ* ock *grɵ̀ɳjøɭɪŋ*. Vad det senare ordet angår kan, såsom doc. v. FRIESEN påpekat för mig, *grɵ̀ɳjɵ̀ɭɪŋ* vara en kompromissform av *-jøɭɪŋ* ← ***-gylinger** ock *-gɵɭɪŋ* ← ***golinger**.

Anm. 2. Hit hör sannolikt även *fɵ̀ʎa* fsv. **fylghia**. Jag har emellertid undvikit att ovan uppföra det, emedan detta ord kan bero på analogi efter pret. ock part. pret. fsv. **folgde folgt**.

Anm. 3. *ʃøɖ* fsv. **skyrþ** beror sannolikt på invärkan från riksspråket. Detta kan däremot icke vara fallet med ordet **myling**, som i skm. uppträder såsom *mẏɭɪŋ*, *mɵ̀ɭɪŋ* ock *mjɵ̀ɭɪŋ*, jfr fsv. **myrþa**.

Anm. 4. Framför **j** är **l** gingivalt, ock övergång **y** → *ɵ* har ej inträtt att dömma av orden *fẏʎa* ungt sto isl. **fylja**, *hẏla* fsv. **hylia**, *mẏʎa* smöle isl. **mylja**[7]. Härmed kan jämföras förhållandet i finnl. dialekter, att **ȳ** ej övergår till **ö** före **r** + **j**, se Hultm. Finl. Bidr. s. 161.

---

[1]) Lyda, bry sig om.

[2]) Tarmkäx, gyttrig hop. På subst. är bildat *ʝʂɵ̀ʂ-ɪhóp* gyttra ihop; jfr sv. dial. **kylls, kyllsa** 'något oredigt, löst hängande, oordnade veck på kläder, hoprörd ock invecklad massa' Rz s. 376. Ordet är en s-avledning på en rot **kyl-** med betydelse 'något utbuktat, utsvällande', som ingår i det nedan nämnda *ʝʂɵ̀ɭvuy*.

[3]) Pölsa, sv. o. no. dial. **pylsa**; isl. **pylsa** 'a sausage' Vigf.

[4]) Lat, trög människa, fakt. fsv. **dyd dylghia**, jfr Nor. Aschw. gr. § 106,2 b.

[5]) Valk, ojämnhet i tyg.

[6]) Valkig, påsig, veckig, om tyg, kläder; även *tɵ̀ɭa ʝʂɵ̀ɭvut* tala sluddrigt, jfr isl. **kylfa til ordanna** 'to stammer' Vigf.

[7]) *fɵ̀ʎa* fsv. **skylia** beror väl på analogi efter pret. ock part. ***skolde *skolt.**

2) före r + kons. (även före rt, rs, som → resp. *ṭ*, *ṣ*), t. ex.

bərg[1]	isl. birgr, byrgr	*mərk*	fsv. myrker
bə̀rjə	fsv. byria[2]	*smə̀rja*	smyria
hə̀rpa[3]	*hyrpa	*spə̀rją*	spyria
jə̀rja[4]	*gyria	*sə̀rja*	syrghia
tṣə̀rtṣa	kyrkia	*sə̀rja*[6]	*syria
tṣə̀rvəl	kyrvil	*tṣə̀ṣbǽr*	kyrsebær
tṣə̀rvla[5]	*kyrvla	*vəṭ*	isl. virtr.

Anm. 5. Undantag. Framför -rk inträder övergången blott i orden *tṣə̀rtṣa* rspr. **kyrka**, *mərk* rspr. **mörk**, där usv. har eller i förra exemplet kan ha ö-vok. Däremot kvarstår y i orden *fyrk* fsv. **fyrk**, *ỳrka* fsv. **yrkia**, *ỳrtṣy* fsv. **yrke**, där även riksspråket har y.

Anm. 6. Efter r föreligger väl en övergång y → ə i bynamnet *krə̀kliŋə* fsv. **Kryklinge** (1321, se Sv. dipl. III, s. 510). På 1500-talet hade y övergått till ö-ljud, såsom framgår av flera skrivningar **Kröcklinge** i jordeböcker i Kammararkivet från 1539, 1541, 1542.

Såsom säkra hithörande exempel kunna ej räknas *trə̀ṣka* fsv. **þryskia**, *trə̀skə̀l* jfr fsv. **þryskule**. Dessa förekomma nämligen i Tierp- ock Tolfta-målen med u-vok.: *trùṣka*, *trùṣkául* (jfr **truska, truskare, truskell** hos Schrod. Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 11), hvadan skm. ə i rotstavelsen kan deriveras ur ett med -u- växlande -o-.

brəṣt rspr. **bröst** är att betrakta såsom avljudsform till isl. **brjóst**.

rə̀ṣtə rspr. **röste** är med hänsyn till sitt ə oklart. No. dial. hava nämligen av detta ord både **ryste, røyste** ock **raust**.

Anm. 7. Den i denna paragraf behandlade övergången y → ə har jag utom Skuttunge även funnit i Björklinge ock Viksta. I samma ställningar förekommer övergång av äldre y till å i Jumkil, Tierp ock Tolfta. Med denna uppl. dialektföreteelse kan jämföras övergången ø → å före *l*, *t* ← rð, rt i Burträskmålet (se Lindgr. Btr. gr. § 41,2) samt den av ÅSTRÖM för Degerforsmålet såsom eventuell antagna övergången följa → **følja* → *fåle*, se Dgf. lj. § 35,1.

---

[1]) Duglig, tillräcklig, jfr dalm. **börg** Nor. Dalm. s. 32.

[2]) Så i ett diplom från 1316, Sv. dipl. III, s. 258.

[3]) Snörpa ihop, sy l. göra annat arbete slarvigt, ofta i frasen *hə̀rpa a snə̀rpa* arbeta vårdslöst, jfr sv. o. no. dial. **hyrpa** (se Rz s. 276, Aas., Ross).

[4]) Gyttja, smörja; jfr no. dial. **gyrja** 'mudder' Aas., sv. dial. **görj** Rz s. 230.

[5]) Hoptrasslad hög, jfr no. dial. **kyrve, kørve** 'knippe' Ross.

[6]) Sörja, smuts, jfr Nor. Sv. etym. s. 70.

ȳ.

§ 24. **Äldre ȳ motsvaras av skm.** *y* **i regeln,** t. ex.

bly	fsv.	**bly**	*ʦ̧ỳɩa*[5]	dial.	***kya**
bỳta		**byta**	*rỳɩa*[6]	fsv.	**ryia**
brỳta		**bryta**	*ryl*[7]		**ryl**
flỳta		**flyta**	*snỳta*		**snyta**
flỳya		**flygha**	*strỳka*		**stryka**
flỳta		**flyta**	*syn*		**syn**
gnỳda[1]	isl.	**gnýða**	*sỳλla*	isl.	**sýsla**
hỳda[2]		**hýða**	*sỳta*[8]		**sýta**
hỳdə[3]	jfr fsv.	**ilhydhe**	*tỳtaɣ*[9]	fsv.	***tytugher**
hỳma[4]	rspr.	***hyma**	*tysk*	isl.	**þýðiskr**
klỳva	fsv.	**klyva**	*ỳla*		**ýla.**

Hit höra även

mỳλla vissla, jfr no. dial. **mȳsa** 'plira med ögonen, småle' Ross., sv. dial. **myssla** 'småle, vissla' Rz s. 451, jfr Hellquist Ark. XIV, s. 141;

rȁŋhỳɩa smårägna, jfr isl. **hý** 'tynde haar, dun' Fr.$_2$, no. dial. **hya** f. 'tynd hinde', **hya af** 'om luften, befries fra et let skydække' Ross, sv. dial. **hya opp** 'klarna upp efter rägn' Rz s. 274.

Anm. Rspr. **y** motsvaras av skm. *u* i ordet *kòŋfús* rspr. **konfys.**

---

[1]) Jämra sig, låta illa, även om bullret i tröskvärkstunnan, då värket går fort; isl. **gnýða** biform till **gnýa** 'tosen', se Nor. Aisl. gr. § 440,2.

[2]) Flå; isl. **hýða** 'hudstryge' Fr.$_2$.

[3]) Pack, dåligt folk, jfr Hellquist Ark. VII, s. 36 ock där cit. litt.

[4]) Vara butter, vresig. Jfr no. dial. **hȳmen** a. 'mørk og taaget, om luft, gretten', **hȳma** 'være vranten, gretten' Ross.

[5]) Inhägnad plats, liten hage, jfr Nor. Aschw. gr. § 65,10.

[6]) Grovt, noppigt täcke, fno. **rý**, nisl. **rýia** Södw. Ordb., ä.-nsv. **rya** Speg. Gloss. 1712.

[7]) Puckel, förekommer i bet. 'reumatism' Rz s. 546; om betydelseutvecklingen se Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 25.

[8]) Sköta späda barn.

[9]) Pratsam, jfr sv. dial. **tut** 'mun' Rz s. 736 (om etymon se v. Fries. Germ. med. gem. s. 96).

§ 25. **Äldre ȳ → skm. *y̞* före apikoalveolar ock apikokakuminal konsonant,** t. ex.

dy̞r	fsv.	**dyr** adj.	*pỳ̞ra*[1]	rspr.	**'pyra**
dy̞ṭ		**dyrt**	*pỳ̞rə*		**pyre**
fỳ̞ra		**fyra**	*snø̀ýra*		**snöyra**
fỳ̞ʂkáfta	rspr.	**fyrskaftad**	*stỳ̞ra*	fsv.	**styra**
hỳ̞ra		**hyra**	*stỳ̞ḷə*		**styrþe**
mỳ̞ra	fsv.	**myra**	*sy̞r*	rspr.	**syr**
my̞ṇ	rspr.	**myren**	*sỳ̞ra*		**syra.**

Anm. 1. Med denna företeelse, övergång från slutet till öppet y-ljud före nämnda konsonanter, kan jämföras övergången **i** → *y̌* mellan labial ock **r** (se ovan 19,2), vilken innebär dels antagande av ett öppnare artikulationssätt (förorsakat av **r**), dels svag labialisering värkad av labialen.

Anm. 2. Övergång **ȳ** → *y̞* under samma betingelser som för skm. har jag funnit i Björklinge, Tensta ock **Viksta** (Norunda h:d) samt Frötuna (Roslagen). I andra trakter av Uppland inträder diftongering av **ȳ** före **r**. Så har jag funnit förhållandet vara i Vendel, där diftongen uppträder såsom *y̞ə̞* eller *y̞ə*, t. ex. *fỳ̞ə̞ra* el. *fỳ̞əra* rspr. **fyra**; i Tierp, där **ȳ** → *ø̞a̞* (före **r**), t. ex. *stø̀a̞ra* styra ock i Tolfta, där **ȳ** → *o̞a̞*, t. ex. *do̞a̞r* rspr. **dyr**, *so̞a̞r* rspr. **syr**.

Anm. 3. Äldre **ȳ** motsvaras av skm. *ø̞* i ordet *brø̞-sə-óm* rspr. **bry sig om**. Jfr Tamm Etym. Ordb.

ĕ̄.

§ 26. **Äldre ē → skm.** *ɑ* (de flästa exemplen utgöras av medellågtyska lånord[2]), t. ex.

a̞ndəlé̞ɪn	mlt.	**angelegen**	*ḱvaṭé̞r*	mlt.	**quartêr**
be̞st		**bêst**	*raɪé̞ra*		**regêren**
falé̞ra		**fallêren**	*raɪé̞ṇt*		**regente**
fḷe̞n	fsv.	**flen**	*sàḷtpé̞ṭər*	jfr mlt.	**salpeter**
frè̞dá̞r		**freadagher**	*sàḷtsé̞r*	jfr mlt.	**salsêr**
ḱne̞p	mlt.	**knep**	*sé̞dḷ*	mlt.	**sedel**
ìṇtrá̞ʂə	rspr.	**intresse**	*stre̞v*		**stref**
polé̞ra	mlt.	**pollêren**	*studé̞ṇt*	fsv.	**student**
pravé̞ṭə		**privête**	*studé̞ra*		**studera.**

[1]) Brinna sakta ock dåligt.

[2]) Om utvecklingen av fsv. **e** motsv. isl. **ei** se nedan § 46.

Anm. 1. Äldre e → skm. i i orden *vañjiljum* rspr. **evangelium** ock *ninøyon* jämte *niꞩonøyon* fsv. **neghenøgha**, väl beroende på invärkan från det närstående j, ʒ.

Anm. 2. Rspr. e motsvaras av skm. i utom de nyss nämnda fallen i orden *bágatil* rspr. **bagatell**, *hindrik* rspr. **Henrik**, *knikt*[1] rspr. **knekt** ock det troligen därpå bildade vårbet *knikta* 'begära att få låna, bedja'. Jfr Rz s. 335 *sakvist* rspr. **sekvester**.

Anm. 3. Äldre ē → skm. *a* i ordet *nái* jämte *nái* fsv. **nei**.

Anm. 4. Rspr. e-ljud motsvaras av skm. *y* i *matýrja* rspr. **materia**.

æ.

§ 27. **Äldre æ → skm.** *ę* **i regeln:**

1) fsv. **æ återgående på urgerm. ē**, t. ex.

bęra	fsv.	**bæra**	*lęda*	fsv.	**slæþi**
drępa[2]		**dræpa**	*smęlta*		**smælta**
gręs		**græs**	*stęka*	isl.	**stela**
kręk		**kræk**	*svęla*	fsv.	**svælla**
kręka[3]	ä.-nsv.	**kräka**	*svęlta*		**svælta**
tsęla	fsv.	**kælda**	*vęy*		**vægher**
ręŋ		**rægn**	*vręka*		**vræka**
saks	isl.	**sex**	*vęv*		**væver**
fęra	fsv.	**skiæra**	*vęk*		**væl.**

Anm. 1. *ę* uppkommet ur fsv. æ anser jag föreligga även i ordet *fręya* rspr. **fråga**. Tamm Etym. Ordb. har förklarat denna dialektform såsom beroende på den tyska formen **du frägst**. Denna förklaring förefaller emellertid ej tilltalande för en form, som är så vida spridd i våra dialekter. Utom de av Rz s. 164 anförda trakterna förekommer den i Närpes (se Frth. Närp. s. 37), i Vörå (se Frth. Vöråm. § 21,3), på många ställen i Sörmland (enligt meddelande av kand. T. Ericsson). I ä.-nsv. har jag träffat formen **frega** i Harald Olufssons Visbok s. 65, Bureus Sumlen s. 45, 56 (ett av de i hans språk förekommande uppl. dialektdragen). Hof Dial. s. 122 uppger **fräga** såsom uppsvenskt vardagsspråk: »Sveci vulgari sermone hodie plerumque **fräga** dicunt». I detta sammanhang kan påpekas tillvaron av isl. **fregaspjǫll** 'efterret-

---

[1]) Med i-vok. även i ä.-nsv., så **knichter** L. Petri, Några spörsmål s. 23; likaledes i Br.-skr. 1752; jfr **knechta** 'bedja ödmjukligen' Speg. Gloss. 1712.

[2]) Användes oftast i betydelsen 'döda ohyra'.

[3]) Kräla, krypa; jfr Lindgr. Btr. gr. § 38,1.

ninger' Fr.₂. På grund av det ovan anförda kan man med ganska stor visshet antaga, att jämte formen **frægna**, isl. **fregna** i fsv. även funnits ett ***frægha**. Redan Rydqv. I, s. 151 har, ehuru med frågetecken, ansatt denna form. Dess uppkomst tänker jag mig på följande sätt: då man hade exempelvis **drepa drap drepinn, fregna fra freginn,** bildades efter pret. ock part. analogice en ny inf. ***frega.**

2) fsv. **æ** uppkommet genom **i**-omljud av **a**, t. ex.

bl̥è̱da	fsv.	**blædhia**	*k̑rà̱mɪl*[7]	rspr.	***krämmel**
bl̥e̱st		**blæster**	*k̑rà̱mpa*[8]	isl.	**kreppa**
bàl̥gvé̱sɪŋ[1]	rspr.	***bälgvässing**	*tʂe̱m̱s*[9]	fsv.	**kæms**
dòw̱fé̱lə[2]		***domfälle**	*me̱ṯ*		**mætter**
è̱ṉsa[3]	isl.	**enza**	*nỳvé̱lə*[10]	rspr.	***nyvälle**
jè̱ṉbé̱lɪŋ[4]	rspr.	***enbälling**	*stè̱k̑a*[11]		***stäcka**
fè̱jɪn	fsv.	**fæghin**	*tʂè̱l̥ə*	fsv.	**þiæli**
fè̱gra		**fæghra**	*tè̱rmé̱tə*[12]	rspr.	***torrmäte**
gre̱n[5]		**græn**	*è̱ʃa*[13]	fsv.	**æsia.**
lè̱ṯa[6]		**læta**			

Hit höra även:

grà̱hé̱raɣ adj. med gråsprängt hår, fsv. ***grahærugher.** Jag sammanställer detta ord med isl. **hærr** 'graa, lat. canus', **hæra** 'graahed, graat haar', **hárr** 'graa, især graahaaret' Fr.₂. *grà̱hé̱raɣ* är sålunda en tautologisk sammansättning; jfr no. dial. **graahærutt** 'graahæret' Ross.

---

1) Kreatur med tjock buk; **i**-omljud i förhållande till **-vase.** Jfr *bàl̥gvá̱sə* tjock karl, sv. dial. **vase** 'pojke, slarv, stackare' Rz s. 798.

2) Doms avkunnande.

3) Jfr Hellquist Ark. XIV, s. 5.

4) Hane med blott en testikel, **i**-omljud i förhållande till **ball** 'scrotum' Rz s. 21.

5) Ordet har fått den **i**-omljudda vokalen från plur., jfr Schag. Vät. § 29.

6) **Låta,** med **i**-omljud från presens.

7) Stång, som lägges ovanpå hölass för att trycka ned höet; hör till **krama.**

8) Krympa, urg. ***krampian,** avljud till mlt. **krimpen** sv. krympa, se Lindgr. Btr. gr. § 37 anm. 3.

9) Fång hö, så mycket som kan tagas på en gång mellan räfsan ock handen.

10) Åker, som nyligen gjorts till klövervall.

11) Sätta (hö el. halm) i stack.

12) Torrskaffning.

13) Jfr Osthoff PBB. XIII, s. 398.

mòṇmánta part. pret. försedd med många karlar till jälp i arbetet, jfr isl. **fjǫlmenna** v. 'gjøre talrig paa folk, samle mange folk' Fr.$_2$; samt möjligen

bámba-ı-sə äta ock dricka glupskt, fsv. ***bæmba i sik,** jfr fsv. **bamba** trumma (samt no. dial. **bembil** 'navle' Aas.) ock skm. *bálga-ı-sə* i samma bet.: *balg* mage.

fáyər fsv. **fagher** har fått sitt *a* från komparativen ock superlativen *fágrə*, *fáyəst* fsv. **fæghre, fæghirst** samt från värbet *fágra* fsv. **fæghra** försköna.

Anm. 2. *tájı* fsv. **taghit** beror väl med hänsyn till sin **e**-vokal på analogi efter *drájı* fsv. **dræghit,** *llájı* fsv. **slæghit.**

3) fsv. **æ** uppkommet genom kontraktion av diftongen **æi** framför konsonantgrupp (se Nor. Aschw. gr. § 80, II, 2) i sådana ord som:

besk	fsv. **bæsker**	isl. **beiskr**
fágdn[1]	***fæghþin**	**feigðin**
flesk	**flæsk**	**flesk**
hèlsa	**hælsa**	**heilsa**
hèmta	**hæmpta**	**heimta**
rènsa	**rænsa**	**hreinsa**
ènţşa	**ænkia**	jfr got. **ainakls.**

Hit hör även *menst* adv. ovillkorligen, om det, såsom jag förmodar, är en bildning på subst. *mæn* isl. **mein;** jfr no. dial. **meins** adj. o. adv. 'hinderlig(t)' Ross.

§ 28. **Äldre æ → skm.** *a* **framför apikokakuminalt l + kons. ock framför r + kons.:**

1) framför apikokakuminalt l + kons., t. ex.

balg	fsv. **bælgher**	*ţşálţşı*	fsv. **kiælke**
halg	**hælgh**	*ſalv*	**siælver**
hadár	**hælghadagher**	*ſalk*	**stiælker**
hátn	**hælften**	*sàlja*	**sælia**
jàlpa	**hiælpa**	*svàlja*	**svælghia**
jàtə	**hiælpte**	*tàlja*	**tælghia**
mad	**mæld**	*ţşálmut*[2] jfr fsv.	**þiæli**

[1]) I uttrycket *vàksa ı fágdn* växa ovanligt fort. Enligt folktron är brådmogenhet i kroppslig eller själslig utveckling ett tecken till förtidig död. Jfr dalm. **fegd** förutbestämdhet. Vätöm. har **feg** i den gamla betydelsen 'som snart skall dö' enl. Säve.

[2]) Gråkallt, ruskigt, om väder.

vàl̥ja	fsv.	**vælia**	*al̀g*	fsv.	**ælgher**
al̀v		**ælf**	*àsjs̥m*[1]	jfr isl.	**elskr;**

Anm. 1. Framför apikokakuminalt l utan följande konsonant förekommer i skm. *a* i ordet *n̥ál̀* ijäl fsv. **i hæl** (däremot *ve̥l̀* fsv. **væl** se ovan § 27,1, *grèl̀a* rspr. **gräla,** *sk̥vèl̀a* bräka om får, prata fsv. ***skvæla** jfr isl. **skval** 'unødigt snak' Fr.$_2$, no. dial. **skvæla** 'bræge hæst, klynke' Ross m. fl. med *e*).

Anm. 2. Framför gingivalt l har målet *a* i orden: *hál̥vnti̥* fsv. **hælviti** ock *pal̥m* rspr. **pärm.**

2) framför r + konsonant, t. ex.

jar̥v	fsv.	**diærver**	*màla*	fsv.	**mærla**
vàsn̥ét	rspr.	**dvärgsnät**	*pàla*		**pærla**
fjàl̀ŋ	fsv.	**flærþinger**	*pàsa*[3]		**pærsa**
far̥g	jfr fsv.	**færgha** s.	*spàn̥a*	isl.	**sperna**
fask̥	fsv.	**færsker**	*stàn̥a*[4]	jfr fsv.	**stiærna**
fàl̀as		**færþas**	*ʃat̥*	fsv.	**stiærter**
jàl̀ə		**gærþe**	*vàn̥ar*[5]	jfr fsv.	**værnir**
jan̥		**iærn**	*àrja*	fsv.	**æria**
js̥àrga[2]	jfr fsv.	**kæra**	*át̥a-óp*[6]	jfr isl.	**erta.**

Anm. 3. Hit för jag även ordet *vàl̀ns* i uttryck sådana som *gu vàl̀ns, gu vàl̀ns-d̀áy* eller *vàl̀ns-d̀áy* i betydelsen 'lyckligt för dig, gratulerar, nog har du det bra'. Jag identifierar detta ord med fsv. **værþes** rspr. **värdes.** I ä.-nsv. förekommer det i Ihres, Linds ock Sahlstedts ordböcker. Lindgr. Btr. gr. § 37 anm. 3 förklarar i anslutning till NOREEN detta ord såsom uppkommet ur **vel es þik.** För skm:s form är emellertid denna förklaring av flera skäl icke antaglig. Det föregående *gu* (← **guþ**) bleve då meningslöst; fsv. **væl,** isl. **vel** har i målet *e*-vokal: *ve̥l̀*. Frågans lösning gives emellertid av de förut citerade bröllopsskrifterna på Upplandsdialekt. Där finna vi i Br.-skr. 1691 **wählis däg som ä så klok** UFmT. IV, s. 325, **wählis Ehr** ib., **wählis hwarje Möö** s. 326; i Br.-skr. 1692 **Gu han wälis han som . . ., Gu wälis Lärfar wån** s. 327 ock slutligen **'Gu välis sinne jer,** som få hwar annan åga' s. 328. Det sista exemplet är avgörande; det visar, att *vàl̀ns, vàl̀ns-d̀áy* ock *gu vàl̀ns-d̀áy* äro elliptiska uttryck för 'Gud värdes (väl)signa dig'. Med hänsyn till det fakultativa bortfallet av *gu* gud

[1]) Vänlig, snäll vid kräk; även folkkär, om djur. Jfr Rz s. 845.

[2]) Kälta, käxa. [3]) Prässa.

[4]) Obruten form; så ock hos Schrod. (se Grip, Sv. landsm. XVIII. 4 s. 9).

[5]) Ägor, eg. inhägnader — betydelseutveckling analog med den, som genomlupits av **gård.**

[6]) Om etymon se Persson Wz. s. 36.

kan man jämföra den i nsv. vardagstal vanliga ellipsen **trösta dej** (om du gör så) ← **gud tröste dej** etc. Ovanstående förklaring torde vara giltig även för Burträskmålet. Formen *vål'ts* är anträffad på många håll i Uppland; jag har funnit den bl. a. i Jumkil, Björklinge, Viksta ock Tierp.

Anm. 4. Äldre **ǣ** → skm. *a* före av **rð** uppkommen apikokakuminal i orden *hål'a* fsv. **hærþa**, *smìhąl'* fsv. **-hærþer**, *hårnŋ* rspr. **härdning** samt *ìlhąrnŋ* rspr. **'ill-härdning** avgörande ögonblick, svår stund, prövning.

Anm. 5. Ordet *ìbąŋŋ* 'inslag i väv' med *a* för väntat *a* beror på analogi från värbet *bąra* bära.

Anm. 6. Äldre **æ** → skm. *a* utom de förut nämnda fallen även i ordet *jåvəl* fsv. **diævil**.

§ 29. **Palatalisering av äldre æ → skm. i genom invärkan av ett närstående k (ʒ) har ägt rum i några ord.**

æ → **i** efter **k** i *ʧìlliŋ* fsv. ***kætlinger** isl. **ketlingr** ock det därpå bildade denominativa värbet *ʧìlliŋa* föda, om kattor. Hit hör väl även *ʧìtıl* fsv. **kætil** rspr. **kittel**[1] samt *ʧıʞ* rspr. **käk** (annorlunda Åström Dgf. lj. § 14,2). Denna palatalisering förekommer flerstädes i Uppland: **tjisslinga** är antecknat i södra Fjärdhundra (enligt Uppl. landsm.-för:s saml.), ock doc. v. FRIESEN meddelar mig, att han i Roslagen funnit formen **tjissla** i samma betydelse.

En övergång **æ** → **i** mellan **j** ock ʒ-ljud föreligger måhända i *jiystånt* rspr. **gigeltänt** 'med tänderna skjutande över varandra' ock värbet *jìyl'a* rspr. **'gigla** böja ut taggarna i ett sågblad. Jag tänker mig detta *jìyl'a* uppkommet av ett fsv. ***gæghla** ock sammanställer dessa ord med no. dial. **gag** adj. 'tilbagebøjet', **gjegje** »et 'gagt' redskab» Ross; jfr även ä.-eng. **gagtooth** 'a projecting tooth'. För betydelsens skull kan jag icke med Tamm Etym. Ordb. identifiera **gigel-** med no. dial. **gigl** adj. o. subst. 'vacklande, stående osäkert', jfr **giga, gigla, gigra** v. 'vackla, vicka, stå löst'. Någon betydelse av vacklan föreligger nämligen ej. En sammanställning av ifrågavarande ord med isl. **geiga** 'tage en skjæv retning' $Fr._2$ (se Tamm a. st.) är emellertid möjlig, ock vi ha då en palatalisering ē → ī före ʒ. *sìyąl'* rspr. **segel** kan ej uppföras här, då fsv. jämte **sæghl** har biform med i-vok, se Nor. Aschw. gr. § 78 anm. 1.

---

[1]) Nor. Aschw. gr. § 102 anm. antager, att nsv. **kittel** är upptaget ur komposita; då jag för skm. *ʧìlliŋ* måste antaga övergång **æ** → **i** uti huvudtonig stavelse, är jag böjd att antaga förhållandet vara detsamma med *ʧìtıl*.

För fullständighetens skull vill jag även nämna ortnamnet *vìγlə* nsv. **Vigle**, där ifrågavarande övergång kan tänkas föreligga, om nämligen detta namn innehåller substantivet **väg**. I jordeböcker för Bälinge h:d i Kammararkivet har jag funnit formerna **veglede**, **wiglede** 1542, **viglidi** 1541, **vigli** 1567.

§ 30. **Labialisering av äldre æ̆ → skm.** *ɵ*, *ɤ*, *ɵ* **genom invärkan av närstående labial konsonant har ägt rum i några ord:**

tvɵt rspr. **tvätt**, *tvɵ̀ta* rspr. **tvätta**,

kl̥ɵvíta en uggleart, onomatopoetisk bildning efter ugglans skri **klävítt**,

ll̥ɟvəl̥ rspr. **likväl**, enklitiskt, t. ex. *haw‿voṭ fúl̥ ll̥ɟvəl̥* han vart sjuk likväl,

dèm̥əʂɵ ← **därmed så**, brukas såsom förklarande tilläggsord, t. ex. *d‿a sɵ kál̥t dèm̥əʂɵ* det är så kallt därför så (kan jag ej gå t. ex.).

Anm. 1. Övergång äldre æ̆ → **ö** förekommer flerstädes i Uppland. Vätöm. har *tvøṭa*[1] (se Schag. Vät. § 49) ock **vötte** vätte (enl. Säve); den förstnämnda formen har jag funnit även i Jumkil, Björklinge ock Tensta; **klövittuggla**, **dömmersă** i Fjärdh.; **köppas** käppas i Simtuna (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.).

Anm. 2. Bröllopsskrifterna visa även exempel på denna övergång: **fömta** fämton Br.-skr. 1732, UFmT. IV, s. 332; **tällföllä** tillfälle, Br.-skr. 1770, s. 338.

ǣ.

§ 31. **Äldre ǣ → skm.** *ɛ* **i regeln:**

1) fsv. **ǣ** mosvarar isl. **ǽ**, t. ex.

kl̥ɛ̀da	fsv. **klæþa**	isl. **klǽða**
lɛ̀grɛ̥	**læghre**	**lǽgri**
lɛ̀ra	**læra**	**lǽra**
nɛ́tər̥	**nætter**	**nǽtr**
sl̥rɛ̀ma[2]	***skræma**	**skrǽma**;

Anm. 1. Genom framåtvärkande i-omljud har *ɛ*-vok. uppkommit i *ʃʂɛ̀na* fsv. **þiana**, **þiæna**.

[1]) Det kan förtjäna omnämnas, att Vätöm. enligt Säve har **kvötta**. På övergången **tv** → **kv** i Vätöm. ger Säve flere exempel, så **kvå** två, **kvär** tvär. Äldre **kv** → **tv** däremot, t. ex. **tvarn** kvarn, **tvast** kvast, **tvist** kvist, **tväll** kväll.

[2]) Jfr Bugge hos Nor. Dalm. s. 162.

2) fsv. **ǣ** motsvarar isl. **é**, t. ex.

fe̜	fsv. **fæ**	isl. **fé**
gre̜t	**græt**	**grét**
he̜r	**hær**	**hér**
k̑ne̜	**knæ**	**kné**
rḙtnḙsuy[1] jfr fsv.	**rætter**	**réttr**
ƛle̜t	fsv. **slætter**	**sléttr**
stḙta	**stætta** jfr isl.	**stétt**
tre̜	**træ**	isl. **tré**.

Anm. 2. Framför **r** + kons. övergår fsv. **ǣ** till skm. *a*. Jag har antecknat fallen *háṇ̑* fsv. **hærna** isl. **hérna** (kan dock vara analogi från *dáṇ̑* isl. **þarna**), *haṇ̣ášt* rspr. **härnäst**, *háṭils* hittils rspr. **här-tills**, *laṭ* fsv. **læript**.

Anm. 3. Rikspråkets **ä̂** motsvaras av skm. *ø̜* i ordet *vólṇtø̜r* rspr. **volontär**, som fått ö-vokal genom analogi från sådana ord som *iŋfenø̜r* ingenjör, *fábrɪk̑ø̜r* fabrikör.

ŏ̆.

§ 32. **Äldre ŏ̆ → skm. ø i regeln**, t. ex.

bǿṇdəṛ fsv.	**bønder**	*nøgd* fsv.	**nøghder**
háṛashǿṿdɪŋ	**hæradshøfþinge**	*ƛløgd*	**sløghþ**.
ĵøṭ	**kiøt**		

Anm. 1. Genom analogi har *u* inkommit i pret. ock supinum av värben **falla** ock **hålla**: *fuḻ* (jämte *føḻ*) rspr. **föll**, *fúḻɪ* rspr. **fallit**, *huḻ* (jämte *høḻt*) rspr. **höll**, *húḻɪ* rspr. **hållit**.

Anm. 2. Delabialisering av äldre **ŏ̆** → skm. *e* har ägt rum i ordet *feḻúñjɪ* rspr. **fölunge** (Fasternamålet har *fælúŋæ* enligt meddelande av Tiselius). Däremot kvarstår ö-vokal i *føḻmar* rspr. **fölmärr**.

§ 33. **Äldre ō motsvaras av skm. ø̜ i regeln** (ø vid förkortning):

1) fsv. **ō** motsvarar isl. **ó**, t. ex.

bǿk̑əṛ	fsv. **bøker**	isl. **bókr**
dø̜ma	**døma**	**dóma**
fø̜da	**føþa**	**fóða**
fø̜ra	**føra**	**fóra**
grø̜n	**grøn**	**grónn**

[1]) Se ovan s. 29.

hons	fsv. **høns**	isl.	**hóns**
mǫ̀da	**møþa**		**móða**
ƛløy	**sløgher**		**slógr**
sǫ̀ka	**søkia**		**sókja**
tǫ̀ma	**tøma**		**tóma;**

2) fsv. **ø̄** motsvarar isl. **au,** t. ex.

bl'ǫ̀løsn[1]	jfr fsv. **løs**	isl.	**lauss**
drøm	fsv. **drømber**		**draumr**
fl'øy	**fløgh**		**flaug**
fl'ǫ̀tə[2]	jfr fsv. **fløtir**		**flautir**
jǿpn	fsv. **gøpn**		**gaupn**
kl'østə̀r	**kløster**		**klaustr**
løy	**løgh**		**laug**
strøm	**strømber**		**straumr**
tøm	**tømber**		**taumr**
ǿya	**øgha**		**auga;**

3) fsv. **ø̄** motsvarar isl. **ey,** t. ex.

bǫ̀sta[3]	fsv. **bøsta**	isl.	**beysta**
drǫ̀ma	**drøma**		**dreyma**
dø	**døia**		**deyja**
jǫ̀ma	**gøma**		**geyma**
hǫ̀ra	**høra**		**heyra**
lǫ̀sa	**løsa**		**leysa**
smǿja	**smøghia**		**smeygja**
stìanrǫ̀sa	jfr rspr. **stenrös**	jfr isl.	**hreysar**
tǿja	fsv. **tøghia**		**teygja**
ǿra	**øra**		**eyra.**

Hit för jag även ordet *frøn* skör, jfr no. dial. **frøyn, frøyden** 'skjør' Ross, isl. ***freyðinn** (fakt. **frauð** 'skum', **freyða** 'skumme' Fr.$_2$). Från synkoperade former av adj., där ð fallit före **n** (se nedan), antar jag formen *frøn* hava uppkommit (jfr Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 19 f.).

§ 34. **Palatalisering av äldre ø̆ → skm. y äger rum i några fall,** näml.

1) i omedelbar närhet av **k**

---

[1]) Skuggan av människa eller djur; jfr **blodlös** i bet. 'spöke' Rz s. 41.

[2]) Grädde.

[3]) Slå, trycka; även bryta upp t. ex. sten.

a) före **k** i orden *ỳtʂər* ök plur. fsv. **øker** sing. (pluralformen **öker** i ä.-nsv., Speg. Gloss. 1712) ock *ǫtýk* otäck fsv. **otøker;**

b) efter **k** (som → *tʂ*) i orden *tʂy̑ra* fsv. **køra** ock *tʂy̑va* kväva fsv. **køva;**

2) i närheten av ʒ, **j**:

a) före ʒ, **j** i orden *by̑ʒyl* fsv. **bøghil,** *by̑gl'a* buckla jfr fsv. **bøghia,** *fl'y̑ʒyl* flöjel fsv. **fløghil,** *y̑gl'a* rspr. **ögla,** *ɫly̑ʒa* slöja jfr fsv. **sløiere;**

b) efter **g** (→ *j*) i ordet *jy̑ra* fsv. **gøra;**

3) före **g** i orden *dy̑ŋ* fsv. **døgn** (jämte **dygn**) ock *y̑ŋkl'ɪy* ömklig jfr fsv. **ønkelika.**

Anm. 1. Exempel på den i denna paragraf behandlade övergången förekomma flerstädes i Uppland, så i Vätöm. (se Schag. Vät. § 16). *ỳtʂər*, *ỳkʃər* har jag påträffat i Jumkil, Viksta ock Vendel, *ɫly̑ʒa* slöja i Viksta. Enligt Uppl. landsm.-för:s saml. förekomma följande former: **ykena** bst. pl. i Enåker, **gymma** gömma i Roslagen (en form som synes giva stöd för antagandet, att fsv. **gyma** är en dialektform, ej skrivfel; se härom Nor. Ascbw. gr. § 106 anm. 4), **tjypa** köpa i Malsta, **julhyckte** (← **julhögtid**) julkalas i Stavby.

Anm. 2. Bröllopsskrifterna på Uppl.-dial. hava följande hithörande ord: **hygakta** högaktad Br.-skr. 1732 (se UFmT. IV, s. 331) samt Br.-skr. 1740 ock 1742, **yk** ök Br.-skr. 1727.[1]

Anm. 3. Om denna företeelse i fsv. se Nor. Aschw. gr. § 106,2 a; i ä.-nsv. hos Schrod. se Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 12.

§ 35. **Äldre ø̆ → skm. *e* i några ord,** näml.

1) före kakuminalt **l** i orden: *sėl'a* söla fsv. **søla** ock *hàn̥sėl'* isl. **handsǫl** plur. fsv. ***handsøl** (av öl fsv. **øl** har jag hört två uttal: *ø̱l'* ock *ė̱l'*). Hit hör väl även *nėl'a* vara lat, overksam, jfr no. dial. **nøla** 'give sig tid, søle pusle' Ross. Däremot har målet regelbundet *ø̱*-ljud före *l'* ← **rð,** t. ex. *hø̱l'ə* fsv. **hørþe,** *fø̱l'ə* fsv. **førþe;**

2) före **r** i ordet *smėr* fsv. **smør, smiør;**

Anm. 1. Före **r** + kons. har övergången inträtt i bynamnet *ėr̥tʂə* **Örke,** om detta, såsom jag är benägen att tro, är att härleda ur ett fsv. ***øþke,** en bildning på **øþ-,** isl. **auðn,** med **ðk** → *rk* såsom i *bur̥k* fsv. **budhker,** *làrkʃa* fsv. ***liþka;** 1500-talets form är **Örki, Örke,** så i jordeböcker från 1541, 1542, 1545; jfr **Örkelljunga** fsv. **Ødknaliung.**[2]

---

[1]) Jfr **nyjder** nöjd i en Br.-skr. daterad Hammarby bruk, tryckt i Stockholm 1743.

[2]) Se Billing Åsbom. lj. s. 192.

Att sammanställa namnet med fsv. **ør** isl. **aurr** förbjudes av den omständigheten, att trakten i fråga icke är sandig.[1]

3) efter r i orden *røst* fsv. **røst** 'vox' ock dess denom. v. *rèsta* rspr. **rösta**, *strèmiŋ*[2] strömming fsv. **strøminger** samt personnamn på **-ström**, t. ex. *bárgstrèm* rspr. **Bergström**, *áŋstrèm* rspr. **Engström**, *nýstrèm* rspr. **Nyström**.

Anm. 2. Med den i nyss anförda fall nämnda övergången är att jämföra utveckligen **ÿ** (→ ø) → *ø*, se ovan § 23.

ă.

§ 36. **Äldre ă motsvaras av skm. a-ljud** (*a* såsom kort, *a̱* såsom långt) **i följande fall:**

1) **Äldre a → skm.** *a* **i ursprungligen långstaviga ord** (utom då det följdes av kakum. **l**, **r** eller vissa kons.-grupper, se nedan §§ 37, 40), t. ex.

al[3]	isl.	**allr**	*gal*	fsv.	**galder** adj.
àlna[4]		***allna**	*sòlhál*[9]	jfr isl.	**hallr**
àndrar[5]	jfr isl.	**andri**	*hànday*[10]		**hǫndulega**
àvlláp[6]	rspr.	***avslapp**	*jàmla*[11]	rspr.	***jamla**
brànta[7]	jfr fsv.	**branter**	*kàla*	fsv.	**kalla**
dàmba	fsv.	**damba**	*kal*		**kalder**
dànta[8]		**danta**	*tsìmbìan*		**kinben**
fàla		**falla**	*lan*		**land**

---

1) Kand. R. NORRBY meddelar mig, att en sammanställning med **ør** isl. **aurr** är tänkbar på grund av den förbiflytande ån. (Not vid korr.-läsningen.)

2) Jfr **stråming** Br.-skr. 1692, UFmT. IV, s. 326.

3) Död adj. Fr.$_2$ anför denna betydelse från isländskan.

4) Dö, om kreatur; **n**-avledning på föregående ord.

5) Skoningar av trä under släde eller kälke (nu ej brukliga).

6) Räst, överleva; avljudsform till dalm. **åvslipp**.

7) Kråma sig (om hästar); bildat på adjektivet **brant** (betydelsen hindrar ej detta antagande, se Tamm Etym. Ordb.).

8) Missunna; fsv. **danta** klandra, jfr **danta** smäda Speg. Gloss. 1712.

9) Solbadd, solsida, isl. **hallr** 'skraaning, heldning' Fr.$_2$.

10) Händig.

11) Prata slarvigt, jfr no. dial. **jamla** 'mjave' Ross.

ǫháskl̵ɩy[1]	fsv.	***ofhaskeligher**	*span̥*	fsv.	**spander**
λlan̥[2]	ä.-nsv.	**sland**	*tàn̥da*[4]	jfr isl.	**tandri**
λlàn̥ta[3]	fsv.	***slanta**	*vàk̥a*[5]	dial.	**vacka.**

.Hit höra även: *gám̥sa-ɩ-s̥ə* äta glupskt, jfr Hellqu. Ark. XIV, s. 23; *sàgda-sə* lugna sig, jfr sv. dial. **sagga** 'göra något långsamt ock makligt, gå långsamt' Rz s. 555, no. dial. **sagd** adj. 'opgiven af mathed, lede l. forfærdelse' Ross.

2) **Äldre ă förlänges** (efter övergången ā → å) **ock övergår till skm.** *ą*

a) **i ursprungligen kortstaviga ord,** t. ex.

àyə[6]	fsv.	**aghi**	*fràdu*	fsv.	**fradha**
bl̵ą		**blaþ**	*gàna*[13]		**gana**
bràma[7]	jfr fsv.	**bram**	*gàtu*		**gata**
fàtan[8]	jfr fsv.	**fata**	*gl̵àvátn̥*[14]	jfr isl.	**glaðr**
fl̵àyu[9]	isl.	**flaga**	*hąy*[15]	fsv.	**hagh**
fl̵àyàrə[10]		**flagari**	*stɩ̀ən_m mál̵*[16]	jfr dial.	**mal**
fl̵àna[11]		***flana**	*màru*	fsv.	**mara**
fl̵ąs[12]		**flas**	*skàtə*[17]		**skati**

---

[1]) Hisklig.

[2]) Rulltrissa på spinnrock; därjämte sammansättningen *k̥nàλlán̥* knäskål, som förekommer i Uppl. ock Sörml., se Rz s. 621.

[3]) Slå dauk, även i sammansättningen *λlán̥ta-sə-frám̥* hanka sig fram; avljudsform till **slinta**.

[4]) Veke.

[5]) Tråg, finskt lånord, jfr Saxén Sv landsm. XI. 3, s. 236.

[6]) Respekt, fruktan.

[7]) Skryta, skrävla; i skm. finns även ett adj. *bràmuy* övermodig, jfr **bramma** 'ståta' Bureus Sumlen s. 27.

[8]) Grepe, handtag.

[9]) Tunn flisa, isl. **flaga** 'a slab of stone' Vigf.

[10]) Lättsinnig, obeständig karl, isl. **flagari** 'a loose person, an impostor' Vigf.

[11]) Såsom subst. 'lättsinnig kvinna', såsom värb 'springa halvklädd l. slarvigt klädd'.

[12]) I uttrycket *ma fl̵ɩ̨s a ma fl̵ás*, ungef. 'i sus ock dus'; isl. **flas** 'a headlong rushing' Vigf.

[13]) Gapa, stirra; om etymon se Nor. Sv. etym. s. 36.

[14]) Vatten i fårorna efter störträgn, isl. **glaðr** 'lys, blank, skinnende' Fr.$_2$.

[15]) Sämre gärdsgård.

[16]) Stenrös. Jfr isl. **mǫl**, sv. dial. **mal** 'grovt grus' Rz s. 426.

[17]) Trädtopp, bortersta (från kyrkan mäst avlägsna) delen av en socken.

skrånuŋ[1]	fsv. *skranugher	*tåla*	fsv. tala
skråta[2]	dial. skrata	*tvåɣu*	isl. þvaga
smålə[3]	isl. smali	*hånvål*[4]	jfr fsv. val.

Hit höra även:

skråma skrämma fsv. *skrama, bildat på avljudsstadiet skrăm av serien skrim skrăm skrām ock besläktat med det i svenska dial. vanliga ordet skråmt. Jfr Bugge hos Nor. Dalm. s. 162;

stìanhår stenrös, isht i vatten, vanligt i sv. dial. se Rz s. 244; jfr isl. hǫrgr. I Roslagen förekommer detta ord med anstamsböjning: are (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.). I isl. hǫrgr hava vi väl att se en avledning med g-suffix, vadan i har något g-bortfall ej föreligger; jfr Nor. Dalm. s. 74.

Anm. 1. Undantag. Fsv. ă → skm. *a* före *l*, *r* i urspr. kortstaviga ord i några få fall:

1) före *l* i orden *dàlkasbǫ* rspr. Dalkarsbo, *ùpsalǫ* rspr. Uppsala; i det först nämnda ordet beror väl *a*-vok. därpå, att känslan av sammansättning försvagats ock ă utvecklats såsom i ett enkelt ord framför *l* + kons. (se nedan), däremot *dàlkår* rspr. dalkarl; samma övergång finns möjligen i *gàlɪn* fsv. galin[5];

2) före r

a) i orden *bàra* rspr. bara adv. ock *vàra* rspr. vara v., vilka upptagits ur svagtonig ställning med förlängd kons., framför vilken ă → *a* såsom före kons.-grupp;

b) i starkt bitonig stavelse (där konsonanten likaledes förlängts) i sammansättningar med -faren[6]. Jag har antecknat följande: *gàlfårɪn* rspr. *gårdfaren, säges om tiggares mat, som han bär ur gård i gård, *màfårɪn* rspr. (illa) medfaren, *rìŋfårɪn* rspr. *ringfaren av ringa omfång (om ägor), lätt att utföra (om arbete), *ròtfårɪn* rspr. *rotfaren, säges om mat, som man haft med till matsäck på resa, men fört hem igän (tros genom detta kringforslande ha blivit kraftigare än annan mat), *sìanfårɪn* rspr. *senfaren senfärdig (om person), tidsödande (om arbete) samt *ùtfårɪn* rspr. utfaren utmattad;

---

1) Avtynande, om växter; jfr no. dial. skrane 'mager og forkrympt figur' Ross.

2) Schasa, jaga (höns) Rz s. 596.

3) Hop, mängd, isht av människor l. djur. Jag identifierar detta ord med isl. smali 'smaafæ' Fr.₂. Jfr Rz s. 632.

4) Handtag på slaga.

5) Möjligen beror ä-vokalen på den följande stavelsens i (se Hultm. Finl. Bidr. s. 188); fsv. har troligen haft en form *gælin, jfr fsv. gælnas.

c) i sammansättningarna *bårfōta* rspr. **barfotad**, *bårhóvda* jfr rspr. **barhuvad** ock *fårgålt* rspr. **fargalt**, där senare sammansättningsleden börjar med kons.

b) **i långstaviga ord före vissa konsonantgrupper:**

α) före **rn**, t. ex. *ban* fsv. **barn**, *gan* fsv. **garn**;

β) före **rt** i några ord, dels då **rt** följdes av vokal i *våta* **vårta** fsv. **varta**, *kåta* riva av t. ex. näver fsv. ***karta**, dels då det stod i slutljud i *fat* rspr. **fart**, *kat* rspr. **kart**, *snat* rspr. **snart**;

Anm. 2. *kåta* lat. **charta** torde vara lån från riksspråket. Såsom exempel på förlängningen i fråga kunna ej anföras neutralformer av adjektiv sådana som *bat* rspr. **bart**, *klat* rspr. **klart**, vid vilka analogi från mask. o. fem. ständigt gör sig gällande.

γ) i åtskilliga fall före kons. + **l**, **r**, före **s** + kons. ock **m** + kons., t. ex.

kråvla	rspr.	**kravla**	*snåtra*	rspr. **snattra**
ståpla		**stappla**	*knåstra*	**knastra**
småtra		**smattra**	*sams*	**sams**;

Anm. 3. För att undvika upprepning ock få behandla hithörande företeelser (andra vokalers förlängning i analoga fall) i ett sammanhang, går jag här ej närmare in på de olika fallen, utan hänvisar till min utförligare framställning i kvantitetsläran, »senare vokalförlängning» § 52,2.

δ) före **ðl**, **ðn**, **ðr**, där **ð** fallit. Jag har antecknat följande exempel:

sal[1]	jfr fsv.	**saþul**	*stånyŋ*[2]	fsv.	***staþning**
såla	fsv.	**saþla**	*nåra*		**þæn aþra.**
ståna		**staþna**			

§ 37. **Äldre ă → skm. *a* före kakum. l ock r + kons. samt före i:**

1) före kakuminalt **l** + konsonant, t. ex.

ádər[3]	fsv.	***alder**	*fålka*[4]	fsv.	**falka**
ålmányŋ		**almeninger**	*fåna*		**falna**
an		**aln**	*fåska*[5]	ä.-nsv.	**falske**
ålvår		**alvar**	*hålka*	fsv.	**halka**
bålja		**balia**	*halm*		**halmber**
balk		**balker**	*has*		**hals**

---

[1]) Denna form är uppkommen ur kompositionsformen **saþla-** i t. ex. *sålbók* rspr. **sadelbock**, *sålmåkarə* rspr. **sadelmakare**.

[2]) Städsel.

[3]) Al, lat. **alnus**; om detta ord se Grip, Sv. landsm. XVIII. 4, s. 4.

[4]) Pruta, schackra, **k**-avledning till **fal**, jfr Hellqu. Ark. XIV, s. 16.

[5]) Falaska.

halv	fsv.	**halver**	*malm*	fsv.	**malmber**
hàtima	rspr.	**halvtimma**	*stàlkuy*[1]		***stalkugher**
kalv	fsv.	**kalver**	*talg*		**talgher;**

Anm. 1. Bröllopsskrifterna på uppl.-dial. visa exempel på denna övergång: **älfwar** allvar, **kälfwar** kalvar Br.-skr. 1732 UFmT. IV, s. 332.

Anm. 2. *a* framför kakuminalt l + n har ordet *ànáka* almnacka. Före gingivalt l förekommer *a* motsvarande rspr. **a** i ordet *pasálm* rspr. **psalm.**

Anm. 3. Om övergång ă → ā → skm. *o* före kakum. l + kons. se nedan § 40,2 d *β*.

2) före **r** + konsonant (utom före **rn** se s. 66 ock **rð** se § 40,1):

àrbiata	mlt.	**arbeiden**	*kòŋknárp*[4]	rspr.	***kornknarp**
àrv	fsv.	**arf**	*lòtlárpa*[5]	dial.	**larpa**
àrmsin[2]	jfr fsv.	**armber**	*maş*	rspr.	**mars**
bark	fsv.	**barker**	*nàrga*[6]	fsv.	***nargha**
dàra		**darra**	*pàra*[7]	dial.	**parra**
gàrma[3]		***garma**	*sàrga*[8]	fsv.	**sargha**
hàrpa		**harpa**	*skarp*		**skarper**
haş	rspr.	**harts**	*stàrva*[9]	isl.	**starfa**
kar	fsv.	**karl**	*tàrga*[10]	fsv.	***targha**
knàrka	rspr.	**knarka**	*tárpa-i-şə*[11]	jfr dial.	**tarpa;**

---

1) Stapplande, jfr eng. **stalky.**

2) Fattig.

3) Skrika, jfr isl. **garmr** namn på en hund, no. dial. **garma** 'skryde' Ross. Samma rot **gar-** föreligger med **p**-avledning i sv. dial. **garpa** 'gräla, kälta' Rz s. 187, med **t**-avledning i no. dial. **garta** 'grynte' Ross.

4) Kornknarr.

5) Lortlålla, jfr Rz s. 393, Ross s. 465.

6) Tälja, kata med slö kniv, bita, slita i ngt segt, sv. dial. **narga** Rz s. 461; med l-avledning i skm. *nàrgla* i samma bet., finl. dial. **nargla** 'småtт avgnaga eller avbita' Vll Nyl.

7) Knoga, anstränga sig, jfr Rz s. 495.

8) Samma bet. som *nàrga*.

9) Upphöra, t. ex. med ett yrke; dö, jämte *stárva-áv* dö rspr. ***starva av**, av vilket *stàrva* väl är ellips. Jfr no. dial. **starva** bl. a. 'slide ont, fryse', **starva av** 'døe' Aas., eng. **to starve** svälta ijäl.

10) Med samma bet. som *nàrga* o. *sàrga*, jfr finl. dial. **targla** 'karva' Vll Nyl.

11) Äta ock dricka glupskt. Jag antar, att värbet är bildat på subst. **tarpa** 'mage' uppl. Rz s. 725 såsom det liktydiga *bálga-i-şə* : *balg* mage.

Anm. 4. Om förlängning av **ă** → *a̱* före **-rt** i några ord se s. 66. I övriga fall övergår **a** till *a* före **rt**, t. ex. *vat* fsv. **hvart** pron. adv., *svat* fsv. **svarter,** *vat* håll, riktning fsv. **-vart.**

Anm. 5. Märk samma övergång **a** → *a* i det unga lånordet *nasis* rspr. **narciss.** I bröllopsdikterna på uppl.-dial. förekommer **härm** harm Br.-skr. 1732 UFmT. IV, s. 332.

3) före **j.** De fall jag antecknat äro *kàja* fsv. **kaia,** *maj* fsv. **mai,** *màja* rspr. **Maja.**

Anm. 6. På lån från rspr. bero väl *kàjmán* rspr. **kajman** ock *haj* rspr. **haj** rädd.

Anm. 7. Utom i ovan nämnda fall övergår äldre **ă** till *a* även i det enskilda ordet *(s)trast* rspr. **strax(t).** I åtskilliga av bröllopsskrifterna förekommer detta ord med **ä**-vok., så **sträst** Br.-skr. 1732 UFmT. IV, s. 334, **träst** Br.-skr. 1751 ock 1752 ib.

§ 38. **Äldre ă → skm. *a* i några få fall:**

1) i **några** ursprungligen kortstaviga fem. subst., där **-u** är bevarat i följande stavelse, nämligen: *lạdu* fsv. **laþu**[1] oblik kas., *trạnu* fsv. **tranu** ock troligen *fạru*[2] fsv. ***færu.** *a*-vokalen i dessa ord torde vara betingad av det följande **-u.** Om denna företeelse i svenska ock finnländska dialekter se Kock Ark. X, s. 322 ff., Karsten Kök. § 47,3 a, Hultm. Finl. bidr. s. 138.

2) i orden *skạ*, *ska* rspr. **skall** v. ock *vạ*, *va* fsv. **hvadh,** där övergången betingats av svagtonig ställning, ehuru de sedan kommit att användas såsom betonade. Jämte *va* 'vad' förekommer även *va.*

Anm. 1. Bröllopsskrifterna visa exempel även på denna övergång, så förekommer **skä** skall v. i Br.-skr. 1770 se UFmT. IV, s. 341, i Br.-skr. (Börje) 1725 ock Br.-skr. (Löfsta bruk) s. å.

Anm. 2. I *stàkuy* stackot, kort förekommer æ-vok. i fsv.: **stækkotter** Södw.

Anm. 3. Äldre **ă** har genom analogi ersatts av andra vokaler i skm. i några fall nämligen:

1) av *a* i pret. ock sup. av värbet **sätta** *sàtə* fsv. **satte,** *sat* fsv. **satt,** där *a* analogice införts från infinitiven. Exempel på denna analogi träffas redan i fsv. se Södw. ock i ä.-nsv.: **besätt** besatt Ol. Petri Sv. krön. s. 9 (Klemmings uppl.).

2) av *u* i orden *fùrɩ* fsv. **farit,** *vùrɩ* fsv. **varit,** där *u* beror på analogi efter sådana supiner som *bùrɩ* fsv. **burit,** *skùrɩ* fsv. **skurit;**

3) av *o* i *sot* fsv. **satt** pret., där *o*-ljudet beror på kompromiss mellan **satt** ock den gamla plur. **såto** (se Nor. Spridda stud. s. 177).

---

[1]) Jfr ortnamnet **Läby** fsv. **ladhuby** Sv. dipl. III, s. 251.

[2]) Vid såning uppdelas åkern medelst fåror i remsor, omkring 4 alnar breda, så att såningsmannen lätt kan kasta ut säden över remsans bredd; en sådan remsa kallas en *fạru.*

ā.

§ 39. **Ursprungligen långt ā övergår till skm. å-ljud** (*ą* såsom långt, *o* vid förkortning).

1) Fsv. **ā** motsvaras av skm. *o* i förbindelsen ā + geminata i neutr. av adj. ock part. pret. sådana som:

bl'ot	isl.	**blått**	*smot*	isl.	**smátt**
grot		**grátt**	*sot*		**sátt**
rot		**hrátt**	*spot*		**spátt.**

Anm. 1. Däremot har man a-vok. i *nat* isl. **nátt**, i sammansättningar *nąt-*. Detta *nąt-* utgår väl från gen. **nāttar-** jfr isl. **náttartíð**; mellan lång huvudtonig vokal ock bitonig sådan förkortades lång kons. (se Nor. GPhil.₂ § 186 a), alltså **nātar-**, en form som utgör förutsättningen för skm. *nąt-* i orden:

nątfǫdər	rspr.	**nattfoder**	*nątsk'rádə*[1]	rspr.	***nattskrade**
nątgámal'		**nattgammal**	*nątúgl'a*		**nattuggla.**
nątkápa		**nattkappa**			

2) Fsv. **ā** → skm. *ą* i övriga fall, t. ex.

ąt[2]	jfr isl.	**át**	*hąma*[8]	fsv.	***hāma**
ąv	fsv.	**av**[3]	*kąl'*		**kal**
ąvun		**avund**	*kl'ąp*[9]	dial.	**klåp**
bąr[4]		**bar**	*mąɣ*	fsv.	**magher**
bąva[5]		***bāva**	*mąl'a*[10]	jfr fsv.	**mal**
fl'ą		**fla**	*mąnə*	fsv.	**mane**
ɉąmuɣ[6]	dial.	**hjåmog**	*nąkas*[11]	jfr mlt.	**naken**
ɉąpuɣ[7]	jfr dial.	**jåp**	*pl'ástər*	mlt.	**plåster**

[1]) Person, som är ute ock driver om nätterna, nattsvärmare.

[2]) Ohyra på kreatur.

[3]) I fsv. avljudande former **āv** : **ăv**, se Nor. Aschw. gram. § 173.

[4]) Dalm. **bår**, jfr Tamm Etym. Ordb.

[5]) Smutslabba, avljudsform till sv. dial. **bava** v. 'skälva, darra, jäsa, om smuts, gyttja' Rz s. 27.

[6]) Tafatt, dalm. **hjåmog**, se Bugge hos Nor. Dalm. s. 76.

[7]) Tafatt, trumpen. *ɉąpuɣ* är kanske att sammanställa med *hịpa*, se ovan § 20. Jfr dalm. **hjåmog** : **hima** Bugge a. st., Rz s. 299.

[8]) Tafatt kvinna, *hąmuɣ* tafatt, jfr sv. dial. **håm** 'tafatt person' Rz s. 239.

[9]) Pinne, jfr sv. dial. **klåp** 'grövsta ändan på en vidja' Rz s. 331.

[10]) I uttrycket *mąl'a prástn̥* ge prästen hans lön i spannmål, väl denom. v. till *mąl'* fsv. **mal** mått.

[11]) Råkas, träffas.

pąsk jfr fsv. **påskar**		*tsąyut*[3] jfr isl. **þiá**	
rąksn̥[1] jfr isl. **rák**		*tråsn̥*[4]	**þrá**
hǫsątə[2] fsv. **-sate** (Sdw.)		*vąmuy*[5]	**váma**

Anm. 2. I stavelse, som blivit obetonad, förekommer en övergång ā → å̄ → ŏ → skm. *e*. Jag har antecknat följande fall:

se obetonat, *są* betonat, jfr fsv. **sva**
ner[6] » *nąr* » fsv. **nar**
já de ja då, jfr *dą* » **þa**, samt

kevís pratsam isl. **kåviss** 'trættekjær' Fr.₂. Jfr Bugge hos Nor. Dalm. s. 108 not. Om ordets förekomst i Uppl. i olika betydelser se Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 22;

ʌlę fsv. **sla**, upptaget ur sammansättningar sådana som *ʌle-bét* rspr. **slå bort**, *ʌle-nár* rspr. **slå ner**, *ʌle-stá* rspr. ***slå åstad** slå till.

Om analog utveckling i Btr. ock Degf.-målen se Lindgr. Btr. gr. § 34 anm. 1, Åström Dfs lj. § 41,6.

§ 40. **Äldre ă förlänges tidigt ock övergår till skm. å-ljud före några konsonantgrupper.**

1) Fsv. ă → ā → skm. *ą* före *rð*, t. ex.

ąɽa[7]	fsv. **arþa**	*hąɽ*	fsv. **harþer**
ąḍəɽ	**arþer**	*svąɽ*	fsv. **svarþer**
gąɽ	**garþer**	*vąɽnə*	**varþnaþer.**

Anm. 1. I ordet *voṭ* 'vart, blev' har å̄ förkortats ock övergått till skm. *o* samt konsonanten förlängts på grund av att ordet ofta stod i obetonad ställning i satsen.

Anm. 2. Undantag.

a) *a*-vokal uppvisa följande ord:

ǫnáɽuy okynnig, jfr fsv. **onardoghet**, mlt. **un-ardich** 'bösartig, ungesittet'; här beror *a*-vok. på att ordet inlånats efter övergången ā → å;

áftevąɽ aftonvard, *mérevąɽ* frukost, fsv. **-varþer**. I dessa ord beror väl **a**-vok., liksom i rspr. **aftonvard, nattvard** (enl. prof. Noreen å föreläsningar), på inflytande från sammansättningar, där **-vard** stod i obetonad stavelse. För skm. kan man tänka på sådana som *áftevąsḍáks* rspr. **aftonvardsdags**.

[1]) Strimma av uppsvälld is, remsa, strimma (av ojämn växtlighet) på en åker; en avledning på isl. **rák** sv. dial. **råk** 'höstråg, skåra, strömfåra' m. m. Rz s. 547. Jfr Nor. Sv. etym. s. 62.

[2]) Hövålm.

[3]) Trögt, om väglag, sv. dial. **tjågug** Rz. s. 741.

[4]) Tynande. På adj. är bildat ett värb *tråsnas* tyna av, om djur.

[5]) Unken (*vąmas* skämmas, om mat), isl. **váma** f. 'ildebefindende, kvalme' Fr.₂, no. dial. **vaameleg** 'døsig, slap' Ross.

[6]) Det därjämte förekommande *nąr* beror på riksspråksinflytande.

[7]) Tamp i sele.

b) En övergång ă → *a* före *rð* föreligger i tvänne ord: *fy våꞁə* fy vale fsv. **varþe** ock *fåꞁɪn* ← **far þin** far (ordet användes oftast av hustrun om husfadern). Att ordet uppkommit ur ordfogningen **far þin** framgår av Vikstamålets form *fårɪn*, där ð fallit såsom i skm:s *ar‿u* rspr. **är du**, *var‿a* rspr. **var det** (se nedan); jfr även skm. *mòꞁɪn* ← **mor þin**.

2) Fsv. ă → ā → skm. *o* framför vissa konsonantgrupper, nämligen

a) före ursprungligt, antesonantiskt ld, t. ex.

óldəɼ	fsv. **alder**	*mòŋfólṇ*[1]	jfr fsv. **mangfaldadher**
òlon	**aldon**		
hòla	**halda**	*sòldə*	fsv. **salde**;

Anm. 3. **a** kvarstår före antesonantiskt **ld** i orden *váləɼ* pres. vållar ock *sàmhálay* samhällig fsv. **samhaldogher**.

Anm. 4. Före **ld**, som ej följdes av sonant, har ă → ā givit *o* i *vol* fsv. **vald**. Däremot kvarstår **a**-ljud i *hal* håll, styng fsv. **hald** ock *hàlhájşɪ* rspr. **hållhake**, *gal* fsv. **galder** ock *kal* fsv. **kalder**. Av **fåll** fsv. **falder** har jag hört bägge uttalen: *fal* ock *fol*, av vilka det senare väl beror på inflytande från riksspråket. **a** finnes även i *àlrɪ* fsv. **aldrigh**.

b) före **ng** → **ŋ**, t. ex.

òŋə	fsv. **ange ånga**	*hòŋꞁa*[5]	jfr rspr. **hangla**
boŋ[2]	**banger**	*mòŋa*	fsv. **manger**
bòŋꞁa[3]	jfr fsv. **banga**	*ròŋꞁay*	rspr. **ranglig**
dòŋꞁa	rspr. **dangla**	*ròŋꞁa*[6]	***rangla**
fꞁòŋa[4]	fsv. ***flanga**	*skòŋꞁay*[7]	dial. **skanglog**
foŋ	**fang**	*skòŋꞁa*[8]	**skangla**

---

[1]) Bladmagen hos nötkreatur, fsv. **mangfaldadher** 'lagd i många veck'.

[2]) Rädd.

[3]) Svänga, svinga fsv. **banga** bullra. Jfr nht. dial. **bangen** 'stossen' Schade.

[4]) Avljudsform till **flinga**, bet. dels flinga, flisa, dels ett stycke jord; jfr sv. dial. **flanga, flånga** 'tunn skiva' Rz s. 155.

[5]) Vara hängsjuk, även i sms. *hóŋꞁa-sə-frám* rspr. **hangla sig fram**.

[6]) Vackla, ragla; sannolikt bildat på adj. *ròŋꞁay*. Jag finner detta troligare, än att *ròŋꞁa* skulle vara en nasalinfigerad biform till **ragla**. Jfr Hellqu. Ark. XIV, s. 144.

[7]) Långbent, jfr Rz s. 587.

[8]) Dingla med benen, jfr Rz s. 587.

skrògl·uy	rspr. **skranglig**	*stog*	fsv. **stang**
ʌlògra[1]	***slangra**	*tog*[2]	jfr isl. **tangi**;

Anm. 5. Före *g* ← **-gn** förekommer å-ljud i ordet *ògnar* rspr. **agnar**, a-ljud däremot i *vag* rspr. **vagn**.

c) före **nk** → **gk**, t. ex.

ògka[3]	fsv. **anka**	*kòrógka*[7]	dial. **ranka** s.
bl·ogk[4]	**blanker**	*sogk*	rspr. **sank**
dogk[5]	rspr. **dank**	*skovógk*	**skavank**
jùsdógk	**ljusdank**	*ʌlògkuy*	**slankig**
drogk	**drank**	*règstógk* jfr	rspr. **rägnstänk**
hogk	**hank**	*svògka*[8]	rspr. ***svanka**
jògka[6] jfr dial.	**jank**	*svògkrỳg*	**svankrygg**
hàrkrógk rspr.	**harkrank**	*vògka*	**vanka**
mògkə	**manke**	*vógkət*[9] jfr	fsv. **vank**;

Hit höra även:

fl·ògka slamsig kvinna, en **k**-avledning till det § 36,2 a nämnda *fl·åna*, samt det härmed sammanhängande adjektivet *fl·ògkuy* slamsig;

skrògka uselt, magert kreatur, **k**-avledning till *skrånuy* avtynande, om växter (se ovan § 36), jfr sv. dial. **skran** 'skral' Rz s. 599.

Anm. 6. Genom analogi från sådana former som *fan* rspr. **fann**, *span* rspr. **spann** kvarstår a-ljud i pret. *kl·ag* rspr. **klang**, *sprag* rspr. **sprang**, *stagk* rspr. **stank**.

Anm. 7. I lånord (inkomna efter övergången **ā** → **å**) kvarstår naturligen **a**-ljud före **g**. Sådana äro *fragk* frimodig rspr. **frank**, *malágk* skral, krasslig (utgör väl en **k**-utvidgning av *malåm* i samma bet., se ovan s. 20), *pagk* rspr. **pank**.

---

1) Slå dank, ä.-nsv. **slångra**; om detta ord jfr Hellqu. Ark. XIV, s. 159.

2) Den del av kniven, som sitter instucken i skaftet, jfr *rùmptóg* översta delen av svansen.

3) Med förtäckta ord framställa en bön, klaga, Rz s. 10.

4) Gråskimrande, om vatten som är grumligt.

5) I uttrycket *ʌlə dógk* rspr. **slå dank**.

6) Gå ock driva, gå långsamt, jfr sv. dial. **jank** 'långsam gång' Rz s. 296.

7) Dålig, mager ko, jfr Rz s. 533.

8) Däld, sänkning i terrängen; sv. dial. **svank** i samma bet., se Rz s. 708.

9) Osäkert adv., förutsätter ett adj. ***vanker**.

Anm. 8. Det kan måhända förtjäna nämnas, att övergången ă → ā → å före g förekommer även i Jumkil, Björklinge, Viksta ock Tierp. Även norr om Dalälven har jag funnit den i stora delar av Gästrikland från Hedesunda till Ockelbo ock Hamrånge.[1]

d) framför några andra konsonantgrupper i enskilda fall:

α) framför **ll** i orden *hòlon* rspr. **hallon**; *skòlny* bar, hårlös (om päls), jfr fsv. **skallotter** (i Vaksala ock Stavby **skålla** klippa nära, enl. Uppl. landsm.-för:s saml.); *bròla* bråka, väsnas, vara ostyrig, jfr no. dial. **bralla** 'larme, tumle' Ross samt det av Ross anförda isl. **bralla** 'gjøre kaade streger';

β) framför kakuminalt l + kons. i orden *volp* fsv. **hvalper**; *volv* fsv. **hvalf** ock det härmed sammanhängande *vàltvólva* rspr. ***vältvalva** vältram, ställning, vari välten är inpassad; *hòvólm* fsv. **hvalmber**; *skvòlpa* rspr. **skvalpa**; *jsòlmat* gråkallt (om väder), väl en **m**-avledning till fsv. **þiali** tjäle (på formen **þiæli** finnes i skm. motsvarande avledning *jsàlmat* i samma betyd., se ovan § 28,1);

Anm. 9. Det bör anmärkas, att jag i de under mom. β anförda orden stundom tyckt mig höra ett uttal med ɵ-vokal. I Jumkil ock Björklinge ha dessa ord o, i Viksta däremot tydlig ɵ-vokal.

γ) framför **m + p, b** i orden *svomp* fsv. **svamper**; *bómba-i-sə* dricka mycket, i synnerhet om hästar, bildat på ett subst. ***bamba** mage, fakt. fsv. **bamba** trumma[2] (jfr *bámba-i-sə* i liknande bet., se ovan § 27,2); till detta fsv. ord **bamba** hör även sammansättningen *kòbómba* tjock ko; *vom* fsv. **vamb**; *skvòmpa* skvimpa, jfr isl. **skvampa** 'to paddle in water' Vigf.;

δ) framför **nd** har jag funnit denna övergång blott i uttrycket *ja vòndə at*... ungef. 'jag önskar, försäkrar att', jfr fsv. **vanda** v.; däremot a-ljud i *stan* stånd, stjälk på växt, t. ex. *jòlpərastán* potatisstånd, *llan* ä.-nsv. **sland** (se ovan § 36,1), *húmslván* humlerankor, jfr fsv. **vander** subst. m. fl.;

ε) framför **ks** i ordet *óksl* fsv. **axl.**

Anm. 10. I imper. *gok* rspr. **gack** beror å-ljudet på analogi efter inf.

Anm. 11. Rspr. ā motsvaras av skm. ą i yngre lånord, t. ex. *kərprąl* rspr. **korpral**, *liynąl* rspr. **linjal**, *ragąl* adj. utmärkt jfr rspr. **regal.**

---

[1]) Om ex. på denna övergång i ä.-nsv. se Grip, Sv. landsm. XVIII. 4, s. 12.

[2]) Kårstamålet har den mot isl. **bumba** svarande formen **bumba** i sä (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.).

ŏ.

§ 41. **Äldre ŏ → skm. ȩ i regeln både i långstaviga ock kortstaviga ord:**

1) i långstaviga ord, t. ex.

àŋkė̜st[1]	fsv.	**ankoster**	*ge̜ʟv*	fsv.	**golv**
bė̜yna	isl.	**bogna**	*jė̜stə̜r*[6]	rspr.	**jolster**
bė̜də	fsv.	**bolde**	*kė̜sta*	fsv.	**kosta**
bė̜stə̜r		**bolster**	*ʟėrv*	jfr isl.	**ljáorf**
dė̜ska[2]		**dolska**	*lė̜ka*	fsv.	**lokka**
fʟe̜k		**flokker**	*lė̜rga*[7]		***lorgha**
fe̜ʟk		**folk**	*me̜rn*		**moln**
fė̜rga[3]	rspr.	***forga**	*nė̜gə̜r*[8]	isl.	**hnǫggr**
fė̜rka[4]	no.	**forka**	*snė̜ghåra*[9]	jfr isl.	**snǫggr**
gʟė̜dra[5]	dial.	**glådra**	*se̜m*	fsv.	**somn;**

Hit hör även ordet *sp'jė̜ʟka* rspr. ***spjolka** få dun, om fågelungar. Jag antar, att detta ord uppkommit genom u-brytning ur en form ***spelu** ock sedan avletts med **k**-suffix. Med a-brytning föreligger samma rot i rspr. **spjäla, spjälka**. Den senare formen **spjälka** förekommer i södra Fjärdhundra i samma betydelse som skm. *sp'jė̜ʟka*; med differentiering i betydelsen har skm. sammansättningen *sp'jė̜ʟka-út* (*sę̄*) sprida ut (säd), kasta ut i små kvantiteter, då man sår.

---

[1]) Virke, lämpligt till redskap.

[2]) I fsv. även **dylska**, vadan ordet möjligen är att föra till § 23,1.

[3]) Gnida, draga fram ock tillbaka, t. ex. vid sotning, *fė̜rga-sə-fråm* arbeta sig fram, sannolikt **g**-avledning på prep. **for**. Jfr följ. ord.

[4]) Förmana, k-avledn. på prep. for, se Bugge hos Nor. Dalm. s. 51.

[5]) Sluddra, tala otydligt, jfr Rz s. 202.

[6]) Kollektiv benämning på Salixarter.

[7]) Brinna, låga starkt, g-avledning på sv. dial. **lora** flamma upp, brinna friskt' Rz s. 412.

[8]) Sparsam, noga, snål, i synnerhet i ordspråket *nė̜gə‿spår a fån tår* snål spar ock fan tar.

[9]) Korthårig, om kreatur; därjämte även *snàghåra* i samma bet., där *snag-* : *sneg-* = dalm. **tegga** : fsv. **togga** (se Nor. Aschw. gr. § 71,2).

Anm. 1. Påfallande är *e*-vokalen i *lèrjsa* lärka, möjligen beroende på w-omljud, jfr ags. **láwerce.** Dylik form förekommer flerstädes i Uppland: *lèrjsa* Viksta, *lòrjsa* Jumkil, Tolfta, **lörrkja** Vätö (enl. Säve), **lurkja** Roslagen (enligt Uppl. landsm.-för:s saml.).

2) i ursprungligen kortstaviga ord, t. ex.

bèda	fsv.	**bodha**	*kèva*[6]	jfr fsv.	**kovi**
bel[1]	dial.	**bål** adj.	*kèta*[7]	fsv.	***kota**
hubréta[2]		**hovuþbroti**	*nèda*	isl.	**hnoða**
dèya	fsv.	**dogha**	*pèta*[8]	fsv.	***pota**
fèlə		**foli**	*mjèlksèpə*[9]	jfr isl.	**sopi**
for		**for** s.	*fèskèta-sə*[10]	jfr fsv.	**skærskota**
glèpól[3]	rspr.	**glåpord**	*Llek*[11]	isl.	**slok**
gèva[4]	fsv.	***gova**	*stèta*[12]	fsv.	***stota**
hènug	jfr fsv.	**honigh**	*strek*[13]		**strok-**
knèpa[5]	fsv.	***knopa**	*trèda*[14]	isl.	**troða.**

Hit hör även *lèma* genljuda, *lèmhéd* rspr. **lomhörd.** I äldre lexika förekomma både **lommhörd, låmhörd** ock **lamhörd.** Rspr:s **lomhörd** går tillbaka på ett fsv. ***lomber** (se närmare Nor. Sv. etym. s. 50 ff.). Skm. *e* däremot förutsätter äldre ŏ. Jag antar, att *lèma* ock *lèmhéd* höra nära tillsammans, att det är samma *lem-* som föreligger i bägge; *lèmhéd* betyder då egentligen 'som blott hör ett svagt genljud av vad som säges'. Linds ordb. 1749 upptager en form **lamhörd,** som av Nor.

[1]) Präktig, även högmodig, sv. dial. **bål** 'utmärkt, djärv, ganska stor' Rz s. 70; föreligger med m-utbildning i det förstärkande *belm-*, t. ex. *bèlmstárk* rspr. ***bolmstark.**

[2]) Med snuva förenad huvudvärk.

[3]) Jfr Nor. Sv. etym. s. 30 f.

[4]) T. ex. *da gèvar vánt (fran spisn)* det utstrålar värme, kommer varma ångor (från spisen). Jfr v. Fries. Germ. med.-gem. s. 41.

[5]) Knåpa, jfr Nor. Sv. etym. s. 46.

[6]) Usel koja, skjul.

[7]) Kata, tälja; jfr Nor. Sv. etym. s. 50.

[8]) Påta, jfr dalm. **putå.**

[9]) Mjölkskvätt.

[10]) Fria sig genom vädjande till någon, skylla på någon.

[11]) Kar, tråg; i andra uppl. dial. även i bet. 'stor, otymplig varelse' så Rosl.-Bro, Sparrsätra (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.). I ä.-nsv. förekommer det såsom okvädingsord till kvinna: **'titt förbannadhe slook'** Rondeletius Judas Redivivus s. 22.

[12]) Stamma, jfr Rz s. 694.

[13]) Panndrag, trakt, slag, stöt, fsv. **strok-** i **strokrövare.**

[14]) Trampa; coire, om höns.

a. st. föres till adj. **lam.** Emellertid finnes i uppl. diall. ett värb *ląma* genljuda (Tierp, Tolfta) ock i dalm. **lama** 'ge eko på långt håll', isl. ***hlama** (se Nor. o. Bugge Dalm. s. 234). Till detta värb hör måhända Linds **lamhörd,** så att **lamhörd** : *ląma* = skm. *lǝmhǿḍ* : *lǝma*.

Anm. 2. *ǝ*-vok i *stǝr* fsv. **stor,** en form som förekommer jämte *stǫr* (den senare alltid i den yngre generationens språk), beror på analogi efter komp. o. superl. *stǿrǝ*, *stǝşţ* större, störst (ä.-nsv. **storre, storst** L. Petri Oeconomia s. 5 o. 6). Jfr **stör** stor 2 ggr i Br.-skr. 1751, **står** stor Br.-skr. 1743.

Anm. 3. *ǝ*-vokalen såsom kort uttalas stundom så, att den är svår att skilja från *o*. Emellertid har jag i vissa ord tyckt mig finna en vacklan mellan *ǝ* ock *o*, så i orden *ǝ́ķǝņ* ∼ *óķǝņ* fsv. **holkin,** *tǝ́ķǝņ* ∼ *tóķǝņ* fsv. **þolkin,** *ǝp* ∼ *op* rspr. **opp,** *kl·òķa* ∼ *kl·ǝ̀ķa* fsv. **klokka,** *tǝ̀şţuɣ* ∼ *tòşţuɣ* jfr fsv. **þorster.** I några ord har jag blott funnit *o*-vok., nämligen i *kòma* fsv. **koma,** *knop* fsv. **knopper,** *joŋ* fsv. **liong,** *lòķta* fsv. **lokta.**

Anm. 4. Äldre ŏ motsvaras av skm. *u* i ordet *kuŗk* rspr. **kork** (så ock i Vätömålet, se Schag. Vät. § 86).

Anm. 5. Det är att märka, att skm. *ǝ* även uppträder motsvarande rspr. **å**-ljud i (yngre) lånord, t. ex. *ąkǿḍ* rspr. **ackord,** *galǿp* rspr. **galopp,** *kalǿʃ* rspr. **galosch,** *karǿţ* rspr. **karott,** *pǿţmanǿŗ* rspr. **portmonnä,** *pǝɣs* rspr. ***pojs** i uttrycket *kǫ̀la-pǿɣs* 'kola av, dö', lån från fi. **kuollaa** 'dö' ock **pois** 'bort', *tǝ̀ţa* rspr. **tårta,** ty. **torte** (jfr Wadst., Sv. landsm. XIII. 4, s. 12). Ord på **kon-** hava emellertid *o*, t. ex. *kòŋkúş*, *kòņtráķt* rspr. **konkurs, kontrakt.**

§ 42. **Äldre ŏ förlänges ock övergår till skm. *ǫ* i några fall:**

1) före **rð, rn** ock antesonantiskt **rt,** t. ex.

bǫl·	fsv. **borþ**	*hǫņ*	fsv. **horn**
jǫl·	**iorþ**	*kǫņ*	**korn**
nǫ̀l·a	**norþan**	*tǫņ*	**torn**
smǫ̀l·ǝ	**smorþe**	*ʃǫ̀ţa*	**skiorta;**

2) i det förstärkande prefixet **of-,** som i skm. ger *ǫ-*, t. ex.

ǫ̀dráp·l·ɪy[1]	fsv. ***ofdrapligher**	*ǫ̀marķváḍɪy*	jfr rspr. **märkvärdig**
ǫ̀fǝşúml·ɪy	jfr rspr. **försumlig**	*ǫ̀snáşķɪy*	**snaskig**
ǫ̀gál·ɪn[2]	fsv. ***ofgalin**	*ǫ̀snúşķuɣ*	**snuskig**
ǫ̀hísķl·ɪy	jfr rspr. **hisklig**	*ǫ̀stǿķat*	**stökigt**
ǫ̀ʃşáftuɣ[3]	fsv. ***ofkiæptugher**	*ǫ̀vánskáp·l·ɪy*	**vanskaplig**
ǫ̀ķáşķ[4]	jfr fsv. **karsker**	*ǫ̀vatlǿs*	**vettlös.**

[1]) Dålig, mäst om väglag, *dràpl·ɪy* i samma bet.
[2]) Se ovan s. 27.
[3]) Stursk, om ting dålig, olämplig. [4]) Oförskämd.

Anm. Riksspråkets å-ljud motsvaras av andra vokaler i skm.:

1) av *a* i ordet *hànəm* rspr. **honom,** där *a*-vok. beror på analogi efter fem. *hàna* rspr. **hänne;**

2) av *ø* i orden *røna* rspr. **rodna,** där ö-vok. väl beror på analogi efter *rø røt* rspr. **röd rött;** samt *løsa* rspr. **låtsa,** där uppkomsten av ö-vokal är oklar;

3) av *u* i *kùŋsår* rspr. **konsert.**

ō.

§ 43. **Äldre ō motsvaras av skm.** *ǫ*-**ljud,** t. ex.

àrmǫ́da[1]	mlt.	**armôt, -mode**	*lǫ̀və* loge	fsv.	**loe**
bǫk	fsv.	**bok**	*mǫ̀ka*[5]	dial.	**mōka**
bǫ̀ndə		**bonde**	*nǫ̀ya*[6]	fsv.	***nōgha**
dǫm		**domber**	*nǫs*[7]	jfr isl.	**njósn**
dǫ̀tər	isl.	**dóttir**	*ǫ̀bǻt*[8]	jfr fsv.	**obærliker**
grǫm[2]		**gróm**	*prǫst*	fsv.	**proster**
ǫ̀sta	fsv.	**hosta**	*skǫy*		**skogher**
ǫ̀hǫ́vlry[3]	jfr isl.	**hóf**	*λlǫ*[9]	jfr isl.	**slóð**
knǫ̀ka	fsv.	**knoka**	*jás̆gastǫ́*[10]	jfr fsv.	**garþsto**
knǫ̀tʃın[4]	fsv.	***knōkin**	*'tǫ*	isl.	**tó n.**
lǫs lots	mlt.	**lôs-man**	*tǫ̀va*[11]	jfr isl.	**þófi.**

---

1) Fattig människa; i mlt. med genusväxling ock två bet.: 'armut; die armen Leute' L.-W.

2) Grumlig bottensats, grums.

3) Omåttlig.

4) Stelfingrad.

5) Arbeta flitigt, jfr Rz s. 443.

6) Angå, jfr Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 24.

7) I uttrycket *fa nǫ́s əm nəgə* rspr. **få nys om något.**

8) Ofantligt; förekommer hos Ihre Gloss. 1769, jfr Rz s. 479, även i finnl. dial. Vendell Sv. litt.-sällsk. i Finl. IX, s. 109 antar **obart** ← **obalt** ock sammanställer ordet med **bål** stor, vilket jag betvivlar vara riktigt.

9) Dåligt folk, pack. Jfr isl. **slóð** 'a track or trail' Vigf., **slóði** 'hvad man slæber efter sig' Fr.$_2$. Samma betydelseutveckling visar no. dial. **slōda** 'spor efter slæbning; seent og slusket kvindfolk' Ross. Jfr de med detta ord nära sammanhängande *λlǫ̀ra* gå ute i lösaktiga ärenden ock *λlǫ̀rı* otuktigt folk (om dessa se Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 27) samt nsv. **slödder** isl. ***sløðr** (se Nor. Sv. etym. s. 43).

10) Plats för gärdsgård; samma **-sto** ingår väl även i *rǫ̀y̆stǫ́* det understa varvet rågkärvar, som ställas lodrätt på ladubottnen.

11) Tuva.

Hit hör även *frǫ* 'dålig, porös ved', med sammansättningar sådana som *frǫ̀grḙ́n*, *frǫ̀skǫ́y* gran, resp. skog, hastigt uppvuxen ock med porös, kärnlös ved. I Sv. landsm. XVIII. 4, s. 19 har jag sammanställt detta ord med isl. **froða** skum, men beriktigar nu detta därhän, att *frǫ* närmast är att härleda ur ett med **froða** avljudande fsv. ***frōþ** (jfr Tamm Etym. Ordb. under **frodas**). Skm. *frǫ* s. är antingen en direkt fortsättning av detta ***frōþ** eller extraherat ur komposita. Med **g**-avledning föreligger samma rot i skm. *frǫ̀ga* s. fradga, skum. På den kortstaviga roten i isl. **froða** är avlett sv. dial. **frågge** Rz s. 163. Samma förklaring som för skm. *frǫ̀grḙ́n* gäller väl även för Dalbymålets *frǿgran* (jfr Nor. Dalbym. lj. § 66).

Anm. 1. Genom progressivt i-omljud har fsv. ō gjort ö-ljud i orden *fø* fsv. **sior**, *lløð* jfr fsv. **slior**, *snø* fsv. **snior** samt *snø* sno fsv. ***sniōa** (dalm. **snö** se Nor. Dalm. s. 170) ock *ȷ̧ǿdə̀r*, *ȷ̧ø̀dra* fsv. **tioþer, tioþra.**

Anm. 2. Äldre ō → ŏ → skm. *ɵ* i ordet *drɵ̀nɪŋ* isl. **dróttning.**

Anm. 3. Rspr. ō motsvaras av skm. *u̧* i *hùnlúka* rspr. **hundloka.**

ŭ.

§ 44. **Äldre ŭ → skm. *u* i regeln både i långstaviga ock kortstaviga ord:**

1) i långstaviga ord, t. ex.

bùska[1]	rspr.	**buska**	*fun*[6]	fsv.	**fund**
fàdúŋə[2]	jfr no.	**dunge**	*hùga*		**hugga**
dùska[3]	dial.	**duska**	*hùmlə*		**humble**
frùnda[4]		**frunda**	*klùntɪl*[7]	jfr dial.	**klunn**
fukt[5]	fsv.	**fukt**	*kùluy*	jfr fsv.	**kullotter**

---

[1]) Färsköl, jfr Hellqu. Ark. VII, s. 145.

[2]) Äldre **dùŋjɪ*, lager av fårdynga ock halm, som sammanpressats under vintern. Jfr no. dial. **dunge** 'dynge sammenkasted hob' Aas.

[3]) Springa, jfr Rz s. 107, no. dial. **duska** 'støje, tumle, boltre sig', Aas.

[4]) Surra, om flygfä, jfr Rz s. 167, Bugge hos Nor. Dalm. s. 52.

[5]) Vindpust, fukt, elak lukt. [6]) Hum, dunkel föreställning.

[7]) Tjock pojke, sv. dial. **klunn** 'klabb' Rz s. 330; med annat avljudsstadium **klannt** knöl Rz. s. 324.

kųlta	rspr. **kulta** s.	*smúltər*[5]	dial. **smulter**
mųltın	**multen**	*súbm̥*[6]	jfr isl. **subba**
musk[1]	dial. **musk**	*sųlın*[7]	fsv. **sullin**
skųrpın[2]	fsv. ***skurpin**	*sųnda*[8]	jfr isl. **sund**
ƚlųŋjın[3]	jfr. isl. **slunginn**	*mųlsúrk*[9]	jfr fsv. **surker**
ƚlųnta[4]	fsv. ***slunta**	*trųŋjın*[10]	jfr isl. **þrunginn**;

Hit hör även en grupp av ord, som visa växling u ~ o genom urgerm. a-omljud ock som i rspr. generaliserat o-formerna:

hųpa	fsv. **huppa**	*nųpa*[11]	fsv. ***nuppa**
iyəlkút	**ighilkutter**	*rum*	jfr fsv. **rugn**
mútər (mal)	jfr isl. **motti**	*tųpa*	**topper.**

Växling *u* ~ *ə* i målet förekommer i orden:

ƚlųkna	fsv. **slukna** jämte	*ƚlə̀kna*	fsv. **slokna**
stųpa	**stuppa**	*stə̀pa*	**stoppa.**

Här kunna emellertid formerna med *ə* bero på inflytande från riksspråket, så att för dess å-ljud i målet substituerats *ə* såsom vid yngre lånord. Möjligt är också, att framför **pp, tt, kk** föreligger en övergång av äldre ŏ → *u*. Jfr Hultm. Finl. bidr. s. 200.

Anm. 1. Äldre ŭ → ŏ → skm. *ə* före **nd, nn** i. några ord:

brən	fsv. **brunder**	*sə́ndər* adv.	fsv. **sunder**
stən[12]	**stund**	*sə̀na*	**sunnan**

(jämte *sə̀na* ← **synnan**) samt *sə̀ndár* fsv. **sunnudagher.** Om denna dialektala övergång i fornsvenskan se Nor. Aschw. gr. § 120 anm. 2, i östsv. dialekter se Hultman Finl. bidr. s. 141.

2) i ursprungligen kortstaviga ord, hvilkas huvudpart utgöres av svaga femininer, som generaliserat kasus obl., samt adjektiv ock participier på **-in, -it,** t. ex.

---

[1]) I uttrycket *tìta undər músk* titta under lugg, jfr Rz s. 449.

[2]) Raggig, om häst, som varit svettig ock fått torka, jfr no. dial. **skurp** 'ting med ujævn overflade', Ross.

[3]) Mager, uthungrad, jfr sv. dial. **slunken** Rz s. 624, no. dial. **slungjen** 'slængende i slunken slaphed' Ross.

[4]) Driva, slå dank, jfr Hellqu. Ark. XIV, s. 160.

[5]) Lättsmält, lös, Rz s. 638.

[6]) I uttrycket *bı súbm̥* bli sist, isl. **subba** 'a slut' Vigf., jfr sv. dial. **subb** 'orenlig, slarvaktig karl Rz s. 696.

[7]) Svullen. [8]) Bada hästar.

[9]) Osnygg person, okvädingsord.

[10]) Hårdbrukad, om jord.

[11]) Litet träd eller kvist, sv. dial. **nuppa, noppa** Rz s. 472.

[12]) Jfr **stånd** stund Br.-skr. 1695.

bjùdɩ	jfr fsv. budhit	*nùtɩ*	fsv.	nutit
bùrɩ	fsv. burit	*nùsbùru*		næsburu
bùsu[1]	*busu	*rùgu*		rughu
dùvın	duvin	*rùtın*		rutin
fɫùgu	flughu	*skùrɩ*		skurit
fùru	furu	*skuru*[3]		skuru
gnùtu[2]	*gnutu	*ʃùtɩ*		skiutit
jùtɩ	giutit	*stùgu*		stughu
hùvu	huvuþ	*sùpɩ*		supit
jùjɩ	jfr fsv. lughit	*tùgu*[4]		-tughu.

Den genom urgerm. a-omljud uppkomna växligen u ~ o i kortstaviga ord har nämligen i skm. utjämnats till förmån för u-formerna, då följande stavelse innehöll u- eller i-ljud, som bevarats[5]. Utom de ovan anförda orden må nämnas: *kùmɩ* fsv. kumit, *vaɫkùmın* välkommen jfr fsv. kumin, *sùvɩ* sovit fsv. *suvit, i vilka ord rspr. har o-vokal.

Anm. 2. Genom analogi från inf. har fsv. ŭ ersatts av y-ljud i part. pret. ock supin. av de starka värb av 2:a avljudsklassen, som ha y i infinitivens rotstavelse, t. ex.:

brỳtıʋ	fsv. brutit	*kɫỳvıʋ*	fsv. kluvit
fɫỳjıʋ	flughit	*krỳpıʋ*	krupit
frỳsın	frusin	*smỳjıʋ*	smughit.

Anm. 3. Äldre ŭ → skm. *u* i några få fall:

1) före kakuminalt l, t. ex. *mùɫın* fsv. mulin, *smùɫa* fsv. smula, *stùɫɩ* fsv. stulit;

2) i enskilda ord: före m i *fùmuy* 'fumlig' samt det därpå bildade *fùmfiŋray* stelfingrad, jfr isl. fum 'confused hurry', no. dial. fŭma v. 'gjøre klodsede forsøg' Ross.; före n i *rùna* rpriuga, kila, släkt med fsv. runi fargalt, jfr även fsv. runþiuver, no. dial. rŭna 'tumle, fare vildt el. uvittigt omkring el. avsted' Ross., eng. run; före geminata, som förkortats, i *nùna* rspr. nunna ock *lùna* vindspel för skaften i vävstol, om detta ord är att sammanställa med isl. hlunnr, *kapùt* rspr. kaputt.

Anm. 4. Genom analogi från kardinaltalet har *u* inkommit i *ʃùəndə* rspr. sjunde. Även i ä.-nsv. träffas denna analogiform sjuende (se Kock Ark. XIV, s. 214).

[1]) Halmläger, strö åt kreatur, no. dial. bŭsu 'straaleie' Aas.

[2]) Grand, smula, jfr no. dial. gnŭta 'en gran, en smule' Ross under gnita.

[3]) Skåra.

[4]) Järnögla i släde eller kälke, vari skaklarna fästas, jfr Rz s. 740, fsv. -tugha i bruþtugha.

[5]) Utom i svaga mask. med stamslut på ʒ, t. ex. *bǫjɩ* fsv. boghi, *lǫjɩ* fsv. loghi.

ū.

§ 45. **Äldre ū → skm.** *u* **i regeln,** t. ex.

bru	fsv.	**bruþ**	*kumuɣ*[8]	fsv.	***kūmugher**
brúsa-pą[1]	jfr fsv.	**brusa**	*mənkúsə*[9]	jfr fsv.	**kuse**
buk	fsv.	**buker**	*júståɽ*	fsv.	**liuster**
jup		**diuper**	*lùta*		**luta**
dùsa[2]	jfr isl.	**dús**	*pust*	mlt.	**pûst**
gluna[3]	dial.	**gluna**	*skum*	isl.	**skúm**
glup[4]	fsv.	**gluper**	*ʌlùna*[10]	mlt.	**slune**
gnùduɣ[5]	jfr isl.	**gnúa**	*stru*[11]	jfr fsv.	**strugher**
hum[6]	isl.	**húm**	*strùna*[12]	fsv.	***strūna**
hus	fsv.	**hus**	*tùmə*	jfr fht.	**dûmo**
knut		**knuter**	*ùrvedər*	jfr isl.	**úr**
knùva[7]	dial.	**knuva**	*ùrvásə*[13]	fsv.	***ūrvase.**

Hit hör även *sùsa* fösa svin. Jag antar, att detta värb är bildat på interjektionen sus, 'utrop till svin, när man vill hava dem undan', Rz s. 694; jfr fht. **sû** so.

Anm. 1. Vid förkortning övergår ū till skm. *u* före konsonantgrupp, så i orden *rùnstìən* rspr. **runsten**, *hùsbòndə* rspr. **husbonde**

---

[1]) Rusa på; fsv. **brusa** 'fara fram, vara vild' Södw.

[2]) Susa sakta; isl. **dús** 'vindstille' Fr.₂.

[3]) Glo, jfr Rz s. 200.

[4]) Hål i jorden, i åkern. Dylika hål äro enligt folktron bottenlösa.

[5]) Gnidig, snål. Jfr subst. *gnúdəɽ* gnidare.

[6]) Hum, dunkel aning; isl. **húm** 'tusmørke' Fr.₂.

[7]) Slå, klå. Jfr Rz s. 339.

[8]) Långsam i arbete, jfr fht. **kûmig kûm** svag, mlt. **kume** adj. matt.

[9]) Stor, fantastisk molnbildning, till bet. ganska väl stämmande med fsv. **kuse** kaxe.

[10]) Slyna, **sluna** i ä.-nsv. (så Speg. Gloss. 1712).

[11]) I uttrycket *dra i strú* betvivla, hysa misstroende, fsv. **strugher** groll, agg. Södw. anför frasen 'drogh hwar wid annan **strugh**'.

[12]) Hosta, se Åström Dgf. lj. § 70,2.

[13]) Elak, ostyrig person, i samma bet. *ùrjǫn* skm., i Gästrikland (Hamrånge) *ùrviliŋ*. *ur-* i dessa ord är väl samma nordiska prefix, som föreligger i fsv. **uræfle**, urgerm. ***ubur**, fht. **ubur**, se Nor. Ark. VI, s. 312.

samt i ord, som stå enklitiskt, t. ex. *du* rspr. du, men *nái-du* rspr. nej du, *sí ‿ du* rspr. ser du; *nu* rspr. nu, men *haŋ ‿ gå ‿ ŋu* rspr. han går nu (däremot i proklis *du*, *nu*, t. ex. *du går brå* rspr. du går bra, *du si ‿ ŋu* rspr. du ser nu).

Anm. 2. I förbindelsen fsv. iū övergår ū → skm. *y* efter *jʂ-* i orden *jʂyv* fsv. **þiuver**, *jʂýva* jfr fsv. **tiugha**, *jʂýta* fsv. **þiuta** (det sistnämnda ordet har även formen *jʂúta*, som väl beror på inflytande från riksspråket).

Anm. 3. I yngre lånord motsvaras rspr. ū av skm. *u*, t. ex. *fılúr* rspr. **filur**, *falúr* rspr. **jalu**.

β) Diftonger.

æi.

§ 46. **Samnordiskt æi (isl. ei) → skm. ıæ utom i det fall, då diftongen i målet kommit före lång konsonant eller konsonantgrupp,** t. ex.

bıæn	isl. **bein**	*vıætə*	isl. **hveiti**
bıæt	**beit**	*lıæd*	**leiðr**
blıæk	**bleikr**	*rıæda*[2]	**reiða**
brıæd	**breiðr**	*rıædə*[3]	**reiði**
dıæl	**deill**	*rıæk*[4]	**reik**
ıæk	**eik**	*rıæm*	**reim**
fıæy feg	**feigr**	*fıæka*[5]	**skeika**
fıæt	**feitr**	*snıæsa*[6]	jfr isl. **sneis**
hıæl	**heill**	*stıæn*	isl. **steinn**
brýnhıæn[1] jfr isl.	**hein**	*svıæy*[7]	**sveigr**
hıæt	isl. **heitr**	*vıæpa*[8]	**veipa.**

Mlt. **ei övergår likaledes till skm.** ıæ **i lånord,** t. ex.

àrbıæta	mlt. **arbeiden**	*rıæsa*	mlt. **reisen**
fıæl	**feil**	*dùmhıæt* / *dålkhıæt*	**-heit.**
jæmıæn[9]	**gemeine**		

[1]) Brynsten.
[2]) Bereda skinn.
[3]) Kedja, fäst mellan kreaturets klave ock krubban.
[4]) Bena i håret.
[5]) Spärra ut benen, no. dial. **skeika** 'skeie, vige ud fra den rette linie' Aas., isl. **skeika** 'to go askew, deviate' Vigf.
[6]) Träda upp kärvar på en smal stör.
[7]) Smal gren.
[8]) Ett slags täcke.
[9]) Nedlåtande, vänlig.

Anm. 1. *ịe* → *ja* uddljudande i obetonad stavelse i ordet *jalẹ̈k* isl. *eilakr.

Anm. 2. Med avseende på utvecklingen av denna diftong æi bilda de norr om Skuttunge belägna socknarna en intressant serie, om jag så får uttrycka mig. Isl. ei övergår framför enkel kons.:

i Björklinge till *ęą̈*,
i Vendel[1] ock Tierp till *ą̈ą*,
i Tolfta till *ą̈ą*
ock i Söderfors till *ą*.

Anm. 3. Bröllopsskrifterna från 1600- ock 1700-talen visa talrika exempel på denna utveckling av den gamla diftongen. Skrivningar **ie, ia, jä** förekomma ofta. Ur dem, som äro avtryckta i UfmT. IV, s. 323 ff., anför jag några exempel: Br.-skr. 1691, s. 325 **wiät** vet, **jän** en; 1692, s. 327 **hieta** heta, **mier** mer, **wiet** vet, **oplieta** uppleta, **lieder** led, **iena** ena; 1697, s. 329 **jän** en, **wiet** vet, **wiepå** vepa, **skien** sken pret., **wrie** vred pret.; 1736, s. 337 **riesa** resa, **mier** mer, s. 338 **sundhiet** sundhet.

Emellertid är att märka, att dessa skrifter visa skrivningar med **ie** även i ord, som icke i fornspråket haft diftong, t. ex. **öfverhievan** (jfr fsv. **hæver** duktig); **sien** sedan Br.-skr. 1692, s. 326; **siegla** segla 1736, s. 337; **triefna** trefnad s. 338. Att dylika former värkligen tillhört folkmålet torde vara tvivel underkastat. Sannolikt är, att de av dikternas författare konstruerats ex analogia. Sådana former som **bier** blir Br.-skr. 1695, **sier** ser 1700, med **ie** före **r** uppträda däremot med diftong även i nuvarande uppl. dial., så i Fasterna (enligt meddelande av TISELIUS).

Anm. 4. Samnord. **æi** → fsv. **ē** → skm. *ị* genom palatalisering framför **k** i ortnamnen *ịj͡ʂ* Eke ock *ụsịj͡ʂ* Ulvseke. Denna övergång, som förekommer flerstädes i Uppland — **Ike** är antecknat från Rosl.-Bro, **Ikeby** Ekeby från Länna ock Söderby (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.) — har inträtt före mitten av 1500-talet. I jordeböcker från 1541 för Bälinge härad (förvarade i Kammararkivet) förekommer nämligen skrivningen **igkebij** Ekeby.

§ 47. Samnordiskt æi (isl. ei) → skm. *ịe*, då diftongen i målet kommit före lång kons. samt före konsonantgrupp i några ord:

---

[1]) Schag. Vät. s. 20 ställer sig skeptisk mot V. VENNSTRÖMS uppgifter angående diftongen *ịą̈* i Vendelsmålet i sådana ord som *dịą̈g*, *mịą̈g*, *vịą̈g* rspr. dig, mig, väg (Sv. landsm. I. 11, s. 152 ff.). Som jag varit i tillfälle att på ort ock ställe undersöka förhållandet, anser jag mig böra nämna, att ehuru jag vänt mig till flera gamla personer i olika delar av socknen, jag ingenstädes hört någon diftong i dylika ord, där fsv. hade ĭ, æ. Kand. K. EKMAN, som även sysselsatt sig med undersökning av Vendelsmålet, har kommit till samma resultat.

1) före lång konsonant, t. ex.

brẹat	isl. **breitt**	*hẹat*	isl. **heitt**
brẹàdə	**breidda**	*lẹàdə*	**leidda**
fẹat	**feitt**	*lẹat*	**leitt**
hẹam[1]	**heim**	*snẹat*	**sneitt.**

Anm. 1. Om *ẹa* kommer i uddljud, övergår *ẹ* till *j*, t. ex. *jan* isl. **einn**, *jat* isl. **eitt.**

Anm. 2. På brytning beror väl *jal* rspr. **eld** (se Nor. Ark. I, s. 171).

2) före konsonantgrupp (även sådan, som genom assimilation givit lång kons.) i orden:

hẹamsḱ[2]	isl. **heimskr**	*lẹàsḱa*[3]	rspr. ***ledska**
lẹàsən	rspr. **ledsen**	*lẹàsna*	**ledsna**
lẹàsám	**ledsam**	*snẹàsḱa*[4]	***snedska,**

samt möjligen några andra.

Anm. 3. På ställning i svagtonig stavelse beror *a* före *ẹa* i sammansättningar sådana som

árbasklẹ́dn	rspr. **arbetskläder**	: *árbẹatə*
raskáp	isl. **reiðskapr**	: *rẹadə*
gúlbanskána[5]	rspr. ***gulbenskanna**	: *bẹan*
bat-áv	**bet av** *	: *bẹat* rspr. **bet,**

samt väl även i pron. *dàras*, *jàndàra* endera m. fl. på **-dera,** jfr isl. **þeirra** ock *vam* isl. **hveim.**

Anm. 4. Framför **r** + kons. motsvaras isl. **ei** av *ja*. De fall jag antecknat äro: *jarg* erg, *jàrgny* ergig (jfr isl. **eir**) ock *járḱər* isl. **Eirikr**[6].

Anm. 5. Om samnordisk kontraktion av **æi** → fsv. **æ**, som ger skm. *a*, se ovan § 27,3.

Anm. 6. Labialisering av äldre **ē** (motsvarande isl. **ei**) → **ĕ** → **ö** har ägt rum mellan de labialiserade konsonanterna **r** ock **n** i ordet *rönsḱa* fsv. **vrenskas**, jfr isl. **reini.** Även Vätöm. har här **ö**-vok.: *rønskas*, se Schag. Vät. § 49. Härmed må jämföras **lösnar** ledsnar Br.-skr. 1755 ock **wöm** vem (pron.) Br.-skr. 1752, se Firm. III, s. 862. I ordet *klǫv* pret. isl. **kleif** föreligger däremot troligen icke övergång **ē** → **ö**, utan sedan infin. ock part. genom labialisation av **i** → **y** : *klýva*, *klývyp*, sammanfallit med motsvarande former av **klyva,** infördes ur det förra värbet analogice pret. *klǫv* klev för **klẹav*.

---

[1]) *hẹàma* rspr. **hemma**; däremot *a*-vok. i *hàman* rspr. **hemman.** Jfr Lindgr. Btr. gr. § 49 anm. 2.

[2]) Därjämte även *hamsḱ*.

[3]) Elakhet, ä.-nsv. **leeska** Auriv. Gram. s. 25.

[4]) Gå snett på skorna.

[5]) Förtäring (brännvin), som den skall bjuda på, som första gången är med till stan.

[6]) Formen *árḱ* är lånad från rspr.

Anm. 7. I ordet *gnìsta* rspr. **gnista** har fsv. **i**-vok., isl. däremot **ei** : **gneisti**.

Anm. 8. Nsv. dift. **au** motsvaras av skm. **a** (långt *ą*, kort *a*) i orden *ągùst*, *ągùsta*, *ągùstı* rspr. **August, Augusta, Augusti**, *àkfǫ́n* rspr. **auktion**.

---

b) Kvantiteten.

Förlängning av kort vokal.

α) Äldre vokalförlängning.

§ 48. Troligen i äldre fsv. tid inträdde **vokalförlängning**:

1) **före rð**. I denna ställning hade förlängningen skett före övergången **ā** → *a*, t. ex. *gąl'* fsv. **garþer**, *hąl'* fsv. **harþer**.

2) **före ursprungligt antesonantiskt ld ock före g**. I denna ställning utvecklades **ă** → **ā** → *o*, t. ex. *hòlą* fsv. **halda**, *boŋ* fsv. **bang**, se ovan § 40,2 a—c.

3) Framför andra konsonantförbindelser har **a** förlängts (ock givit skm. **å**-ljud) i enskilda fall, se ovan § 40,2 d.

β) Yngre vokalförlängning.

§ 49. **I kombinationen urspr. kort vokal + kort konsonant har skm. i vissa fall förlängt vokalen, i andra konsonanten beroende såväl på vokalens som konsonantens beskaffenhet.**

Alla vokaler hava förlängts före kakuminalt l, t. ex.

fǫl'ə	fsv.	**foli**	*mąl'a*	fsv. **mala**
gąl'a		**gala**	*mùl'ın*	**mulin**
gąl'ın		**galin**	*stęl'a*	jfr fsv. **stiæla**
gǫl'		**gol**	*tąl'a*	fsv. **tala**
hǫl'		**hol**	*ʃęl'ə*	**þiæli**
hęl'		**hæl**	*tǫl'a*	**þola**
kùl'ın	rspr.	**kulen**	*vęl'*	**væl**.

Anm. Samma förlängning har inträtt i starkt bitonig stavelse, t. ex. *àksǫ̀l'* fsv. **axol**, *tròskǫ̀l'* jfr fsv. **þryskule**, *tątǫ̀l'* rspr. **tåtel**. Beckm. Ark. XI, s. 241 anmärker, att någon förklaring på vokallängden i suffixet av dessa ord ej givits; den här uppställda regeln synes mig ha löst svårigheten.

§ 50. **Vokalerna a ock æ hava förlängts före alla konsonanter (både i öppen ock sluten stavelse**[1]**),** t. ex.

bȧka	fsv. **baka**	*bȩ̇ra*	fsv. **bæra**
blą	**blaþ**	*drȩ̇pa*	**dræpa**
fȧtan[2]	jfr fsv. **fata**	*grȩs*	**græs**
frȧdu	fsv. **fradha**	*hȩv*	**hæver**
gl̥ąs	**glas**	*ȷ̧ȩr*	**kiær**
hąy[3]	**hagh**	*lȩ̇sa*	**læsa**
snȧru	**snara**	*ⅼlȩ̇də*	**slæþi**
nȧȷ̧n	**nakin**	*vrȩ̇ķa*	**vræka**
vȧȷ̧n	**vakin**	*vȩ̇va*	**væva.**

Anm. 1. Skenbart undantag utgöra orden *bȧṛa* rspr. **bara** adv. ock *vȧṛa* fsv. **vara** v., vilka hava konsonanten förlängd ock vokalen kort, beroende på att de ofta stodo obetonade (jfr Nor. GPhil.$_2$ § 185, b). *hȧṛad* rspr. **härad** förekommer i fsv. med **rr**: **hærradh** (se Nor. Aschw. Gr. § 297 anm. 2).

Anm. 2. I sammansättningarna med **-faren** : *gȧl̥fȧṛn*, *ủtfȧṛn* m. fl. (se ovan § 36 anm. 1) beror konsonantens förlängning på ställning i starkt bitonig stavelse (se Nor. GPhil.$_2$ § 186, b).

Anm. 3. Förbindelsen **ă + m** har utvecklats såsom i rspr., t. ex. *ląm*, *tąm* rspr. **lam, tam**; *gȧṃal̥*, *hȧṃȧṛə*, *kȧṃȧṛə* rspr. **gammal, hammare, kammare.** Märk dock förlängt a framför intervokaliskt m i orden *brȧma*, *brȧmuy* ovan s. 64, *gl̥ȧma* isl. **glama,** *hȧma-sə* passa sig fsv. ***hama sik**[4], *skrȧma* skrämma isl. ***skrama** (se ovan s. 64).

§ 51. **För de övriga vokalerna i denna förbindelse** (urspr. kort vok. + kort kons.) **gäller den allmänna regeln, att vokalförlängning ägt rum blott före pertonerad kons., under det konsonantförlängning förekommer både av pertonerad ock perspirerad kons.**[5]

A) **Vokalen är förlängd** i följande fall:

1) före ʒ (utom i de fall, som nämnas nedan mom. B, d), t. ex.

mȩy	fsv. **migh**	*sȩ̇ya*[7]	fsv. **sigha**
lȧṃdȩ̇y[6]	jfr fsv. **digher**	*svȩ̇ya*[7]	**svigha**

[1]) Se numera härom ock i allmänhet om utvecklingen av kort vok. + kort kons. i sv. dialekter B. HESSELMAN Språk och Stil I, s. 10 ff.

[2]) Grepe, handtag. [3]) Sämre gärdesgård.

[4]) Opers. v., t. ex. *fa sị, hur‿a hȧma‿ȷ̧ə ma vȩ̇drȩ̇* **få** se, hur det lämpar sig med vädret; jfr no. dial. **hama seg** 'faa hum, skik, orden' Ross.

[5]) Jag behandlar här i ett sammanhang vok.- ock kons.-förlängning.

[6]) Dräktig, om får. [7]) Se ovan § 18,1.

stèŋ	fsv. **stighi**	*lèŋ*	fsv. **loghi**
bèŋ	**boghi**	*roy*	**rogh**
dòya	**dogha**	*toy*	**togh**
hoy	**hogh**	*jsùyə*	**tiughu.**

Anm. 1. Kons.-förlängning i *nègən* rspr. **någon** beror på att ordet upptagits ur obetonad ställning. Formen *flog*, som jag antecknat jämte *floy* fsv. **flogh* kryp, insekter, beror väl på dialektblandning.

2) **Före ð och n har ŏ förlängts,** t. ex.

bo	fsv. **boþ**	*brona*[1]	jfr fsv. **broni**
nèda	isl. **hnoða**	*hènuŋ*	jfr fsv. **honigh**
knèda	**knoða**	*mon*	fsv. **mon**
trèda	**troða**	*son*	**son.**

Anm. 2. I förbindelsen **ŭ + n** har vok. förlängts i ordet *rùna* springa, jfr fsv. **runi** subst. (se ovan § 44, anm. 2); kons. förlängts i *gruŋ* hum, aning, om ordet är identiskt med isl. **grunr.**

3) Före **m** har **ŭ** förlängts i ordet *fùmuy* fumlig, stelhänt, jfr isl. **fum** (se ovan § 44); **m** har förlängts i *brugúmu* fsv. **bruþgumi.**

B) **Konsonanten är förlängd** i följande fall:

1) pertonerad kons.

a) Efter **ĭ** har konsonanten förlängts i regeln

α) **i förbindelsen ĭ + v,** t. ex. *drav* fsv. **drif,** *rav* fsv. **rif** rivande subst.;

Anm. 3. Möjligt är, att kons.-förlängning i denna förbindelse blott ägt rum i sluten stavelse, under det vokalen förlängts i öppen stavelse. Exempel härpå vore *jáv-ıhóp* jfr fsv. **giva,** *jàva* så mycket foder som lägges åt kreaturen på en gång, *làva* fsv. **liva,** *lávər* fsv. **liver.** Men å andra sidan är att märka, att fsv. även har formen **gæva** (isl. **gefa**), ur vilken *jàva* kan ha uppkommit; *làva*, *lávər* kunna bero på inflytande från rspr.; Björkl.-målet, som i många andra avseenden överensstämmer med skm., har nämligen *lava*, *lávər*.

β) **i förbindelsen ĭ + ð** (→ *d*), t. ex.

frad	fsv. **friþer**	*smad*	fsv. **smiþer**
lad	**liþ**	*vrad*[2]	jfr isl. **rið**
nàda	**niþan**	*vad*	fsv. **viþer** s.;

γ) **i förbindelsen ĭ + l,** t. ex.

pàlàrə	fsv. **pilare**	*spal*	fsv. **spil**
sàlə	**sili**	*spàla*	**spila**
ʃal	**skil**	*tal*	**til;**

---

[1]) Eldsvåda. [2]) Låsvred.

δ) **i förbindelsen ĭ + n,** t. ex.

fȧn̥a	fsv. **fina**	*sȧn̥a*	fsv. **sina**
jȧn̥əm	**ginom**	*spȧn̥ə*	**spini**
lȧn̥a	**lina** v.	*tan̥*	**tin**;

ε) **i förbindelsen ĭ + m:** *ʃam̥* sken, skimmer isl. **skim** ock dess denominativ *ʃȧm̥a* glänsa.

Anm. 4. Förlängd vokal har *sīma* simma. Jag anser det emellertid sannolikt, att denna form utgått från en urspr. långstavig form (jfr isl. **svimma**), där vokalen förlängts framför geminata, som förkortats, såsom *kl'ēma* rspr. **klämma** (se nedan).

Anm. 5. Före ʒ är ĭ förlängt, exempel se ovan mom. A 1. På förbindelsen ĭ + r har jag blott ett exempel: *jēruγ* fsv. **girugher**, ock här är vok. förlängd.

b) Efter ŏ

α) **i förbindelsen ŏ + r,** t. ex.

bȯr̥a	fsv. **bora** v.	*gər̥*	fsv. **gor**
fər̥[1]	**for**	*spər̥*	**spor**;

β) **i förbindelsen ŏ + m,** t. ex.

hȯm̥a[2]	fsv. ***homa**	*sȯm̥ər*	fsv. **somar**
kȯm̥a	**koma**	*lȯm̥a*[3]	***loma**;

γ) **i förbindelsen ŏ + v,** t. ex.

kl'əv̥[4]	jfr fsv. **klovi**	*ȯv̥ər̥*	fsv. **ovir**
lȯv̥a	fsv. **lova**	*sȯv̥a*	**sova.**

c) Efter y̆ har jag antecknat förlängd konsonant utom i de fall, som nämnas mom. d *β*, *γ*, äfven i *y̆v̥lēdər* ovanläder jfr fsv. **yvir,** *lən̥* isl. **hlynr.**

d) Utom de mom. a—c anförda fallen har pertonerad kons. förlängts, då den följande stavelsen innehåller **u, i:**

α) i urspr. kortstaviga feminina subst. på **-ŭ,** som generaliserat casus obliqui; jag har antecknat följande exempel, alla med ŭ även i rotstavelsen:

---

[1]) Fåra (sulcus).

[2]) *hȯm̥a də* maka dig, säges åt hästen, då man går upp i spiltan ock vill, att han skall flytta sig åt sidan. Ordet hör väl till isl. **hǫm** f. 'laar på dyr' Fr.₂, jfr Rz s. 261.

[3]) Se § 41,2.

[4]) Säck eller annan börda, som är delad så, att en del bäres på ryggen ock en del på bröstet.

flùgu	fsv.	**flughu**	*tùgu*[3]	fsv.	**-tughu**
rùgu[1]		**rughu**	*fùru*		**furu**
smùgu[2]		**smughu**	*nèsbúru*		**næsburu**
stùgu		**stughu**	*skùru*		**skuru;**

Anm. 6. Utom den i detta mom. angivna kategorien kortstaviga fem. är kons. förlängd även i ordet *hùvu* fsv. **huvuþ.**

β) subst. på **-il**, oavsett om **i**-vok. kvarstår eller genom vokalharmoni övergått till *y*; exemplen äro:

hìmıl	fsv.	**himil**	*tòŋdýyyl*	jfr fsv.	**torþyvil**
spàȷıl		**speghil**	*týȷyl*	isl.	**tygill;**

Anm. 7. I *tòŋdýyyl* kan kons.-förlängningen vara betingad av ställning i starkt bitonig stavelse.

γ) i adjektiv på **-in**, **-it** samt part. pret. av starka värb, t. ex.

dùvın	fsv.	**duvin**	*klýyy*	jfr fsv.	**kluvit**
lùdın		**ludhin**	*jùȷı*		**lughit**
bjùdı		**budhit**	*skùrın*	fsv.	**skurin**
bùrı		**burit**	*stìȷı*		**stighit**
fùrı	jfr fsv.	**farit**	*sùȷı*		**sughit**
flýȷy		**flughit**	*sùvı*	jfr fsv.	**sovit.**
jìvı	fsv.	**givit**			

Anm. 8. Konsonantförlängning synes ha ägt rum även i förbindelsen **æ** + kons. att dömma av exemplen *fàȷın* fsv. **fæghin,** *dràȷı* fsv. **dræghit,** *ꝉlàȷı* fsv. **slæghit.** I förbindelsen **å** + kons. förekommer förlängning blott i sammansättningar med **-faren.** Såsom ovan nämnts, beror väl detta på ställning i starkt bitonig stavelse (se s. 65). I annat fall hade man väntat kons.-förlängning även i sådana ord som *nàʃʂın*, *vàʃʂın* fsv. **nakin, vakin.**

Anm. 9. Framför kakuminalt l förlänges vokalen enligt § 49, t. ex. *stùlı* fsv. **stulit.**

2) **perspirerad konsonant** utom efter **a** ock **æ** (se ovan), t. ex.

bek	fsv.	**bik**	*mýʃʂy*	fsv.	**mykit**
drèʂə	jfr fsv.	**drusi**	*pèʂə*		**posi**
frèʂə	rspr.	**fråssa**	*pèta*[4]		***pota**
hubréta[4]	jfr fsv.	**hovuþbroti**	*ʃep*		**skip**
jèta	fsv.	**gita**	*ꝉlek*	isl.	**slok**
knèpa[4]		***knopa**	*sprètə*	fsv.	**sproti**
kèta[4]		***kota**	*stràta*	isl.	**strita**
mèʂə		**mosi**	*strek*[4]	fsv.	**strok-**

1) Ruva.

2) Prång, kyffe.

3) Järnögla, vari skaklarna äro fästade, se ovan § 44,2.

4) Se § 41,2.

tøka isl. **þoka**		*vat* fsv. **vit**	
vikja fsv. **vika**		*våta* **vita.**	

Anm. 10. Avvikande utveckling visar pron. *hę* fsv. **hit** (se Schag. Vät. s. 64 f.). I detta ord, som ofta stod svagtonigt, övergick t till ð, som sedan föll (jfr Nor. Aschw. gr. § 266), såsom framgår av formen **hädh** (bonden Hägge i Prytz Gust. I, Sv. landsm. Bih. I, 1 s. 48).

Anm. 11. Av lånord, som inkommit i målet med upptakt, ock första stavelsen kort, ha en del förlängt vokalen, t. ex.

åkǫ́d rspr. **ackord**		*bågatil* rspr. **bagatell**	
åręst **arrest**		*kårbuŋkel* **karbunkel**	
åptęk **apotek**		*påraplý* **paraply;**	
ågústa **Augusta**			

andra ha förlängt konsonanten, t. ex.

dràggǫn rspr. **dragon**		*ståʃǫn* rspr. **station**	
sìjil **sigill**		*prèdikánt* **predikant.**	

§ 52. **Kort vokal har förlängts framför ursprunglig konsonantförbindelse** i åtskilliga fall.

1) **Konsonantförbindelsen övergår i målet till enhetligt ljud:**

a) före **rð, rn, rl** ock antesonantiskt **rt,** vilka i målet övergå till resp. *ŕ*, *ŋ*, *l*, *ţ*, t. ex.

bǫŕ	fsv. **borþ**	*jaŋ*	fsv. **iærn**
jǫ̀ŕə	**giorþe**	*hǫŋ*	**horn**
smǫ̀ŕə	**smorþe**	*kǫŋ*	**korn**
bę̀ŕa	**byrdha**	*tʃal*	rspr. **kärl**
fåŕas	**færþas**	*måla*	**märla**
baŋ	**barn**	*våţa*	fsv. **varta**
gaŋ	**garn**	*ʃǫţa*	**skiorta;**

Anm. 1. Framför slutljudande **rt** uppträder förlängt o i några äldre lånord: *fǫţ* rspr. **fort,** *kǫţ* rspr. **kort** s., *lǫţ* rspr. **lort,** *pǫţ* rspr. **port;** kort vokal däremot ljudlagsenligt i *keţ* fsv. **kort** adj., *beţ* fsv. **bort** (samt härifrån analogice i *bèţa* rspr. **borta**).

Anm. 2. Märk *kar* fsv. **karl,** men *kàrar* fsv. **karlar,** *tʃàrŋŋ* fsv. **kærling.**

Anm. 3. Såsom framgår av exemplen har denna förlängning ägt rum före övergången ō → ǫ, men efter övergången ā → å.

b) före **ln, ls,** som i målet övergått till *ŗ*, *s*, t. ex.

aŗ	fsv. **aln**	*bęsţər*	fsv. **bolster**
fåŗa	**falna**	*has*	isl. **hals**
męŗ	**moln**	*pęsa*	rspr. **pölsa;**

Anm. 4. Före *d* ← **ld** förekommer förlängd vokal blott i *bę̀də* fsv. **bolde** samt *gå̀də* gol rspr. **'galde,** *må̀də* rspr. **malde,** där den

förlängda vok. är **a**; (*svàḍə* motsvarar rspr. **svälјde** ock beror på analogi efter inf.). För övrigt har man långt *ḍ*, t. ex. *áḍər* al fsv. ***alder** (se § 37,1), *daḍ* rspr. **däld**, *maḍ* rspr. **mäld**, *ʝȩḍ* rspr. **köld**, *stǫḍ* rspr. **stöld**. På vok. + *ṭ* ← **lt** föreligga blott exempel, där analogiinflytelse från närstående former måste tagas med i beräkningen: *gǫṭ*, *hạṭ* rspr. **gult, halt**, *vaṭ* rspr. **valt**.

Anm. 5. Då det kakuminala **l** först genom konsonantbortfall kommit i kontakt med gingivalen, har vokalförlängning inträtt före *ṣ* ← **l** + kons. + **s** att dömma av exemplen *ùṣiʝʂ* rspr. **Ulvseke** (bynamn) ock *àṣbrǿḍ* älggräs rspr. ***älgsbrodd**. Före *ḍ*, *ṭ* ← **l** + kons. + **d, t** förblir vokalen kort. t. ex.

fǿḍə	rspr. **följde**		*háṭḥ*	rspr. **hälften**
hàḍas	**hälgdags**		*ʝàṭə̊*	**jälpte**
tàḍə	**täljde**		*tǫṭ*	**tolft.**

c) före ð + kons., då ð fallit med s. k. ersättningsförlängning i följande fall:

α) i förbindelsen ði i orden

mìḭa jfr fsv. **miþia** adj.		*svìḭa*	fsv. **sviþia**
smìḭa fsv. **smiþia**		*vìḭa*	**viþia**
trìḭə jfr fsv. **þriþia**		*lẏḭa*[1]	***lyþia**;

β) i förbindelsen ðl i orden: *sạl*[2] jfr fsv. **saþul**, *sạ̀la* fsv. **saþla**, *bḙlmán* friare jfr fsv. **biþil**;

γ) i förbindelsen ðn i *stạ̀na* fsv. **staþna** ock *stạ̀nɪŋ* städsel fsv. ***staþning**, *sḳrìna* halka fsv. ***skriþna**;

Anm. 6. I förbindelsen **æ, y** + **ðn** har däremot **ðn** → **nn** ock vokalen förblivit kort: *kl̀àṇɪŋ* fsv. **klædhning**, *rǿṇɪŋ*, vanligt namn på avröjd hage fsv. **rydhning**; kort vok. även i *rǿṇa* jfr rspr. **rodna**.

δ) i förbindelsen ðr, i ordet *nạ̀ra* fsv. **þæn aþra** med sms. *ạ̀ṣṭúgu* rspr. ***arstugan** granngården;

ε) i sammansättn. såsom *vǫ̀lás*, *vǫ̀trǽ*, rspr. **ved-lass, -trä** (jfr § 101,1 b) samt i slutljud i prep. *vǫ* fsv. **viþ**.

2) **Konsonantförbindelsen är bevarad i målet:**

a) före **gr** ock oftast före **gl**, t. ex.

fạ̀gra	fsv.	**fæghra**	*nạ̀ɣl̀ar*	fsv. **naghlar**
hạ̀gra	fgutn.	**hagri**	*nḙ̀ɣl̀a*	**næghla**
mạ̀gra	fsv.	**maghra**	*smạ̀smýɣl̀ɪɣ*[4]	jfr isl. **smásmygli** s.
mʝǿɣl̀a[3]		**myghla**	*tǫ̀ɣl̀ɪɣ*	rspr. **tåglig**;

[1]) Sämre ull, se ovan § 21, anm. 1.

[2]) Formen beror på invärkan från plur. samt komposita sådana som *sạ̀lmạ̀karə* fsv. **sadhlamakare**.

[3]) Därjämte även *mẏ̀gl̀a*; med förlängt **g** även *bẏ̀gl̀a* rspr. **bögla**.

[4]) Knipslug.

b) före vl har a förlängts, t. ex.

gávl·a-út[1]	rspr. **'gavla ut**	*kràvl·a*	rspr. **kravla**
kàvl·ə	**kavle**	*rávl·a-óp*[2]	**'ravla upp;**

Anm. 7. I förbindelsen **æ** + vl är vokalen förlängd i orden *jșàvl·ŋ* trint vedträd av avhuggen gren jfr fsv. **kæfli,** *sk̦rèvl·a* rspr. **skrävla,** v förlängt i *grèvl·a* gräva, röra rspr. **'grävla.** Efter övriga vokaler ha de flästa exempel förlängt v: *drèvl·ŋ* fsv. **'driflinger** lång järnten, som slås in i en vägg, *bàrgsk̦révl·a* bärgskreva jfr fsv. **skriva** s., *skrøvl·ug* rspr. **skrovlig.** (Förlängd vok. har *trìvl·ŋ* rspr. **trevlig** jfr fsv. **thriflika.**)

c) före **pl, pr, tr, kl** i några fall:

α) före **pl, pr** i orden *jșèpl·a* gräla, rspr. **'käppla**[3], *stàpl·a* rspr. **stappla,** *llàpra* prata, sladdra jfr sv. dial. **slappra** 'mun, som pratar ock slamrar jämt' Rz s. 621;

β) före **tr** har **a** förlängts; jag har antecknat följande exempel:

kl·àtra[4]	jfr isl. **klatr**	*smàtra*	rspr. **smattra**
knàtra[5]	rspr. **knattra**	*snàtra*	**snattra**
skvàtra[5]	**skvattra**	*tàtra*[5]	**'tattra;**
skvàtra	**skvattram**		

Anm. 8. Andra vokaler förlängas däremot ej, t. ex. *pìtra* kvittra fsv. **pitra,** *knòtra* prata ock skratta rspr. **'knottra,** *kòtra* kotte rspr. **'kottra,** *pùtra* rspr. **puttra.**

γ) före **kl**; exemplen äro

bèkl·as[6]	rspr. **'becklas**	*sprèkl·uy*	rspr. **spräcklig**
bèkl·ut[7]	**'becklugt**	*kàkl·a*	**kackla**
hèkl·a	**häckla**	*ràkl·a*	**rackla**
k̦rèkl·a	**kräckla**	*àvtákl·a*	**avtacklad;**

d) före **s** + **t, l, n** i enskilda fall:

α) före **st** i orden

gàst	rspr. **gast**	*knàstra*	**knastra**
knástər	**knaster**	*pl·ístər*	**plister**

---

[1]) I uttrycket *gávl·a-út vàrmən* lämna dörrarna öppna ock därigenom släppa ut värmen.

[2]) Riva upp t. ex. garn, rabbla upp, no. dial. **ravla** i samma bet. Aas., jfr Rz s. 520.

[3]) Däremot med kort vok. *jșèbl·a* rspr. **käbbla.** Jfr Thurman Parg. § 11 anm.

[4]) Smattra, jfr no. dial. **klatra** bl. a. 'klapre' Ross.

[5]) Prata ock skratta.

[6]) Opers. v. gå motigt. [7]) Motigt adv.

tęst	rspr. **test**	*tyst*	rspr. **tyst**
fl̓ŭstər̥	**fluster**	*tåtråst*	jfr isl. **þrǫstr;**

Anm. 9. Om *dęst* fsv. **dǣst,** där den långa vok. uppkommit genom kompromiss mellan **dæst** : **dēsta** se Nor. Sv. etym. s. 14 f. I *ǫst* isl. **ostr** har vok. förlängts, såsom framgår av det slutna ǫ-ljudet, men sedan förkortats.

β) före **sl** i orden *tråɫa* rspr. **trassla** (jämte *tràɫa*) ock *ɪdíɫa* rspr. **idissla;**[1]

γ) före **sn** i ordet *tåsna* falna ut om glöd, dial. **tassna** (om detta ord se Grip Sv. landsm. XVIII. 4 s. 29).

Anm. 10. Vokalförlängningen framför de i mom. **a—d** nämnda konsonantförbindelser anser jag vara förorsakad dels av vokalernas olika disposition för förlängning — om jag får så uttrycka mig — vilken är störst hos **a,** dels av konsonantförbindelsernas beskaffenhet, av deras benägenhet att, då de följas av vokal, föras över till samma stavelse. Vok.-förlängningen sammanhänger sålunda på det närmaste med stavelsedelningen, i det den inträtt, då stavelsen blivit öppen, t. ex. *må-gra, stå-pl̓a, små-tra, hę-kl̓a, kną-stra.* Vad beträffar sådana ord som *gąst* rspr. **gast,** *tyst* rspr. **tyst,** är det möjligt, att vok. förlängts i tvåstaviga former såsom *gåstar, tỳsta,* varifrån den långa vokalen analogice införts i enstaviga former.

e) före **m** + kons. i några ord: *sąms* rspr. **sams,** *sęmrə, sąmst* rspr. **sämre, sämst** (däremot *nåmrə, namst* fsv. **næmbre, næmpster**), *ręmja* skrika om kattor isl. **remja,** *tęmja* fsv. **tæmia;**

Anm. 11. Före **nį** har vok. förlängts i *gręnja* fsv. **grænia.**

Anm. 12. Före **rm** har äldre kort vok. förlängts i *ǫrm* fsv. **ormber,** såsom synes av det slutna ǫ-ljudet, men sedan förkortats före kons.-grupp.

§ 53. **Kort huvudtonig vokal förlänges före geminata,** som förkortats, i några fall:

1) före slutljudande **rr** i orden

dęr	fsv. **dyrr**	*stąr*[3]	isl. **stǫrr**
fęr	isl. **fyrr**	*tęr*	**þorr;**
mąr[2]	**merr**		

Anm. 1. Ej hithörande är ordet *sagår* rspr. **cigarr,** som inkommit i målet med lång vokal.

2) före **mm** i orden *kl̓ęma* klämma mlt. **klemmen,** *ʃęmas* fsv. **skæmmas,** jfr **kläma, skämes** hos Schroderus (se Grip Sv. landsm. XVIII. 4 s. 15), samt möjligen *sįma* isl. **svimma;**

---

[1]) Blott kort vok. i *ràɫa* rspr. **rassla,** *tàɫa* rspr. tassla.

[2]) Av skm:s form framgår ej, om den motsvarar isl. **marr** eller **merr.**

[3]) Carex. *stårbl̓in* starrblind, är väl lån från mlt. **star-blint.**

3) före **nn** i *lųna* 'vindspel för skaften i en väfstol', om detta ord, såsom jag förmodar, sammanhänger med isl. **hlunnr**, *mýnŋ* rspr. **mynning**, *nųna* rspr. **nunna**;

4) före **dd** i *ƛlą̀da* (jämte *ƛlàda*) rspr. **sladda**. Med lång vokal **slad**, **slada** finnes ordet även i Sparrsätra, Vaksala, Fundbo (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.);

5) före **pp** i *ʧịpskód* rspr. **kippskodd**.

Anm. 2. Måhända äro de i mom. 2—5 nämnda fallen ej ljudlagsenliga; orsaken till vok.-längd är mig dunkel.

Anm. 3. Kort vok. + lång kons. i rspr. motsvaras i skm. av lång vok. + kort kons. även i några yngre lånord näml. *kapút* rspr. **kaputt**, *klanę́t* rspr. **klarinett**, *salvę́t* rspr. **servett**.

Förkortning av vokal.

§ 54. **Lång vokal förkortas före lång konsonant, som står i slutljud eller följes av vokal, som var obetonad**, t. ex.

bƚot		isl. **blått**	*nat*	isl.	**nátt**
drat	jfr	isl. **dráttr**	*nyt*		**nýtt**
grot		isl. **grátt**	*ƛlat* s.	rspr.	**slätt**
gƚot		rspr. **glott**	*søt*	isl.	**søtt**
møt		isl. **møtt**	*stø̀rą*		**størri**.

Här må även nämnas formerna *byn* isl. **býinn**, *ʃøn* isl. **sjóinn**, *snøn* isl. **snjóinn**, *skon* isl. **skóinn**, *ta býs* rspr. **till byss** (däremot egendomligt nog *ta ʃøs* analogice efter *ʃø* rspr. **till sjöss**).

Anm. 1. Före bitonig vokal i följande stavelse bevaras i regeln vokallängden, ock den långa kons. förkortas, t. ex. *dòtər* isl. **dóttir**, *ƛlą̀ta* äng isl. **slátta**, *stą̀ta* stätta isl. ***stétta** (fakt. **stétt**), *rą̀t-øp* jfr isl. ***rétta**, *hą̀ʂ˅ḷą̀ta* rspr. **Hårslätta** gårdsnamn, sammansättning med isl. **slétta** 'jævn flade slætte' Fr.$_2$. Genom analogi från part. pret. uppträder kort vokal i preteritiformer sådana som *fø̀də* isl. **fødda**, *mø̀tə* isl. **møtta**.

Kort vokal emot regeln hava vidare *òta* isl. **ótta**, *òta* isl. **átta**, *ʃàtə* jfr isl. **sétti**. Om dessa ord se Lindgr. Btr. gr. § 69 anm. 1, Nor. Aschw. gr. § 304 anm. 3.

Anm. 2. På analogi efter tvåstaviga former bero adj. sådana som *rąt* isl. **réttr**, *ƛląt* isl. **sléttr**.

§ 55. **Lång vokal förkortas före enkel konsonant, som blir förlängd**, i några fall:

1) **i starkt bitonig stavelse**; jag har antecknat följande exempel:

bìanmód[1] jfr isl. **móðr**		*òktóbər*	rspr. **oktober**
hànlóvə	**lófi**	*λlìp'gróm*[2] jfr isl.	**gróm**
lìlóvə jfr fsv. **ladhu-loe**		*hádaátər*	rspr. **hädanefter**;

I orden *hànlóvə*, *lìlóvə* har kompositionsformen segrat; simplex heter nu *lòvə*. *λlìp'gróm* däremot var ej tillräckligt vanligt för att uttränga simplexformen *grǫm* grums.

Anm. 1. Konsonantförlängning har ägt rum i starkt bitonig stavelse även efter kort vokal, t. ex. sammansättningar med **-faren** *ùtfárn* m. fl., (se s. 65), *bårbáka* rspr. **barbacka**, *sòlbád* rspr. **solbadd**. Exemplen äro emellertid ej så talrika, då konsonantförlängning i förbindelsen kort vok. + kort kons. i huvudtonig stavelse äger rum i så många fall ock betingas av andra faktorer.

2) **i ursprungliga sammansättningar** är **i kompositionsfogen** konsonanten förlängd i sådana ord som *trètı* rspr. **trettio**, *fùtı* rspr. **sjuttio**, *fùton* rspr. **sjutton**, *nìtı* rspr. **nittio**, *nìton* rspr. **nitton**, *bìtı* rspr. **bittida** mlt. **bi tiden**, *fàtıy* rspr. **fattig** isl. **fátøkr**;

3) **i enklitiska ord** efter på starktonig vokal slutande ord är den uddljudande kons. förlängd ock det föregående ordets vok. förkortad[3], t. ex. *pó-mə* rspr. **på mig**, *pó-də* rspr. **på dig**, *mé-mə* rspr. **med mig**, *bàlga-ı-sə*[4] rspr. ***bälga i sig**, *tá-mə hàlə* rspr. **ta mig håle** (svordom), *tró-mə* rspr. **tro mig**;

4) i enskilda ord: *bìbil* rspr. **bibel**, *fàbil* skrock rspr. **fabel**, *gròna* rspr. **gråna** isl. **grána**, *prısis* rspr. **precis**, *ròva*[5] rspr. **rova** mlt. **rove**, *strèja* fsv. **strøia**.

Anm. 2. I olikhet med rspr. bevarar skın. vokallängd före m, t. ex.

jòma isl. **geyma**		*tìma* isl.	**timi**
ìma jfr isl. **im**		*tǫm*	**tómr**
rım isl. **rim**		*tǫma*	**tøma**
skum mlt. **schûm**		*ǫm* fsv.	**ømber.**

Undantag göra *hıam* isl. **heim**, *hıàma* isl. **heima**, *hàman* rspr. **hemman**. Orden *blòma* isl. **blómi**, *rum* isl. **rúm** bero väl på inflytande från rspr. Så väl även *fàtıdóm*, *ùgdóm* jämte *-dǫm* rspr. **fattig-**, **ung-dom**.

---

[1]) Trött i benen; isl. **móðr** 'træt, udmattet' Fr.₂.

[2]) Grums, som vid slipning samlas i sliphon.

[3]) Jfr Nor. Ark. VI, s. 329 not.

[4]) Äta eller dricka glupskt.

[5]) En svag möjlighet finns, att detta ord påvärkats av sammansättningen *dèròvər* 'rovor, som kokats mycket länge' rspr. ***dödrovor**. Ordet synes emellertid knappast vara tillräckligt vanligt för att segra över den ytterst vanliga simplexformen.

§ 56. **Lång vokal förkortas oftast före konsonantgrupp,** t. ex.

bóḱə̀ṛ	isl.	**bøkr**	*ɫlok̦s*	rspr.	**slogs**
nǻtə̀ṛ		**nætr**	*skòk̦sfrún*		**skogsfrun**
grìṃlʀuɣ[1]	jfr dial.	**grīma**	*lìḱ-sə*[5]		**likt sig**
flìsḱa[2]	jfr isl.	**flís**	*hoft*[6]	jfr isl.	**hóf**
rìsḱa[2]		**hrís**	*jópṃ̊*	fsv.	**gøpn**
bròska	rspr.	**brådska**	*hùsbóndə*	rspr.	**husbonde**
ìspəŋkérv[3]	jfr isl.	**í-spen**	*rùnstían*		**runsten**
frànláḱsə[4]	jfr rspr.	**avlägse**	*tìnlǻdu*[7]	jfr fsv.	**tinde**
droks	rspr.	**drogs**	*ùrvǻdər*[8]	rspr.	**urväder.**

Anm. 1. Vokallängd (äldre ock yngre) är bevarad d e l s framför vissa konsonantförbindelser, nämligen

1) **st**, t. ex.

dìstɪŋ	fsv.	**disaþing**	*prost*	mlt.	**prôst**
klìstra	mlt.	**klisteren**	*júst̀əṛ*	jfr isl.	**ljóstr**
høst	fsv.	**høster**	*pust*	mlt.	**pûst**[9]
klǿst̀əṛ		**kløster**	*plǻst̀əṛ*		**plåster;**

2) **sk** i orden *pask* jfr isl. **påskar**, *tysḱ* tysk jfr isl. **þýðiskr** (däremot är vokalen kort i ordet *snosk* ansikte, **k**-avledning på dial. **snōs** se nedan);

3) **sl.** De exempel jag anteckat äro: *gnìɫɫa* gnissla jft isl. **gnista,** *mỳɫɫa* vissla (se ovan § 24), *sỳɫɫa* isl. **sýsla;**

d e l s oberoende av efterföljande konsonanter (oftast betingas längden av analogi), så i orden:

dàɣ'srån̥[10]	rspr.	**'dagsrand**	*ʃùklɪɣ*	rspr.	**sjuklig**
hø̀ɣ'fǻlʀuɣ		**högfärdig**	*ɫlàɣ'smǻl*		**slagsmål**
døft		**döpt**	*tàlhǿɣ'sn̥*[12]		**'tillhågsen**
ʃø̀ftə		**köpte**	*tàltåɣ'sn̥*		**tilltagsen.**
råksn̥̊[11]	jfr isl.	**råk**			

Anm. 2. Framför den sekundära förbindelsen **rt**, som → *ṭ*, har **y** förkortats i ordet *fỳṭɪ* rspr. **fyrtio**, **æ** bevarats långt i *læṭ* lärft fsv. **læript.**

[1]) Glåmig, strimmig i ansiktet. Jfr Rz s. 212.

[2]) Se ovan § 17.

[3]) Ett slags fläskkorv, isl. **i-spen** 'a kind of sausage filled with lard and suet'. Vigf.

[4]) Aflägse.

[5]) I uttrycket *var‿a lìḱ-sə!* var det tänkbart!

[6]) I uttrycket *pa‿n hoft* på en höft.

[7]) Lada, där tionden förvaras, jfr Nor. Aschw. gr. § 180,4.

[8]) Jämte *ùrvǻdər.*

[9]) Vok. dock förkortad i *òsta* hosta isl. **hósta**, om *ost* isl. **ostr** se ovan § 52 anm. 8.

[10]) Jämte *dàksrån̥* morgongryning.

[11]) Se § 39,2. [12]) Hågad.

Anm. 3. Kvantitetens förhållande till akcenten.

1) Stavelse, som har fortissimus, är i regeln lång, t. ex. *jaɣ* rspr. **jag**, *tàʟa* rspr. **tala**, *bagrípa* rspr. **begripa**, *tànda* rspr. **tända**.

Undantag: a) fortissimusstavelsen halvlång har ordet *íntə* rspr. **inte**, då det i betyd. 'nej' står såsom svar (i utropsform på en fråga); b) fortissimusstavelsen kort ha *ó* rspr. **ock** (= också), står alltid efter sitt huvudord, t. ex. *hán ó* rspr. **han ock** samt *andó* rspr. **ändock**, *hag ‿ kom andó* rspr. **han kom ändå**, *tro-á* rspr. **tror jag** i fraser sådana som *han a dø tro-á* rspr. **han är död tror jag**, *fəʂtá* ← **förstår jag**, *hon a ʃúʟ fəʂtá* rspr. **hon är sjuk förstår jag**.

Då ett ord kommer i mindre betonad ställning, reduceras kvantiteten på samma gång som trycket, så att lång vok. eller kons. blir halvlång, halvkort eller helkort i satsen. Detta gäller emellertid icke blott »tvåstaviga enkla ord med enkel klanglös konsonant mellan vokalerna ock grav akc. i rspr.» (Leffler Skm:s akc. s. 5, jfr även s. 20) utan även tvåstaviga ord med pertonerad kons. mellan vokalerna ock flerstaviga ord ock utgör, som Tiselius redan påpekat (Ark. XVI s. 316, 317) ingen avvikelse från riksspråket.

2) Stavelse, som har semifortis, är i allmänhet lång, t. ex. *dàʟmás* rspr. **dalmas**, *ǻvəntýr* rspr. **äventyr**, *fàrʃınspéls* rspr. **fårskinnspäls**.

Leffler a. arb. angiver genomgående ord av samma akc.-typ, som de två senare exemplen såsom havande första stavelsen starkt bitonig ock halvlång. För min del anser jag det vara riktigare att beteckna ifrågavarande stavelse såsom lång. Halvlängd förekommer visserligen även, men, så vitt jag kunnat iakttaga, blott då semifortis på samma gång utbytes mot semilenis.

2) Vokalerna i svagtoniga stavelser.

a) Kvaliteten.

ĭ, ĕ.

§ 57. **Äldre ĭ, ĕ → skm.** *ı* i följande fall:

1) **i vissa böjningsändelser**, då föregående stavelse ej innehåller y,

a) av subst., vilkas stam slutas på g-ljud, **k, sk**, som i skm. övergått till resp. *ʒ*, *j*, *jʂ*, *ʃ*, även i den suffig. artikeln, t. ex.

bø̀ʒı	fsv. **boghi**	*hàʟmhàʟjı*[1]	dial. **hälge**
gàʟjı	**galghe**	*hàʒı*	fsv. **haghi**

[1]) Halmkärve, se Rz s. 281.

lè̱ɩ̱ɪ	fsv.	**loghi**	*brø̱̀tʃʂɪ*[1]	rspr.	***bröke**
mà̱ɩ̱ɪ		**maghi**	*màṟtʃʂɪ*	fsv.	**mærke**
dré̱ŋ̃jɪ̀n̰		**drængin**	*ró̱tʃʂɪ̀n̰*		**rokkin**
vé̱ɩ̱ɪ̀n̰		**væghin**	*bùʃɪ*		**buske**
vé̱jɪ̀n̰		**væggin**	*fɪ̱ʃɪ̀n̰*		**fiskin**
bà̱tʃʂɪ		**bakke**	*fʟé̱ʃɪ̱*		**flæskit;**

b) i ändelsen **-in** (mask. ock fem.), **-it** av part. pret. ock adjektiv, t. ex.

fø̱ʂúp̱ɪn	rspr.	**försupen**	*bùn̠dɪ*	fsv.	**bundit**
ƛlè̱jɪn	fsv.	**slæghin**	*skrɪ̀v̱ɪ*		**skrivit**
stù̱ʟɪn		**stulin**	*gà̱ʟɪ*		**galit** adj.
bɪ̀t̠ɪ		**bitit**	*dùv̱ɪn*		**duvin**
brùn̠ɪ		**brunnit**	*lùd̠ɪn*		**ludhin.**

Anm. 1. Adjektiven **liten, kristen** hava blott formerna *lɪ̀t̠n̥* neutr. *lɪ̀t̠ə*, *k̑rɪ̀ʂtn̥ -ə;* övriga adj. på **-en** (i rspr.) med stamslut på **t, d** samt adj. på **-sen** vackla mellan *-ɪn* ock *-n̥* i mask. ock fem. ock *-ɪ* ~ *ə* i neut., t. ex.

mùl̠tɪn	l.'	*mùl̠tn̥*	rspr.	**multen**
jɪ̀ʂtɪn	»	*jɪ̀ʂtn̥*		**gisten**
lùd̠ɪn	»	*lùd̠n̥*		**luden**
hè̱ɣ̌kóm̠sɪn[2]	»	*hè̱ɣ̌kóm̠sn̥*		***hog-komsen**
ɪ̱̀hól̠sɪn[3]	»	*ɪ̱̀hól̠sn̥*		***ihållsen**
tèl̠jéŋsɪn[4]	»	*tèl̠jéŋsn̥*		***tillgängsen**
trà̱sɪn[5]	»	*trà̱sn̥*		***tråsen;**

2) i **avledningsändelser**

a) av adjektiv på **-ig, -lig** ock **-isk,** t. ex.

mèk̑tɪy	rspr.	**mäktig**	*rỳƛlɪy*	rspr.	**ryslig**
vɪ̀k̑tɪy		**viktig**	*skàm̠ʟɪy*[6]		**skamlig**
dà̱ʟɪy		**dålig**	*tỳ̱dlɪy*		**tydlig**
fà̱lɪy		**farlig**	*mó̱ɖɪ̀sk̑*		**mordisk**
ò̱rɪ̱mʟɪy		**orimlig**	*ún̠dərjó̱ɖɪsk̑*		**underjordisk;**

Anm. 2. Åtskilliga adj. på **-ig** ock **-lig** hava i skm. biformer på *-ɪn*, motsvarande fsv. **-ighin**, t. ex. *àn̠dék̑tɪn* ivrig i arbete, jfr rspr. **andäktig**, *fà̱lɪn* rspr. farlig, *rỳƛlɪn* rspr. ryslig.

---

[1]) Bråte, skräp, se Grip Sv. landsm. XVIII. 4 s. 18.
[2]) Minnesgod.
[3]) Ihärdig.
[4]) Tillgänglig, vänlig.
[5]) Trånande, avtynande om djur se § 39,2.
[6]) Även i betyd. 'skamsen'.

Anm. 3. Ändelsen **-lig** är i skm. ganska produktiv. Åtskilliga adjektiv med denna ändelse förekomma utan motsvarighet i riksspråket, t. ex.

hǫ̀vlɪy[1]	rspr. *°hovlig*	*ǫvɪ̀ätlɪy*[4] rspr.	*°ovetlig*
òpfiṇtlɪy[2]	*°uppfintlig*	*vɪ̀ätlɪy*[4]	*°vetlig*
pàhiṭlɪy[3]	*°påhittlig*	*vàḳslɪy*[5]	*°växtlig.*

b) av subst. på *-ɪl* fsv. **-il**, rspr. **-el**, där **l** är gingivalt ock rotstavelsen ej innehåller **y**, t. ex.

gàfɪl	rspr. **gaffel**	*pàṇdɪl*	rspr. **pendel**
grɪ̀fɪl	**griffel**	*ʝʂɪ̀ṭɪl*	fsv. **kætil**
hɪ̀mɪl	fsv. **himil**	*spɪ̀ṇdɪl*	jfr fsv. **spinnil**
mɛ̀ʝsɪl	rspr. **mejsel**	*spɛ̀ʝɪl*	fsv. **speghil**
pàṛvɪl	**parvel**	*tùfɪl*[6]	**°tufil;**

Anm. 4. Undantag. Fsv. **-il** → skm. *-əl* i ordet *ʝàvəl* fsv. **diævil**, yngre biform till **diævul**.

c) av subst. på **-ing, -ning**, t. ex.

gàṛnɪŋ	rspr. **galning**	*ʝʂɪ̀ṇɪŋ*	jfr rspr. **tinning**
klɛ̀ṇɪŋ	**klädning**	*lɪ̀ṇɪŋ*	rspr. **linning**
ʝʂàṛɪŋ	**käring**	*rɪ̀ŋnɪŋ*	**ringning**
knǫ̀sɪŋ[7]	**°knosing**	*vǫ̀knǫ̀lɪŋ*[8]	**°vedknoling;**

d) av subst. på **-en**, om stammen slutar på **g**-ljud, som → skm. *ʝ*, så i ordet *bǿrʝɪṇ* rspr. **borgen.**

§ 58. **Äldre ĭ, ĕ → skm. *ʏ* genom vokalharmoni, då den föregående stavelsen innehåller y** i följande fall:

1) **i böjningsändelser**

a) av subst. även i den suffig. artikeln, t. ex.

ʝʂʏ̀fʏ	mlt. **küffe**	*mʏ̀ʝʏṇ*	rspr. **myggen**
stʏ̀ʝʂʏ	rspr. **stycke**	*rʏ̀ʝʏṇ*	**ryggen**
ʏ̀rʝʂʏ	**yrke**	*tʏ̀ʏ̨*	**tyget;**

b) av adj. samt part. pret. av starka värb av 2:dra avljudsklassen, vilka genom analogi från infin. fått *ʏ* i rotstavelsen, t. ex.

ʏ̀pʏn	fsv. **ypin**	*brʏ̀tʏ*	fsv. **brutit**
mʏ̀ʝʂʏ	**mykit**	*frʏ̀sʏn*	**frusin**

---

[1]) Hofsam. [2]) Uppfinningsrik.
[3]) Samma betyd. som föreg. ord.
[4]) Medveten ock omedveten, mäst om brott ock synd.
[5]) Fruktbar.
[6]) Stor ock grov karl.
[7]) Knubb, jfr sv. dial. **knose**, Rz s. 339.
[8]) Vedknubb, jfr sv. dial. **knūla** knöl, Rz s. 339.

kl̕ýv̰yn	fsv. **kluvin**	*k̡rýpy*	fsv. **krupit**
k̡nýty	**knutit**	*smýjy*	**smughit.**

Anm. 1. I pret. av svaga värb får ändelsen ej y-vok. t. ex. *kl̕ýftə* rspr. **klippte,** *lýftə* rspr. **lyfte.**

2) **i avledningsändelser**

a) i *-yl* fsv. **-il,** rspr. **-el** vid subst. med akc. 2, t. ex.

fl̕ýjyl	fsv. **fløghil**	*nýt̡ʂyl*	fsv. **nykil**
grýfyl[1]	rspr. ***gryffel**	*ʃýfyl*	rspr. **skyffel**
lým̰yl	**lymmel**	*ʎlýn̂jyl*	**slyngel;**

Anm. 2. I detta fall förekommer fakultativt *-ɪl,* t. ex. *lým̰ɪl, nýt̡ʂɪl, ʎlýn̂jɪl.* Blott med *-ɪl* har jag hört *pýʂɪl* pys rspr. ***pyssel** ock *pýr̰ɪl* rspr. ***pyrrel** i samma betyd.

Anm. 3. Subst. med akc. 1 få ej *y* i ändelsen, utan *-əl* eller *l̥,* om l är gingivalt, *ꞩ* om det är kakuminalt, t. ex. *bl̕ýk̡sl̥* rspr. **blygsel,** *prýyəl̥* rspr. **prygel,** *jýk̡ɠl̕* rspr. **gyckel.**

b) i **-ig, -lig** i adj. *vɪlýfty* rspr. **vidlyftig,** *ʃýly* rspr. **skyldig,** där rotstavelsens **y** är kort, däremot *týdlɪy* rspr. **tydlig.**

Anm. 4. På regressiv vokalharmoni beror y-vok. i första stavelsen av ordet *stybýglar* rspr. **stigbyglar.**

Anm. 5. Om vokalharmoni **i** → **y** i fsv. i några få urkunder se Nor. Aschw. gram. § 138.

§ 59. **Äldre ĭ, ĕ → skm.** *ɛ* i några fall:

1) **ĭ** → *ɛ* i best. plur. av ord av typen **präst, -er, -erna,** t. ex.

pràʂtɛ̀n̰ər jämte *pràʂtənə̀r̰* fsv. **præstinir**

grìsɛ̀n̰ər » *grìsənə̀r̰* **grisinir;**

samt i superlativändelsen *-ɛst*(*a*) rspr. **-ast(e),** t. ex.

grànɛst	jfr rspr. **grannast**	*stàrk̡ɛst*	fsv. **starkister**
fìnɛ̀sta	**finaste**	*stỳvɛ̀sta*	jfr rspr. **styvaste.**

Anm. 1. Då semilenis i den trestaviga formen faller på ultima, uppträder *ə* för *ɛ,* t. ex. *fìnəstɑ̀,* *stỳvəstɑ̀.*

Anm. 2. Jämte *-ɛst* förekommer även, ehuru mindre ofta, *-ɪst,* t. ex. *grànɪst,* *stàrk̡ìsta.*

2) äldre **ĕ** motsvaras av skm. *ɛ* **i förstavelserna be-, re-,** t. ex.

bɛfál̰a	fsv. **befalla**	*bɛhǿva*	fsv. **behøva**
bɛgrípa	**begripa**	*rɛgǻl*[2]	rspr. **regal**
bɛjéra	mlt. **begeren**	*rɛjéra*	fsv. **regera**
bɛhól̰a	fsv. **behalda**	*rɛk̡rýt*	rspr. **rekryt;**

Anm. 3. Av ord med förstavelsen **ge-** har jag antecknat med *ɛ*-ljud *jɛmɪ́ɛn* rspr. **gemen,** med *ɪ* ordet *jɪsǻl̰* rspr. **gesäll.**

[1]) Liten pojke. [2]) Utmärkt.

Anm. 4. Rspr. i motsvaras av skm. *a* i förstavelse i några lånord:

sagár	rspr.	cigarr	*saráp*	rspr.	sirap
ʃáfańjár		chiffonier	*sarátlɪy*		siratlig
ópstaŋát		obstinat	*spaɪón*		spion
pravétə		privet	*spatál*	fsv.	spital.

Anm. 5. En motsatt utveckling mot den i föregående anm. nämnda, sålunda ĕ → ĭ, har ägt rum i förstavelse i andra lånord:

fɪbərárɪ	rspr.	februari	*rɪsón*	rspr.	reson
sɪdéra		cedera	*sɪkvíst*[2]		sekvester
sɪmónɪər[1]		ceremonier	*krúmɪlúr*		krumelur.
prɪsís		precis			

Anm. 6. Rspr. i (i̯) → skm. *j* i förbindelsen i + vokal i orden

vàńjiljum	rspr.	evangelium	*matýrja*	rspr.	materia
kurjǿs		kuriös	*mùrján*		morian.

Anm. 7. *a* utan motsvarighet i riksspråket förekommer på grund av bokstavstrogen utläsning i orden *pasálm* rspr. psalm ock *pasáltarə* rspr. psaltare.

§ 60. **Äldre ĭ, ĕ → skm. *ɐ* framför kakuminalt l,** nämligen

1) såsom svarabhaktivokal före l, t. ex.

fǿyg̊l	fsv.	foghil	*náyg̊l*	fsv.	naghil
háyg̊l		haghil	*túg̊l*		tungel;

2) vid andra subst. på **-el,** där l är kakum. (se nedan § 118 anm. 3), t. ex.[3]

kákg̊l	rspr.	kakel	*mág̊l*	rspr.	mangel
tʃébg̊l		käbbel	*skrámg̊l*		skrammel;

3) i sammansättningar med **gammal-,** där a → e → *ɐ*, t. ex. *gámɐlpróstn̥* gammelprosten, *gámɐljánta* gammal mö. Jfr ä.-nsv. **gammelmodig, gammeldags.** Serenius ordb. 1741;

4) före *l* ← r i *kadávɐl* rspr. **kadaver** ock *podáyɐl* rspr. **podager.**

§ 61. **Äldre ĭ, ĕ → skm. *u* genom vokalharmoni,** om föregående stavelse innehåller ŭ, i några få fall:

1) i böjningsändelser, då stammens slutkons. är oförändrad

a) av svaga mask. subst. Jag har antecknat exemplen *brugúmu* fsv. **bruþgumi,** *gùbu* rspr. **gubbe,** *stùbu* fsv. **stubbe,** *tùtu* (lin)tått isl. ***tutti**[4] jfr rspr. **tåtte** (däremot *bùʃɪ* buske enl. § 57,1 a);

b) i den suffigerade artikeln av det neutr. subst. *rúmu* rspr. **rummet,** där stammen slutar på labial; däremot *lúgnə̥* rspr. **lugnet.**

---

1) Användes mäst i betydelsen 'vidskepliga bruk'.

2) Jämte *saḱvíst.*

3) Om vacklan mellan *u* : *ɐ* efter u i rotstav. se § 61,2.

4) Se v. Friesen Germ. med.-gem. s. 96.

Anm. 1. Genom progressiv vokalharmoni anser jag ändelsens -u ha uppkommit även i ordet *gùgu* interj. 'ack om, Gud give' i fraser sådana som *gùgu hag‿kóm* ack om han kom! Jag antar, att *gùgu* ← **guþ ge**[1] som → **gugge**[2] → *gùgu*. Björklingemålet har *gùʒə*.

2) i avledningsändelsen **-el**, då **l** är kakum., t. ex. *drúmuɫ* rspr. **drummel**, *grúbuɫ* rspr. **grubbel**, *múmuɫ* rspr. **mummel**, *húmuɫ em dúmuɫ* jfr rspr. **huller om buller.** Samma uttryck även i no. dial. **hum'l aa dum'l** 'hulter til bulter', Ross.

Anm. 2. För *-uɫ* höres emellertid ofta *-əɫ* i hithörande ord, t. ex. *grúbəɫ*, i synnerhet i ord, där stammen ej slutar på labial, t. ex. *kúkəɫ* rspr. **kuckel.**

Anm. 3. Äldre **e** → **ŭ** i mellanstavelse i ordet *sùtunéra* välbärgad rspr. **soutenerad.**

Anm. 4. På regressiv vokalharmoni beror *u*-vokalen i första stavelsen av ordet *stulúku*, en form som förekommer jämte *stilúku* rspr. ***stiglucka** kyrkogårdsdörrar med överbyggnad ock av äldre konstruktion.[3]

§ 62. **Äldre ĭ, ĕ → skm. ə i de fall, då ĭ, ĕ icke enligt §§ 57—61 övergå till annan vokal.** De viktigaste fallen äro:

1) i **böjningsändelser**

a) av subst., vilkas stam icke slutar på **g, k,** som förmjukats, ock icke innehåller **y** eller **u.**

α) svaga mask, t. ex.

gràŋə	fsv.	**granne**	*skàtə*	fsv.	**skati**
hàrə		**hari**	*màŋə*		**mane;**

hit hör en grupp ord, som i nsv. bytt genus ock blivit feminina:

òŋə ånga	fsv.	**ange**	*skòɫə*	fsv.	**skole**
gàlə		**galle**	*skùgə*		**skugge**
fròsə[4]	ä.-nsv.	**frosse**	*ʧàŋə*		**kiærne**
mìnsbátə[5]	jfr isl.	**biti**	*ỳksə*		**yxe**
pàŋə	fsv.	**pænne**	*vàŋə*		**vani**
skàdə		**skaþi**	*smùɫə*	jfr. isl.	**moli;**
skàrə		**skari**			

---

1) Jfr **'Gudh gee** han wille blii', bonden Hägge i Prytz Gust. I, s. 48.

2) Formen **gugge** förekommer i Stafby, Länna ock Faringe (enligt Uppl. landsm.-för:s saml.). **Guggi** i Br.-skr. 1697 UFmT. IV, s. 329.

3) Enligt de uppgifter, jag erhållit, bestodo dörrarna av två horisontala luckor, av vilka den övre sköts upp; den nedre hade man att kliva över; denna anordning var för att hindra kreatur att komma in på kyrkogården. Nu äro luckorna ersatta av portar eller grindar, men *stulúku* kvarstår såsom benämning på den överbyggda ingången.

4) Så i Linds ordb. 1749. 5) Minnesbeta.

β) neutra även i den suffig. arrikeln, t. ex.

fl̀ø̨tə	rspr.	flöte	*bǫ́l̀ə̨*	fsv.	borþit
rø̨tə[1]		*röte	*hǫ́ŋə̨*		hornit
bǽŋə̨	fsv.	barnit	*júsə̨*		liusit;

hit hör även *grỳtə* gry, indoles, förutsätter ett fsv. *gryte biform till gryt isl. grjót. Jfr bärjsgryte stenröse (enligt Uppl. landsm.-för:s saml. socken ej utsatt). Denna skm:s form *grỳtə* styrker Kocks etymologi av ordet gry, se Kock språk. förändr. s. 122.

Anm. 1 Undantag gör ordet hælviti fsv. *hálvıtı̨* med ı-vok.

γ) i pluraländelsen *-ər* fsv. -ir, t. ex.

jàstər	fsv.	gæstir	*pràstáŋər*	fsv.	præstinir
pràstər		præstir	*àljər*	isl.	elgir;

b) av adjektiv i komparativ, t. ex.

hø̨grə̨	fsv.	høghre	*stø̨rə̨*	fsv.	større
láŋrə̨		længre	*rìkárə*		rikare
lǽgrə̨		læghre	*stàrkárə*		starkare;

c) av pron. *ìŋən* fsv. ingin, *ø̨kə̀ŋ* fsv. holkin, *tø̨kə̀ŋ* fsv. þolkin.

d) av värb i pres. ock pret., t. ex.

fǽlə̀r	fsv.	fællir	*tàftə*	fsv.	tæpte
tʃǽnə̀r		kænnir	*hø̨l̀əs*		hørþes
tʃø̨l̀ə		kørþe	*màtəs*		mærktes;

Anm. 2. i-vokal har *vǽl̀ıs* fsv. værþes se ovan § 28 anm. 3.

2) i avledningsändelser sådana som -are, -e, -else, -est, -se, t. ex.

dǫmárə	fsv.	domare	*fràmfø̨rə*	fsv.	framfori
fìskárə		fiskare	*fǽŋəlsə*		fængilse
ỳmsə	rspr.	ömse	*fy̨ləst*		fyllest
fràmə		framme	*vìlsə*	rspr.	vilse.

Hit höra lånord på -el med gingivalt l, näml. *mø̨bə̀l* rspr. möbel, *prýyə̀l* rspr. prygel, *sǽbə̀l* rspr. sabel, *símpə̀l* rspr. simpel (i-vokal har ordet *bìbìl* rspr. bibel).

3) rspr. e motsvaras av skm. ə i obetonade mellanstavelser, t. ex.

gárvərí	rspr.	garveri	*árəndǽtər*	rspr.	arrendator
súpərí		superi	*ǽvəntý̨r*		äventyr.

Anm. 3. ə utan motsvarighet i rspr. förekommer i orden *ı‿jǫ́nstəs* rspr. i jåns, *ı kvǽlsəs* i går kväll, där ə beror på analogi från *ı mø̀rəs*

[1]) Odugling.

i morse, *ɪ áftəs* i afse; samt i *pàḽə* rspr. **pall**, *spø̀də* rspr. **spö**, jfr Schroderus **palla**, **spödhe** (se Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 8, 10), *mùḽvə̣́də* rspr. **mullvad**; i *ʃùənde* rspr. **sjunde**, där *ə* beror på analogi från *nìịəndə*, *tìịəndə* rspr. **nionde**, **tionde** samt i lånorden *boéṭə* rspr. **boett**, *bẏ̀gəràʃə* rspr. **byggerage**, (i det sistnämnda ordet är nämligen slut-**e** stumt i rspr.).

Anm. 4. Rspr. reducerade **e**-vokal motsvaras av skm. *ɛ* i ordet *kàfɛ* rspr. **kaffe**, beroende på att detta ord ursprungligen haft långt e-ljud. Jag har stundom tyckt mig höra slutet **e** *kàfe*. Härmed kan jämföras Tierpsm. *kàfɪ*, ett uttal, som man även kan få höra i Stockholm.

Anm. 5. Äldre **ĕ** motsvaras av skm. *a* före **r** i ändelsen **-erska** mlt. **-ersche**, då semilenis faller på penultima, t. ex. *bə̀yáṣḱa* rspr. **bagerska**, *lø̀vjáṣḱa* rspr. **lövjerska**, *tvàṭáṣḱa* rspr. **tvätterska**. Däremot höres *ə*-vokal, då ultima har semilenis: *tvàṭəṣḱá*.

Anm. 6. Rspr. **ĕ** i lånord motsvaras av diverse vokaler i skm.:

1) av huvudtonigt *ɪ* uti *àḳadìmɪ* rspr. **akademi**;

2) av *a* i orden *dòṃastíḱ*[1] rspr. **domestik**, *òpsalvẹ́ra* rspr. **observera**, *pàṛmaʃǫ́n* rspr. **permission**, *plasẹ́ṭ* rspr. **blesserad**, *salvẹ́ṭ* rspr. **servett**;

3) av *ɵ*, starktonigt, i *kàṃfɵ́ṭ* rspr. **kamfert**, *kɵfɵ́ṭ* rspr. **koffert**;

4) av *o* i *bàṛboṛ́s* rspr. **berberis**.

Anm. 7. Rspr. **ĭ** motsvaras av skm. *o* i *kòṃformẹ́ra* rspr. **konfirmera**.

Anm. 8. Äldre **ī** → skm. *ɪ* i svagtoniga stavelser:

1) i ändelser, t. ex. *àḽrɪ* ← **aldrī** ← **aldrighi**, *tràṭɪ* ← **-tī** ← **-tighi**;

2) oftast i obetonad förstavelse; här är vokalens kvalitet på grund av det reducerade trycket svår att analysera. Jag har tyckt mig höra *ɪ* uti sådana ord som:

àḳadɪmɪfógdə	(jfr *àḳadímɪ*)	rspr.	**akademifogde**
fàṇtasɪbɪ́ḽd	(» *fàṇtasí*)		**fantasibild**
lɪø̀ṛv	(» *lìịə*)		***liorf** lieskaft
prə̀dɪkáṇt	(» *prə̀díḱa*)		**predikant**;

däremot *ɪ* uti sammansättningar med *sɪ̣* rspr. **se**, *sɪ-ə̣́t* rspr. ***se åt** (se efter), *sɪ̣-ǿp* rspr. **se opp**[2].

Ŏ.

§ 63. **Äldre ŏ → skm. *ɵ* i obetonade förstavelser,** t. ex.

fɵràṛga	fsv. **førargha**	*fɵḍɪ́ǻl*	fsv. **fördel**
fɵṛbjúda	**førbiudha**	*fɵḍàṛva*	**fördærva**

---

[1]) **domastik** även i Harg ock Frötuna enl. Uppl. landsm.-för:s saml.

[2]) Lika som **ī** → *ɪ* i obetonad stavelse övergår även äldre **ȳ** till skm. *y̆*, t. ex. *stẏfǻr* rspr. **styvfar**, *stẏsǿn* rspr. **styvson**, *sẏrìŋ* rspr. **syring**. *y* har jag tyckt mig höra i *dylíḱ* rspr. **dylik**.

fǝrjýra	fsv. **førgøra**	*infǝfísk*	rspr. **insjöfisk**
húsfǝrhǿr	rspr. **husförhör**	*injǝspǿt*	**inkörsport**
húsfǝrhǝsbǿk	**husförhörsbok**	*jálfǝsdǿn*[1]	***eldförsdon.**

Anm. Prefixet *fǝr-* motsvarande fsv. **for-** förekommer i ordet *fǝrbána* fsv. **forbannadher.**

ă.

§ 64. **Äldre ă motsvaras av skm.** *a* i följande fall:

1) i obetonade förstavelser regelbundet, t. ex.

abórǝ	fsv. **aghborre**	*papér*	fsv. **paper**
bl̥agán	**blagarn**	*stafást*	**staþfaster.**

Anm. 1. Likaså i yngre lånord, t. ex.

batálja[2]	jfr rspr. **batalj**	*páradís*	rspr. **paradis**
galánt[2]	rspr. **galant**	*páraplý*	**paraply.**

2) i ändelser, i svagt bitonig stavelse, då efter **a** ett **n** följer eller har följt.

a) böjningsändelser

α) av subst., nämligen

dels best. sing. av svaga fem., t. ex.

býta	fsv. **byttan**	*jsǝrjsa*	fsv. **kyrkian**
fl̥ìka	**flikkan**	*smìa*	**smiþian**
grùva	**gruvan**	*sprýnja*	**spryngian**
gùma	**gumman**	*stàna* jfr	fsv. **stiærnan;**

dels best. plur. av mask. ock starka fem., t. ex.

bàta	fsv. **batana**	jämte	*bàtánǝr*	fsv. **batanir**
hàsta	**hæstana**	»	*hàstánǝr*	**hæstanir**
hàra	**harana**	»	*hàránǝr*	**haranir**
sàŋánǝr	**sænganar**		*vègánǝr*	**vægganar;**

Anm. 2. Jag har här angivit de mask. formerna på *-ánǝr*, vilka äro vanligast, såsom motsvarande de fsv. nominativformerna. Möjligt är emellertid, att *bàtánǝr* etc. utgå från ack. **batana** → *bàtánǝ*, ock att *-r* tillagts genom analogi från obest. plur. *bàtar* fsv. **batar.**

β) av värb i pres. part. **-ande**, t. ex.

drỳpàndǝ	fsv. **drypande**	*sprìŋàndǝ*	fsv. **springande**
fl̥ỳyàndǝ	**flyghande**	*sùpàndǝ*	**supande;**

[1]) Elddon. [2]) Se ovan s. 20.

b) avledningsändelsen **-an**, t. ex.

ìṇa	fsv. **innan**	*ȯṿa*	fsv. **ovan**
mȧḍa	**miþan**	*sȯṇa*	**synnan**
nȧḍa	**niþan**	*ùṇa*	**undan**
nọ̀ŕa	**norþan**	*ụ̀ta*	**utan.**

§ 65. **Äldre ă → skm.** *a* **i böjnings- ock avledningsändelser, utom då det följdes av n** (se föreg. §).

1) i böjningsändelser

a) av subst., t. ex.

vìḷa	fsv. **viþia**	*àṛmar*	fsv. **armar**
jàṭa	**hiærta**	*gạ̀ŕar*	**garþar**
ọ̀ya	**øghat**	*stọ̀ŕar*	**stolar;**

b) av adj. ock pron., t. ex.

lȯŋa	fsv. **langa**	*àṇdra*	fsv. **andra**
mạ̀gra	**maghra**	*ìŋa*	**inga**
àṇa	**annat**	*tȯḳa*	**þolka;**

c) av värb, t. ex.

hòḷa	fsv. **halda**	*kàṣtar*	fsv. **kastar**
fạ̀ra	**fara**	*gạ̀pa*	**gapaþe**
kàḷa	**kalla**	*mạ̀ŕa*	**malaþe**
tạ̀ŕar	**talar**	*rọ̀pa*	**ropaþe.**

2) i avledningsändelser sådana som **-a, -ad, -al, -are, -nad,** t. ex.

bȯṭa	rspr. **borta**	*gàṃaŕ*	fsv. **gamal**
hịàṃa	fsv. **hema**	*fìṣḳạ̀ṛə*	**fiskare**
tìda	**tidha**	*kŕòḳaṛə*	**klokkare**
hạ̀ya	rspr. **hågad**	*kọ̀ŕårə*	**kolare**
ḳrạ̀ḳsmạ́ya[1]	***kräksmagad**	*kȯṣtna*	**kostnaþer**
ọmạ́ka	**omaka**	*lạ̀vna*	**lifnaþer.**

Anm. 1. Undantag: i avledningsändelsen **-ad** har **a** → *ə* i ordet *vạ̀rṇə* vålnad fsv. **varþnaþer.**

Anm. 2. Övergång **a** → *a* inträder även i ord på **-dag** i svagtonig ock obetonad stavelse, t. ex. *em tìsđa* rspr. **om tisdag,** *ì ȯṇsđas* rspr. **i onsdags,** *tọ̀ṣđasmẹ́ṛe* rspr. **torsdagsmorgon,** *frẹ̀dasáfte* rspr. **fredagsafton,** *vạ́đaskŕẹ̀dṇ* rspr. **vardagskläder.**

§ 66. **Äldre ă övergår i skm. till andra vokaler än** *a*, *a* **i några fall:**

1) **a** → skm. *ə* i några fall, oftast i obst. stavelse.

[1]) Säges om en, som kan äta nästan vad som hälst.

a) i den suffigerade artikeln i plur.

α) av mask. subst. på **-are**, t. ex. *klòkåṛə* fsv. **klokkarana**, *kǫ̀lårə* fsv. **kolarana**;

Utvecklingen har här varit **klokkarana** → ***klokkaran** → ***klokkarą** → *klòkåṛə*. På grund av frånvaro av biton på ultima har **a** → *ə*, under det att i Vätömålet bitonen bevarade **a** *kláḳará*, se Schag. Vät. § 203;

β) av femininer, t. ex.

flìkǫ̀nər	fsv. ***flikkonar**	*kǫ́nər*	fsv. **konar**
klòkǫ̀nər	**klokkonar**	*sàŋånər*	**sænganar**;

b) i part. pres. på **-ende** (i rspr.), t. ex. *bǫ̀əndə* fsv. **boande**, *rǫ̀əndə* fsv. **roande** samt participialbildade förstärkningsord på *-əndə* rspr. **-ande**, t. ex. *kǫ̀ləndə mǫ́ṭ* rspr. **kolande mörkt**, *gòṛəndə léd* rspr. ***gorrande led** (mycket led). Jfr **stock'nde mörckt, ill'nde rö** Col. Ordask. s. XXV.

c) i enskilda ord: adverben *dáṇə̣* isl. **þarna**, *háṇə̣* isl. **hérna**, *núṇə̣ṣ* jfr isl. **núna**, *sòṃər* fsv. **somar**, stadsnamnet *úpsalə̣* rspr. **Uppsala**. Jag antar nämligen, att denna form i likhet med riksspråkets utgår från fsv. gen. **uppsala**. I ä.-nsv. förekommer en övergång **a** → **e** i slutljud efter betonad stavelse (enligt prof. Noreen å föreläsningar). Formen **Upsale** träffas också i litteraturen, så P. Swart. Gust. I:s krön. s. 12. Jag antar, att utvecklingen i skm. varit **Uppsala** → **ùpsålə* → *úpsalə̣*, ett antagande, som styrkes genom befintligheten av *ùpsålə* (*rìålə* Riala) i andra uppl. dialekter (enligt otryckta samlingar).

2) äldre **a** → **e** → *ɛ* före *l* i sammansättningar med **gammal-**, se § 60,3.

3) äldre **a** → *a* i obetonad förstavelse i lånorden *rápaṛéra* rspr. **reparera** ock *spalǻkan* rspr. **sparlakan**.

4) äldre **a** motsvaras av skm. *u* i superlativändelsen *-ust*, vilken förekommer sporadiskt jämte *-ast*, som är vanligast, ock *-ist*, t. ex.

fịnústa	fsv. **finaste**	*stàṛkust*	fsv. **starkaster**
gràṇust	rspr. **grannast**	*rǫ̀liyústa*	rspr. **roligaste**.

Hit hör även den substantiverade superlativen *snàṛust* liten stund[1].

[1]) Jfr **genust** genast i Forsmark ock Söderby (enl. uppl. landsm.-för:s saml.). **u**-vokalen i denna ändelse har väl uppkommit i dat. plur. Jfr Nor. Aschw. gr. § 91,7 a.

5) a → skm. *o* i ordet *skovóg̣k* rspr. **skavank** genom regressiv vokalharmoni.

Anm. 1. Äldre **ä** → skm. *o* i räkneorden 13—19: *tràṭon*, *tràṭòndə* fsv. **þrættan(de)**, *fjòṭon*, *fjòṭòndə* fsv. **fiortan(de)** etc.

Anm. 2. Skm. *ạ* → *a*, då det vid sammansättning kommit i obetonad stavelse, oftast, t. ex.

lạş	rspr. **Lars**	: *la-ʃánsẹ̀*	rspr.	**Lars Jansson**
mạt	**mat**	: *maséḱ*		**matsäck**
plaḱát	**plakat**	: *pláḱatfúḷ*		**plakat full**
tobák	**tobak**	: *tóbakspípa*		**tobakspipa.**

Stundom behåller dock *a* sin kvalitet genom association med simplex; så har jag tyckt mig höra *a*-ljud i *lạş-ˈḷáşẹ̀* rspr. **Lars Larsson**, *lạş-páşẹ̀* rspr. **Lars Persson.**

ŏ.

§ 67. **Äldre ŏ → skm. *ə* i efterstavelser i följande fall:**

1) då o genom bortfall av n kommit i slutljud

a) i namn på -son, t. ex.

jarḱ-ẹ́şẹ̀	rspr. **Erik Ersson**	*pạr-óşẹ̀*	rspr.	**Per Olsson**
jan-ándəşẹ̀	**Jan Andersson**	*pạr-ẹ́şẹ̀*		**Per Ersson**
ma-ʃánsẹ̀	**Mats Jansson**	*pạl-páşẹ̀*		**Per Persson;**

b) i orden *áftə* fsv. **apton**, *mòrə* fsv. **morghon** ock deras sammansättningar, t. ex. *áftəváḱ* rspr. **aftonvard.**

2) i avledningsändelsen -om, t. ex.

brèṭəm	rspr. **brådtom**	*pàrəm*[2]	rspr.	***parom**
làɣəm	**lagom**	*smàniŋəm*		**småningom**
lèṭiŋəm[1]	***lättingom**	*ỳmsəm*		**ömsom.**

Anm. Det obetonade relativpronomenet **som** har likaledes *ə*: *səm*.

§ 68. **Äldre ŏ motsvaras av skm. *o* i efterstavelsen -on, då det slutljudande -n kvarstår,** nämligen

1) i bär- ock fruktnamn på -on, t. ex.

hòḷon	rspr. **hallon**	*smùḷtron*	rspr.	**smultron**
nỳpon	jfr fsv. **hiupon**	*svàḷon*[3]		***svålon**
lìŋon	rspr. **lingon**	*trèñjon*		**tränjon;**

2) i pluralerna *ọ̀ɣon*, *ọ̀ron* fsv. **øghon, øron.**

Anm. ŏ → *a* i det obetonade *a* ock (betonat *ó*).

[1]) Lätte, utan lass. [2]) Parvis.

[3]) Vaccinium uliginosum.

§ 69. **Äldre ŏ motsvaras av skm.** *o* **i öppen stavelse:**

1) i för- ock mellanstavelser, t. ex.

åkodẹ́ra rspr. **ackordera**		*novẹ́mbər* rspr. **november**	
åbokạ́t jfr rspr. **advokat**		*postíla*	**postilla**
kòlpotǿ̣r rspr. **kolportör**		*timotẹ́*	**timotej**
krókodýl	**krokodil**	*botẹ́ra*	**votera;**

Anm. 1. I sluten förstavelse växla *o* ock *ə*, t. ex. *kolạ́kt* rspr. **kollekt,** *ópsalvẹ́ra* rspr. **observera,** *ópstaṇạ́t* rspr. **obstinat,** *kòlpotǿ̣r* rspr. **kolportör;** *pòtmanẹ́r* rspr. **portmonnä.**

Anm. 2. Äldre ō → skm. *o* i obetonad stavelse, t. ex. *bostẹ́lə* rspr. **boställe,** *skodǫ́n*, *skosẹ́l* rspr. **skodon, skosula,** *omǿ̣jliy* rspr. **omöjlig.**

2) i efterstavelser (utom då **o** genom bortfall av **n** kommit i slutljud, se § 67,1), t. ex. *ẹ̀ko* rspr. **eko,** *ta gǫ̀do* rspr. **till godo.** De flästa exemplen utgöras av best. plur. av svaga feminina subst. med undantag av dem, som i rotstavelsen ha **u**

fl̀ikónər	jämte	*fl̀ikənə̀r*	fsv.	**flikkonar**
skòrpónər	»	*skòrpənə̀r*		**skorponar**
stàṇónər	»	*stàṇənə̀r*	jfr fsv.	**stiærnonar.**

Anm. 3. Äldre **o** → skm. *ə* i enskilda fall:

1) i ordet *jàspə* isl. **gestaboð,** sedan ultima förlorat stark biton;

2) i räkneorden *nìṇə* fsv. **nio,** *tìṇə* fsv. **tio,** i motsvarande ordningstal fakultativt *nìṇəndə̀*, *tìṇəndə̀* jämte *nìṇóndə*, *tìṇóndə*, i pron. *nògə* fsv. **nokot** samt i lånordet *pròtəkól* rspr. **protokoll.**

Anm. 4. Riksspråkets ŏ motsvaras av skm. *a*, *u* i några lånord:

1) av *a* i *kàntǫ́r* rspr. **kontor,** *ʃåfaṅjẹ́r* rspr. **chiffonier,** *pòtmanẹ́r* rspr. **portmonnä.**

2) *u* i *kùŋsẹ́r* rspr. **konsert,** *mùrjån*[1] rspr. **morian,** *pùlsóŋər* rspr. **polisonger.**

Med förekomsten av o → *u* i de sistnämnda orden kan jämföras samma företeelse i orden **Kumsarin** kommissarien, **kuntant** kontant, Br.-skr. 1770. UFmT. IV s. 339 o. 341.

ŭ.

§ 70. **Äldre ŭ → skm.** *u* i regeln:

1) i **förstavelser** i ord sådana som *gufẹ́r* fsv. **guþfaþir,** *gumǫ́r* fsv. **guþmoþir,** *gunạ́s* rspr. **gunås.** Hit kunna även

[1]) Schroderus har **murianen,** se Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 10.

föras hälsningsorden *gu-dåy*, *gu-mėre*, *gu-áfte*, *gu-kvål* rspr. **god dag, god morgon, god afton, god kväll.** I fsv. uppträder nämligen **u** såsom ersättning för förkortat **o,** se Nor. Aschw. gr. § 112.

2) **i ändelser**

a) böjningsändelser

α) i sing. av ursprungligen kortstaviga svaga feminina subst., vilka generaliserat kasus obliqui. Jag har antecknat ett 40-tal sådana, t. ex.

flùgu	fsv.	**flughu** obl.	*màru*	fsv.	**maru** obl.
fràdu		**fradhu**	*skàtu*		**skatu**
fùru		**furu**	*slàyu*	rspr.	**slaga**
gàtu		**gatu**	*snàru*		**snara**
glàdu		**gladhu**	*spàlu*[2]	fsv.	***spalu**
hàku		**haku**	*stùgu*		**stughu**
vàdu[1]		**hvadhu**	*svàlu*		**svalu**
kàku		**kaku**	*tsèru*		**tiæru**
lèdu		**laþu**	*trànu*		**tranu**
rèku	isl.	**reku**	*tvàyu*	isl.	**þvǫgu;**

Anm. 1. *fràgu* fradga betraktar jag såsom kontaminationsform av *fràdu* fsv. **fradhu** ock *fràga* fsv. ***fraþga.**

β) i plur. av kortstaviga ock långstaviga svaga feminina med *u* i rotstavelsen, t. ex.

gùmur	fsv.	**gummur**	*flùgur*	fsv.	**flughur**
sùmur		**summur**	*stùgur*		**stughur,**

i best. form *gùmùnər* jämte *gùmənər* fsv. **gummunar**
stùgùnər *stùgənər* **stughunar.**

b) avledningsändelser

α) *-uy* fsv. **-ugher (-ogher)** är i målet vida vanligare än **-ig** ock ganska produktivt, t. ex.

àvuy	fsv.	**avugher**	*bỳluy*[5]	rspr.	***bylug**
bìguy[3]	rspr.	***biggug**	*dàduy*[6]		***däldug**
bùkuy	jfr rspr.	**bukig**	*fàmluy*[7]		***famlug**
bàlguy[4]	rspr.	***bälgug**	*flòjuy*[8]		***flöjug**

[1]) Skum, fradga.
[2]) Spjäla.
[3]) Retlig, gnatig.
[4]) Tjock, stormagad.
[5]) Butter, vresig.
[6]) Kuperad om mark.
[7]) Tafatt.
[8]) Benägen att flöja.

jåruɣ	fsv. **girugher**	*ǫvìljuɣ*	fsv. **oviliugher**
hàstuɣ[1]	**hastugher**	*ʟlìtuɣ*[5]	rspr. ***slitug**
hàtuɣ[2]	**hatugher**	*snàtuɣ*[6]	***snattug**
hòpuɣ[3]	rspr. ***hoppug**	*sǿtuɣ*[7]	***sötug**
hỳkuɣ[4]	***hykug**	*trånuɣ*[8]	***trånug**
màruɣ	jfr rspr. **marig**	*vèmjuɣ*[9]	***vämjug**;

ändelsen *-uɣ* har i skm. även trätt i stället för fsv. **-utter, -otter**[10], t. ex.

brǫkuɣ	fsv. **brokotter**	*stàkuɣ*	jfr fsv. **stakkotter**
krǫkuɣ	**krokotter**	*stùbuɣ*	fsv. **stubbotter**;

β) *-uŋ* förekommer i orden *hènuŋ* rspr. **honung,** *hùluŋ* jfr rspr. **hulling;**

γ) *-un* fsv. **-un** i *pàrun* fsv. **pærun.**

Anm. 2. Äldre **ŭ** → skm. *ə* i några fall:

1) i plur. av svaga feminina subst., som ej ha **u** i rotstavelsen, t. ex.

tśèrkər	fsv. **kirkiur**	*gàtər*	fsv. **gatur**
kl'èkər	**klokkur**	*kàkər*	**kakur**
stìkər	**stikkur**	*skàtər*	**skatur;**

i de kortstaviga subst. växlar emellertid *-ər* med *-ur: gàtur* etc. höras även; växlingen *-ùŋər* ~ *ənər* i best. plur. *gùmùŋər* eller *gùmənər* är förut nämnd;

2) i räkneordet *tśùɣə* fsv. **tiughu** ock *tśùɣəndə̨* fsv. **tiughunde** jämte *tśùɣə́ndə*.

Anm. 3. Rspr. **ŭ** motsvaras av div. vokaler i skm. i lånord:

1) av *a* i *kàpaʃóŋ* rspr. **kapuschong,** folketym. anslutning till **kappa;**

2) av *o* i *koràʃ* rspr. **kurage,** *sàl'ǫ̀* rspr. **salu,** *romǫ́l'* rspr. **rumor,** i det sistnämnda ordet trol. på grund av regressiv vok.-harmoni;

3) av *e* i *kǫrem* rspr. **korum,** *pỳrem* rspr. **pirum;**

4) av *o* i *kàlmonsrǫ́t* rspr. **kalmusrot;**

5) av *ə* i lånordet *kómənál* rspr. **kommunal.**

Anm. 4. Äldre **ū** → skm. *u* i obetonad stavelse, t. ex. *brugúmu* rspr. **brudgumme.** Association med simplex har bevarat *u* i *hushól* rspr. **hushåll,** *fàhusdǿr* rspr. **fähusdörr.**

---

[1]) Häftig. [2]) Hätsk.
[3]) Se *fl'èjuɣ*. [4]) Nedhukad.
[5]) Arbetssam. [6]) Fallen för snatteri.
[7]) Sötaktig, i synnerhet om grodd säd.
[8]) Trånande, avtynande, om kräk.
[9]) Vämjelig.
[10]) Så även i ä.-nsv., se Tamm Om avledn.-änd. hos adj. s. 25.

b) Kvantiteten.

§ 71. **Halvlängd i ändelser.**[1]

1) **Förlängning av vokal.**

Äldre kort vokal blir i målet halvlång eller halvkort, då den står i slutljud eller före kakum. l, i stavelse, som har semilenis, t. ex.

bàįşį	fsv.	bakke	*hàştą*	fsv.	hæstana
bǫŀą		borþit	*bàtą*		batana
bŷptą		byttan	*fùŋą*		siunga
hóŋą		hornit	*tiyįŀ*		tighil
fǫyįŀ		foghil	*ròpą*		ropaþe
gùmą		gumma	*skomákarą*	rspr.	skomakare.

Anm. 1. I sådana ändelser, där kort vok. följes av enkel konsonant, annan än kakum. l, förblir i skm. vok. kort ock konsonanten blir halvlång eller halvkort, t. ex.

bǿķər	fsv.	bøkir	*kàḷår*	fsv.	kallar
bǫįşiņ		bokin	*prèştər*		præstir
brìņər		brinner	*hèştåņər*		hæstanir
sprìŋər		spriñger	*fìşķårə*		fiskare
hèştår		hæstar	*nŷpǫņ*	jfr fsv.	hiupon.

2) **Förkortning av vokal.**

Äldre (i samnordisk tid) **lång vokal förkortas i ändelser i stavelse, som i skm. blivit svagt bitonig, till halvlång eller halvkort, om vok. står i slutljud; till kort, om den följes av kons.**, i vilket fall konsonanten blir halvlång, t. ex.

bęrą	ä.-fsv.	bærā	*vàņər*	ä.-fsv.	vinīr
fàrą		farā	*kǫŀårə*		kolāre
gàtu		gatū	*tàŀą*		talāþe
kòmą		komā	*tràtǫņ*		þrættān
gàtər		gatūr	*fjòţǫņ*		fjortān.

Anm. 2. Det är att märka, att svagt bitonig ultimastavelse, som slutar på vokal, vacklar över från halvlång till halvkort eller helkort utan att trycket reduceras, t. ex. *bǫŀə*, *bęrå*, *gùmå*, *gàtù*, *skomákarə* rspr. **bordet, bära, gumma, gata, skomakare.** Slutar stavelsen däremot på konsonant, förlorar denna sin halvlängd ock blir kort, blott om semilenis försvinner; så vid mindre betonad ställning i satsen.

---

[1]) I denna § äro tecknen ˒ ock ~ genomgående utsatta.

§ 72. **Vid sammansättning förkortas lång vokal, då den kommit i svagtonig eller obetonad stavelse:**

1) **i första leden av sammansättningar**

a) då denna led är enstavig ock står såsom upptakt, t. ex.

bostálə	rspr. **boställe**	*raløs*	rspr. **rådlös**
pastá	**påstå**	*skodǫ́n*	**skodon;**

b) då denna led är flerstavig, ock starkt bitonig eller huvudtonig vokal vid sammansättningen i mellanstavelse reducerats till obetonad, t. ex.

àrbìatə	: *árbaskládn* rspr.	**arbetskläder**
sòndár	: *sóndasáfte*	**söndagsafton**
latín	: *látinstýdl*	**latinsk stil**
mıʃǫ́n	: *míʃonshús*	**missionshus**
plakát	: *plákatfúl*	**plakat full**
rakrýt	: *rákrytmǿtə*	**rekrytmöte.**

Anm. 1. Såsom framgår av exemplen, har i sammansättningar, där första leden utgöres av ett tvåstavigt ord, vilket såsom simplex har upptakt, den starkt bitoniga stavelsens slutkons. förlängts. Vokalen förlängd ha blott få ord: *fahús* : *fáhusdǿr* rspr. **fähusdörr** (här på grund av att *h* ej är förlängbart), *pasálm* : *pásalmbǫ́k* rspr. **psalmbok.**

Anm. 2. I likhet med vad fallet är vid sammansättningar inträder även vid avledningar förkortning av lång vokal i obetonad mellanstavelse, t. ex. *basvár* : *básvaʂámt* rspr. **besvärsamt.**

2) **i senare leden av utsprungliga sammansättningar, där känslan av sammansättning gått förlorad ock semifortis utbytts mot semilenis, förkortas lång vokal till halvlång eller halvkort, om den står i slutljud, till kort om den följes av konsonant,** i vilket fall konsonanten blir halvlång eller halvkort, t. ex.

dràgbẏ	rspr. **Dragby**	*nýstrèm*	rspr. **Nyström**
nẏbẏ	**Nyby**	*jàspə̀*	**gäst(a)bud**
lúggrèn	**Lundgren**	*fə̀rklə̀*	**förkläde.**

c) Bortfall av vokal.

α) Afäresis.

§ 73. **Uddljudande vokal bortfaller i enklitiska ock proklitiska ord,** t. ex.

hástn bı́at‿n	rspr.	**hästen bet 'han (honom),**
dem ƛlǫ́g‿na		**de slog(o) 'hana (hänne),**

ja hø̣lrə va˽n sạ́	rspr.	**jag hörde vad han sade,**
sạ́ ha˽ŋ˽ṣákt		**så har han sagt,**
va sáȷə˽ŋ		**vad säger han?**
han hạ́˽ŋṭə gót		**han har inte gått.**

Så ofta i den obest. art., t. ex. *ŋ˽góŋ* eller (*ȷ*)*aŋ˽góŋ* rspr. **en gång,** *da va˽ñ˽ȷàṇta* rspr. **det var en jänta.**

I starktoniga ord har uddljudande vokal fallit blott i orden *vàñȷiḷȷum* rspr. **evangelium** ock *vàmpạ́* (jämte *óṿapạ́*) rspr. **ovanpå.**

Anm. Personnamnen *lìsa, lòṭa, màṇə, tìḷda* rspr. **Lisa, Lotta, Manne, Tilda** äro väl i sin förkortade form lånade från tyskan.

β) Synkope.

§ 74. För skm. gäller den bekanta regeln: **om två obetonade stavelser följa på varandra, synkoperas i regeln vokalen i den stavelse, som är närmast den huvudtoniga.**

1) Den huvudtoniga stavelsen går före de obetonade (i detta fall är den stavelse, vars vok. icke synkoperats i skm. svagt bitonig), t. ex.

járkə̣r	fsv.	**Eriker**	*nə̀nstın*	rspr.	**någonsin**
fàṣtər		**faþur systir**	*pèŋar*	fsv.	**pænningar**
mòṣtər		**moþor systir**	*sẏṇlıy*[2]	rspr.	**synnerlig**
hìḷka[1]	dial.	**hillika**	*àḷva*	fsv.	**ællivu.**

2) Den huvudtoniga stavelsen följer eller har följt efter de obetonade. Bland hithörande exempel märkas många lånord:

ạptẹ́k	rspr.	**apotek**	*kərprạ́l*	ä.-nsv.	**korporal**
akṣẹ́ra		**exercera**	*ofsẹ́r*	rspr.	**officer**
kaftẹ́n	ä.-nsv.	**kapiten**	*sımọ́nıər*		**ceremonier**
kaȷṣẹ́s	rspr.	**katekes**	*hubrə́ṭa*	fsv.	**hovuþbroti**
klanẹ́t		**klarinett**	*lagạ́ŀ*		**ladhugardher**
kratụ́r		**kreatur**	*spa-ẹ́s*	rspr.	**spader ess.**

§ 75. **I sammansättningar med första leden tvåstavig (ock första stavelsen starktonig) synkoperas ofta vokalen i den obetonade mellanstavelsen,** t. ex.

---

[1]) Ett slags fruntimmersmössa, jfr Rz s. 280; även i bet. 'rus', jfr rspr. **florshuva.**

[2]) I negativa satser, t. ex. *dráñȷın-hans ạ˽ŋṭə sẏṇlıy* drängen hans är inte synnerligen duktig.

gålmila jfr	fsv. **garþa mællum**	*lålóvə* jfr	fsv. **ladhuloe**
jåsgål	rspr. **gärdesgård**	*lògdår*	fsv. **løghardagher**
hàvjålə jfr	fsv. **hovudhgærdh**	*mìksmås*	**mikialsmæssa**
hàlsdåy	rspr. **hälsodag**	*mìnsbéta*	rspr. **minnesbeta**
vìatbrø	**vetebröd**	*svìlån*	**svedjeland.**

I sammansatta värb synkoperas infinitivens vokal i regeln, om senare leden börjar med vokal, t. ex.

lámn-ìján	rspr. **lämna igen**	*fùt-ìn*	rspr. **skjuta in**
spán-ìhóp	**spänna ihop**	*tål-ém*	**tala om**
hës-ú	**ösa ur**	*tòrk-åv*	**torka av**
gràv-ép	**gräva upp**	*vìs-ép*	**visa upp.**

Anm. 1. Någon gång höras osynkoperade former sådana som *lámna-ìján* rspr. **lämna igän.**

Anm. 2. Om andra leden af sistnämnda sammansättningar börjar på kons., kvarstår i regeln infinitivens vok., t. ex. *tšýra-bót* rspr. **köra bort,** *tåla-vé* rspr. **tala vid,** *tìŋa-på* rspr. **tinga på.**

Någon gång inträder emellertid synkope även i detta fall, så *stìy-frám* jämte *stìya-frám* rspr. **stiga fram,** *sàj-tál* jämte *sája-tál* rspr. **säga till.**

§ 76. **Synkope av kort vokal inträder vidare:**

1) då vokalen på båda sidor hade samma kons.-ljud, t. ex. *jan án* rspr. **en annan,** *àndår* rspr. **annandag.** Sålunda synkoperas den suffigerade artikelns vokal i singularformer sådana som *bran* rspr. **branden,** *bon* rspr. **bonden,** *grìn* rspr. **grinden,** *mon* rspr. **månen,** *son* rspr. **sonen** ock pluralisformer såsom: *bìan* rspr. **benen.** *øyon* rspr. **ögonen,** *øron* rspr. **öronen.**

Anm. 1. Hit höra väl även uttryck sådana som *la-fåns, par-mås, par-jóns* **Lars Janssons, Pär Mattsons, Pär Jonssons** (gård, hem, familj). Analogi från dylika har väl givit upphof till former sådana som *pal-pés, jark-és* **Pär Pärssons, Erik Erssons,** om ej utveckligen varit **pal-pések* -> **pal-pésos* -> *pal-pés.* Jfr Lindgr. Btr. gr. § 79,2.

2) då den korta vokalen stod mellan *l* eller **r** ock **n,** vilka konsonanter sammansmält till resp. *n*, *ŋ*, t. ex.

jǭn	fsv. **iorþin**	*skåŋ*	rspr. **skaren**
fǿn	**folin**	*ǭn*	fsv. **orþin**
tšån	**þiælin**	*dòtəŋ*	rspr. **dottern**
håŋ	**harin**	*gàrvaŋ*	**garvaren.**

3) då vok. sammanträffar med annan vok. i uttrycken *sta* fsv. **avstaþ at,** t. ex. *ga sta åta* rspr. **gå åstad att äta,** *ta pa* rspr. **taga på** [**att**] börja, t. ex. *han tar pa lìèsna* rspr. **han tar på** [**att**] **ledsna** börjar ledsna.

4) i suffixet **-en** efter labialer ock äldre gingivaler, i vilket fall **n** blir sonant, t. ex. *vátn̥* rspr. **vatten**, *ȷ̧ápn̥* rspr. **käppen** (vidare exempel se nedan § 80).

Anm. 2. Efter **s** ock **t** vacklar bruket mellan sonantiskt **n** ock bibehållen vokal (se ovan § 57 anm. 1).

5) i suffixet **-el** efter **d**, t. ex. *hándl̥* rspr. **handel** (se § 81).

γ) Apokope.

§ 77. **I flerstaviga ord bortfaller slutljudande vokal:**

1) i den suffigerade artikeln av substantiv:

a) i sing. av kortstaviga svaga fem., som generaliserat ack., t. ex. *fl̀ūgu* fsv. **flughuna**, *gàtu* fsv. **gatuna**.

b) i pluralis

α) mask. subst., som i obest. plur. ändas på **-ar**, t. ex.

bàta	fsv. **batana**	*hàra*	fsv. **harana**
hèsta	**hæstana**	*skòɣa*	**skoghana**;

Anm. 1. Utvecklingsgången antar jag ha varit **batana** → ***batan** → ***batą** → *bàta* (jfr. Schag. Vät. § 218).

Anm. 2. Jämte apokoperade former på *-a* förekomma, såsom ovan § 64 anm. 2 nämnts, sådana på *-anər*: *bàtàŋər*.

Anm. 3. Någon gång höras motsvarande former av fem. t. ex. *grìnda*, *sàŋa* rspr. **grindarna, sängarna.**

β) substantiv på **-are**, t. ex.

dòmàrə	fsv. **domarana**	*kl̀òkàrə*	fsv. **klokkarana**
gàrvàrə	***garvarana**	*skèȷàrə*	rspr. **skojarena**;

Anm. 4. Om utvecklingsgången av dessa former se ovan § 66,1 a.

γ) subst., som i obest. plur. ändas på **-er** ock ha akc. 1, näml. enstaviga konsonantstammar, mask. **r-** ock **nd**-stammar, t. ex.

bøķəŋ	rspr. **böckerna**	*nátəŋ*	rspr. **nätterna**
fǿtəŋ	**fötterna**	*brǿdəŋ*	**bröderna**
héndəŋ	**händerna**	*bǿndəŋ*	**bönderna**

samt lånord sådana som *fénstəŋ* rspr. **fönsterna**, *núməŋ* rspr. **numrena.**

Anm. 5. I sing. är suffigerade artikelns vokal apokoperad efter bortfall av slutljudande **-t** i neutra, som ändas på betonad vok., t. ex. *bǫ* fsv. **boit**, *knę* fsv. **knæit**, *trę* fsv. **træit.**

2) i pret. av första svaga konjugationen, t. ex.

bàka	fsv. **bakaþe**	*ròpa*	fsv. **ropaþe**
kàla	**kallaþe**	*svàra*	**svaraþe.**

3) i enskilda ord: *førklə* ← **förklä** rspr. **förkläde**, *hàŋklə*[1] ← ***handklä** rspr. **handkläde**, efter bortfall av ð i *nøst* fsv. **nokor staþ** samt i infinitiverna *bi* rspr. **bli(va)**, *dra* rspr. **dra(ga)**, *je* rspr. **giva**, *ha* rspr. **ha(va)**, *ta* rspr. **ta(ga)** ock pret. *la* fsv. **laghþe**, *sa* fsv. **saghdhe**.

d) Svarabhakti.

§ 78. **Mellan konsonant ock slutljudande r inträder jälpvokalen** *ə*, t. ex.

lóŋər	isl.	**langr**	*nǽvər*	isl. **næfr**
ríkər		**ríkr**	*fálər*	jfr isl. **fellr**
tróŋər		**þrǫngr**	*krǽvər*	isl. **krefr**
fiŋər		**fingr**	*fútər*	**skýtr.**

Anm. 1. Adj. vackla med avseende på nominativändelsen; oftast saknas den. Subst. ha generaliserat ackusativ, vadan någon ändelse ej är att vänta.

Anm. 2. I sammansättningar med *aŋdər-* sådana som *áŋdəʂtáŋs* rspr. **annorstädes**, *áŋdəʂtúga* rspr. ***anderstuga** (se ovan s. 35) är det ovisst, om *ə* är svarabhaktivok. eller utvecklad ur **a**.

§ 79. **Mellan konsonant ock slutljudande kakuminalt l inträder jälpvokalen** *ə*, t. ex.

féyəl	fsv.	**foghl**	*síyəl*	fsv. **sighl**
háyəl		**haghl**	*tǽvəl*	**taghl**
gávəl		**gafl**	*tíyəl*	**tighl**
náyəl		**naghl**	*váyəl*[2]	isl. **vagl.**

e) Sonantering.

§ 80. **n blir sonantiskt i stavelseslut efter äldre gingivaler ock labialer** (ock göres i målet homoorgant med föreg. kons., se nedan § 123), t. ex.

bótn̥	fsv.	**botn**	*fóʂn̥*	rspr. **forsen**
vátn̥		**vatn**	*hátn̥*	**hälften**
súdn̥	rspr.	**sudden**	*térvm̥*	**torven**
rákʂn̥[3]		***råksen**	*gùbm̥*	**gubben**
váln̥		**vallen**	*tʂápm̥*	**käppen.**

[1]) Näsduk. [2]) Hönspinne.

[3]) Se § 39,2.

Anm. 1. Av adj. på **-en** med stamslut på **t, d** samt adj. på **-sen** hava **liten, kristen** alltid sonantiskt **n**: *lìtn̥, k̑rìstn̥*; de övriga vackla mellan *-ən* ock *n̥*, se § 57, anm. 1.

Anm. 2. Efter **l** i svagtonig stavelse blir **n** konsonant, t. ex. *hìmıln* rspr. **himmeln.** Efter **n** bortfaller det i regeln, t. ex. *han̥* rspr. **handen,** *mǫn* rspr. **månen,** *pın̥* rspr. **pinnen.** Jag har blott antecknat det i orden *grànn̥* rspr. **grannen,** *vånən* rspr. **vanan.** Med **r** ock *ŕ* sammansmälter **n** till enhetligt ljud, t. ex. *hǻη* fsv. **harin,** *fǿŕ* fsv. **folin.**

Anm. 3. Efter **p** ock **b** uppträder **n** såsom sonant (ock övergår till *m̥*) blott i suffigerade artikeln. Adj. på **-en** med stamslut på **p** få däremot i målet ändelsen *-ən*, t. ex. *skrùmpən* rspr. **skrumpen,** *snòpən* rspr. **snopen.** Efter **m** blir **n** ej sonantiskt, t. ex. *brugúmən* rspr. **brudgummen,** *túmən̥* rspr. **tummen.**

Anm. 4. Efter **k** har jag antecknat sonantiskt **n** i orden *sók̦ŋ̥* fsv. **sokn.** *vąk̦ŋ̥hús* vapenhus jfr fsv. **vakn** jämte *vąkənhús.*

I den yngre generationens språk höres stundom sonantiskt **ŋ** efter föregående **ŋ**-ljug, t. ex. *dréŋŋ̥, spóŋŋ̥*, äldre skm. *dréñjìn̥, spóñjìn̥* rspr. **drängen, spången.** Sonantiskt **ŋ** förekommer även sporadiskt framför **g, k,** t. ex. *ŋ̥‿goŋ̥* eller *(j)aŋ‿goŋ̥* rspr. **en gång,** *ŋ̥‿k̑ár* eller *(j)aŋ‿k̑ar* rspr. **en karl.**

Anm. 5. Efter *ʒ* förekommer sonantiskt **n** i den enklitiska pronominalformen äldre **han,** *nu tıáy‿n̥* rspr. **nu teg han,** *hon ʅlǫ́y‿n̥* rspr. **hon slog *han** (honom).

Anm. 6. **m** såsom sonant efter **s** förekommer i det obetonade relativpron. **som** *sm̥* jämte *səm.*

§ 81. **l** blir sonantiskt i stavelseslut efter **d** ock äldre **s,** *ʅ*, t. ex.

hándl̥	rspr. **handel**	*tráʅl̥*	rspr. **trassel**
stẏdl̥[1]	***styddel**	*jás̥l̥*	**gärdsel**
háʅl̥	**hassel**	*ẏs̥l̥*	**yrsel.**

Anm. 1. Efter *s, s̨* i målet förekommer emellertid även *əl* för son. **l,** t. ex. *óks̥l̥* eller *óksəl* rspr. **axel,** *ts̨éns̥l̥* eller *ts̨énsəl* rspr. **känsel,** *ẏs̨l̥* eller *ẏs̨əl* rspr. **yrsel.**

Anm. 2. Efter **f** förekommer sonantiskt **l** i ordet *fl̥* = väl, t. ex. *d‿a fl̥ hán̥* rspr. **det är väl han.**

[1]) Stil.

B) Konsonanterna.

p.

§ 82. **Äldre p motsvaras av skm.** *p* **i regeln,** t. ex.

pa	fsv.	**pa**	*sprøtə*	fsv.	**sproti**
pan		**pund**	*gapa*		**gapa**
pukja[1]	dial.	**puka**	*glup*		**gluper**
playa	fsv.	**plagha**	*klippa*		**klippa**
ploy		**plogher**	*krop*		**kropper**
prost		**proster**	*jalpa*		**hiælpa**
prest		**præster**	*stalpa* jfr	fsv.	**stiælpa**
spenə		**spini**	*skarp*	fsv.	**skarper.**

Anm. Rspr. p motsvaras av skm. *b* i orden

blistər (därjämte *plistər* ock *flistər*) rspr. **Plister;**

brofés rspr. **profoss;** beror väl på någon folketymologisk ombildning. (Samma form **brofors** i finnl. dial. i bet. 'idrottsman', 'fråssare', 'risare', se VII i Skr. utg. Sv. Litt.-sällsk. i Finnl. VI, s. 159.) Fasciculus dictionum, en ordb. från 1690, har **'profoss, vulgo brofoss';**

hybətek rspr. **hypotek;**

maskobi rspr. **maskopi;**

skrabəkansikta skråpuksansikte, genom folketymologisk anslutning till **bock.**

§ 83. **Äldre p** → **skm.** *f* **i förbindelsen pt, utom då denna föregås av l, r,** t. ex.

juft	fsv.	**diupt**	*jøftə*	fsv.	**køpte**
døft		**døpt**	*sleftə*		**slæpte**
jiftə[2]	isl.	**kipti**	*teft*		**tæpt**
klyft	fsv.	**klippt**	*ugrøft*	rspr.	**urgröpt**
knaft	rspr.	**knappt**	*suftelly*[3]	fsv.	***suptiligh.**
kneft		**knäppt**			

Anm. 1. pt → *ft* även i yngre lånord såsom *kaftén* rspr. **kapten,** *konséft* rspr. **koncept,** *reséft* rspr. **recept.**

Anm. 2. På analogi från inf. ock pres. beror *pt* i *svæptə* rspr. **svepte.**

---

[1]) Kupa (potatis), Rz s 511.

[2]) Kippade.

[3]) Fin; fakt. fsv. **subtiligh.**

Anm. 3. En övergång **ps** → *fs* föreligger i orden *afsǻns* ← **apsens* ← **absens** i uttrycket *d‿a afsǻns ma‿n* det har gått slut för honom; *drǻfsut* smetigt om väglag sammanhänger med **drypa**, jfr no. dial. **drupsa, drufse** 'lade drysse eller falde i mængde, spille, sløse', Ross., *mofs*[1] rspr. **mops**. (Däremot hör ej hit *nǻfsa* fsv. **næfsa** isl. **nefsa**).

§ 84. **p har assimilerats:**

1) med **t** i orden *átər* fsv. **æptir**, *lat* fsv. **læript** (i dessa ord redan tidigt i fsv., se Nor. Aschw. gr. § 288), *satámbər* rspr. **september**. I alla tre orden har **p** assimilerats i svagtonig stavelse.

2) med **f** i ordet *òférə* rspr. **oppför**.

§ 85. **p har fallit i interkonsonantisk ställning,** nämligen i förbindelserna **mpt, rpt, lpt**, t. ex.

kramt[2]	rspr.	**krämpt*	*våtə*	rspr.	**värpte**
promt		**prompt**	*jåt*	fsv.	**hiælpt**
skat	fsv.	**skarpt**	*ståtə*	rspr.	**stjälpte.**

Anm. Av det **p**, som i fsv. insköts mellan **m** ock **n**, **m** ock **t** fins intet spår i skm., t. ex. *hàmnas* fsv. **hæmpnas**, *gromt* fsv. **grympt.**

b.

§ 86. **Äldre b motsvaras av skm.** *b* **i regeln,** t. ex.

ban	fsv.	**barn**	*bľàskut*[7]	jfr dial.	**blask**
berávľiy[3]	dial.	**beravlig**	*bľy*	fsv.	**bly**
bìnda	fsv.	**binda**	*brỳta*		**bryta**
bìsa[4]	dial.	**bisa**	*bràka*[8]		**brækka**
bùľa[5]	fsv.	***bula**	*àrgˇsiba*[9]	dial.	**argsibba**
bjùda		**biuþa**	*gùbu*	rspr.	**gubbe**
bjàlra[6]	dial.	**bjällra**	*knub*		**knubb.**

---

1) Denna form även i Järlåsa (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.).

2) Krympt, jfr ovan § 27,2.

3) Duktig, jfr Rz s. 29.

4) Hop, mängd, jfr Rz s. 33.

5) Vara trumpen; sannolikt bildat på part. fsv. **bulin** uppblåst. Härmed sammanhänger subst. *ávunsbùľa* avundsam kvinna rspr. ***avundsbula.** Med avseende på **-bula** jfr nsv. **-blåsa** i **kinkblåsa.**

6) Prata, sladdra, Rz s. 36.

7) Slaskigt, om väder, jfr sv. dial. **blask** 'stor snöflinga' Rz s. 73.

8) Dikesren.

9) Argbigga, Rz s. 562.

I den fsv. förbindelsen **mb** kvarstår **b** i skm. blott i intersonantisk ställning ock före **r**, t. ex.

dìmba	fsv.	**dimba**	*làmbúŋə*	rspr.	**lamunge**
jímbər	isl.	**gimbr**	*tímbər*	fsv.	**timber**
kàmba	fsv.	**kamba**	*tìmbra*		**timbra**
tšìmbar[1]	dial.	**kimbar**	*vómbin*		**vambin.**

Anm. Rspr. **b** motsvaras av skm. *p*, *v* i några lånord:

putál	rspr.	**butelj**	*vredóŋ*	rspr.	**bridong**
plasét		**blesserad**	*supárv*		**superb.**
karívəl		**karibel**			

dravánt rspr. **drabant** är lånat från mlt. **dravant**.

§ 87. **Äldre b → skm. *p* genom invärkan från närstående perspirerad kons. i orden** *jàspə* fsv. **gæstabudh,** *ópsalvéra* rspr. **observera,** *apséns* (jämte *afséns* se § 83) ← **absens,** *súprafón* ← ***suptration** rspr. **subtraktion. b → p → *f*** i *saftéləy* (se § 83).

Anm. Om formen *jàkop* rspr. **Jakob** se Nor. Aschw. gr. § 262, anm.

§ 88. **b har fallit i förbindelsen mb i slutljud,** t. ex.

dam	fsv.	**damb**	*lam*	fsv.	**lamb**
kam		**kamber**	*vom*		**vamb.**

Anm. 1. Av det **b**, som i fsv. insköts mellan **m** ock ett följande **l**, **r**, finns i skm. ej spår, t. ex.

hùmka	fsv.	**humbla**	*orm*	fsv.	**ormber**
kómər		**komber**	*øm*		**ømber.**

Anm. 2. b har assimilerats med **v** i orden *rávənspál* rspr. **revbensspjäll,** *gúvaš-frán-ə* ← ***gu b(e)vars** ← **Gud bevars (från det).**

m.

§ 89. **Äldre m motsvaras av skm.** *m* utom före **f** ock **v**, t. ex.

mìa	jfr fsv.	**miþia** adj.	*grìma*	fsv.	**grima**
mìsta	fsv.	**mista**	*håma-sə*[3]		***hama sik**
mýsa		**myssa**	*kòma*		**koma**
smed		**smiþer**	*åma-sə*[4]	dial.	**åma sig**
smìlruy[2]	rspr.	***smillrug**	*åminə*[5]	fsv.	**aminne.**

[1]) Laggar. Jfr Rz s. 318.
[2]) Inställsam, jfr **smillra** 'småle', Rz s. 633.
[3]) Se ovan § 50 anm. 3. [4]) Göra sig till, Rz s. 840.
[5]) Åminnelse, erinran.

rım	fsv. **rim**	*rampa*[2]	fsv. ***rampa**
småmėna[1]	rspr. ***småmåna**	*tsæms*	**kæms**
halm	fsv. **halmber**	*ympsa*	**ymsa.**

Anm. 1. Övergången **b** → **m** före **n** skedde tidigt i fsv. Såsom exempel på i skm. bevarat fsv. **m** kunna därför anföras även *jam* fsv. **iæmn** isl. **jafn,** *ham* fsv. **hamn** isl. **hafn,** *rȯy'stėm* rågstubb, jfr isl. **stofn.** (Om *kvam* rspr. **kvav** se Schag. Vät. § 108.)

Anm. 2. Om övergången **m** → **ŋ** före **k**, t. ex. fsv. **iæmka** → **iænka** skm. *jàŋka*, se Nor. Aschw. gr. § 272,2; hit höra *dùntsın* unken ← ***dumkin,** jfr sv. dial. **ljunken** : **ljum,** Rz s. 417 (se vidare Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 19) samt trol. *maláŋk* (se § 40 anm. 7).

Anm. 3. **m** → **n** → *ŋ* mellan **r** ock **t, d** i orden *vaŋt* rspr. **varmt,** *vàŋdə* rspr. **värmde.**

Anm. 4. I ordet *sòtna* rspr. **sötma** ha vi väl ej att göra med övergång **m** → **n,** utan med olika afledningssuffix, jfr rspr. **svullnad:** dial. **sullma.**

§ 90. **Äldre m → *w* före f ock v, då m föregås av vok.,** t. ex.

gàwfla[3]	fsv. ***gamfla**	*skàwføra*[5]	fsv. **skamføra**
hıàwfødıŋ[4]	jfr fsv. **hemfødder**	*sàwvätə*	rspr. **samvete**
kàwfėt	rspr. **kamfert**	*tòwfåt*	**tomfat.**
jàwfårga	**jämnfärgad**		

Anm. 1. Efter kons. kvarstår **m** t. ex. *tàrmvråd* rspr. **tarmvred,** *hàlmfåsıŋ* större säck fylld med halm, sv. dial. **halmfässing,** se Rz s. 177.

Anm. 2. **m** saknas i ordet *krubúkta* rspr. **krumbukta** samt även i *skvàtra* rspr. **skvattram.** *dåta* 'datum' är väl kontamination av **dato** ock **datum.**

f.

§ 91. **Äldre f motsvaras av skm.** *f:*

fa	fsv. **fa**	*fjòlıŋ*[6]	rspr. ***fjoling**
fåra	**fara**	*àŋsfjäl*[7]	jfr fsv. **fjælder**

[1]) Arbeta långsamt.

[2]) Slampig kvinna. Jfr no. dial. **rampa** 'lade munden løbe, snakke meget og tosset', Ross.

[3]) Äta trögt, tugga dåligt; avlett med **-sl** i *gàmla* i samma bet. Jfr Rz s. 183.

[4]) Person, som mäst håller sig hemma; även tafatt person.

[5]) Förtala, skämma ut någon. [6]) Två år gammal häst.

[7]) Avsides liggande (undantagen) jord.

fl̀ŷya	fsv.	**flygha**	*knùfa*	rspr.	**knuffa**
fl̀ąsk		**flæsk**	*straf*		**straff**
fnøsk jfr	rspr.	**fnöske**	*gl̀àfsa*		**gläfsa**
frŷsa	fsv.	**frysa**	*ɫlàfsa*		**slafsa**
røfràsɪy[1]	dial.	**röfrasig**	*døft*[2]	fsv.	**doft**
gàfɪl	rspr.	**gaffel**	*kl̀ŷfta*[3]	dial.	**klyfta.**

§ 92. **f har fallit i förbindelserna lft, rft,** t. ex.

hat	fsv.	**hælft**	*àltə*	rspr.	**älfte**
tøt		**tylft**	*nǿtøt*		**nödtorft**
tòtə		**tolfte**	*tòtɪy*		**torftig.**

V.

§ 93. **Äldre v, w motsvaras av skm.** *v* **i regeln,** t. ex.

vàra	fsv.	**vara**	*skvɪp*[4]	dial.	**skvip**
vàta		**varta**	*svɪɛy*[5]	isl.	**sveigr**
vàta		**vita**	*tvàyu*		**þvaga**
varv		**hwarf**	*hùvu*	fsv.	**huvuþ**
vìla		**hwila**	*lẹ̀va*		**liva**
vàʃʃa		**hwætia**	*sòva*		**sova**
vrìda		**vriþa**	*gol̀v*		**golf**
kvąl		**kwælder**	*tol̀v*		**tolf.**

Anm. Rspr. v motsvaras av skm. *b* i *àbokàt* rspr. **advokat,** *botẹ̀ra* rspr. **votera,** av *f* i *sufrǻn* utmärkt, duktig. Jag antar, att ordet är identiskt med **suverän** fr. **souverain.** Rz s. 696 anför formen **sufränr** i bet. 'övermodig, högmodig'.

§ 94. **Äldre w → skm. g-ljud i intervokalisk ställning i några fall:**

1) **w ← b** i orden *stùgu* fsv. **stugha,** *søygl̀* isl. **sufl,** *rùgu* isl. **hrufa;** hit hör väl även *skròyis* porös is, jfr isl. **skrofl** 'hullet, løs is' Jóns. samt *ʧàyan* litet lass, jfr sv. dial. **kega, keva** 'liten börda', Rz s. 317 ock **keva** v. draga, knoga, streta, Rosl.

[1]) Rödbrusig, jfr Rz s. 526.

[2]) I uttrycket *ɪntə‿t‿døft* rspr. **inte ett dyft;** jfr Tamm Etym. Ordb.

[3]) Skilja agnarna från lintågorna, Rz s. 328.

[4]) Tunn, kraftlös vätska. Jfr Rz s. 610.

[5]) Smal gren.

(enl. Uppl. landsm.-för:s saml.). *jșẹyan* : **keva** = **kagan** 'litet lass' (enl. Ihre Dial. lex.): *kạvan* litet lass.

2) **w** är uppkommet vid hiatus (se Nor. Aschw. gr. § 336) i sådana ord som *snøya* fsv. **snioa,** *mọya* äta långsamt isl. **móa** **fordøie** Fr.$_2$, *rọya* rulta, gå sakta ock vaggande isl. **róa** 'holde sig i en rokkende, vuggende bevægelse, som ligner den roendes', Fr.$_2$.

Anm. Hiatusfyllande v-ljud kvarstår i *lòvə* fsv. **loe** samt *rọv* best. *rọ́vən* tunna flagor på äggjärn efter slipning isl. **ró** (Vigf.). Från den artikulerade formen har **v** här analogice inträngt i den obestämda.[1]

§ 95. **v har fallit:**

1) **i uddljud** framför **r** i orden *rạ̀la* rspr. **vråla,** *rènsḱa* rspr. **vrenska** samt i senare sms.-leden i *lìróg* rspr. ***li-vrång** 'smärta i ryggen vid ihärdigt ock ovant arbete med lien', där *-rog* ← fsv. **vranger** adj.; jfr 'vara **vrång** i kroppen', må illa, Ununge (enl. ordlista af kyrkoh. THORDEMAN).

Anm. 1. Om *rạk* **vråk** på is se Nor. Sv. etym. s. 62. Ordet *rịst* rspr. **vrist** har måhända ej häller haft **v.**

2) **i inljud**

a) mellan vokal ock följande konsonant i några fall

α) i obetonad stavelse i några sammansättningar i kompositionsfogen: *jamịl* rspr. **givmild,** *rabẹ̀n* rspr. **revben,** *stypfạ́r, stypsọ́n* **styvfar, styvson** m. fl. med **styv-.** Hit höra mansnamn med **Gustav** såsom första led, t. ex. *gụ́sta-jạ́nsə̣, gụ́sta-pẹ́șə̣* rspr. **Gustav Jansson, Gustav Pärsson;**

β) i starktonig stavelse framför kakum. **l** i orden: *ạ̀lepsdìjșı* rspr. **avloppsdike** ock *ạ̀lọ̀pə* rspr. ***avlöpe** med samma bet. samt i ord avledda med det förstärkande prefixet **of-,** som → skm. *ọ-* t. ex. *ọḱạ́șḱ* stursk fsv. ***ofkasker** (för flere ex. se § 42,2);

b) mellan kakum. **l** ock annan konsonant

α) mellan *l* ock labial i sammansättningar med **halv-,** sådana som *hàlfụ̀l, hàlmịl* rspr. **halvfull, halvmil** samt *tòlmạ́n*[2] rspr. **tolvman.**

β) mellan *l* ock gingival (som efter bortfall av **v** sammansmälter med *l* till enhetligt ljud), t. ex.

hàșpạ́n	rspr. **halvspann**	*hàṭịmə*[3]	**halvtimme**
hàșṭọ́p	**halvstop**	*vaḍ*	**välvd**

[1]) Av detta ord förekommer emellertid en parallelform *rọy*, *rọ́yən*.

[2]) Jfr **Tåhlmansdåttern** Br.-skr. 1691. UFmT. IV, s. 324.

[3]) I mera tillfälliga sammansättningar med **halv-** kvarstår **v**, så *hàlvtọ̀kuy* rspr. **halvtokig.**

sk̑ädə	rspr. **skälvde**	*ụsịtʃʂ*[1]	rspr. **Ulvseke.**
ʃäṣvọldıy	**självsvåldig**		

Anm. 2. I pron. *ha* **vad?** blott använt såsom frågeord föreligger intet v-bortfall utan gammal växling **hw** ~ **h**, se Nor. Ark. VI, s. 22 noten. Även i Nyland förekommer **ha** såsom frågeord enl. Frth. Östg.-lag. s. 189.

3) **i slutljud** i orden *bı̣*, *ja̤*, *ha̤* rspr. **bli(va), gi(va), ha(va).**

þ.

§ 96. **Äldre þ → skm.** *t* **i uddljud utom i förbindelsen þi̯,** t. ex.

täk̑a	fsv. **þakka**	*trẹvə*	isl.	**þrefi**
tıŋ	**þing**	*trı̣*	fsv.	**þrir**
tọl̑a	**þola**	*trẏk̑a*		**þrykkia**
tök̑a	isl. **þoka**	*trọṣka*		**þryska**
tuŋ̣	fsv. **þunger**	*tvẹr*		**þwær.**

Anm. Undantag göra pronomina ock pronominaladv., där övergång þ → *d* ägt rum i svagtonig ställning: *du̥*, *dın̥*, *de̥y*, *dom̥*, *dẹras* fsv. **þu, þin, þik, þom, þera,** *dylık̑* rspr. **þyliker,** *dän̥g* isl. **þarna.**

§ 97. **Äldre þi̯ → skm.** *tʃ*, t. ex.

tʃok	fsv. **þiokker**	*tʃẹl̑ə*	fsv. **þiæli**
tʃu̥r	**þiur**	*tʃẹna*	**þiæna**
tʃẏta	**þiuta**	*tʃạn̥st*	**þiænist.**
tʃy̥v	**þiuver**		

ð.

§ 98. **Äldre ð → skm.** *d* **i regeln,** t. ex.

bl̑ọduɣ	fsv. **bloþugher**	*fred̥*	fsv. **friþer**
fräḍu	**fradha**	*led̥*	**liþ**
lẹdu	**laþa**	*smed̥*	**smiþer**
nẹḍa	**niþan**	*vod̥*	**viþer** s.
nọda	isl. **hnoða**	*hogd*	**høghþ**
lı̣da	fsv. **liþa**	*nogd*	**nøghdher**
skạdə	**skaþi**	*ɫlogd*	**sløghþ.**

Anm. Förbindelsen **rð** övergår i skm. till *l̑*, se nedan.

---

[1]) I jordeböcker för Bälinge h:d i Kammararkivet förekommer Ulvseke under formen **Vlsäcke** 1557, **Vlseke** 1567; **Wlffseke** däremot 1555.

§ 99. **Äldre ð → skm. *r* i förbindelserna ðk, ðl i några ord:** *burk* fsv. **buþker,** *làrka* fsv. ***liþka,** *òrjgt* fsv. ***øþke** (se ovan § 35 anm. 1), *òrmåla* fsv. ***-sæþla** (se Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 25). Med övergången **ðl → rl** i *òrmåla* kan jämföras samma övergång i **wårli** 'vådligt' i Br.-skr. 1691, UFmT. IV, s. 324.

§ 100. **ð assimileras:**

1) med **g** till **gg,** t. ex.

fràga	rspr.	**fradga**	*stàga*	fsv.	**staþga**
frògaᵃ [1]	fsv.	***froþga**	*stàgnɪŋ* [2]	rspr.	***stadgning**
glògga		**glødhgha**	*vìgga-út*		**vidga ut;**

2) med **i̯** till **jj** (med undantag av några ord, där ð fallit med ersättningsförlängning, se följ. §), t. ex.

bòja	fsv.	**biþia**	*stàja*	fsv.	**stæþia**
jgàja		**kædhia**	*stòja*		**styþia;**
ròja		**ryþia**			

3) med **s** till **ss,** t. ex.

blìska [3]	dial.	**bliska**	*lgàska* [4]	rspr.	***ledska**
bròska	rspr.	**brådska**	*nɪsk*		**nidsk**
ta fres		**till freds**	*snìàska* [4]		***snedska**
gos	fsv.	**goþs**	*stàlla*		**städsla**
lgàsɪn	rspr.	**ledsen**	*òlla*		**ödsla.**

4) med **n** till **nn,** t. ex.

klànɪŋ	rspr.	**klädning**	*ròna*	jfr	rspr.	**rodna**
rònɪŋ	fsv.	**rydhning**	*mɪnát*		fsv.	**miþnatt.**

§ 101. **ð har fallit:**

1) **i inljud**

a) före vissa konsonanter näml. **i̯, n, l, r** i ett antal ord

α) före **i̯** i orden

mìa subst.	jfr fsv.	**miþia** adj.	*svìa*	fsv.	**sviþia**
smìa	fsv.	**smiþia**	*vìa*		**viþia**
trìə	jfr fsv.	**þriþia**	*lỳa* [5]		***lyþia;**

---

[1]) Fradga, se ovan § 43.

[2]) I uttrycket *jgøra pa s.* köra med borttingade varor.

[3]) Töa. Jfr Rz s. 40.

[4]) Se § 47,2.

[5]) Sämre ull, se ovan § 21 anm. 1.

β) före l i orden

bafélꝛy	fsv.	**beskedheliker**	*sal*	fsv.	**saþul**
bèlman[1]	jfr fsv.	**biþil**	*sàla*		**saþla;**
bølskóta[2]	rspr.	**'bödelskota**			

γ) före n i orden *frøn* isl. **freyðinn** (se § 33,3), *stàna* fsv. **staþna,** *stànɪŋ* städsel fsv. **'staþning,** *sk̑rìna* halka fsv. **'skriþna;**

δ) före r i orden *nàra* fsv. **þæn aþra,** *ʌlòra* jfr isl. **sloðra** (se ovan § 43), *snèruɣ* dålig fsv. **'snøþrugher, en utbildning på snøþer.**

b) i kompositionsfogen faller ð såsom slutkons. i första leden före vilken kons. som hälst, t. ex.

bl'øsint	rspr.	**blödsint**	*løbúlt*	rspr.	**lödbult**
gl'àvátn[3]	fsv.	**'glaþvatn**	*ràvéy*[5]	jfr fsv.	**radhe**
gufár		**guþfaþir**	*sìlóŋ*[6]	fsv.	**siþolanger**
jøk̑ál'v	rspr.	**gödkalv**	*tavásk*[7]		**'taþ-vasker**
làtáska[4]		**lad-taska**	*vàpál'ə*[8]	jfr fsv.	**vaþstang.**

Anm. 1. Om andra leden börjar med vok., kvarstår ð (såsom *d*) ofta, t. ex. *gl'àdýpyn* isfritt, öppet, om vatten rspr. **'glad öppen**[9], *vìdýpyn* rspr. **vidöppen.** ð har fallit i ordet *bàɪbl'án* bra ibland ock dåligt ibland dial. **bådibland,** Rz s. 69.

2) **i slutljud**

a) i enstaviga ord efter urspr. lång eller förlängd vok. i regeln, t. ex.

bl'o	fsv.	**bloþ**	*spa*	fsv.	**spadh**
be		**bodh**	*ste*		**stæþ**
bru		**bruþ**	*se*		**sæþ**
lo		**lodh**	*tɪ*		**tiþ**
nø		**nøþ**	*vø*		**viþ prep.**

Anm. 2. Adj. med stamslut på ð behålla kons. i allmänhet på grund av nom.-ändelsens bevarande i sen tid, t. ex. *brad* fsv. **braþer,**

---

1) Friare.

2) Översta halskotan (vid slakt brukar denna alltid kastas bort).

3) Vatten, som samlar sig i fårorna vid häftigt rägn; jfr isl. **glaðr** blank.

4) Utbyggnad vid ladugolvet. 5) Raka vägen.

6) *fàla sìlóŋ* falla på sidan.

7) Pojkvask, jfr. isl. **tað** 'skarn, møg' Fr.$_2$, i skm. även *tabát* i samma bet. (jfr dial. **batting** liten gosse) samt ett därpå bildat fem. *tabáta* liten flicka.

8) Gränspåle vid rågångar.

9) Samma ord **glad** 'blank', som ingår i *gl'àvátn*.

lɪed fsv. **leþer**, *spęd* fsv. **spædher** (med bortfallet ð har jag antecknat *dø*, *gl̥ę* ock *rø* fsv. **døþer, gladher, røþer**; analogice även *dǿa*, *rǿa* för ljudlagsenl. **dǿda*, **rǿda*). Ett subst., vars ð ej fallit, är *hụd* fsv. **huþ**. På inflyt. från rspr. beror väl *menɪed* rspr. **mened.**

Anm. 3. I pret. av 1:sta starka konjug. kvarstår ävenledes kons., t. ex. *rɪed*, *svɪed* fsv. **reþ, sveþ.**

b) i två- ock flerstaviga ord efter svagtonig vok., t. ex.

bìtɪ	fsv.	**bittidha**	*ʃìlna*	fsv.	**skilnadher**
hàvụ		**huvuþ**	*hǿyjúda*[1]	rspr.	***högljudad**
kàḷa		**kallaþe**	*k̥rìŋfǫ́ta*[2]		***kringfotad**
rǫ̀pa		**ropaþe**	*pìk̥hǿya*		**pickhågad.**

Anm. 4. ð → *d* i slutljud i *hàṛad* fsv. **hæraþ.**

t.

§ 102. **Äldre t motsvaras av skm.** ***t*** **i regeln:**

1) i uddljud utom i förbindelsen **tį** (se mom. 2), t. ex.

tą	fsv.	**taka**	*tùŋa*	fsv.	**tunga**
teḻ		**til**	*trǫ*		**tro**
tǫ̀kụɣ	jfr fsv.	**tokotter**	*trę*		**træ;**

2) i in- ock slutljud utom före **į, l** (se § 103, 104) ock efter apikoalveolar i målet (se § 105), t. ex.

ʈ͡ʂàṛpúṭa[3]	jfr mlt.	**putte**	*jỳḷta*	isl.	**gylta**
sę̀ta[4]	fsv.	**sæta**	*mìsta*	fsv.	**mista**
staṛk̥		**starker**	*lok̥t*		**lokt**
strỳk̥a		**stryka**	*mąt*		**mater.**

Anm. 1. t motsvaras av skm. *r* i ordet *drasúr* rspr. **drasut**, av *n* i *dìsk̥unę́ra* rspr. **diskutera,** där *n* väl beror på analogi efter *rásǫnę́ra* rspr. **resonnera.**

Anm. 2. t utan motsvarighet i äldre språk förekommer:

1) i verbalformerna *hạnt*, *vạnt* rspr. **hann, vann,** där **t** beror på analogi efter sådana former som *bạnt*, *ɬạnt* av **binda, slinta,** *hùṇtɪ* rspr. **hunnit** analogice efter *hạnt*. (Äldre **t** är bevarat i *hǿḷt* fsv. **hølt.**)

2) i några advärb: *aldę́ləst* rspr. **alldeles**, *ɪ ɪóŋstəs* rspr. **i jåns,** *nə̀ŋstɪn* rspr. **någonsin** (i de två första exemplen är **t** av samma art

---

[1]) Högljudd. [2]) Snabbfotad.

[3]) Litet kärr. Mlt. **putte** 'grube bes. grube, in der wasser steht', L.-W.

[4]) opers. oftast i uttrycket *dą sę̀tər ɪntə* det jälper, förslår inte; lyda fsv. **sæta** 'lyda, bry sig om', Sdw.

som i rspr. **därest, eljest, varest**) samt i subst. *sàltpätər* rspr. **salpeter** genom folketymologi.

§ 103. **Äldre tį → skm.** *ʃʂ*, t. ex.

ʃʂódər	fsv.	**tioþer**	*ʃʂəy*	rspr.	**tjog**
ʃʂùyə		**tiughu**	*vàʃʂa*	fsv.	**hvætia**
ʃʂỳva		**tiuva**	*nỳpʃʂa*		**nytia**
ʃʂàru		**tiæra**	*vìʃʂa*		**vitia**

Anm. En utveckling tį → k förutsättes av ordet *vàkstéan* slipsten, jfr *vàʃʂa* fsv. **hvætia.** Denna övergång förekommer sporadiskt flerstädes i Uppland. I Viksta har jag påträffat formen *vìkja*, i Tolfta *vìkja* ← **vitia. vick ja** rspr. **vet jag** förekommer i Ununge (enl. en ordlista av kyrkoh. Thordeman). Vätömålet har **fikkja** linknippa fsv. **fitia** (skm. *fìʃʂa*) enl. Säve. Om denna utveckling jfr Nor. Fryks. lj. § 191.

§ 104. **Äldre tl → skm.** *ll* genom mellanstadierna **tsl, ssl** (se Nor. Aschw. gr. §§ 334, 290 anm. 1), t. ex.

dràlla[1]	fsv.	***dratla**	*nàlla*	fsv.	**nætla**
fìlla	isl.	**fitla**	*ʃòlla*[3]		***skytla**
fùlla[2]	dial.	**futla**	*skvàlluy*[4]	jfr no.	**skvatla**
ʃʂìlly	isl.	**ketlingr**	*vàlla*	jfr fsv.	**vatle.**

Anm. Ordet *hùtla* rspr. **hutla** är lån från rspr. Märk *tl* i lånorden *ǫfántly*, *ǫḍántly* rspr. **ofantlig, ordentlig** samt i de nybildade med **-lig** avledda adjektiven *vìatly*, *ǫvìatly*, *pàhìtly*, *òpfìntly*, rspr. ***vetlig, *ovetlig, *uppfintlig, *påhittlig,** se ovan § 57 anm. 3.

§ 105. **Äldre t → skm.** *ṭ*, **då det i målet kommit efter apikoalveolar eller apikokakuminal kons.**, t. ex.

fəʂṭ	fsv.	**fyrst**	*gàsṭómṭ*	rspr.	**gårdstomt**
fəʂṭá		**første v.**	*áṣṭər*		**halster**
vaṇṭ	rspr.	**varmt**	*jóṣṭər*		**jolster**
bóṣṭər	fsv.	**bolster**	*mòṛṭàp*		**molntapp.**

§ 106. **t assimileras med s i regeln,** t. ex.

bòṣmán	rspr. **båtsman**	*lòṣa*	jfr rspr.	**låtsa**
fəṭróṣ[5]	jfr rspr. **tråts**	*maséḱ*		**matsäck**

---

1) Skvimpa, spilla. Jfr sv. dial. **dratta, dretta, drettla** 'spilla', Rz s. 97.

2) Smussla. Jfr Rz s. 172.

3) Tillfällig gärdsgård, se ovan § 22,6.

4) Skvimpig, vattig, jfr da. **skvatte** spille, no. dial. **skvatla** 'plaske, søle', Ross.

5) I uttrycket *fəṭróṣ* på trots.

pl'as̱	rspr. **plats**	*sposk*	rspr. **spotsk**
fus̱	**skjuts**	*svès̱a*	**svetsa**
farmýλla-sə[1]	jfr rspr. **skärmytsla**	*vàskuɣ*[2]	***vätskug.**

Anm. 1. Oassimilerat **ts** förekommer i orden *pyts* rspr. **pyts** ock *stòts̱a* stötta s.; *hàts̱iɣ* rspr. **hetsig** ock *sits* rspr. **sits** äro måhända lån från rspr.; på analogi efter simplex beror **t** i *bìetsmàrḱ* rspr. **betesmark.**

Anm. 2. **t** har assimilerats med **n** i ordet *drènìŋ* fsv. **drottning,** då ordet stod i proklitisk ställning, jfr nsv. vardagsspråk **dronning,** ä.-nsv. **dråning** (P. Brahes Visbok s. 4, 11). Utvecklingen har möjligen varit **tn** → **ðn** → **n.**

§ 107. **t har fallit:**

1) i inljud i interkonsonantisk ställning, oftast i förbindelsen **st** + kons., t. ex.

brès̱drýɣ[3]	rspr. **bröstdryg**	*ḱrìs̱na*	fsv.	**kristna**
fàs̱na	fsv. **fastna**	*prás̱betýɣ*	rspr.	**prästbetyg**
fàs̱mǿ	**fæstemø**	*súprafǫ́n*		**subtraktion**
jàs̱pə	jfr fsv. **gæstabudh**	*tás̱mantára*		**testamentera**
jafávar̄	fsv. **gæstgivare**	*vàḱsliɣ*[4]		***växtlig.**
jas-át	rspr. **jälpts åt**			

Anm. 1. Genom analogi från simplex kvarstår **t** i sammansättningar med **fastlags-,** t. ex. *fás̱tlaksǿnda* rspr. **fastlagssöndag.** I förbindelsen **stn** kvarstår **t** i ordet *kòs̱tna* rspr. **kostnad.**

Anm. 2. Mellan **r** ock **l** har **t** fallit i orden *s̱ąsála* sädesärla jfr isl. **ertla,** *ʄǫ̀lar* ← ***kiorlar** ← fsv. **kiortlar.** Som pluralisformen var mycket vanlig, segrade den över sing., som fick formen *ʄǫl* genom borttagande av plur.-ändelsen *-ar*. Ett motsatt förhållande har ägt rum med *mǫ̀tɫl* rspr. **mortel,** där plur.-formen genom analogi från den vanligare sing. bevarat förbindelsen **rtl:** *mǫ̀tlar.*

2) i slutljud i svagtonig stavelse, t. ex.

i den suffigerade artikeln

hús̱ə̄	fsv. **hus-it**	*ǿɣa*	fsv.	**øghat**
táʄʂi	**tak-it**	*tre̜*		**træ-it,**

i neutr. av adj. ock part. pret.

fàli	fsv. **farlighit**	*skèji*	rspr.	**skojigt**
nàʄʂi	**nakit**	*bìti*	fsv.	**bitit**
ýpy	**ypit**	*brýty*	jfr fsv.	**brutit**

---

[1]) Jämra sig, jfr sv. dial. **skärmyssa** 'träta, vara ovettig, prata o. stoja', Rz s. 616.

[2]) Fuktig. [3]) Högmodig.

[4]) Fruktbar.

frựsự	fsv. **frusit**	*sựpı*	fsv. **supit**
skựrı	**skurit**	*rọpa*	rspr. **ropat.**

Anm. 3. Neutr. av adj. på *-uy* bevara **t**, t. ex. *jıftut* jfr rspr. **giftigt.**

d.

§ 108. **Äldre d motsvaras av skm.** *d* **i regeln,** t. ex.

day	fsv. **dagher**	*fụda*[2]	dial. **fudda**
dọya	**dogha**	*gad*	fsv. **gadder**
dọsa[1]	jfr. dial. **doss**	*rad*	**rædder**
dra	fsv. **dragha**	*ud*	**udder**
dreŋ	**drænger**	*drọsə*	jfr fsv. **drusi**
drẏpa	**drypa**	*hịndra*	fsv. **hindra**
drøm	**drømber**	*ạndra*	rspr. **ändra.**

Anm. 1. Rspr. **d** motsvaras av skm. *t* i *fotrål* rspr. **fodral,** av *l* i *mulərvårk* rspr. **mudderverk** genom folketymologisk anslutning till **mull.**

Anm. 2. Utan motsvarighet i rspr. förekommer **d** i skm. i några fall:

1) på grund av inskott mellan konsonanter, nämligen mellan **nn** ock **r** i ordet *hịndər* rspr. **hinner,** ifrån vilken form **d** analogice inkommit i infinitiven *hịnda.* (Detta är det enda exemplet på **d**-inskott mellan **nn** ock **r**, däremot *brịnər* fsv. **brinder,** *rịnər* fsv. **rinder;** det **d,** som i fsv. insköts mellan **ll** ock **r**, är ej häller bevarat i skm., t. ex. *fålər* fsv. **falder.**)

Ordet *rạndıl* rspr. **rännil** (Bellman **rändil,** se Hellqu. Ark. IV, s. 298) har fått sitt **d** från pluralen ***rändlar** där **d** inskjutits mellan **n** ock **l** (denna förklaring på **rändil** är meddelad av prof. Noreen å akad. föreläsn.). På detta inskott av **d** mellan **n** ock **l** har skm. ännu ett exempel nämligen *spạndıl* vidja, som spännes mellan två kälkstakar fsv. ***spænnil, *spændlar.** Jfr no. dial. **spännel** 'løkke i vidjering' Ross.

2) i enskilda ord:

ạrhịndra rspr. **erinra,** folketymologisk ombildning (se Nor. Sv. landsm. VI. 5, s. 9);

i formen *fụndas* sup. funnits motsvararar väl *d* isl. **d** i **fundenn.** Analogice har **d** inkommit i inf.-formen *fịndas,* som förekommer jämte *fịnas;*

---

[1]) Sömnaktig kvinna jämte neutr. *dọs* i samma bet., jfr Rz s. 113, no. dial. **dösen** 'døsig, mat, slap', Ross.

[2]) Arbeta långsamt, Rz s. 169.

hìn̥drìk̑ rspr. **Henrik,** en i sv. dial. mycket vanlig form;
pl̑ìgda rspr. **pligga;**
ƛlød rspr. **slö,** hypersvecism, jfr den vanliga dialformen **blåd** rspr. **blå** (i Uppl. i Harg enl. Uppl. landsm.-för:s saml.). Dylikt **d**-tillägg även i ä.-nsv. hos Salberg, se Andersson Salb. gr. s. 47;
spǫ̀də rspr. **spö.** Här är **d** troligen gammalt; formen **spöödh** träffas redan i Gust. Vasas bibel, likaledes i 1600-talets ordböcker ock Speg. Gloss. 1712, **spöd, spödh;**
stẏ́dl̥ rspr. **stil;** jfr **Bokstyddil** Br.-skr. 1732 UfmT. IV, s. 331.

§ 109. **Äldre d → skm.** *ḍ* **efter apikoalveolar ock apikokakuminal kons. i målet,** t. ex.

kvàṇḍám	rspr.	**kvarndam**	*tǫ̀ṣḍár*	fsv.	**þorsdagher**
tǫ̀ṇḍẏ́vẏl	jfr fsv.	**þordyvil**	*bǫ̀ṣḍúk̑*	rspr.	**bordsduk**
vàṇḍə	rspr.	**värmde**	*gǻṣḍráŋ*		**gårdsdräng**
àṇḍə		**ärende**	*haṣḍúk̑*		**halsduk.**

§ 110. **d assimileras:**

1) **ld → ll** även före **r**, då **l** är gingivalt, utom i pret. av svaga värb, där **d** är preteritalmärke, t. ex.

òl̥on	fsv.	**aldon**	*ʃẏ̀l̥a*	fsv.	**skylda** v.
jàl̥a		**elda**	*ʃẏ̀l̥ẏ*		**skyldugher**
hal̥[1]		**hald**	*vol̥*		**vald**
hol̥a		**halda**	*àl̥rɪ*		**aldrigh**
mòg̊fòl̥n̥[2]	jfr fsv.	**mangfaldadher**	*vɪ̀l̥rə̥*	isl.	**vildri.**

Anm. 1. Däremot kvarstår **ld** i preteritum, t. ex. *fàl̥də* fsv. **fælde,** *sòl̥də* fsv. **salde,** *ʃɪ̀l̥də* fsv. **skilde.**

Anm. 2. I medellågty. lånord kvarstår **ld,** t. ex. *bɪl̥d* mlt. **bilde,** *mɪl̥d* mlt. **milde,** *vɪl̥d* mlt. **wilde.**

Anm. 3. Märk assimilation av **ld** i *solát* rspr. **soldat.**

2) äldre **nd → nn** i slutljud, t. ex.

ban̥	fsv.	**band**	*ƛlan̥*[3]	ä.-nsv.	**sland**
bɪn̥		**bind** imper.	*smɪ̀ƛlɪn̥*[4]	fsv.	**smidhioslinder**
bran̥		**brand**	*stɪn̥*		**stinder**
bɛn̥	rspr.	**bänd**	*ǻvún̥*		**avund**
han̥	fsv.	**hand**	*trɪn̥*	rspr.	**trind.**

Anm. 4. I inljud kvarstår intervokaliskt **nd,** t. ex. **brandar** fsv. **brandar,** *bòn̥də* fsv. **bonde,** *ǫ̀ʃʂẏ́n̥duɣ* okynnig, jfr fsv. **okynd.** Så även i kompositionsfogen i sammansättningar, vars andra led börjar med vokal, t. ex. *hàn̥dẏ́k̑sə* rspr. **handyxa,** *stɪ̀n̥dǿgd* rspr. ***stindögd** med runda, stirrande ögon.

---

1) Håll, styng.
2) Bladmagen.
3) Se ovan § 36,1.
4) Fint slagg.

§ 111. **d har fallit:**

1) i uddljud

a) i förbindelsen **di**, t. ex. *jup* fsv. **diuper**, *jur* fsv. **diur**, *jarv* fsv. **diærver**.

Anm. I ordet **djävul** höres stundom *dz* vid emfatiskt uttal: *dzävəl*.

b) i förbindelsen **dv**; exemplen äro: *vål·a-in* slumra in, jfr fsv. rspr. **dvala** subst., *vål·vädər* kulet, tungt väder fsv. ***dvalvædher** (hit hör väl även *vål·hänt* rspr. **valhänt**), *väsnät* spindelväv rspr. **dvärgsnät** ock *vas* spindel, det senare ordet lösgjort ur kompositum; då *väsnät* betydde spindelväv fick *vas* betydelsen spindel; ordet **dvärg** saknas i målet.

2) i inljud

a) interkonsonantiskt i förbindelserna **ndn, ndl, nds, rnds**, t. ex.

bón bonden ← **bondn**		*oänlı*[1]	rspr. **oändligt**
bl·änıŋ	rspr. **blandning**	*hänſı*	**handske**
vänıŋ	**vändning**	*äŋıŋ*	**ordning**
grünlıy	**grundlig**	*äŋsmán*[2]	***ärendesman**
hänla	**handla**	*äŋsvis*[3]	***ärendesviss.**

b) i enskilda ord: *ávəntsönda* rspr. **adventsöndag**, *ábokät* rspr. **advokat**, *käramúmər* jfr rspr. **kardemumma**, *kärbörə* rspr. **kardborre** (i detta sista ex. mellan två kons.). Jfr ä.-nsv. **karborre**, så Spegel Gloss. 1712.

s.

§ 112. **Äldre s motsvaras av skm.** *s* **i regeln**, t. ex.

salt	fsv. **salt**	*sḱärpa*[5] jfr	fsv. **skarper**
sälja	**sælia**	*bäkskrät*[6]	**skratte**
skälə	**skalle**	*smål·a*[7]	fsv. ***smala**
skäp[4]	**skap**	*snyfyl*[8]	dial. **snyffel**

---

1) Förstärkningsord = ofantligt.

2) Budbärare vid auktioner.

3) Duktig att uträtta ärenden.

4) Penis, isynnerhet på hästar.

5) Ofruktbar åker.

6) Gast.

7) Smattra, jfr no. dial. **smala** 'smælde', Ross.

8) Glop. Jfr Rz s. 640.

sprọtə	fsv. **sproti**	*mẙsa*	fsv. **myssa**
stọl	**stol**	*tùskuy*[2]	***tuskugher**
stə̀rma	**storma**	*asp*	**asp**
glàsa[1]	***glisa**	*kristn*	**kristin.**

Anm. 1. Rspr. **rs** motsvaras av skm. *t* i ordet *hat* i uttrycket *hat a tvat*, där *t* beror på rimskapande analogi efter *tvat* på samma sätt som **s** i rspr. **härs** efter **tvärs**; rspr. **s** av skm. *ʃ* i *ʃaṣánt* rspr. **sergeant,** *ʃàṣild* rspr. **särskild** genom assimilation med följande **sje**-ljud.

Anm. 2. **s** utan motsvarighet i rspr. förekommer i advärben *i͜jónstəs* rspr. **i jåns,** *núnəs* nu, jfr isl. **nūna;** samt adj. *ʃàksmát* rspr. **schackmatt.** Ordet *stonę́ra* 'storma, bråka', beror väl med hänsyn till sitt **s** på kontamination av *tonę́ra* i samma bet. ock *stə̀rma* rspr. **storma.**

Anm. 3. **s** har fallit genom dissimilation i orden *kə̀ṣtlàn* rspr. **skorsten,** *traṣt* (jämte *straṣt*) rspr. **straxt.**

Anm. 4. S. k. ostadigt **s.** Av mycket gammalt ursprung är växlingen mellan **s**-prefigerade ock **s**-lösa former i sådana fall som de följande:

sk : k *skràḷḷuy* = rspr. **krasslig** jfr no. dial. **skratlen** adj. 'skrøbelig' Ross;

skrùḷḷuy skral, klen : **krusslig** (Roslagen enl. Uppl. landsm.-för:s saml.) sammanhänger med skm. *skrùtın* av köld eller sjukdom oförmögen till arbete rspr. ***skrutten** (jfr Rz s. 601), *skrùtıl* klen stackare, jfr no. dial. **skrutlen** 'svag, skrøbelig' Ross. (om övergången **tl** → *ḷl* se § 104);

skrẙtṣẙl klen stackare, *skrẙtṣa* vara hängsjuk : finnl. dial. **krytjil** stackare, Rz s. 358, no. dial. **krykjel** 'en sammentrukken eller sammenkrybende stakkel', Ross;

pə̀jkskvàb pojkvask, föraktligt : *pə̀jkvàb* i samma bet. ← **pojkkvabb.** *(s)kvab* är det kända dial. ordet med bet. 'tjock, våt massa', Rz s. 368;

sn : n *snásn̥:* rspr. **näsan** i uttrycket *fa pa snásn̥* få på nosen, med **k**-avledning *snáskən̥* i samma bet., jfr no. dial. **snasa** 'falde paa næsen' Ross;

snoṣk ansikte, **k**-avledning till dial. **snos** (se Nor. Urg. lautl. s. 208): rspr. **nos;**

snùvęruy adj. 'med korta, stubbiga öron', om kreatur : hels. **nuvug** kullig (Rz s. 647), fno. **nūfa** stubbnäsa (se Nor. Sv. etym. s. 54).

[1]) Skratta, flina. Jfr Rz. s. 199.

[2]) Tovig i håret, ostädad eller tilltufsad till sitt yttre, jfr Rz s. 765, isl. **tuska** 'puffe, støde' Fr.$_2$, no. dial. **tuska** 'fare uordentlig og tumlende frem', Ross.

§ 113. **Äldre sl → skm.** *ꞁl*, t. ex.

ꞁlę	fsv.	**sla**	*jìmꞁla*[4]	fsv.	***gimsla**
ꞁlåna[1]	dial.	**slana**	*háꞁl*		**hasl**
ꞁlìta	fsv.	**slita**	*hèꞁla*[5]	dial.	**häsla**
ꞁluy		**slugher**	*ràꞁla*	rspr.	**rassla**
ꞁløy[2]		**sløgher**	*sỳꞁla*	isl.	**sýsla**
fnìꞁla[3]	dial.	**fnissla**	*spàṇꞁly*	rspr.	**spänslig**
gàṃꞁla[4]	fsv.	***gamsla**	*àŋꞁly*		**ängslig.**

Anm. *Efter **k** kvarstår **sl**, t. ex. *ókṣl* rspr. **axel**, *ókṣl* rspr. **oxel**, *vàkṣly* fruktbar rspr. **växtlig**; likaså efter **t** i orden *òbòtsly* rspr. ***obotslig** (obotlig), *ètsly* rspr. ***ätslig** (ätlig) samt om **s** ock **l** först vid sammansättning kommit i kontakt, t. ex. *krèpslýftandə* ansträngande rspr. ***kroppslyftande.**

§ 114. **Äldre s → skm.** *ș* **efter apikoalveolar ock apikokakuminal kons. i målet,** t. ex.

kèṭșáya	rspr.	**kortsågad**	*kvàṇșkvàlta*[6]	rspr.	***kvarnskvälta**
àṭșèpa		**ärtsoppa**	*tòṇșpỳra*		**tornspira**
hèṇșkåp		**hörnskåp**	*àṛșṭìka*		**alnsticka.**

§ 115. **Äldre sk- före främre vokal samt si, ski, sti → skm.** *ʃ*, t. ex.

ʃùŋa	fsv.	**siunga**	*flèʃk*	fsv.	**flæskit**
ʃuk		**siuker**	*skùmràʃì*	rspr.	**skumrasket**
ʃalv		**siælver**	*ʃùta*	fsv.	**skiuta**
ʃø		**siø**	*manìʃa*		**mænniskia**
ʃìna		**skina**	*gràhỳʃuy* jfr	fsv.	**ysiotter**
ʃam	isl.	**skim**	*àʃa*	fsv.	**æsia**
ʃøt	jfr fsv.	**skytta**	*ʃaṭ*		**stiærter.**

Anm. 1. Från best. formen har *ʃ*-ljudet inträngt i obest. i *fìʃ* rspr. **fisk**, *fleʃ* rspr. **fläsk**, former som, ehuru mindre vanliga förekomma jämte de ljudlagsenliga *fìșk*, *flèșk* (fiʃʃ fisk även i Börstil enligt Uppl. landsm.-för:s saml.).

Anm. 2. **s** + j-ljud → *ʃ* även i kompositionsfogen i ordet *trèʃàlə* rspr. **trädesgärde** samt personnamn sådana som *ma-ʃànsè* rspr. **Mats Jansson**, *ma-ʃònsè* rspr. **Mats Jonsson**, *màŋnu-ʃònsè* rspr. **Magnus Jönsson**, *la-ʃànsè* rspr. **Lars Jansson.**

Anm. 3. Rspr:s **sche**-ljud motsvaras av skm. *s* i orden *muṇtàs* rspr. **mustasch**, *puṇs* rspr. **punsch.**

[1]) Lång trädstam, stång, Rz s. 620.

[2]) Duktig. [3]) Blemma, Rz. s. 157.

[4]) Tugga med svårighet, avledningar till resp. **gam-**, **gim-**, se Rz s. 183. Hellqu. Ark. XIV, s. 23.

[5]) Knippa bråkat lin, Rz. s. 285. [6]) Dålig, gammalmodig kvarn.

l.

§ 116. **Äldre gingivalt l**[1] **motsvaras av skm.** *l*, t. ex.

1) i uddljud:

lay	fsv.	**lagh**	*lər*	fsv.	**lov**
lȩva		**liva**	*lȩsa*		**læsa;**

2) geminerat samt i förbindelsen l + gingival, då förbindelsen är ursprunglig (ej uppkommen genom synkope):

fàla	fsv.	**falla**	*sol*	fsv.	**sald**
kàla		**kalla**	*alt*		**allt**
àlva		**ællivu**	*salt*		**salt**
óldər		**alder**	*smàlta*		**smælta**
hòla		**halda**	*hàlsa*	isl.	**heilsa;**

3) efter gingival:

ʎlȩ	fsv.	**sla**	*ʝșȩnlıy*	rspr.	**tjänlig**
ʎlàpa		**slæppa**	*vȩnlıy*		**vanlig.**

§ 117. **Äldre l** (gingivalt) → **skm.** *l* **efter apikokakuminal och apikoalveolar kons. i målet,** t. ex.

fóșˇlṵṇ	rspr.	**Forslund**	*gàṇlúnta*	rspr.	**garnlunta**
fȩșˇlúy[2]		***förslug**	*àtˇlán*		**ärtland**
hámașˇlȩy		**hammarslag**	*fùsˇlȩy*		**fulslag**
bòtˇlákt		**bortlagt**	*tiyəsˇlȩyarə*		**tegelslagare.**

Anm. För *șˇl* har jag någon gång tyckt mig höra *ʎˇl*, t. ex. *fóʎˇlṵṇ* rspr. **Forslund.**

§ 118. **Äldre kakuminalt l → skm.** *l:*

1) efter ī, ĭ (även det, som → *e*), ȳ, ē, t. ex.

fila	mlt.	**vilen**	*tel*	fsv.	**til**
vila	fsv.	**hvila**	*knỳla*		**knyla**
silʝșı		**silke**	*nỳlıy*[3]	jfr rspr.	**nyligen**
ʃilja		**skilia**	*syl*	rspr.	**syl**
silvər		**silver**	*dıel*	fsv.	**del**
speal		**spil**	*fıel*		**fel**
sàlə		**sili**	*hıel*		**hel.**

Anm. 1. Kakum. l efter äldre ē förekommer i ordet *bıelıŋ* rspr. **benling.**

---

[1] Jfr Nor. Aschw. gr. § 38.

[2]) Förtänksam.

[3]) I uttrycket *pa nỳlıya tìdər* nyligen.

Anm. 2. Efter **ỹ**, som är bevarat i målet, är l gingivalt; exemplen äro blott *fỹlja* isl. **fylja**, *hỹla* isl. **hylja** ock *mỹlja* isl. **mylja**; i övriga ord har **y** → *ø* (ock l är kakuminalt), se ovan § 23,1.

2) före starktonig vokal, t. ex. *baliŋsta* rspr. **Balingsta**, *jalák* rspr. **elak**.

3) i svagtonig stavelse i ändelsen *-ɪl*, *-ʏl*, äldre **-il**, rspr. **-el**, se § 58,2 t. ex.

fŀỹjʏl	fsv. **fløghil**	*lỹmʏl*	rspr. **lymmel**
hìmɪl	**himil**	*pỹsɪl*[1]	fsv. ***pyssil**
jšìtɪl	**kætil**	*spèjɪl*	**speghil**
nỹjšʏl	**nykil**	*tìstɪl*	**þistil**

samt *jåvəl* fsv. **diævil**.

Anm. 3. Ord på **-el** (ock med akc. 1 i målet) få i skm.:

a) gingivalt l, om stammen slutar på **d** eller **s** (utom då l såsom sonant kommer efter *ʂ*), t. ex. *hándl̥* rspr. **handel**, *hál̥l̥* fsv. **hasl**, *knúʂəl̥* rspr. **knussel**, *ỹʂəl̥* rspr. **yrsel** (jämte *ỹʂl̥*).

b) kakum. l, om stammen slutar på labial kons. eller k-, g-ljud, t. ex.

dúbl̥ŀ rspr. **dubbel**		*kåkl̥ŀ* rspr. **kakel**	
grúbl̥ŀ **grubbel**		*jỹkl̥ŀ* **gyckel**	
drúml̥ŀ **drummel**		*måŋl̥ŀ* **mangel**.	

Gingivalt l hava dock lånorden *bíbl̥* rspr. **bibel**, *såbəl̥* rspr. **sabel**, *símpəl̥* rspr. **simpel**, *møbəl̥* rspr. **möbel** ock *prỹyəl̥* rspr. **prygel**.

§ 119. **Äldre kakuminalt l motsvaras av skm.** *ŀ*, t. ex.

1) efter labial ock dorso-palatal kons. utom **j**, även om svarabhaktivok. går mellan kons. ock **l**

pŀåya	fsv. **plagha**	*årmŀɪŋ*[3]	jfr fsv. **armliker**
pŀoy	**plogher**	*kŀåya*	**klagha**
ståpŀa	rspr. **stappla**	*kŀèda*	**klædha**
bŀą	fsv. **blar**	*gŀąp*[4]	dial. **glåper**
fŀąt	**flater**	*føyl̥ŀ*	fsv. **foghl**
hàmŀuy[2]	dial. **hamloger**	*håyl̥ŀ*	**haghl**;

Anm. 1. Skenbart undantag gör bynamnet *nỹvla* rspr. **Nyvla**. Förbindelsen **vl** är emellertid här sekundär. Den fsv. formen är **nyuile** (Sv. Dipl. V, s. 318).

Anm. 2. Subst. på *-ɪl*, *-ʏl* få, oberoende av denna regel, även i pluralis gingivalt l, likaså värb, som äro avledda av dessa subst., t. ex.

---

[1]) Se ovan § 58 anm. 2. [2]) Tafatt, fumlig (se Rz s. 239).

[3]) Stackare.

[4]) Klåpare, tafatt person, jfr no. dial. **glaap** 'ubesindig person Aas., samt det kortvokaliska isl. **afglapi** 'fjantet menneske' Fr.2.

hẏvẏl, hẏvlar, hẏvla rspr. **hyvel, hyvlar, hyvla**; *fẏfẏl, fẏflar, fẏfla* rspr. **skyffel, skyfflar, skyffla.**

Anm. 3. Efter j är l gingivalt. Exempel härpå är *oméjlıy* rspr. **omöjlig.**

Anm. 4. Då kakum. l står i obetonad stavelse omedelbart efter starktonig stavelse, övergår det stundom till gingivalt, så i ordet **obegripligt** adv. (= ofantligt); av detta ord har jag hört bägge uttalen *ǫ̀bagrìplı* ock *ǫ̀bagrìplı*; så ock *ǫ̀rimlı* jämte *ǫ̀rimlı* rspr. **orimligt** i samma bet.

2) efter vokaler utom ī, ȳ, ē (se § 118,1),

tşèlə	fsv.	**þiæli**	*gęl*	fsv.	**gol**
vęl		**væl**	*àksę́l*		**axol**
ǿl		**øl**	*mẏl*		**miol**
kal		**kal**	*fųl*		**ful**
màla		**mala**	*mùlın*		**mulin**
fǫ̀lə		**foli**	*stùlı*		**stulit;**

Anm. 5. Märk kakuminalt l även i orden *ǻlepsdìjşı* rspr. **avloppsdike** ock *ǻløpə* rspr. ***avlöpe** i samma bet., där l först genom bortfall av kons. kommit i intervokalisk ställning.

3) då l står mellan bakre eller blandad vokal ock labial eller dorsopalatal konsonant,

jàlpa	fsv.	**hiælpa**	*àlvár*	fsv.	**alvar**
stàlpa	jfr fsv.	**stiælpa**	*halv*		**halver**
stòlpə	fsv.	**stolpe**	*følk*		**folk**
àlmánıŋ		**almænninger**	*hàlka*		**halka**
halm		**halmber**	*balg*		**bælgher**
talg		**talgher**	*àlva*	rspr.	**älva** s.

Anm. 6. Framför *j* övergår *l* → *l̥*, t. ex. *fǿl̥ja* fsv. **fylghia,** *vàl̥ja* fsv. **vælia.**

Anm. 7. Lånord hava i allmänhet gingivalt l i alla de tre ovan nämnda fallen, t. ex.

1) *tvìvla* mlt. **twivelen.** *klar* mlt. **klâr.** Detta ord är inlånat i svenskan tvenne gånger, dels före övergången **ā** → **å** så Dalm. **klår** (se Nor. Dalm. s. 96), ä.-nsv. **klår** (se Grip Sv. landsm. XIII. 4, s. 13), dels efter 1400; det är det senare lånet som föreligger i skm.;

2) *jénərál*	rspr.	**general**	*korprál*	rspr.	**korpral**
júl̥ı		**juli**	*pàşonál*[1]	jfr rspr.	**personalier**
kanál		**kanel**	*pıstól*	rspr.	**pistol.**

[1]) Biografiska uppgifter om avliden person, vilka förr av prästen upplästes från predikstolen.

Likaledes medellågtyska lånord sådana som *håla* rspr. **hala**, mlt. **halen**, *smal*[1] rspr. mlt. **smal**, *sal* rspr. mlt. **sal**. (Det inhemska ordet **sal**, med den allmännare betydelsen 'lokalitet' har *ł*, föreligger i *úpsałą* rspr. **Uppsala**.) Såsom lånord äro väl även *skral* rspr. **skral** (holl. **schraal**, Rz s. 604) ock *knalt* rspr. **knalt** att betrakta.

3) *álbum* rspr. **album**, *òlja* rspr. **olja** mlt. **olie**, *pasálm* rspr. **psalm**.

Kakum. l (*ł*) förekommer i lånorden *ałun* mlt. **allûn**, *spatál* rspr. **hospital** fsv. **spital** samt de på **-el** med stamslut på labial kons. eller **k-**, **g**-ljud, se § 118 anm. 3.

§ 120. **Äldre kakuminalt l + gingival kons. har i skm. utvecklats till enhetligt kakuminalt ljud, nämligen**

1) kakum. l + t → *ṭ*, t. ex.

goṭ	fsv.	**golt**	*tåṭråst*	rspr.	**taltrast**
haṭ		**halt**	*háṭṇ*	fsv.	**hælften**
vaṭ	rspr.	**valt**	*jåṭə*		**hiælpte**
gåmaṭ	fsv.	**gamalt**	*føṭ*	rspr.	**följt**
småṭør[2]	rspr.	***smaltorr**	*tøṭ*	fsv.	**tylpt**;

2) kakum. l + d, ð → *ḍ*, t. ex.

bèḍə	fsv.	**bolde**	*haḍár*	fsv.	**hælghadagher**
daḍ	rspr.	**däld**	*våḍə*		**valde**
maḍ	fsv.	**mæld**	*ʃèḍə*	rspr.	**sköljde**
tʃøḍ		**kyld**	*fèḍə*	fsv.	**folghþe**
støḍ		**styld**	*tåḍə*		**tælghþe**;

3) kakum. l + s → *ṣ*, t. ex.

bøṣṭər	fsv.	**bolster**	*køṣák*	rspr.	**kolsäck**
døṣka		**dylska**	*staṣ*		**stals**
haṣ	fsv.	**hals**	*ævəṣám*[3]		***ävelsam**
jøṣṭər	isl.	**jǫlstr**	*føṣ-át*		**följas åt**;
pèṣa	isl.	**pylsa**			

4) kakum. l + gingivalt l → *ł*; exempel härpå lämna blott komposita.

ałúmra[4]	rspr.	***al-lumra**	*jułøt*	rspr.	**jul-löt**
hèłáp		**häl-lapp**	*skołérarə*		**skollärare**
júłèk		**jul-lek**	*søłédər*		**sul-läder**;

Anm. Om första sammansättn. blir obetonad övergår *ł* + *l* → **l** (*føłk*)*skolérarə* (folk)skollärare. I närgränsande socknar är detta för-

[1]) Detta ord har gingiv. l i många dial., se Karsten Kökarsm. § 31,c ock där cit. litt.

[2]) Mycket torr. Jfr *småła* smattra (se § 112).

[3]) Arbetsam, flitig. [4]) Klunga av albuskar.

hållandet även i starkton. stavelser. Så i Jumkil t. ex. *skǫlḙrarə*, i Tierp t. ex. *jùlǿyt* rspr. **jul-löt**, i Tolfta t. ex. *kàḷlùmp* rspr. *__kol-lump__ kolbit, *sǫ̀ḷlä̀* rspr. *__sol-lä__ solsida.

5) kakum. **l** + **n** → *ṇ*, t. ex.

ạṇ fsv.	**aln**	*mụ̀ṇa* rspr.	**mulna**
fạ̀ṇa	**falna**	*skǭṇ*	**skolan**
fǫ̣ṇ	**folin**	*sǭṇ*	**solen**
hę̄ṇ	**hælin**	*stǭṇ*	**stolen**
mǫṇ	**moln**	*svạ̀ṇa*	**svalna.**

§ 121. **l har assimilerats eller fallit:**

1) assimilerats med **k** i orden *ǿkən* fsv. **holkin,** *tǿkən* fsv. **þolkin,** med **s** i ordet *ás-ıntə* rspr. **alls intet;**

2) fallit

a) i uddljud före **i̯**, t. ex.

jùya fsv.	**liugha**	*joṇ* ljung fsv.	**liong**
jum	**liumber**	*jus*	**lius**

samt i den uddljudande förbindelsen **bl** i jälpvärbet *bı* pres. *byr* rspr. **bli, blir. l** har här fallit i svagton. ställning, jfr **pä** 'plär' obetonat, **plä** 'plär' betonat Br.-skr. 1692. UFmT. s. 326.

b) i slutljud i orden *ḱạr* rspr. **karl** *sḱạ*, *sḱa* rspr. **skall** samt *ta* rspr. **till.**

n.

§ 122. **Äldre n motsvaras av skm.** *n* i följande fall:

1) i uddljud ock uddljudsförbindelser, t. ex.

naṭ fsv.	**natt**	*gnạ̀ya* sv.	**gnagha**
nèḍa	**niþan**	*gnìsta*	**gnista**
nạ̀ra[1]	**þæn aþra**	*ḱnıv*	**kniver**
nǫy[2]	**nogh**	*knèda*	**knodha;**

2) i in- ock slutljud utom efter kakum. **l** ock **r** samt de fall, som nämnas i följande §, t. ex.

fàṇa fsv.	**fina**	*mạ̀ndạ̀r* fsv.	**manadagher**
gḷǫ̀na[3]	***glona**	*rạ̀na*[4] jfr rspr.	**rå**

---

[1]) Jämte *nàṇdra* ← **þæn‿andra**; dessa former äro uppkommna genom felaktig upplösning; i ä.-nsv. har jag träffat formen **nadra** i Kon. Davids hist.

[2]) Även i bet. 'mycket', t. ex. *ạ̀ta nǿy* äta mycket.

[3]) Glo, **n**-avledn. på detta ord se Rz s. 200.

[4]) Fuktighet.

kàna	fsv. **kunna**	*bèyna*	rspr. **bågna**
bònda	**bonde**	*ràkna*	fsv. **rækna**
han	**hand**	*fàlln*	**fasulighin**
dàns	**dans**	*øyon*	**øghon.**

Anm. 1. Rspr. **n** motsvaras av skm. *l* i orden *kàmil* rspr. **kummin,** *skùrpäls* rspr. **skurpens** genom folketymologisk anslutning till **päls;** av *mp* genom anslutning till **lampa** i ordet *làmptàna* rspr. **lanterna.**

Anm. 2. **n** utan motsvarighet i rspr. förekommer:

1) i några substantiv med avledningsändelsen **-ning** för rspr. **-ing** *bavànig* rspr. **bevåring,** *fundènig* rspr. **fundering,** *traktènig* rspr. **traktering.**

2) i orden *làgna* rspr. **langa;** *muntás* rspr. **mustasch** genom folketymologisk anslutning till **mun;** *pósntiv* envis jfr rspr. **positiv adj.**

§ 123. **Äldre n göres i målet homoorgant med närstående kons. i följande fall:**

1) med följande kons. vid avledning ock sammansättning

a) n → *w* före **f** ock **v**, t. ex.

àwvénda	rspr. **använda**	*hàwfát*	rspr. **handfat**
áwføsi[1]	***anförse**	*hàwvénig*	**handvändning**
grànwvéd	**granved**	*hùwfát*[2]	dial. **hundfatt**
grønwfódar	**grönfoder**	*hùwvólp*	rspr. **hundvalp;**

b) n → *m* eller n_m före **p** ock **b**, t. ex.

àmbaláŋa	rspr. **anbelanga**	*grà$n_m$búsk*	rspr. **granbuske**
bómpratíka	**bondepraktika**	*grà$n_m$bár*	**granbarr**
grìmpéŋar	**grindpängar**	*svỳ$n_m$bló*	**svinblod;**

Anm. 1. Efter kort vokal synes *m* vara övervägande, efter lång vok. n_m.

c) n → ŋ före **k** ock **g**, t. ex.

àŋkóst	fsv. **ankoster**	*hàŋkla*	fsv. **handklæþi**
àŋgá	rspr. **angå**	*hàŋkána*	rspr. **handkanna**
fiŋkónuy	**finkornig**	*hùŋkója*	**hundkoja**
grỳŋkórv	**grynkorv**	*bòŋgúba*	**bondgubbe.**

Anm. 2. I alla de i mom. a—c nämnda fallen förekommer även uttal med oafficierat *n*. I synnerhet är detta fallet, då ett ord uttalas med avsikt distinkt samt i mindre ofta använda ord såsom *bànvál* rspr. **banvall**[3], *hùnbét* rspr. **hundbett,** *hànkráft* rspr. **handkraft.**

---

[1]) Anse.

[2]) Usel, föraktlig, se Rz s. 267.

[3]) Järnväg finnes ej i socknen.

2) med föregående kons.

a) vid sonantering; härvid övergår n till

α) *n* efter v, t. ex. *hànlóvn* rspr. handloven;

β) *m* efter p ock b i den suffig. art., t. ex. *túpm* rspr. tuppen, *gùbm* rspr. gubben, samt mellan *p* ock *b* i *úpmbål* rspr. uppenbarligt;

γ) *η* efter *s*, *t*, *d*, t. ex. *fésη* rspr. forsen, *pótη* rspr. porten, *ʃédη* rspr. skörden;

δ) *n* efter *t* ock *d*, t. ex. *hátn* rspr. hälften, *stédn* rspr. stölden;

ε) *ŋ* efter *k*, t. ex. *vàkŋhús* jfr rspr. vapenhus.

b) vid avledning ock sammansättning; härvid övergår n → *η* efter *t*, *s*, *s*, t. ex.

bèstηiŋ	rspr. borstning	*kàtηáɡəl*	rspr. kartnagel
vàsηa	varsna	*ésηib*	örsnibb.

Anm. 8. Efter *s* har jag blott ett exempel *fàsηa* falna, dial. falsna (se Rz s. 125).

§ 124. **Äldre n → skm. ŋ före j i ett par ord:** *liŋnál*, *liŋnéra* rspr. linjal, linjera (oklart är *n* för j i dessa ord), *stárиŋjús* rspr. stearinljus; från denna mycket vanliga sammansättning har *ŋ* inkommit även i simplex *stàrиŋ* rspr. stearin.

Anm. 1. Denna övergång förekommer flerstädes i Uppland. *liŋjál* har jag funnit i Norunda h:d; grängja gråta fsv. grænia är antecknat från Fjärdhundra (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.). (I Gästrikl., Torsåker, övergår nj → g före t, *vǽnja* rspr. vänja, men sup. *vǽgt*[1].)

Med denna övergång kan man jämföra Degerforsmålets övergång av uddljudande nj → g (se Åström Dgf. lj. § 127,2) samt den fsv. övergången ein → eg[2] (se Nor. Aschw. gr. § 277 anm. 4).

Anm. 2. *n* → g framför *ʃ* i ordet *iŋʃanér* rspr. ingeniör.

§ 125. **n har fallit:**

A) **i inljud**

1) interkonsonantiskt: mellan g ock r i *lýŋrə* rspr. *lygnre lugnare; mellan m ock t i *demt* doft, adv. bildat på fsv. adj. dovin, där i synkoperade kasus bn → mn; fsv. *dom(p)nt → skm. *demt*; mellan r och s i sammansättningar med barns-: *bàsηé* rspr. barnsnöd, *bàsáŋ* rspr. barnsäng, *bàsél* rspr. barnsöl

---

[1]) Jfr wangdt sig vant sig, kompromissform mellan *vægt ock vant, i en bröllopsskrift (ej dial.) från 1691.

[2]) På liknande övergång fins exempel i Uppl. dial. Vesslandsmålet har *nìŋnéŋgən* rspr. nejonögon.

samt i kompositionsfogen i sammansättningar med **järn-**. Jag har antecknat *jårbit*, *jårhäl*, *jårplǫg*, *jåstypsy*, *jåskrǫt* rspr. **järn-bit, -häll, -plog, -stycke, -skrot**; mellan **m** ock **s** i ordet *dòmlläg* rspr. ***domnslag** slag, som medför domning.

2) framför **s** i svagtonig stavelse i orden *ı åftəs* fsv. **i aptans**, *ı mòrəs* fsv. **i morghins** (jfr Nor. GPhil.$_2$ § 189,5); *jǫlparustån* potatisstånd : *jǫlpåran*.

Anm. 1. Om **n** bortfallit före **s** i gen. best. form sådana som *jåntas* rspr. **jäntans**, *gùmas* rspr. **gummans** eller ändelsen **s** tillagts best. form *jånta*, *gùma* rspr. **jäntan, gumman** efter bortfallet av slutljudande **n** (se nedan), torde vara svårt att avgöra.

3) före **l** i ordet *bìalıŋ* rspr. **benling.**

B) **i slutljud**

1) **n** föregås av vokal

a) i den suffigerade artikeln

α) i sing. av svaga feminina, t. ex.

flìka	fsv.	**flikkan**	*flùgu*	fsv.	**flughuna** ack.
gùma		**gumman**	*gåtu*		**gatuna**
klòka		**klokkan**	*håku*		**hakuna**
ståṇa		**stiærnan**	*stùgu*		**stughuna.**

Anm. 2. Själv har jag ej hört, men av mina gamla meddelare erhållit uppgift om att man i deras barndom sagt t. ex.

**bǫ́jsı*	fsv.	**bokin**	*skǫ́ı*	fsv.	**skoghin**
lájı	rspr.	**laggen**	*sáı*	rspr.	**sågen**
lǿı	fsv.	**løghin**	*váı*		**vågen**
mjǿljsı		**miolkin**	*áŋı*		**ängen,**

att sålunda den sufig. art:s korta **n** bortfallit i starka fem. subst., vilkas stam slutar på **k-**, **g-** eller **ŋ**-ljud; enligt några uppgifter skulle man samtidigt ha brukat sådana former som *dráŋı*, *márjsı*, *sájsı*, *várjı* rspr. **drängen, marken, säcken, vargen** d. v. s. maskulinerna skulle ha uniformerats med femininerna eller även långt **n** fallit (jfr Hultm. Finl. bidr. s. 225); andra meddelare förneka förekomsten av dessa sistnämnda former; att femininformer sådana som *bǫ́jsı*, *lájı* etc. verkligen existerat, men i den nu levande generationens språk utträngts av de delvis på riksspråksinflytande beroende *bǫ́jsin* etc., synes i någon mån bestyrkas av formen *mǫlı*[1] ← **mor þin** vid sidan av *fålın* ← **far þinn** (jfr § 40, anm. 2).

β) i pluralis av starka ock svaga maskulina subst. sådana som

---

[1]) Jämte nu vanligare *mǫlın*, som kan ha fått *n* genom analogi från *fålın*.

hàsta[1]	fsv.	**hæstana**	*klòkårə*	fsv.	**klokkarana**
hàra		**harana**	*skòya*		**skoghana;**

b) i advärb, prepositioner ock konjunktioner på **-an**, t. ex.

ìna	fsv.	**innan**	*òva*	fsv.	**ovan**
mìla		**millan**	*ùta*		**utan**
màda		**miþan**	*nòra*		**norþan**
nèda		**niþan**	*sòna*		**synnan.**

Anm. 3. I oförändrad form d. v. s. med bortfallet **n** ingå dessa ord i sammansättningar, t. ex. *ìnafúka* invärtes sjukdom rspr. ***innansjuka**, *únafødə* påbrå, anlag (om djur) rspr. ***undanföde**.

Anm. 4. Subst. på **-an** bevara **n**[2], t. ex.

bàŋlèkan	fsv.	**lekan**	*mìsýŋkan*	jfr rspr.	**medömkan**
dýŋmòkan[3]	rspr.	***dyngmookan**	*sýskan*	fsv.	**syskan.**[4]
hèman	fsv.	**heman**			

Anm. 5. Likartade med i anm. 4 nämnda bildningar äro väl även *lèkan* vridbar ögla i klave, om detta ej är identiskt med isl. **leikandi**, *kàvan* litet lass, *jèàyan* i samma bet. (se ovan § 94), *tìmbəràkan* sällskap grannar, som jälpas åt att köra timmer rspr. ***timmeråkan**.

2) **n** föregås av konsonant, näml. av

a) **n:** i den suffigerade artikeln

α) i subst. med stamslut på **n** eller **nd** (→ *n*), vilka synkopera artikelns vok., t. ex.

bran ← ***brann̥*** ← ***brandn̥** ← fsv. **brandin**

bèn	rspr.	**benen**	*pìn*	rspr.	**pinnen**
mån		**månen**	*søn*		**sonen;**

β) i best. plur. av neutra, som i sing. ändas på **a-**, **-on**, **-an**, t. ex.

øyon	fsv.	**øghonen**	*làkan*	fsv.	**lakanen**
øron		**øronen**	*òlon*		**aldonen;**

b) **m**, t. ex.

fam	fsv.	**famn**	*nam*	fsv.	**namn**
ham		**hamn**	*søm*		**somn**
jem		**iæmn**	*støm*[5]		***stomn;**

---

1) Om formerna *hàstånər*, *hàrånər* etc. se § 64,3.

2) I namnet **Staffan** har **n** fallit: *ståfa*.

3) Dyngskottning.

4) Däremot har **n** fallit i sammansättningen *sýskabáŋ* rspr. **syskonbarn**.

5) Stubb, t. ex. *røy*ᵛ*støm* rågstubb, jfr isl. **stofn**.

c) ŋ̥, t. ex.

dy̥ŋ	fsv. **dygn**	*raŋ*	fsv. **rægn**
luŋ̥	**lugn**	*uŋ̥*	**ugn**
løŋ	**lygn**	*vaŋ̥*	**vagn.**

r.

§ 126. **Äldre r motsvaras av skm.** *r* **utom framför ð, t, d, s, n** (se §§ 127, 128), t. ex.

rɪam	fsv. **rem**	*bar̥k̥*	fsv. **barker**
rɪan	**ren**	*var̥g*	**vargher**
brŷta	**bryta**	*bèr̥ja*	**byria**
drèp̥ə	**dropi**	*àr̥ja*	**æria**
grɪs	**gris**	*fø̥r*	**for** s.
kràmsɪl[1]	***kramsil**	*knør̥*[2]	dial. **knorr**
fḁ̊ra	**fara**	*spø̥r*	fsv. **spor.**

Hit höra även sammansättningar med **-dag** fsv. **-dagher,** t. ex. *sèn̥dår*, *mån̥dår*, *hadår*, *mɪdår* fsv. **sunnu-, mana-, hælgha-, miþ-dagher.** Att nominativändelsens **r** bevarats i dessa former, under det målet i allmänhet generaliserat kas. obl., är ej förvånande, om man besinnar, att dessa ord så ytterst ofta användes i nom. i fraser sådana som *d‿a sèn̥dår ɪ daʒ* **det är söndag i dag.**

Anm. **r** utan motsvarighet i rspr. förekommer i några fall:

1) i advärben *ɪ hǫ̀stas̥*, *vìn̥tras̥*, *vàras̥*, *jùl^ras̥*, *pàskas̥*[3] rspr. **i höstas, vintras, våras, julas, påskas.** Måhända bero dessa former på analogiinverkan från *ɪ sèm̥əs̥* fsv. **i som(m)ers** jfr fsv. **i høsters** (Nor. Aschw. gr. § 333 anm.), **i fjolars** i fjol Vaksala, Börstil (enl. Uppl. landsm.-för:s saml.);

təbåkas̥ rspr. **tillbaka** (jämte *təbåks*);

knápət̥ knappt, *négət̥* njuggt ock *vóŋkət̥* osäkert äro bildade genom tillägg av **t** till adjektivets nom. Dylik adverbbildning förekommer även i ä.-nsv. **suagertt** svagt (L. Petri Oeconomia christiana s. 24);

2) i enskilda ord: *áləs̥tán̥s* rspr. **allestädes** genom analogi från *án̥dəs̥tán̥s* rspr. **annorstädes;** *kat̥ún* rspr. **kattun** (detta ord visar **r** i andra dial., Kökarsm. se Karsten Kök. § 35,3, så ock ä.-nsv. se Nor. Col.

---

[1]) Liten, klen person, jfr no. dial. **kramsen** adj. 'med svag appetit' Ross.

[2]) Fnurra på garn, Rz s. 338.

[3]) Dessa ord ha ändelsen **-ars** även i Fasterna enl. meddelande av Tiselius.

Ordask. s. XVI), *pǫṭmanẹ́r* rspr. portmonnä. I *falúr* rspr. **jalu** är väl *r* nominativändelse.

§ 127. **Äldre r + ð → skm.** *ł*, t. ex.

ạ̀ła[1]	fsv.	**arþa**	*jǫł*	fsv.	**iorþ**
bǫł		**borþ**	*tsẹ̀łə*		**kørþe**
fạ̀łar[2]	jfr fsv.	**færþ**	*nǫ̀ła*		**norþan**
gạł	fsv.	**garþer**	*ǫnạ́łuy*[4]	jfr fsv.	**onardh**
hẹ̀ła		**hærþa**	*sànǫ̀łas*[5]	rspr.	***sannordas**
jìnǫ̀łuy[3]	rspr.	***genordig**	*skǫ̀ła*[6]	fsv.	**skordha**
hǫ̀łə	fsv.	**hørþe**	*vạ̀łbùndɪn*[7]		***varþ-bundin.**

Anm. 1. Äldre **rð** → skm. *ḍ* i några ord: *ạ́ḍəṛ* isl. **arðr** samt *lẹ̀ḍə* fsv. **lærþe**, *lẹḍ*, *ǫlẹ́ḍ* fsv. **(o)lærþer**, i vilka senare ord *ḍ* väl beror på dissimilation. Av ordet **lomhörd** har jag hört bägge uttalen *lǫ̀mhǫ̀ḍ* ock *lǫ̀mhǫ̀ł*. Det förra är det vanligaste; *fǫḍ* fsv. **skyrþ** är väl lån från riksspråket. Den yngre generationen har oftast *ḍ* i part. pret. ock preter., t. ex. *bǫ̀ḍə*, *jǫ̀ḍə*, *smǫḍ* fsv. **borþe, giorþe, smorþer.**

Anm. 2. Om **r** ock **ð** först genom bortfall av mellanstående kons. kommit i kontakt, blir resultatet i skm. *ḍ*, t. ex. *sǫ̀ḍə* fsv. **syrghþe.**

§ 128. **Äldre r + gingival kons. har i skm. utvecklats till enhetligt apikoalveolart ljud:**

1) **r + t** → *ṭ*, t. ex.

bǫṭ	fsv.	**bort**	*svạṭ*	fsv.	**svarter**
dy̆ṭ		**dyrt**	*vạ̀ṭa*		**varta**
fạṭ		**fart**	*fạ̀ṭạ́łg*	rspr.	**fårtalg**
jạ̀ṭa		**hiærta**	*fǫṭạ́jɪn*[8]		***förtagen**
lǫṭ		**lorter**	*mạ̀ṭạ́ḷ*		**martall;**

Anm. 1. Om långt **r** i målet vid sammansättning kommer i kontakt med **t**, kvarstå bägge ljuden oförändrade, t. ex. *gǫ̀ṛtạ́ḷ*[9] rspr. ***gårtall.**

2) **r + d** → *ḍ*, t. ex.

fǫḍɪ́ał	fsv.	**fordel**	*fạ̀ḍạ́y*	rspr.	**fardag**
fǫḍạ́ṛva		**fordærva**	*fǫ̀ḍǫ́n*		**fordon**
gạ̀ḍạ́ŋ		**gardaghin**	*gaḍɪ́n*		**gardin**
ạkǫ́ḍ	rspr.	**ackord**	*kaḍús*		**kardus**
bạḍ		**bård**	*ạḍạ́ntlɪy*		**ordentlig;**

---

1) Tamp, mäst i sms. *salạ́ła* seltamp.
2) Spår av djur.
3) Motsägelselysten.
4) Okynnig.
5) Träta.
6) Fastkila.
7) Vålbunden, säges om träd, på vilka en gren växt in i stammen.
8) Bestört.
9) Martall.

3) **r** + **s** → skm. *ʂ*, t. ex.

àn̥aʂ	fsv.	**annars**	*pàʂa*	fsv.	**pærsa**
fəʂ		**fors**	*pəl-péʂə*	rspr.	**Per Persson**
faʂk̥		**færsker**	*tòʂḍár*	fsv.	**þorsdagher**
fəʂṭ		**fyrst**	*fəʂṭón*		**forstand**
kəʂ		**kors**	*mẙʂṭák*	rspr.	**myrstack;**

Anm. 2. Om långt **r** i målet i sammansättning kommer i kontakt med **s**, kvarstå bägge ljuden oförändrade, t. ex. *spə̀ṛsnǿ* rspr. **spårsnö.**

4) **r** + **n** → *ɳ*, t. ex.

baɳ	fsv.	**barn**	*kľə̀kaɳ*	fsv.	**klokkaren**
fø̀ɳɪŋ[1]		**førning**	*kvaɳ*		**kvarn**
gaɳ		**garn**	*ǫ̀ɳa*[2]	isl.	**orna**
høɳ		**hörn**	*speɳ*	rspr.	**spåren**
jaɳ		**iærn**	*hàɳáľ*		**hårnål.**

Anm. 3. **r** + **t, s, n** → resp. *ṭ, ʂ, ɳ*, även då **r** först genom bortfall av kons. kommit i kontakt med gingivalen, t. ex.

laṭ	fsv.	**læript**	*báʂøľ*	rspr.	**barnsöl**
məṭ		**myrkt**	*haʂ*		**harts**
vaṭ	rspr.	**värpt**	*àɳɪŋ*		**ordning.**

§ 129. **Äldre r → skm. *ľ* i några ord:**

fľoʂa[3]	rspr.	**frossa**	*romóľ*	rspr.	**rumor**
kadávəľ		**kadaver**	*ʃàkľa*		**schackra**
kľi̥ta		**krita**	*smìkľa*		**smickra**
kľɪʂ[4]	jfr dial.	**krisse**	*stèyľa*		**stegra.**
podáyəľ[5]	rspr.	**podager**			

Anm. Rspr. **r** motsvaras av skm. *l* i orden *bǫ̀kpálm* rspr. **bokpärm,** *ópsalvára* rspr. **observera** *salvét* rspr. **servett.**

§ 130. **r assimileras i några fall:**

1) med **t**

α) i förbindelsen **r** + **tj**, t. ex. *fəʃʂúst* rspr. **förtjust,** *fəʃʂýld* rspr. **förkyld;**

β) i förbindelsen **rts** i ordet *ʃʂə̀tsɪl* körtel, jfr fsv. **kirtslar** (se Nor. Aschw. gr. § 334), om ej här föreligger folketymologisk anslutning till **kött;**

γ) i *kə̀lpotǿr* rspr. **kolportör; r** saknas även i *tonát* 'bryt-ning' dialektalt uttal, rspr. **tonart.**

[1]) Matsäck.

[2]) Bli unket, om mjöl, isl. **orna** 'to get warm', Vigf.

[3]) Äta glupskt, leva över tillgångarna, jfr Rz s. 153.

[4]) Förekommer jämte *k̥rɪʂ* i bet. hop, mängd, jfr Rz s. 356, 327.

[5]) Med l flerstädes i ä.-nsv., se Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 6.

2) med **d** i orden *åkodéra* rspr. **ackordera**, *padón* rspr. **pardon** i uttrycket *uta padón* utan uppskov.

3) med **s** i några ord: *fåsbrór* ← **farsbror** (däremot *fårfår*, *mòrbrór* etc. rspr. **farfar, morbror**), *fåstər*, *mòstər* ← **farsyster, morsyster**, *mosk* rspr. **morsk**[1] med sammansättningen *móskatál-sə* morska sig (däremot *s* i *bànmóska*), *skòsa* skåra, skråma, jfr dial. **skårs**, Rz s. 592; i ordet *duslåy* rspr. **durkslag** har väl **k** först fallit ock därefter **rsl** → **sl**.

4) med **n** i orden *dån̥* isl. **þarna**, *hån̥* fsv. **hærna**, *kanýflas* slåss dial. **karnyffla**, Rz s. 310, *klanét* rspr. **klarinett**, *tonéra* storma, väsnas, dial. **tornera**, Rz s. 746, *von* vår pron. fsv. **varn**.

Anm. Jag antar, att denna assimilation **rn** → *n* varit betingad av svagtonighet. Häremot tala ej *dån̥* ock *hån̥*; dessa stå nämligen mycket ofta svagtoniga i fraser sådana som *danə èpə* där uppe, *ɪ býn hanə* här i byn. Poss. pronomina stå ofta enklitiskt efter sitt huvudord, t. ex. *får-von* vår far, *dráñjɪw‿von* vår dräng.

5) med **m** i ordet *dèməsə* ← **därmed så** (se ovan § 30).

6) med **f** i orden *dàfèrə* rspr. **därföre**, *vófədán* rspr. **vårfrudagen**.

§ 131. **r har fallit i följande fall:**

1) **i inljud** framför **l** utom vid sammansättningar i kompositionsfogen, t. ex.

fålɪy	fsv.	**farliker**	*tsal*	rspr.	**kärl**
fərfålɪy	rspr.	**förfärlig**	*måla*		**märla**
føláy		**förlag**	*påla*		**pärla**
følóra		**förlora**	*spalákan*		**sparlakan**
kal		**Karl**	*ålɪy*		**ärlig.**

Anm. 1. Undantag gör *kar* fsv. **karl**, *tsàrɪŋ* fsv. **kærling**; i *ólevsédl* rspr. **orlovsedel** ha vi väl att se en folketymologi.

Anm. 2. Assimilation av **rl** → *l* föreligger i ordet *kàlvåñjɪn* rspr. **Karlavagnen**, ä.-nsv. **Karlwagnen**. (Samma form **kallvangen** i Jumkil, Björkl. ock Tensta enl. Uppl. landsm.-för:s saml., Br.-skr. 1749 har **kallwangin**.)

Anm. 3. **r** + **l** → *l* då **r** ock **l** vid sammansättning komma i kontakt, t. ex.

jùlákarə	rspr.	**djurläkare**	*fålår*	rspr.	**fårlår**
fólón		**forlön**	*plåstəláp*		**plåsterlapp.**

2) **i slutljud**

a) i prep. *u* rspr. **ur**, t. ex. *hés-ú* rspr. **ösa ur**;

[1]) Betyder även 'kry, frisk'.

b) i presensformerna *ha*, *va*, *a* rspr. **har, var, är** ofta i svagtonig ställning, t. ex. *ꞩa ha sit*, *ꞩa ha ꞩọt hą* rspr. **jag har sett, jag har gjort det**, *haw‿va pa vąy* rspr. **han var på väg**; (om ifrågavarande värbformer följdes av ð, som bortfallit, kvarstår r, t. ex. *ar‿u ꞁlúy?* rspr. **är du slug?** *var‿a dų?* rspr. **var det du?**) samt i **tror** i uttrycket *tro-á* 'tror jag' i slutet på en sats, t. ex. *han a bèṭa tro‿á* rspr. **han är borta, tror jag**, *føṣṭá* ← **förstå-jag** ← **förstår-jag**.

Anm. 4. r reduceras stundom (blir *ṛ*) i obetonad stavelse före annan kons., isynnerhet före j: *føṛjẙḷa* rspr. **förgylla**, *føṛjẙra* rspr. **förgöra**, *føṛvą́na* rspr. **förvånad.** Före j bortfaller det stundom, t. ex. *føjẙḷa*. Jfr **Då bij jän ynkli Låat** då blir en ynklig låt, **bijen huuswarm** blir en husvarm, UFmT. IV, s. 324.

k.

§ 132. **Äldre k motsvaras av skm. k-ljud i följande fall:**

1) av *k* **före ock efter till samma stavelse hörande bakre ock blandade vokaler** i målet utom före starktonigt *a*, även om kons. går mellan **k** ock vok., t. ex.

kaḷ	fsv.	**kalder**	*kràṭa*[3]	dial.	**kratta**
kęꞁ		**kol**	*krùṃa-sə*[4]		**krumma sig**
kǫṇ		**korn**	*kvąꞁ*[5]		**kval**
kùṇa		**kunna**	*kuṛk*	rspr.	**kork**
kꞁą̀ya		**klagha**	*màḳsa*[6]	dial.	**maksa**
kꞁą̀kuy[1]	jfr isl.	**klaki**	*kꞁèḳa*	fsv.	**klokka**
knèda	fsv.	**knodha**	*ràḳa*		**rakka**
knèṛpa-sə[2]	rspr.	***knorpa sig**	*sąk*		**sak.**

Anm. 1. Efter kakuminalt l övergår **k** till *ꝁ*, detta på grund av *ꞁ*:s bildningssätt. Vid *ꞁ*-slaget föres tungan framåt, ock det följande **k** blir »framflyttat» oberoende av den vok., som går före *ꞁ*, t. ex. *føꞁꝁ* rspr. **folk**, *mjøꞁꝁ* rspr. **mjölk**.

---

1) Spårig, ojämn, om frusen väg; isl. **klaki** 'frossen jordskorpe', Fr.₂.

2) Bli ojämnt, om garn; p-avledn. på *knøṛ* dial. **knorr**, Rz. s. 338.

3) Sjuklig person, klent kreatur; jfr Rz s. 350.

4) Kråma sig, om hästar, Rz s. 353.

5) (Årm)linning, Rz s. 370.

6) Betala, kosta, vara värd. Rz s. 424 för ordet till sv. **makt**; jag antar, att det är lån från fi. **maksaa** med alldeles samma bet.

2) **av** *ḱ* **i några fall,** nämligen

a) omedelbart framför *u* ock starktonigt *a* (← **a**):

ḱùl'a	fsv.	**kula**	*ḱàja*	fsv.	**kaia**
ḱùpa		**kupa**	*ḱar*		**karl**
ḱùsə		**kuse**	*sḱarp*		**skarper;**

Anm. 2. Mellan bakre eller blandade vok. ock svagtonigt *a* tycker jag mig ha märkt, att **k** ej bildas så långt fram; jag tecknar därför *k* i sådana ord som *bàka, bràka, bùskar, maskar* rspr. **baka, bråka, buskar, maskar.** Individuelt förekommer emellertid i detta fall uttal med *ḱ*.

Anm. 3. Omedelbart före andra främre vokaler än *u* förekommer *ḱ* blott i *ḱis* (← **ks**), lockord till kattor, ock *sḱe* skall v. (där *e* ← **a**) samt i yngre lånord sådana som *fàbriḱø̀r* rspr. **fabrikör,** *màŋḱèra* rspr. **mankera,** *staḱè̦t* rspr. **staket.**

b) i de uddljudande förbindelserna **kn, (s)kr, (s)kv** före främre vokal ock *a*, t. ex.

ḱniv	fsv.	**kniver**	*ḱnỳ-sə*[1]	jfr fsv.	**kny v.**
ḱnỳla		**knyla**	*sḱrìva*	fsv.	**skriva**
ḱne		**knæ**	*sḱrìfta*[2]		**skripta**
ḱriŋ		**kringer**	*ḱvist*	rspr.	**kvist**
ḱrỳpa		**krypa**	*ḱvàrka*		**kvarkan**
ḱrøjsa		**krøkia**	*sḱvìmpa*		**skvimpa;**

Anm. 4. I förbindelsen **kl'** + främre vok. blir **k** av ljudfysiologiska skäl ej *ḱ*. Vid uttalandet av *kl'* sker **k**-kontakten så nära *l'*:s bildningsläge som möjligt, ock resultatet blir det bakre *k*, t. ex. *kl'ỳva* fsv. **klyva,** *kl'ep*[3] fsv. **klæpper.**

c) efter tautosyllabisk främre vokal i målet, även om kons. går mellan vokalen ock **k,** t. ex.

beḱ	fsv.	**bækker**	*røḱ*	fsv.	**røker**
drìḱa		**drikka**	*ʃuḱ*		**siuker**
feḱ fick		**fekk**	*fisḱ*		**fisker**
liḱ		**liker** adj.	*fnøsḱ*	jfr rspr.	**fnöske**
løḱ		**løker**	*lømsḱ*	isl.	**lymskr.**
ǫtỳḱ		**otøker**			

Anm. 5. Om **k**-ljudet kommer mellan främre ock bakre vok., sker kontakten vid det främre **k**-läget om **k** är delat på två stavelser (d. v. s. om föreg. vok. är kort). Kons. börjar då såsom *ḱ* ock slutar såsom *k;* jag tecknar *ḱ*, t. ex. *fl'ìḱa* rspr. **flickan.** Mellan främre vok. ock svagtonigt *a* inträder främre **k** (*ḱ*) även då det föres till

1) Knysta, säga ett knyst. 2) Banna, förebrå.
3) Även i bet. 'liten pojke'.

senare stavelsen, t. ex. *lìaķa* rspr. **leka**, *spìķa* rspr. **spika**, *fìsķar* rspr. **fiskar**.

Anm. 6. Mellan främre vok. ock kakum. l blir **k**-ljudet postpalatalt, t. ex. *hȩ̀kla* rspr. **häckla**, *smìkla* rspr. **smickra**.

Anm. 7. *ķ* även i förbindelsen **rk** efter *a*, t. ex. *barķ* fsv. **barker**, *marķ* fsv. **mark**; så ock plur. *bàrķar* rspr. **barkar**.

§ 133. **Äldre k → skm.** *tș* i följande fall:

1) omedelbart framför främre vok. (ej svarabhaktivok.) utom i förbindelsen **sk** (se ovan), t. ex.

tșỳlta	fsv.	**kilta**	*dìtși*	fsv.	**dike**
tșỳpa		**kippa**	*frȩ̀tșin*[3]		***frækin**
tșìnvŋ[1]	jfr fsv.	**kinnvangi**	*mỳtșy*		**mykit**
tșỳta[2]	dial.	**kyta**	*sķrìtși*		**skrikit**
tșø̀pa	fsv.	**køpa**	*sprùtși*		**sprukkit**
tșỳra		**køra**	*vàtșin*		**vakin**
bótșin		**bokin**	*vàrtși*		**værke;**

Anm. 1. Efter kakuminalt l blir tje-ljudet kakuminalt *tș* d. v. s. göres homoorgant med *l*, t. ex.

báltșin	fsv.	**balkin**	*tșàltși*	fsv.	**kiælke**
fóltși		**folkit**	*mjøltși*	rspr.	**mjölke.**

2) i förbindelsen **ki-**, **kki-**, t. ex.

tșaft	fsv.	**kiæpter**	*tșȩ̀rtșa*	fsv.	**kyrkia**
tșȩr		**kiær**	*rỳntșa*		**rynkia**
tșàln[4]	jfr no. dial.	**kjelden**	*rȩ̀tșa*[6]		**räkkia**
tșøt	fsv.	**kiøt**	*llìatșa*		**slekia**
blìatșa		**blekia**	*tỳtșa*		**þykkia**
ķrø̀tșa		**krøkia**	*tȩ̀ntșa*		**þænkia**
ķrỳtșa[5]		**krykkia**	*ȩ̀ntșa*		**ænkia.**

---

[1]) Tinning.

[2]) I uttrycket *tșỳta a bỳta* byta ock schackra, Rz s. 377.

[3]) Glupsk, jfr isl. **frekr** 'graadig' $Fr._2$, sv. dial. **fräk**, se Rz s. 168. Om etym. se Torp Stud. Unger, s. 184 f.

[4]) Gällen, blåsur, om mjölk.

[5]) Även i bet. 'lysningspresent' jämte *ķrỳķsȩ̀ŋķ* rspr. ***kryckskänk** i samma bet. Uppkomsten av denna benämning på lysningspresent står i sammanhang med förhållandet, att den, vars namn vid lysningen uttalades från predikstolen ock så att säga föll ned bland folket, ansågs bryta lårbenet av sig. Liknande folktro nämnes av Runius i dikten 'Öfwer ett par Kryckior för en Fästmö', Dudaim. III, s. 58.

[6]) Bereda skinn genom att sträcka ock gnida dem i en därför avpassad ring.

Anm. 2. Med avseende på övergången inljudande **ki** → *jʂ* före vok., exemplen *bl̀iajʂa* ock följ., har jag att nämna, att dessa former blott förekomma i den äldsta generationens språk, ock även här växlande med **k**-ljud, infört genom invärkan från rspr. På denna invärkan eller på bortfall av avlednings-**i** beror det, att jag blott påträffat former med **k**-ljud i sådana ord som *sø̀ka* fsv. **søkia,** *trẙka* fsv. **þrykkia,** *sàŋka* fsv. **sænkia,** m. fl.

Anm. 3. Utan motsvarighet i rspr. förekommer **k**-ljud i skm. i några ord:

áskfalsjʂára rspr **asfalttjära** genom folketym. anslutn. till **aska;**
ekʂmára rspr. **estimera (ekstimera** i Jumkil enl. Uppl. landsm.-för:s saml.);
fl̀ẙkta rspr. **flytta;**
fràwfókṣn framfusig, jfr fsv. **framfos;** beror väl med hänsyn till sitt **k**-ljud på kontamination av **fràwfǫ́s* ock *pàfl̀úksn* rspr. **påflug(s)en;**
hìksna rspr. **hissna** (om detta ord se Schag. Vät. s. 5);
lẙksa rspr. **lysa** trans. med sammans. *lẙks-óp* opers. v. **klarna, ljusna** förutsätter ett urgerm. ***luhsian,** som ljudlagsenligt ger skm. *lẙksa;* jfr got. **ahs:** skm. *aks* ax. På värbet äro bildade subst. *lẙksə* lyse, *lẙksna* ljusning i skog, *lẙksvéd* lysved;
rákstṇ rspr. **rästen;**
váskara-trí rspr. **vasserra tre;**
vàktərjǫ́l rspr. **vitriol,** jfr äldre **victril** (så Sahlstedt ordb. 1773).

§ 134. **k har fallit** i följande fall:

1) **interkonsonantiskt** i förbindelserna **gkt, rkt, skt,** t. ex.

bl̀aŋt	rspr. **blankt**	*stàʈə*	rspr. **stärkte**
puŋt	**punkt**	*vàʈə*	**värkte**
tàŋtə	**tänkte**	*frıșt*	**friskt**
møʈ	**mörkt**	*faʂʈ*	**färskt**
ǫ́førmáʈ	**oförmärkt**	*gl̀anʂt*	**glanskt**
staʈ	**starkt**	*raʂt*	**raskt.**

Anm. 1. Bortfall av **k** i dessa kons.-grupper förekommer redan i fsv., se Nor. Aschw. gr. § 314.

Anm. 2. Mellan **r** ock **g** har **k** fallit i *jʂòrgǻl* rsp. **kyrkogård.**

2) i enskilda ord: framför **t** i *bómpratíka* rspr. **bondepraktika,** *kolát* rspr. **kollekt,** *spətákəl* rspr. **spektakel** samt *inspətǫ́r* rspr. **inspektor** (i de tre första exemplen beror **k**-bortfall sannolikt på dissimilation); *instrafǫ́n* rspr. **instruktion,** (*s*)*trast* rspr. **strax.**

g.

§ 135. **Äldre g** (explosiva) **motsvaras av skm. g-ljud** i följande fall:

1) **av** *g* **före ock efter till samma stavelse hörande bakre ock blandade vokaler i målet** utom före *a* ock i förbindelsen **ggi** (se mom. 2 ock § 136), t. ex.

gålə	fsv.	**galle**	*gnåya*	fsv.	**gnagha**
gåmal		**gamal**	*gno*		**gnoa**
gal		**garþer**	*grav*		**graf**
go		**goþer**	*gråta*		**grata**
gøl		**gol**	*håga*		**hugga**
gul		**gull**	*lag*	rspr.	**lagg**
glånuy[1]		***glanugher**	*tag*	fsv.	**tagger.**

2) **av** *g* **i några fall:**

a) omedelbart före *u* ock *a*, t. ex.

gul	fsv.	**gul**	*gålın*	fsv.	**galin**
gůna	rspr.	**gulna**	*gårma*[2]		***garma;**

b) i de uddljudande förbindelserna **gn, gr** följda av främre vokal, t. ex.

gnistra	rspr.	**gnistra**	*gryta*	fsv.	**gryta**
gnida	fsv.	**gnidha**	*grus*		**grus**
gnilla	rspr.	**gnissla**	*grøn*		**grøn**
gnúdər[3]		***gnuder**	*grøt*		**grøter;**

Anm. 1. I förbindelsen **gl** (där l är kakuminalt) har målet däremot *g*, även då främre vok. följer (av samma skäl som k-ljudet alltid är postpalatalt före *l*, se ovan § 132 anm. 4), t. ex. *glinta* halka, sv. dial. **glinta,** Rz s. 198, *glistn* gles, jfr no. dial. **glisen** 'tynd utæt', Aas.

c) i förbindelsen **gg** omedelbart efter främre vok., utom då i eller i följde (se § 136,2), t. ex.

lig	fsv.	**ligg** imper.	*veg*	fsv.	**væggg**
leg		**lægger**	*myg*		**mygg**
ʃeg		**skægg**	*høg*		**høgg.**

---

[1]) Slamsig; med t-avledning i no. dial. **glant** 'kaad skjemt', **glanta** 'fjase', Ross.

[2]) Se ovan § 37,2. [3]) Se ovan § 45.

Anm. 2. g utan motsvarighet i rspr. förekommer i ordet *gl'ŷsa* ljusning i skog, väl **ga**-prefigerad biform i förhållande till **lysa** såsom *gl'ána-pǻ* bli töväder: *lána-pǻ*, jfr fsv. **lina**.

§ 136. **Äldre g → skm.** *j*, *ȷ* i följande fall:

1) omedelbart före främre vokal, t. ex.

jånəm	fsv. **ginom**	*jìsa*	fsv. **gissa**
jìstın	**gistin**	*raȷéra*	**regera**
jŷra	**gøra**	*dráñjìn*	**drængin**
jŷlta	**gylta**	*làñjı*	**længe**
jàta	**gita**	*sáñjìn*	**sængin;**

Anm. 1. *d* för väntat j i *åndəléȷın* rspr. **angelägen** beror på dissimilation, i *dŷȷsa* rspr. **gyttja** på folketym. anslutn. till **dy.**

2) i förbindelserna **ggi** ock **ggi**, t. ex.

mŷjŷn	rspr. **myggen**	*brŷȷa*	fsv. **bryggia** v.
rŷjŷn	fsv. **ryggin**	*hŷȷas-vǻ*[3]	jfr fsv. **hyggia**
pålájı[1]	rspr. ***på-lägge**	*ʞnàȷa*	fsv. **gnæggia**
vájìn	fsv. **væggin**	*ʃlàȷa*	**slæggia**
åŋsláȷın[2]	rspr. ***ängslaggen**	*tìȷa*	**þiggia.**

Anm. 2. Sporadiskt förekommer *dʒ* för *ȷ* i detta fall, t. ex. *mŷdʒŷn*, *brŷdʒa*. Isynnerhet har jag tyckt mig höra detta uttal, då ordet ifråga uttalades med särskilt eftertryck eller avsiktligt distinkt. I förbindelsen äldre **ggi** tillhör uttalet med *ȷ* endast mina älsta meddelare. Den yngre generationen har här genomgående **g**-ljud såsom rspr. Uttal med *ȷ* ← **ggi** hör till en äldre fas av målet än samma uttal *ȷ* ← **ggi**; jag har hört åtskilliga äldre säga *mŷjŷn*, *rŷjŷn* etc. men *brŷga*.

Anm. 3. En övergång **g → k** före **n** synes ha ägt rum i orden *ʞnàȷa* fsv. **gnæggia** ock *knåga* fsv. **gnugga.** I dessa ord uppträder **kn** flerstädes i Uppland, så i Vätöm. (se Schag. Vät. § 166) ock i Jumkil. Samma former finnas även hos Schroderus (se Sv. landsm. XVIII. 4, s. 6 f. I en del finnländska dialekter övergår uddljudande **gn** regelbundet till **kn**, se Hultm. Finl. bidr. s. 215.

Anm. 4. I ordet *kaléʃ*[4] rspr. **galosch**, vilket förekommer med **k** i flera sv. dialekter (se Schag. Vät. s. 35, Nor. Fr.lj. § 199, Karsten Kök. § 15,3), beror väl **k** närmast på lån från ty. **kalosche.** I ordet *påpkeȷa* rspr. **pappegoja** har **g → k** genom invärkan från den föreg. perspirerade konsonanten.

§ 137. **g** (explosivan) **har fallit:**

1) uddljudande i förbindelsen **gi**, t. ex. *jùta* fsv. **giuta,** *jǫ̀l'ə* fsv. **giorþe;**

2) inljudande i det enstaka ordet *tabús* rspr. **tuggbuss.**

[1]) Bränsle. [2]) Kanten av ängen.

[3]) Hylla sig till.

[4]) Linds ordb. 1749 ock Sahlst. 1773 ha **kalosch.**

ʒ, j.

§ 138. **Äldre ʒ, j** (frikativa, i fsv. tecknat **gh**) → **skm.** *y*, *ɣ* (*y* efter främre, *ɣ* efter bakre vokaler) i följande fall:

1) **i midljud**

a) intervokaliskt utom framför i, i̯, (se § 139) ock kortstaviga fem. subst. (se § 140,4), t. ex.

drẙya	fsv.	**drygha** adj. pl.	*ʧu̇ɣə*	fsv.	**tiughu**
fly̆ya		**flygha**	*vȩyar*		**væghar**
kvi̇ya		**kvigha**	*dȯɣa*		**dogha**
lø̇ya		**løgha**	*lȯɣa*		**logha**
sȩ̇ya		**sigha**	*hȧɣəl*		**haghil**
smẙya		**smygha**	*klȧɣa*		**klagha**
ti̇yəl		**tighil**	*lȧɣəm*	rspr.	**lagom;**

Anm. 1. Då frikativan kommer mellan främre ock bakre vok., är det vanskligt att avgöra, om den är bakre eller främre. Jag har tyckt mig höra *y* efter *i̯*, *ȩ*, så *pi̇ya* rspr. **pigan**, *ʧȩ̇yan* dial. **kegan** (se ovan § 94,1); *ɣ* efter *u̯* i *ʧu̇ɣȯndə* rspr. **tjugonde.**

b) framför **l** ock **n**, t. ex.

myȯɣla[1]	fsv.	**myghla**	*tȯɣliɣ*	ä.-nsv.	**togelig**
smȧsmẙyliy[2]	jfr isl.	**smásmygli**	*bȯɣna*	isl.	**bogna**
hȧɣla	rspr.	**hagla**	*smȯɣna*	rspr.	***smågna**
nȧɣlar	fsv.	**naghlar**	*tȯɣna*	isl.	**togna;**

Anm. 2. I den yngre generationens språk övergår ʒ till g före n, t. ex. *bȯgna*, *smȯgna*.

2) **i slutljud** regelbundet, t. ex.

fløy	fsv.	**fløgh**	*dɑɣ*	fsv.	**dagher**
høy		**høgher**	*hɑɣ*		**hagh**
løy[3]		**løgh**	*ploɣ*		**plogher**
sɑy		**segher**	*roɣ*		**rogher.**

Anm. 3. I slutljud, i slutet av en språktakt, förlorar *ɣ*, *y* ofta något av sin stämton, t. ex. *intə vet‿i̯ɑ́y* rspr. **inte vet jag.**

§ 139. **Äldre ʒ, j** → **skm.** *j*, *i̯* (*j* såsom långt ock efter kons., *i̯* såsom kort, intervokaliskt) uti följande fall:

---

[1]) Därjämte emellertid även *myȯgla.*

[2]) Se ovan s. 91.

[3]) Vatten, vari svin skållas.

1) före i uti ändelsen, nämligen av subst. även i suffig. art. samt adj. ock part. pret. på -in, t. ex.

bǫį	fsv.	**boghi**	*bárjį*	fsv.	**bærghit**
lǫį		**loghi**	*várjįn*		**varghin**
spàjil		**speghil**	*vǽįin*		**væghin**
bál̄jįn		**bælghin**	*fàjin*		**fæghin**
hǫ́įįn		**høghin**	*dràjį*		**dræghit**
skǫ́įįn		**skoghin**	*lläjį*		**slæghit;**

2) före į i förbindelsen **ghį**, t. ex.

blįįa	isl.	**blígja**	*fòl̄ja*	fsv.	**fylghia**
vįįa	fsv.	**vighia**	*smòja*		**smøghia**
dèja		**deghia**	*sòrja*		**syrghia**
flòja		**fløghia**	*tàl̄ja*		**tælghia.**

Anm. Efter lång vok. har den yngre generationen genomgående g-ljud: *blįya*, *vįya*.

§ 140. **Äldre ʒ, j → skm.** *g*, *g* (*g* efter främre vok. ock *a*, *g* efter bakre vok.) i följande fall:

1) före *d* (← ð), om ʒ ej föregicks av kons., t. ex.

fágdį[1]	isl.	**feigðin**	*llogd*	fsv.	**sløghþ**
hogd	fsv.	**høghþ**	*fyrógd*[4]	rspr.	***fyrögd**
lägdə[2]	jfr isl.	**lægð**	*grǫnógd*[5]		**grönögd**
negd[3]	mlt.	**negede**	*làgdas*[6]	jfr fsv.	**laghþe**
nogd	fsv.	**nøghdher**	*sàgdas*[6]		**saghþe;**

Anm. 1. På analogi från inf. beror j i sådana former som *bòjdə*, *dròjdə* fsv. **bøghþe, drøghdhe.**

2) före r, t. ex.

fägra	fsv.	**fæghra**	*màgra*	fsv.	**maghra**
hǫ́grə̨		**høghre**	*hàgra*	fgutn.	**haghri;**

3) efter l ock r, utom då i eller į följde, t. ex.

balg	fsv.	**bælgher**	*arg*	fsv.	**argher**
salg	rspr.	**sälg**	*korg*		**korgher**
talg	fsv.	**talgher**	*sàrga*		**sargha;**

[1]) Se ovan § 27,3.

[2]) I en sluttning belägen åker eller äng.

[3]) Näjd.

[4]) Om kreatur, som ha ögonliknande fläckar ovanför ögonen.

[5]) Säges om den som är arg.

[6]) Lagts, sagts. Det mediopassiva supin. i 2:dra ock 3:dje konjug. har omhildats så, att det utgöres av preteritalstammen + ändelsen -as, t. ex. *tjǫ́ftas*, *behǫ́vdas*, *fämdas* rspr. **köpts, behöfts, skämts.**

4) intervokaliskt, då kons. förlängts, näml. i kortstaviga svaga fem. subst. med **u** i rotstavelsen, vilka generaliserat kas. obl. t. ex.

flùga	fsv. **flughu** obl.	*smùga*	fsv. **smughu** obl.
rùga	**rughu**	*stùgu*	**stughu.**

Anm. 2. Utom ovan nämnda fall har skm. *g* ← **gh** i *nègən* rspr. **någon** upptaget med förlängd kons. ur svagton. ställning.

§ 141. **Äldre g- ock ʒ-ljud → skm. k-ljud** (*k*, *k̦*) **framför t ock s**, t. ex.

byk̦t	rspr. **byggt**	*frùk̦osđàk̦s*	rspr. **frukostdags**
hək̦t	**högt**	*dàk̦srán̦*	**dagsrand**
lak̦t	**lagt**	*skòk̦sfrùn*	**skogsfrun.**

Anm. 1. Genom association med simplex förekommer stundom spirant i sammansättningar, så *dàj'sràn̦* rspr. **dagsrand** se § 56 anm. 1, *ƛlàj'smål* rspr. **slagsmål.**

Anm. 2. En övergång äldre ʒ → skm *v* synes ha ägt rum i orden *tàvgl* fsv. **taghl** ock *həjşýva* fsv. **tiugha** (fsv. även **thyufwa** Södw.).

§ 142. ʒ, **j har fallit:**

1) **i inljud**

a) intervokaliskt i avledningsändelsen **-lighin, -lighit,** t. ex.

fàƛln	fsv. **fasulighin**	*dàlı*	fsv. ***dalighit**
rỳƛln	***ryselighin**	*fàlı*	**farlighit**

samt i räkneorden på **-ti,** t. ex. *fàmtı* fsv. **fæmtighi** ock några enskilda ord: *àlrı* rspr. **aldrig,** *àləs* fsv. **ællighis,** (jfr Nor. Aschw. gr. § 311,2 c); *dra* fsv. **dragha,** *ta* fsv. **tagha,** uppkomna i sms.

b) mellan vok. ock kons.

α) före **t** i neutr. av adj. på **-ig** ock **-ug,** t. ex.

dùk̦tı	rspr. **duktigt**	*jùrat*	fsv. **girught**
hàştı	**hastigt**	*jı̀ftut*	jfr rspr. **giftigt;**

β) före **r** i sammansättningar med **-dag** i nom., t. ex. *mànđár* fsv. **manadagher,** *tòşđár* fsv. **þorsdagher,** samt framför **s** i sammansättningar med gen. **-dags** sådana som *ı sèn̦das* rspr. **i söndags,** *vàđasklédn̦* jfr rspr. **vardagskläder;**

γ) i obetonad stavelse före vilken kons. som hälst, t. ex.

àşţufár[1]	rspr. ***arstufar**	*fàtıláp*	rspr. **fattiglapp**
bàk̦stusìtarə	**backstusittare**	*stybỳglar*	**stigbyglar**
dàlıhèt	**dålighet**	*stulùk̦u*[2]	dial. **stiglucka.**

[1]) Far i granngården; jfr *àşţùgu* grannstuga. Från sammansättningar leda väl även formerna *bàştu*, *fàşţu*, *råştu* rspr. **bastu, farstu, rådstu** sitt upphov, så enl. Hellqu. Sv. landsm. XV. 6, s. 1 ff.

[2]) Se s. 102.

Hit höra även formerna *la*, *sa* fsv. **laghþe, saghdhe,** se Nor. Aschw. gr. 311,₃ a.

Anm. 1. Mellan kons. ock vok. har ʒ fallit i orden *mòre* fsv. **morghon,** *ɪ mòrəs* i morse, jfr fsv. **morghins.**

c) interkonsonantiskt, t. ex.

baʂ[1]	rspr. **bärgs**	*fòḍə*	fsv. **fölghþe**
vàʂŋət	**dvärgsnät**	*mòŋar*	jfr rspr. **morgnar**
hadár	fsv. **hælghedagher**	*sòḍə*	fsv. **syrghþe**
àʂbrèḍ[2]	rspr. ***älgsbrodd**	*taḍ*	**tælghþer.**

2) **i slutljud** i svagtonig stavelse i några fall, näml.

i sammansättningar med **-dag** i oblik kasus, t. ex. *ta mìḍa* rspr. **till middag,** *em sònda* rspr. **om söndag;**

pron. *ja*, *mə*, *də*, *sə* (starktonigt *jaỵ*, *meỵ*, *deỵ*, *seỵ*) rspr. **jag, mig, dig, sig,** t. ex. *mé-mə* rspr. **med mig;**

den negativa partikeln *ɪ* ← fsv. **igh** i fraser sådana som *ɪntə vaî-ˇjáỵ ɪ* inte vet jag inte.

Anm. 2. Sporadiskt saknas *y* i ändelserna **-ig, -lig,** t. ex. *flìtɪ* rspr. **flitig,** *fàlɪ* rspr. **farlig,** jämte *flìtɪy*, *fàlɪy*.

Anm. 3. Ordet *ƙrɪ* rspr. **krig** företer måhända ej bortfall av slutljudande kons., se Nor. Aschw. gr. § 311 anm. 4.

g.

§ 143. **Äldre g motsvaras av skm. g-ljud** (*ŋ* efter främre, *g* efter bakre vok.), utom i förbindelserna **ngi, ngi̯, nki, nki̯,** t. ex.

baŋƙ	fsv.	**bænker**	*drùgkna*	fsv.	**drunkna**
fɪŋər		**finger**	*hogk*		**hanker**
løŋ		**lygn**	*log*		**langer**
lìŋŋna	isl.	**lygna**	*sog*		**sanger**
rɪŋ	fsv.	**ringer**	*ʃùgka*		**siunka**
reŋ		**ræghn**	*tùga*		**tunga**
saŋ		**sæng**	*vag*		**vagn.**

§ 144. **Äldre g motsvaras av skm. *n* i förbindelserna ngi, ngi̯, nki, nki̯,** t. ex.

[1]) I uttrycket *fara ta báʂ* fara till Bärgslagen.
[2]) Älggräs.

1) **ngi** → *n̂ʝɪ*:

drán̂ʝìn̬	fsv.	**drængin**	*skutún̬ʝɪ*	fsv.	**Skutunge**[1]
làn̂ʝɪ		**længe**	*vìnʝɪ*		**vinge**
sén̂ʝìn̬		**sængin**	*án̬ʝìn̬*		**ængin**;

2) **ngi̬** → *n̂ʝ*:

dẏn̂ʝa	fsv.	**dyngia**	*sprẏn̂ʝa*	fsv.	**spryngia**
mèn̂ʝa[2]		**mængia**	*ẏn̂ʝa*		**yngia**;

Anm. 1. På analogiinflytelser från närstående former, där intet i̬ följde, eller på bortfall av avlednings-i̬ bero sådana former som *hàŋa* fsv. **hængia**, *spràŋa* fsv. **sprængia**, *rìŋa* fsv. **ringia**. Invärkan från rspr. kan även ha bidragit.

3) **nki** → *nʝʂɪ*; **nki̬** → *nʝʂ*:

bén̬ʝʂìn̬	rspr.	**bänken**	*àn̬ʝʂa*	fsv.	**ænkia**
ʃùn̬ʝʂɪ		**sjunkit**	*tàn̬ʝʂa*		**þænkia**.

Anm. 2. Äldre g̬ → skm. *n* framför **t** i enskilda ord: *k̬rɪn̬t* snabbt fsv. **kringt**, *tìn̬ta* tigga (om detta ord är en t-avledning till **tinga**), *aʝún̬t* ← **aʝúg̬t* ← **adjunkt**.

i̬.

§ 145. **Äldre i̬ → skm.** *ʝ*, *ɪ̬* utom i förbindelserna **þi̬**, **ti̬** (se §§ 97, 103), **si̬**, **ski̬**, **sti̬** (se § 115), **ki̬** (se § 133,2).

1) i uddljud ock uddljudande kons.-förbindelser, t. ex.

ʝǫr̀	fsv.	**iorþ**	*fʝàr̀ə*	fsv.	**fiærþe**
ʝu̬r̀		**iul**	*ʝàr̀pa*		**hiælpa**
ʝaɳ		**iærn**	*ʝàʈa*		**hiærta**
bʝùda		**biuþa**	*ʝog̬*		**liong**
ʝam̬		**diærver**	*ʝam̬*		**liumber**
ʝàvəl		**diævil**	*mʝər̀k̬*		**miolk**
ɪ fʝǫ́r̀		**i fiordh**	*mʝu̬k̬*		**miuker**.

Anm. 1. I sammanhängande tal uppträder *ɪ̬* i uddljud efter ord, som sluta på vokal, stundom även annars, om stavelsen i fråga är svagtonig, t. ex. *han tròdə ɪ̬a sá̜y⌣n̬* han trodde, jag såg honom. Talrika exempel härpå erbjuda mina täxter på Skuttungemål Sv. landsm. XVIII. 3.

---

[1]) 1314, Sv. Dipl. III, s. 147.
[2]) Röra ihop.

2) i inljud, t. ex.

bèja	fsv.	**biþia**	*mýlja*	isl.	**mylja**
tśèja		**kædhia**	*sàlja*	fsv.	**sælia**
røja		**ryþia**	*vàlja*		**vælia**
kàja		**kaia**	*grènja*		**grænia**
maja	rspr.	**Maja**	*smèrja*		**smyrja**
fýlja	isl.	**fylja**	*spèrja*		**spyria.**

Anm. 2. Då **i** genom bortfall av ð kommit omedelbart efter lång vok. i målet, kvarstår det såsom *i* t. ex. *mìia* jfr fsv. **miþia** adj., *smìia* fsv. **smiþia.**

3) i slutljud, t. ex. *maj* fsv. **mai,** *haj* rspr. **haj** rädd.

§ 146. **Inskott av i, j har ägt rum**

1) av hiatusfyllande *i*, dels efter starktonigt ī, ȳ, t. ex.

frìia	fsv.	**fria**	*rìia*	fsv.	**ria**
glìia		***glia**	*tśýia*[1]	dial.	**kya**
lìiə		**lie**	*lýia*	rspr.	**lya**
nìiə		**nio**	*rànhýia*	jfr dial.	**hya;**

dels mellan i, e ock starktonig vok. i orden:

fiiól	rspr. **fiol**		*i‿iár*	rspr. **i år**
speión	**spion**		*i‿iónstəs*	jfr rspr. **ijåns.**
reiél	**reel**			

2) av s. k. pejorativt j efter labial kons. i åtskilliga ord; sådana äro:

bjàla[2]	dial. **bäla**	*fràmpjútay*[5]	jfr dial. **put**
fjɑn jfr	rspr. **fån**	*pjàdər*[6]	**pade**
fjɑs[3]	dial. **fjås**	*pjàmuy*[7]	rspr. ***pjåmug**
fjòskay[4]	**fjåskig**	*smjøl*	jfr rspr. **smolk.**

Hit hör möjligen *mjøyla* fsv. **myghla** rspr. **mögla,** såvida ej denna form beror på försök att tala riksspråk enligt ekv. skm. *mýl* : rspr. **mjöl** = skm. *mýgla* : **x**; **x** = *mjøyla*. Den

[1]) Se ovan § 24.

[2]) Bräka (om getter); prata, sladdra, jfr Rz s. 35, en onomatopoetisk bildning, jfr Falk i Stud. Unger s. 207.

[3]) Pigfästman, föraktligt, jfr Rz s. 140.

[4]) Fånig, högfärdsgalen, k-avledn. på föreg. ord.

[5]) Tjockmagad, jfr sv. dial. **puta ut** 'vara uppblåst, stå ut', **put** 'uppblåst knöl, mjuk uppsvällning eller knöl' Rz s. 514.

[6]) Gångkläder, i synnerhet sämre, *vádaspjádər* vardagspaltor, jfr sv. dial. **pade** överrock Rz 493, ags. **pád** 'coat cloak'.

[7]) Pjåkig; troligen biform med **p** till no. dial. **fjaam,** jfr Falk i Stud. Unger s. 209.

senare förklaringen gäller väl för formen *mjèlhŋ*, som förekommer jämte *mèlhŋ* ock *mẏlhŋ* jfr fsv. **myrþa.**

Anm. 1. Utan motsvarighet i rspr. förekommer *j* vidare i några ord: *brẏñja* bryna isl. **brýna** v., *jalánda* jämte *alánda* rspr. **elände,** *lìnja* rspr. **lina.** I ordet *ƛlẏñja* rspr. **slyna** beror j på analogi efter *ƛlẏñjẏl* rspr. **slyngel.**

Anm. 2. Egendomligt är *j* i *sẏñjər* fsv. **synir** rspr. **söner,** en form som är vida spridd i sv. dial.; Schag. Vät. s. 48 ger en förklaring, som jag ej finner alldeles tillfredsställande; jag kan emellertid ej för närvarande giva någon bättre.

§ 147. **i̯ har fallit:**

1) **i den uddljudande** förbindelsen **ni̯**; exemplen äro

nǫs[1]	jfr isl.	**njósn**	*nụta*	fsv.	**niuta**
nụrə	fsv.	**niure**	*gǫnụtər*[2]	rspr.	**'godnjutor.**
nụlhŋ	rspr.	**Njurling** (släktnamn)			

2) **i inljud** i några fall

a) intervokaliskt i orden *tro-á* ← **tro-jag** ← **tror jag,** *fəṣṭá* ← **förstå jag** ← **förstår jag;**

b) avlednings-i̯ i infinitiv saknas i olikhet med rspr. i några värb:

sạmas	fsv.	**sæmias**	*vịla*	fsv.	**vilia**
tạma		**tæmia**	*vạna*		**vænia;**

c) i̯ saknas i enskilda ord: *nalịka* rspr. **nejlika,** *iŋʃanǿr* rspr. **ingeniör,** i förbindelsen **mi̯** i *mạltə* rspr. **mjälte.**

3) **slutljudande j** saknas i orden *putál* rspr. **butelj,** *timoté* rspr. **timotej.**

Anm. 1. Från ursprungligen obrutna former (sålunda ej visande i̯-bortfall) utgå:

fet fsv. **fiæt, fæt** isl. **fet;**
spel rspr. **spjäll,** obruten form av samma rot, som med **u**-brytning föreligger i *sp'jəlka* (se ovan § 41);
spáŋa-mǫ́t spjärna mot, jfr isl. **sperna;**
stạlra stjäla, isl. **stela;**
stạŋa stjärna, fsv. **stiærna.** Schroderus har formen **siwsternorne** (se Grip Sv. landsm. XVIII. 4, s. 9).

Anm. 2. Med avseende på *stàlpa* fsv. **stiælpa** torde vara ovisst, om inf. bildats analogice efter pret. **stalp** såsom fsv. **halpa** : **halp,** eller om obruten form föreligger, jfr fno. **stelpa.** Efter pret. är bildad inf. *skàlva* fsv. **skiælva.**

---

[1]) I uttrycket *fa nǫ́s əm nəgə* få nys om något.

[2]) Gott, som åtnjutits, t. ex. *han ha havı .mẏţşẏ gǫnụtər ı dáŋ-gạrı* han har fått njuta mycket gott i den gården.

h.

§ 148. **Äldre h motsvaras av skm.** *h* **utom i förbindelserna hi, hw,** t. ex.

hòla	fsv.	**halda**	*hìta*	fsv.	**hitta**
halv		**halver**	*hùga*		**hugga**
han		**hand**	*hàda*[1]		**hædha**
harm		**harmber**	*hæst*		**hæster**
hæl		**hel**	*høns*		**høns**
hìmıl		**himil**	*høra*		**høra.**

Anm. 1. S. k. oorganiskt **h** utan motsvarighet i rspr. förekommer i några ord:

hámpər ondsint, jfr rspr. **amper.** I betydelsen 'morsk' är **amper** antecknat i andra uppl. dial. (enl. Uppl. landsm.-för:s saml., socken ej utsatt); med **h** även hos Schroderus (se Sv. landsm. XVIII. 4, s. 3);

hək ett slags okliknande sele, som förr användes vid plöjning, isl. **ok** jugum;

høsa rspr. **ösa.**

Anm. 2. På folketymologi beror **h** i orden *blyhás* rspr. **blyerts** med anslutning till *has* rspr. **harts,** *èrhìndra sə* rspr. **erinra sig** anslutning till *hìndra* rspr. **hindra.**

Anm. 3. I *halər* = rspr. **eller,** t. ex. *òlja halər gás* rspr. **olja eller gas** föreligger intet tillägg av **h**; ordet **häller** har till sin betydelse förblandats med **eller.**

§ 149. **h har fallit:**

1) i de uddljudande förbindelserna **hi, hw,** t. ex.

jon	fsv.	**hion**	*vat*	fsv.	**hwart**
jàlpa		**hiælpa**	*vìla*		**hwila**
jàta		**hiærta**	*vit*		**hwiter;**

2) i de enstaka orden: *ástər* fsv. **halster,** *ókən* fsv. **holkin,** *òsta* fsv. **hosta.** Med avseende på det sistnämnda ordet kan det förtjäna att anmärkas, att flera trakter, som för övrigt ej ha **h**-bortfall, sakna **h** i detta ord, så Norunda ock delvis Örbyhus härad.

Anm. Efter perspir. kons. blir **h** oftast reducerat (*h*), t. ex. *bokhólarə* rspr. **bokhållare,** *hushól* rspr. **hushåll,** *vìsthùs* rspr. **visthus.** I obetonad stavelse kan det efter perspir. alldeles bortfalla, t. ex. *vìstusbó* rspr. **visthusbod.**

[1]) Håna; stifta förargelse, obehag för någon.

C) Metates.

§ 150. **Metates förekommer i skm. i följande fall:**

1) **sk** → *ʄs* i *baʄst* rspr. **beskt** (jfr Schag. Vät. s. 5 f.) ock *hìʄsna* hissna ä.-nsv. **hiksna** (se Nor. Aschw. gr. § 337,7 ock Schag. a. st.);

2) **ps** → *sp* i *ʄnìspas* slåss ← **knipsas** samt *rìspa* rspr. **rispa** ← ***ripsa** (se Nor. Aschw. gr. § 337,6);

3) **r** + vok. → vok. + **r** i *sákəʂʈýʐa* rspr. **sakristia,** *bəʈ* rspr. **bort** fsv. **brot, bort** samt väl även i *vófəɖán* rspr. **Vårfrudagen;**

4) **l** + vok. → vok. + **l,** i sammansättningar med *fərklə* rspr. **förkläde,** t. ex. *fərkəsbáŋ* rspr. **förklädesband.**

D) Sandhi.

De viktigaste sandhiföreteelserna i skm. äro följande.

§ 151. **Förändring av slutljud.**

1) *m* → *ɱ* framför *f* ock *v*, t. ex. *soɱ‿va* rspr. **som var,** *koɱ‿fráɱ* rspr. **kom fram.**

2) *m* → *m*$_{ŋ}$ framför **k** ock **g** ofta, t. ex. *əm*$_{ŋ}$*‿ʄvélŋ̥* rspr. **om kvällen,** *kóm*$_{ŋ}$*‿gùbm̥?* rspr. **kom gubben?**

3) *n* → *n*$_{m}$ före *p, b, m,* t. ex. *ɪ tùmən*$_{m}$*‿po‿n* rspr. **i tummen på'n,** *mɪn*$_{m}$*‿brǫ́r* rspr. **min bror,** *nən*$_{m}$*‿mənìʃa* rspr. **någon människa.**

Anm. 1. I det i mom. 3 nämnda fallet uppträder fakultativt *m*, t. ex. *mɪm‿brǫ́r*.

4) *n* → *ɱ* före *f* ock *v*, t. ex. *haɱ‿fǫ́r* rspr. **han for,** *mɪɱ‿véŋ* rspr. **min vän.**

Anm. 2. Sonantiskt *n̥* blir oförändrat (före *f* ock *v*) eller övergår till *n̥*$_{v}$, t. ex. *tə̀mtn̥‿féʄ* rspr. **tomten fick,** *prǻʂtn̥*$_{v}$*‿von* rspr. **prästen vår.**

5) *n* → *ñ* före *j*, *ı*, t. ex. *da va‿ñ‿jäŋta* rspr. **det var en jänta,** *hañ‿ıøy* rspr. **han ljög.**

6) *ŋ* → $ŋ_m$ före *p*, *b*, *m*, t. ex. *hu‿ŋₘ‿pēkar* rspr. **hur han pekar,** *kåŋₘ‿bråkar* rspr. **karlen bråkar,** *spèŋₘ‿mına* rspr. **spåren mina.**

7) *ŋ* → $ŋ_r$ före *f* ock *v*, t. ex. *ha‿ŋᵣ‿färı* rspr. **har han farit,** *kåŋᵣ‿vot‿dǿ* rspr. **karlen vart död.**

8) *ŋ* → $ŋ_g$ före **k** ock **g**, t. ex. *ne‿ŋ‿kóm* rspr. **när han kom,** *båŋ‿grìna* rspr. **barn grina.**

Anm. 3. I de mom. 6—8 angivna fallen höres emellertid ofta oafficierat *ŋ*.

9) *t* → *t̂* före *j*, *ı*, t. ex. *ha vät‿ja* rspr. **det vet jag,** *te sist‿ıòra han så* rspr. **till sist gjorde han så.**

10) *t* → *t̂* före *j*, *ı*, t. ex. *sån‿vot‿ıa frisk* rspr. **sen vart jag frisk.**

11) *r* bortfaller stundom före *l*, t. ex. *fe‿låt* rspr. **för lat,** *hu‿lóŋ* rspr. **hur lång.** Ofta övergår emellertid *r* + *l* till *ḷ*, i synnerhet om *r* står i starktonig stavelse, t. ex. *n‿stó‿ḷóŋ kår* rspr. **en stor lång karl.**

12) Före perspirerad kons. mister slutljudande pertonerad kons. sin stämton eller del därav, t. ex. *en àfäḍ‿ṭe styra ma* rspr. **en affär att styra med,** *hug‿tåy* rspr. **hugg tag,** *han ɫlóy‿prästņ* rspr. **han slog prästen.**

§ 152. **Förändring av uddljud.**

1) *t*, *d*, *s*, *n*, *l*, *ɫ* → resp. *ṭ*, *ḍ*, *ṣ*, *ṇ*, *ḷ*, *ɫ̣*, om föregående ord slutar på apikoalveolar eller apikokakuminal kons. i målet, t. ex.

a) *t* → *ṭ*: *mòṣ‿ṭúr* rspr. **mors tur,** *kåŋ‿ṭóy‿a* rspr. **karlen tog det,** *da stås‿ṭýy* rspr. **det stals tyg;**

b) *d* → *ḍ*: *ja ha hòṭ‿ḍem* rspr. **jag har hört dem,** *da spöṣ‿ḍå* rspr. **det spörjes då,** *hàrgårn‿ḍanə* rspr. **härrgårn där;**

c) *s* → *ṣ*: *lẹṭ‿ṣə* rspr. **lärt sig,** *häŋ‿ṣír fḷ* rspr. **härrn ser väl,** *jäṭ‿ṣə* rspr. **jälpt sig;**

d) *n* → *ṇ*: *ga böṭ‿ṇu* rspr. **gå bort nu,** *da ståṣ‿ṇegə* rspr. **det stals något;**

e) *l* → *ḷ*: *hon‿voṭ‿ḷǿs* rspr. **hon vart lös,** *ànaṣ‿ḷàyem* rspr. **annars lagom;**

f) *ɫ* → *ɫ̣*: *han‿voṭ‿ɫ̣ẹjın* rspr. **han vart slagen,** *a iùrn‿ɫ̣út* rspr. **är julen slut?**

2) *ŋ* → *ŋ*, *g* efter **k, g** stundom, t. ex. *drák-g*, *fóŋk-ŋ*, *spráŋ-g* (jämte *drák-han*, *fóŋk-han*, *spráŋ han*) rspr. **drack han?, sjönk han?, sprang han?**

3) ð faller stundom i obet. pron., t. ex. *ar-u lúy* rspr. **är du slug** (jfr Vikstamålets *fårn* ← **far þin**, *mòrn* ← **mor þin**, se ovan s. 71), *ar-a sánt* rspr. **är det sant?** *var-a hán* rspr. **var det han?**

Anm. 1. I de två senare exemplen är det möjligen ej uddljudande kons. i pron. **det** som fallit, utan *h* i pron. *ha* det; *d* kvarstår alltid i de övriga pron., t. ex. *ha-dem* rspr. **har dom**, *va-dın* rspr. **var din.**
Likaledes är det ovisst, om det föreligger enklitisk form av pron. **det** eller *ha* i sådana fall som:
noy fíns-a rspr. **nog fins det,**
dá kóm-a negən rspr. **då kom det någon,**
skòjı sáy-a-út rspr. **skojigt såg det ut,**
há-stoy-a mòga rspr. **här stod det många,**
hán sem ha-jót-a rspr. **han, som har gjort det.**

4) *h* faller i obet. pron. **han, hon** i några fall:

a) efter *r*, t. ex. *feståran* rspr. **förstår han,** *trór-on há* rspr. **tror hon det?**

b) efter vokal, t. ex. *se-an ròpar* rspr. **så han ropar,** *se-on skrák* rspr. **så hon skrek.**

Anm. 2. Om former med bortfallen vok. av pron. **han, hana** i proklis ock enklis se ovan § 73.

5) *h* → *h̥* efter perspirerad kons. oftast t. ex. *se blák-hon ar* rspr. **så blek hon är,** *han ha fot-høra* rspr. **han har fått höra.**

6) Efter perspirerad kons. mister uddljudande kons. sin stämton eller del därav, t. ex. *ta bót-dem* rspr. **tag bort dem,** *at-ıa* rspr. **att jag,** *hans-bán* rspr. **hans barn,** *haw-vot-glá* rspr. **han vart glad.**

§ 153. **Förändring av både slutljud ock uddljud.**

Slutljudande *r* ock *l* sammansmälta med uddljudande

t till *t̩*, *t*, t. ex. *fó-ta stán* rspr. **for till stan,** *fú-tyybit* rspr. **ful tygbit;**

med *d* till *d̩*, *d*, t. ex. *ha-dem* rspr. **har dom,** *ge-duk* rspr. **gul duk;**

med *s* till *s̩*, *s*, t. ex. *ha-sít* rspr. **har sett,** *lle-ıná-sə* rspr. **slå ijäl sig;**

med *n* till *n̩*, *n*, t. ex. *fe-nára* rspr. **för nära,** *ja ha-sakt mòga ó-na* rspr. **jag har sagt många ord nu.**

Anm. 1. Märk, att **r** + ð vid sandhi ger *ḍ* ej *ḷ*, t. ex. *brǭ˘ḍin* rspr. **bror din** (i *få̩ḷn* far ← **far þin** ha de bägge orden sammansmält till ett, se ovan § 71). I Br.-skr. 1691 förekommer *ḷ* (**hl**) ← **r** + ð i flere exempel vid sandhi, så **gåhlu** går du, **troohlu** tror du, **sihlu** ser du; UFmT. IV, s. 323.

Anm. 2. Jag har stundom tyckt mig höra de vid sandhi uppkomna *t*, *d*, *s*, *n* föregångna av ett reducerat *ḷ* (*ḷ̥*). Någon gång kunna de, så vitt jag iakttagit riktigt, ersättas med motsvarande apikoalveolara ljud *ṭ*, *ḍ*, *ṣ*, *ṇ*.

Innehåll.

	Förord	sid.	3.
I.	**Ljudfysiologisk översikt**	»	9.
	Kvaliteten	»	9.
	Kvantiteten	»	13.
	Akcenten	»	14.
II.	**Akcentlagar**	»	17.
III.	**Översikt av språkljudens historiska utveckling**	»	41.
	A) Vokalerna	»	41.
	1) Vokalerna i starktoniga stavelser	»	41.
	a) Kvaliteten	»	41.
	α) Enkla vokaler	»	41.
	β) Diftonger	»	82.
	b) Kvantiteten	»	85.
	2) Vokalerna i svagtoniga stavelser	»	97.
	a) Kvaliteten	»	97.
	b) Kvantiteten	»	112.
	c) Bortfall av vokal	»	113.
	α) Afäresis	»	113.
	β) Synkope	»	114.
	γ) Apokope	»	116.
	d) Svarabhakti	»	117.
	e) Sonantering	»	117.
	B) Konsonanterna	»	119.
	C) Metates	»	163.
	D) Sandhi	»	163.

Rättelser.

S. 12 rad 8 nedifrån står **d- ock g-ljuden samt** *ʒ*, *ɩ̥*, ock *ḽ*. läs **samt** *b*, *ʒ*, *ɩ̥*, ock *ḽ*.

» 24 rad 1 ock 2 nedifrån står fsv. **væggaṇir, sængaṇir** läs **væggaṇar, sængaṇar**

» 33 rad 11 uppifrån står *vɩlýʝtɩy* läs *vɩlýʝty*

» 55 » 19 » » bår » hår

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.